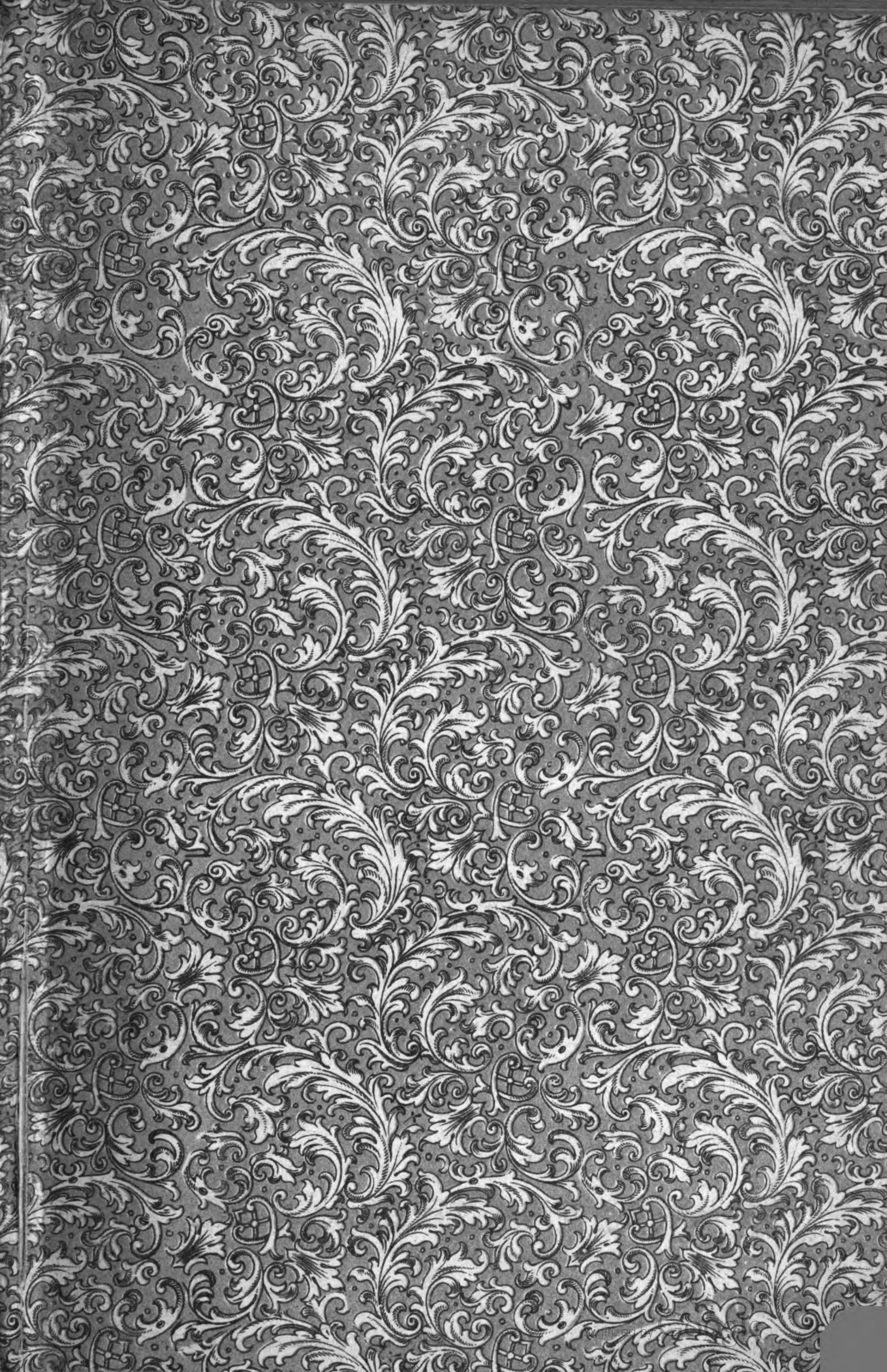

JÓKAI MÓR

AUFRECHT ÉS GOLDSCHMIED

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LXXX. KÖTET

RÁKÓCZY FIA

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1897

RÁKÓCZY FIA

REGÉNY

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1897

I. FEJEZET.

GIUNCHI GIORGIO EXAMENE.

Rákóczy két fia kis gyermekkorában, anyjostul, fogságba került. Bécsbe vitték őket.

A nagy szabadságharcz alatt hasztalan kisértették meg a nagyfejedelem vezérei a két gyermeket kiszabadítani, egész Bécs kapujáig előhatolva portyázó dandáraikkal: tervük meghiúsult.

A fejedelem hadjárata elmult, daczára a hősi erőfeszítésnek; maga is hazátlanná lett s aztán, mint egy elátkozott üstökös a napot, úgy kerülte körül a hazáját, Lengyelországon, Francziaországon keresztül, míg eljutott Rodostóhoz: hallgatni a tenger okos beszédét.

A két fogoly gyermek felnőtt. Anyjuk kolostorban lakott, ők gondos nevelést kaptak. A nagyobbik, József, németországi akadémián diákoskodott. A kisebbik, György, Bécsben maradt.

A császár-király elrendelé, hogy a fejedelemfi rangjához illő nevelést nyerjen.

A rangja «grófi» volt: «Giorgio Giunchi»-nak hitták.

Volt saját lakása, udvarmestere és lovászlegénye, s helyébe jártak a professorok és káplánok, a kik mindenféle tudományokra és vallásra oktatták: a vívásban, lovaglásban maga az udvarmester tökéletesíté a fiút.

Az udvarmester neve volt: Jacinto Vammana; a neve után itélve nápolyi, a hol ez a szó «dajkát» jelent, a lovászlegényt hitták Künzli Péternek; ez schweiczi lehetett.

A bécsi főiskolába nem járathatták a fejedelem-fiút, mert ott több száz magyar tanuló hemzsegett, a kiktől meghallotta volna a magyar beszédet, a mire neki semmi szüksége sem volt; de még valami más egyéb oknál fogva sem.

A cancellárnak gondja volt rá, hogy Giorgio nevelése a szabályoknak megfeleljen. Minden semestrisben megtartották az exament a magánlakáson, mely alkalommal a legilletékesebb fensőbbségi személyek voltak jelen, a kik a rigorozumért illendően honoráltattak.

Abban az időben (a mult század elején) még nem voltak nyomtatott iskolai tankönyvek, hanem a tanulók maguk irták le a tantárgyakat kéziratból: a mi igen czélszerű intézkedés vala; mert ily módon legalább egyszer el kellett olvasni a studiosusnak azt a studiumot, a míg de «papiro ad chartam» lecalligraphiálta. S miután ezt dictando kellett elvégezni, annál fogva ezen didaktikai methodus azt is biztosította, hogy a filosopternek okvetetlenül meg kellett tanulni irni. Még pedig tisztességesen, olvashatóan kellett irni, mert ha szarkalábakkal töltötte meg a papirost, akkor «körmöst» kapott az öt körmére a léniával, ha pedig malaczot ejtett az irásba, akkor a tenyerébe kapott egy sujtást a plágával; súlyosabb vétségek correcturáját végezte a ferula: a teljes elmulasztás, a végzetes «nes» (nescit) megtalálta a maga ellenszerét a scuticában; morális defektus esetében működött a virga.

Ezek a kipróbált hatású tanszerek bizonyára nem hiányzottak Giunchi Giorgio gróf tanulószobájában sem. A tanfelügyelő bizottság, mely állt az Alma Mater prorectorából, a cancellária tanácsosából, és a minorita rend delegátusából, az examenre megjelenvén, semestris végeztével, legelőször is e segédeszközöket vette oculata alá.

Ott volt a tanuló asztalra mindjárt letéve a legelébb kézbe veendő három ösztön: a lénia; (ismeretes vonalzó) a plága: (ez hasonlított a légycsapóhoz, csakhogy kisebb vala a csapója, s nem bőrből, hanem fából készítve) és a

ferula (ezt fiatal fűzfa veszszőből szerezték). A scutica a falon függött: ez egy fonott korbács volt, őzlábra alkalmazva. (Ez különben otthon is minden tisztes családnál a rendes utensiliák közé tartozott, az ajtósarkára felakasztva, symboluma az atyai tekintélynek). Végül a théka függönye alá elrejtve volt a virga: ez a félelmetes erkölcsnemesítő eszköz: egy pamat nyirfaveszsző, sósvízbe beáztatva.

És a vizsgálattevő urfinak legelőször is ezeket a jó ismerősöket kellett megnevezni az examinátorok előtt, obedientiájának bebizonyítása végett.

— Minek neveztetik ez? (A lénia).

— Sollicitator celerrimus (Leggyorsabb szorgalmazó).

— Hogy hivod ezt itt? (A plága.)

— Benignus exhortator (Jóakaratú serkentő).

— Hát ennek mi a neve? (A ferula).

— Pater scientiarum. (A tudományok atyja).

— És a mi ott lógg a falon? (A scutica).

— Ala virtutis (Az erény szárnya).

— És az ott a függöny mögött? (A virga).

— Ezorcisator (Ördögüző).

Nagyon jól van!

Erre azután a magisterek elővették a fekete könyvecskéiket s a rubrikákból előszámlálták, hányszor volt az egyik és másik serkentő segédeszköz alkalmazásba véve: a deputatió meggyőződhetett belőle, hogy a növendék urfi mindezekben bőségesen részesült.

Nagyon jól van.

Még azután volt egy módszer: a mely azonban már újítás számba ment, s annálfogva a pædagogusok által nem is volt általánosan elfogadva; mivelhogy inkább a tanulók morális érzületére volt alapítva. Ezek voltak a «signum»-ok. A signum bonum, és a signum malum. A jó jel volt egy piros szalagra kötött aranyozott csillag bronzból. Ha jól felelt a discipulus, ezt akasztották a nyakába, s ezzel pompázhatott egész naphosszat: hordhatta az utczán. Ha pediglen rosszul felelt, vagy épen sehogy sem,

ha belesült a recitátioba, ha legyeket fogdosott az alatt, a míg a magister prælegált, vagy plane elaludt a prælectio alatt, akkor a signum malumot kötötték a nyakába. Az pedig lánczra volt kötve s lakatra járt, hogy le ne lehessen dobni, s mind a két oldalán az éremnek ugyanazt mutatta, tudniillik egy szamárfejet.

Ez az erkölcsi hatást gyakorló taneszköz azonban inkább csak az előkelőbb ifjaknál alkalmaztatott, a kik már hazulról hozzák magukkal a kitüntetések iránti lelki fogékonyságot.

Annálfogva nagyon helyén lehetett Giorgionál, a kinek a családi neve Giunchi gróf.

Az examen termének falai mappákkal valának feldiszítve. A háttérben állt a könyves theca, roppant disznóbőrbe kötött pandectákkal megtömve; középen egy íróasztal, tele manuscriptumokkal; a szögletben egy óriási földglobus, az átelleni szögletben a planetarendszer. Az íróasztallal szemben a cathedra, két oldalán faragott gothikus támlájú padok. Az egyik sorban ültek a magisterek, a másikban az examinatorok.

Ezen illustris hallgatóság elé vezette be az oldalszobából doktor Wammana Jacinto a gondjaira bizott növendéket.

Közepes termetű, jól kifejlett siheder volt a quidam, sűrű rövidre vágott sertehaj a fején; tágra nyilt kék szemei, fölfelé türt orra, halvány, de minden hozzá intézett kérdésre elveresedő arcza, előre álló fogai, melyek miatt az ajkai soha sem tudnak egymásra csukódni; kiegészíti az egész fizionomia charakterét a fejtől elálló hegyes végű fül.

Az első betanult szava az examinandusnak az üdvözlés.

— Bonum mane præcor, domini reverendissimi, clarissimi et illustrissimi: humillime me recommendo indulgentiæ vestræ, Laudetur Dominus!

Azután következik, hogy az asztalhoz járuljon, a kezeit összetegye, és elmondja a minden ünnepélyességet, és

így a tanulási órát is megelőző imádságot. Sebesen és folyékonyan mondta el; az utolsó tételig: «sed libera nos a malo».

— «Amen» ismétlé a consiliarius. S kit értünk az alatt, hogy «de szabadíts meg minket a gonosztól?»

— Az istentelen kuruczokat és az ő szövetségeseiket.

— Optime.

Ezt követi azután a beneventatio: a megjelent dignitáriusok üdvözlése, hosszú oratióban; melyet a vizsgázó megfelelő actiókkal kisér, hol az egyik, hol a másik kezét téve a mellére, a másikat ugyanakkor elnyújtva, majd az égre feltartva, utoljára keresztbe téve s magát mélyen meghajtva.

— Salve! Salve! Mondogatják rá az examinatorok.

Egyszer sem akadt meg!

Erre következett azután a fent leirt taneszközök iránti kikérdezés, s a magisterek által előmutatott diáriumok collaudatiója, melyekből kiderült, hogy a nővendék hány tanórát kapott, hányat mulasztott engedelemmel és a nélkül, mivel lett büntetve az utóbbi esetekben. Példás szigor gyakoroltatott a nevelésében.

Ekkor következett azután a tantárgyakból való megexamináltatás.

— Domine comes Georgi de Giunchi!

Így titulázták a magisterek az examinandust, a ki az egész vizsga alatt egy nagy onyx kövű pecsétnyomó gyűrűt forgatott a jobb keze két ujjával a bal keze mutatóujján. Ez megengedhető segédeszköz a memoria elősegítésében, a gyűrűt körül forgatni az ujjon. Igaz, hogy csak előkelő rangúaknak van megengedve, a kik születési joggal birnak czímeres gyűrűk viselésére.

A rigorosandus præstanter felelt minden studiumból.

Nehogy azonban úgy tünjék fel a dolog, mintha előre ki volnának péczézve a kérdések és a feleletek a magister és a discipulus között, az examinator urak is intézének a podiumra kiállított elé egy-egy kérdést.

— Dicas nobis domine comes Georgi de Giunchi, hol fekszik Hungaria? szólalt meg a prorector.

— Hungaria fekszik az ausztriai birodalom örökös tartományai között s kiegészítő részét képezi a stryriai őrfejedelemségnek, a horvát királyságnak, a szerb vajdaságnak és a transylvaniai nagyfejedelemségnek, lakosainak száma másfél millióra megy, a kik németek, tótok, rusznyákok, oláhok, ráczok, bolgárok, görögök, czigányok és hungárnok.

— Miért neveztetnek a hungarnok ezen a néven?

— A hungarn név származik a «hungern» szóból, mivelhogy ezek a lakosok annyira éhesek, hogy még a közéjük vetődő idegeneket is megeszik.

— Præstanter. Mióta tartozik Hungaria az ausztriai birodalomhoz?

— A tizenegyedik század óta, a midőn I. István király defectusával Péter király az országát Henrik császárnak inscribálta.

—Valde bene. Voltak-e a hungarnoknak nagy embereik?

— Igen is valának; de azok mind idegenek voltak: Nagy Lajos olasz volt, Johannes Hunyades és fia Mathias Corvinus oláhok voltak; a kik pedig saját nemzetükből támadtak, azok gonosz emlékű rablóvezérek valának, miképen Tökölyi és Rákóczy: a kik a pogány törökkel szövetkezének. Ezért el is pusztíttatának.

— Optime! Præstantissime! Zúgott fel rá unisono a vizsgáló küldöttség. Most a consiliarius úr intézett hozzá egy kérdést.

— Látott-e már domine comes Georgius de Giunchi egy Hungáriából származott embert?

Az ifju ember e kérdésre hüledező képpel tekinte az ő Mentorára, Wammana urra. Ez nincsen az irott studiumban.

Wamanna kenetteljes mozdulattal inte neki.

— Feleljen ön meg egész őszintén a feltett kérdésre, Giorgio gróf! «Igen is láttam.»

— Igen is láttam. Ismétlé az halk hangon.

— Hol látta őtet?

Az ifju ember tátva maradt szájjal tekinte a főfő nevelőjére.

— No csak sincere meg kell mondani: «a Bärenhaus előtt».

Az ifjú zavarában a bársonyvammszának a leffentyűit húzogatva a kezeivel, rebegé: «a medveház előtt.»

És mit mívelt ott ez a hungariai jövevény?

Erre a kérdésre hirtelen a szája elé kapta a kezét az ifjú, s a markába vakkantá a kitörni készülő nevetést. Ámde egy oldalpillantás Wammana kézmozdulatára, mely a ferula felé volt irányulva, hirtelen visszaadta a komolyságát, s aztán recitáló hangon mondá el a választ.

— Nagy scythiai farkasokat mutogatott a piacz közepén a sokaságnak, melyeknek a neve hungáriai nyelven: «komondores».

— És mondott-e egynémely szavakat is e productio alatt ama vagabundus?

— Igen is. Egyszer azt mondá hungariai nyelven: «ad ugrandum!» Arra a scythiai farkasok elkezdtek ugrándozni, azután pedig azt mondá nekik: «ad ugatandum!» erre elkezdének ugatni.

Erre az egész cœtus nagy hahotában tört ki.

Az ifjú uracska pállott bámészsággal tekinte Wammánára: hát ezeknek nem húzogat a hátára a ferulával, a mért nevetni bátorkodnak az examen alatt?

Ekkor azután a prorector ő nagysága fogta esztrengára az examinandust.

— Mondja csak Giorgio gróf úr, mit tanult ön a pogány hitűek vallásairól? A klaszszika mythologiából már hallottuk önt felelni. Jupiter facinorái elég jól meg lettek önnek magyarázva. Hanem az újabbkori pogányokat kérdem. Kiket értünk ezek alatt?

— Értjük a pogányok alatt a lutheránusokat és kálvi-

nistákat, a kik a hugonottákkal és templáriusokkal együtt a Bafomet oltárán áldoznak.

— Ki az a Bafomet?

— A Bafomet bálvány az antikrisztus, a ki a rosszat míveli a jó helyett s az emberek lelkeit a pokolnak kiszolgáltatja. A Bafomet imádók tagadják az Istent, a Megváltót és a Szüz Máriát. Keresztjüknek csak két ága van, mint az akasztófának s azt ők «lignum vitænek» nevezik. A Bafomet bálvány egy macskafejű férfiú, a kinek a derekára és lábszáraira egy kigyó tekerődzik. Azokon az ünnepeken, melyeket a Bafomet-imádók titkos templomaikban tartanak: a Sion hegyén kiadott tízparancsolatok lábbal tapostatnak, s a zsoltárok melódiáira fertelmes gúnydalok énekeltetnek; minden szombat napon pedig megtartatik a «Mete» ünnep. A Mete egy pokolbeli csábító kecsekkel felruházott asszonyi állat, a kit a pogányhitűek azért emelnek az oltárra paradicsomi alakzatban, hogy rút példaadásával az embereket istentelen gonosz indulatokra ingerelje.

— Basta! Multo bene! domine Giorgio Giunchi! Elég volt ebből a themából! Szakítá félbe a minorita delegatus.

— Ej ej! feddé a prorector Wammana urat. Nem kellett volna a textusban benne hagyni ezt az incisumot «paradicsomi alakzatban».

— De annál jobban kitünik az ifjú romlatlan kedélye: elucubrált Wammana úr. Tetszett látni, hogy a midőn ezt elmondá: behunyta mind a két szemét.

— Jobb lett volna, ha nem is tudná, hogy e szavakra be kell hunynia a szemeit.

Az examen azonban a legnagyobb megelégedésére lett befejezve a vizsgáló küldöttségnek.

A prorector egy dicsérő exhortatiót tartott a fiatal nemesnek, s annak végeztével egy friss babérból font koszorút tett a fejére.

A magisterek megirták a testimoniumot, s protocollumot vettek fel a végbement examenről.

«Ex omnibus eminens: ex moribus classis primæ cum laude.»

A visitatorok aláirták a protocollumot, a melylyel Wammana úr a cancellárnak fog beszámolni: az pedig be fogja azt mutatni ő felségének, a kinek legkegyelmesebb akarata az, hogy a fejedelemfi a legkitünőbb neveltetésben részesüljön.

Azután következett a bezáró ima és a búcsubeszéd, melynek végeztével a dignatariusok úgy, mint a magisterek, a maguk salariumát átvéve, re optime gesta eltávozának, az utczán váró gyalogszekereikhez.

Mikor aztán Wammána úr egyedül maradt a discipulusával, azt mondá neki:

— No már most fiam Péter, húzd le az ujjádról a gyűrüt, s add vissza; vesd le a bársonywammszot, meg a csattos czipőket, nyisd ki az ablakot, söpörd ki a szobát, mindenek előtt pedig szaladj Péter,* tisztítsd ki a phaicakat ** és vágd meg a thymiánum diabolit.***

* Jegyzetek a kegyes olvasó számára. Az exament tevő studiosus nem Rákóczy (Giunchi) Georgius vala; hanem annak az inasa, a Künzli Péter. Ezt tanította dr. Wammana Jacinto és három baccalaureus magister mindenféle hasznos tudományokra: ennek a kimívelésére szolgáltak a skutikák és egyéb üdvös pædagogiai segédeszközök; ő volt a nem szokatlan «Prügelknabe». Ezért volt külön fizetése hatvan tallér. Ráadásul a bevett tudományok. A dicséretesen letett examenért kapott egy extra aranyat.

** Item: «Phaicának» neveztetik az a füstölgő áldozatoltár, melyet lyukas száránál fogva az emberek a szájukba szoktak dugni; s melyet a magyarok a maguk nyelvén «pipának» neveznek. Miután Horatius Flaccus ódáiban azt a szót fel nem találjuk: valószínüleg későbbkori származású.

*** Item: «thymianum diaboli» (ördög tömjéne). Eként gunyoltatott a gnosticusok által, a Linné szerint Nicotiana Tabacumnak nevezett növény, mely azon időkben már a porosz udvarnál nagy kedveltségnek örvendett. (Lásd: Tabak-collegium I. Frigyes Vilmos király alatt). A magyaroknál is a kivánatos élvezetek közé tartozott. (Lásd: Kurucz népdal: Jaj már mi nekünk. . . . Nagy pipájú, kevés dohányú magyar nemzetnek!)

Már az examen alatt megütötte az orrát egyik-másik deputatus úrnak, a kinek finomabb szimatja volt, valami gyanus füst aroma, sőt a prorector azt is kérdezte: «nem ég itt valami?» Megnyugtatták: a kályha füstöl.

(Kitelik attól a nebulotól, mondá magában Wammana, hogy az alatt a míg mi itt őt — per procura — examináljuk, az alatt ő a szomszéd szobában rágyújtott és con fuoco pipázik.)

Úgy is volt. Alig távozott el Péter az egyik ajtón, csak annyi idő telt bele, hogy a rajta levő úri öltönyt levetheté; midőn a másik ajtón bejött az igazi György úrfi, ugyanabban a bársonywammszban, a fején ugyanaz a babérkoszorú; egy hosszú szárú pipából füstölve.

Ez aztán az igazi Rákóczy alak! Mintha csak az apjának a gyermekkori arczképe szállna alá a rámából megelevenülve. Az a telt piros arcz, gödrös áll, csattanó ajkak, finom metszésű orr; azok a nagy dióbarna szemek, a drágakő ragyogásával, azok a sűrű szemöldök ivek, a tiszta magas, domború homlok, a magától göndör sötét gesztenyeszin hajzat. Még egész gyermek volt arczban; de kifejlett termete már egy daliáé.

Kaczagva és pipázva jött be a tanterembe.

— Hát te hogy mersz idejönni azzal a pipával, azzal a koszorúval az iskolába?

— Az iskola az enyim.

— De azzal a babérkoszorúval!

— Az is az enyém. Most vették.

— Meg ezzel a phaikával a szádban!

— Az is az enyim.

— Leteszed mindjárt!

— Majd ha kiszíttam.

Wammana felkapta az asztalról a ferulát, mely az ünnepély alkalmából spanyol nád volt.

Austria fővárosában azonban még az iskolás diákoknak s azok tanítóinak szigorúan tilalmazva vala. J. M.

De a discipulus sem volt rest, ő meg a hosszú török meggyfa pipaszárat kapta a kezébe s ekkor aztán egy szabályszerű assaut következett be a mentor és a növendék között, melyben a ferula és a pipaszár helyettesíték a fleureteket. Természetesen Wammana volt a mester. A babérkoszorú csakhamar lerepűlt Györgynek a fejéről s egy művészi csavarintással ki lett a kezéből ütve a pipaszár.

— Aha, ezt a fogást nem tudod védeni, úgy-e? Bärenhäuter!

Ekkor azonban, a helyett, hogy a lefegyverzett discipulusnak az irhájára húzogatott volna a mester, felvette a kezéből kiütött pipaszárat s visszaadta a kezébe.

— No! élhetetlen! Próbáld meg még egyszer védeni. Ide vigyázz. Mikor így csinálom a quintet, te parade helyett ugorj át a primbe s szúrj előre. Ne kiméld a gyomromat! Jól van! Derék volt. No még egyszer! Ezt a maltai keresztet itt a mellemen.

S György urfi a harmadik «gang»-nál ismét odatalált a maltai kereszt közepébe.

Megelégedetten szorította meg a kezét a mester.

A pipaszár meghajlott a döféstől. Annál jobban esett belőle a füstöt színi.

Akkor aztán a mester és a tanítvány karöltve és vigan nevetgélve mentek át a pipatoriumba, a hol már Péter készítette a vágott dohányt.

— Állj őrt a pitvarban Péter.

A mester és a tanítvány versenyt füstölve telepedék le a kényelmes török kerevetre. Egy alacsony asztalkát húztak maguk elé, azon volt a sakktábla: felrakták a figurákat, s elkezdtek sakkozni.

— Te ma nagyon rosszul játszol fiacskám.

— Másutt jár az eszem.

— Hát van neked olyan is?

— Kérdezd meg a prorectort, meg a consiliariust, vagy a guardiánt, a kik megcensiáltak.

— Semmiházi! Nézz ide, milyen testimoniumot kaptál!

— Haha! Mit nézzek én ezen a bolond papiroson? — Hiszen nem tudok én irást olvasni.

— Az őseid sem tudtak. Hallgatóztál ugyebár az ajtón az examen alatt! Vettem észre a pipafüstről: keresztül jött a kulcslyukon.

— Azon jár épen az eszem.

— No! És micsoda tudomány az, a mit irigyelsz a Pétertől, hogy ő tanulta meg te helyetted?

— Két dolog ragadt meg a fejemben. Az egyik az a bizonyos pogányvallás.

— Ah! A mythologia? Jupiter apró gavallércsintettei?

— Nem! Nem! Az a másik.

— A Bafomet szertartás?

— Nem tudom, hogy az-e a neve. A hol az a «Mete» jön elő. Az a pokoli csábító szép hölgy. Arról szeretnék én többet tudni.

— Ah! Sárgacsőrü pintyőke! Arra ráérsz. Hadd nőjjön elébb egy kis prém az álladon.

— Mondsza csak! Igazán tartanak ilyen ünnepélyeket a Mete imádására?

— A mit én megirtam, az igaz.

— Hol tartják azokat?

— Itt Bécs körül is.

— Te voltál ott magad is?

— Hogy ne lettem volna?

— Hát mehet oda olyan ember is, a ki nem tartozik a Bafomet imádók közé?

— Azzá lesz, csak egyszer ott legyen.

— De a ki a Bafometet hiszi, az nem hiszi a Krisztust?

— A Bafometet sem hiszi az.

— De a «Métét?»

— Azt már imádja.

— Te! Vigy el engem egyszer egy ilyen «Méte» ünnepélyre.

— No csak az kellene még! Az ilyen gyereknek még a «Nyír-biró leánya» kell, nem más.*

— No csak egyszer.

— Hát nem sajnálnád megtagadni érte a Jézust?

— Tudom is én, hogy ki az a Jézus?

— Az emberiség megváltója, az a ki keresztre van feszítve.

— Hát miért nem veszik le a keresztről, ha olyan jó ember?

— Oktondi! No megállj! Majd beszélek én neked egyszer a Jézusról.

— Beszélj nekem a Météről.

— Méte, méte = mese! Verd ki a fejedből. Csak úgy gondolták ki a templáriusok ellenségei, hogy elveszítsék őket.

— Nem igaz! Én magam is láttam azt a házat, a melyiknek a kapuja fölött egy macskafejforma emberarcz van kőből.

— No, gyerek! Most már beszéljünk másról. Hát egyéb tudomány mi ragadt meg a fejedben a mai examenből?

— Az, a mit a Péter arról a kutyás emberről beszélt a medveház előtt. Azt mondta, hogy ez egy magyar.

— No, és hát mi bajod neked azzal?

— Szeretném én azt az embert látni.

— Minek?

— Nem tudom én. Az olyan furcsa érzés bennem. — A mint ezt a szót kimondják előttem, hogy «magyar», egyszerre valami keserű jön fel a torkomba. Elszomorodom: nem érzem az izét se ételnek, se italnak; aztán, a míg ki nem megy a fejemből, úgy érzem, mintha el kellene szaladnom, aztán futni, futni, a míg csak a szent István tornya el nem marad mögöttem a látóhatáron.

* A néphumor az iskolában használatos virgácsot nevezi a Nyír-biró leányának: mivelhogy nyirfa vesszőkből készítődik az. J. M.

Nem tudom, mi ez a bolondság? úgy tetszik, mintha nagyon kicsiny koromban, a mikor még az anyám ölben hordozott, hallottam volna, vagy láttam volna olyan szót, vagy olyan embert, a ki magyar.

— Álmodtad azt fiacskám az anyád ölében.

— Az volt ám a szép asszony, hallod-e? Hová lett az anyám?

— Meghalt az régen, fiacskám: ne keresd.

Erre a szóra a nagy gyermeknek a szemei megteltek könynyel.

A mentor elnevette magát.

— Hahaha! A kis fiu pityereg.

György mérgesen felugrott a kerevetről.

— Nem pityergek. Hanem már most akarom, hogy gyere velem oda a Bärenhaushoz, hadd lássam azt a kutyatánczoltató hungarust.

— No no no. Fiacskám. Ülj le szépen. Mást mondok én neked. Inkább elviszlek a Méte ünnepélyre.

— Elviszesz? Mikor?

— A legközelebbi szombat estén.

Ekkor aztán ragyogni kezdtek az ifjú szemei, nyakába borult a mentorának. S feledve volt a futnivágyó érzés és a szépséges szép anyának az emléke.

II. FEJEZET.

A KÉT HOLLÓ, A KI EGYMÁSNAK A SZEMÉT NEM VÁJJA KI.

Péter halkan nyitotta fel az ajtót s súgva jelenté: «Jön a filiszteus!»

Erre a szóra a mentor és a növendék egyszerre felugrott a kerevetről.

— Gyorsan! Be a kápolnába! Énekeld a litániát!

György úrfi és a viczéje rohant a kápolnaajtónak. —

(A kegyes neveltetéshez az is megkivántatott, hogy házi kápolna legyen helyben.) S azonnal megkezdődött odabenn az éneklés. Mire a filiszteus benyitott a pipázó ajtaján, már a legénykék el voltak távolítva: s hangzott a Péter litániája az ajtón keresztül.

A consiliariust értették a «filisteus» alatt.

A fiúkat csak el lehetett odábbítani, a sakkfigurákat is a ládába dobni, de a dohányfüst már nem volt eltüntethető. S az már olyan sűrű felleget képezett, hogy a látogató alig látott benne: s rögtön elkezdett prüszkölni tőle, a mint az ajtón belépett.

Az alatt legalább összeszedhette magát a mentor.

— Helf Gott. Conducat sanitati! Prosit!

— Eh, ha! Ezt nevezem aztán füstnek! Krákogott a consiliárius, koczkás zsebkendőjével vigasztalgatva az orrát. Egyedül méltóztatott így telepipázni a szobát?

— Hát már ez nekem így szokásom.

— Mert az semmiképen nem volna megengedhető, hogy Giorgiot megtanítsa a dohányzásra.

— Dehogy tanítom! Tartva magam a legszigorúbb pædagogiai és diæteticai regulákhoz. De hát minek köszönhetem méltóságod részéről ezt a megduplázott szerencsét?

— Elfelejtettem valamit. Examen végeztével a grófocska egy calligraphicus epistolát szokott irni, ilyen tartalommal: «Serenissima principessa! Si vales, valeas: ego quidem valeo. Hodie deposui examen utralibet coram domino perillustrissimo Consiliario, deinde coram domino reverendissimo Guardiano necnon coram magnifico domino Prorectore. Omnibus numeris solutus. Osculor Vestras manus obedientissimus Georgius.* — Ezt egy

* Fordításban: Kegyelmes herczegnő. Ha jól vagy, légy jól: én ugyan jól vagyok. Ma tettem le az exament a méltóságos consiliarius úr, a főtisztelendő Guardián úr és a nagyságos prorector úr előtt. Minden pontban megoldva. Csókolom kegyelmed kezeit, legengedelmesebb Györgye. J. M.

igen magas védasszonya az ifjúnak követeli tőlem, a kit a sorsa nagyon érdekel.

— Ezért kár volt méltóságodnak az asthmájával ennyi garádicson felfáradni: ezt a levelet majd el fogom küldeni méltóságodnak a kvártélyára vagy az udvari cancelláriába.

— De én nekem mulhatatlanul kötelességemmé van téve, hogy az ifjucska saját szemeim láttára irja meg ezt a levelet. S én a kötelesség teljesítésében, tetszik tudni, hogy rigorosus vagyok, ad amussim * rigorosus. In præsentia mea kell neki az epistolát megirni.

Wammána úr meg volt akadva. A «vice», a megexaminált Péter most már inasruhában van. Ha a consiliarus most benyit a kápolnába, egy ifjú helyett fog találni kettőt. Az úrfiöltönyt az a másik viseli.

— Tetszik hallani, hogy ő most az ájtatosságát végzi: a litániát énekli. Nem szabad őtet háborítani.

— De majd egyszer a litániának is vége lesz. Megvárom' míg előjön.

— De úgy látom, hogy árt a perillustrisnak a dohányfüst, talán méltóztatnék az iskolába átsétálni, úgy is ott vannak az iróeszközök.

— Hehehe! nevetett a méltóságos úr, kedélyesen döczögtetve az abdomenét. Minek játszanak comoediát egymás előtt az augurok? Azt hiszi Wamanna úr, hogy én nem látok át a szitán? Hogy engem lehet az orromnál fogva körülhurczolni, «mit der Kirche ums Kreuz herum?** Talán épen olyan Pámschábel vagyok, mint az a másik két úr, a ki engedi magát «über den Löffel barbieren».*** S nem tudom, hogy az a siheder, a ki a mi schédáinkra a feleleteket elrecitálja: nem a Conte Giorgio, hanem annak az inasa, a Künzli Péter? Hehehe!

* Az ácsok csapózsinórjáig.

** Fordításban: A templommal a kereszt körül.

*** A kanálon keresztül megberetválni.

Erre a mentor meghőkölt. A consiliarius azonban cordialiter hátba ütötte s erre ő is elkezdett kaczagni, s aztán kaczagtak jovialiter duettben.

Ez meglévén, a consiliarius úr, hogy bebizonyítsa, mennyire jó Kumpán? maga is felvett egy pipát a tartóról, megtöltötte a dohányos bőrbönczéből s rágyujtott. Azzal lehetett infilálni a confidens discursust.

— Jó dohány! Csakhogy ez már volt az abaldóban. De nekem sokkal jobb van. Minden évben kapok egy bált. * Igazi verpelétit, swärzolva. Ugyanaz a magas rangú patrona küldi, a kihez a levél iródik. Majd küldök belőle — neked. (Már tegezték egymást.)

— Ago gratias.

— De abból ne adj annak a fiúnak; mert magyar dohány. Tudod: annak a másik fiúnak.

Wammána úr sietett a meggyujtott fidibuszszal ismét felszítani vendégének beszéd közben kialudt pipáját, a ki szítta is, beszélt is.

— De hát mondd csak nekem pajtás: — no tudod, előre bocsátom, hogy én mindenről pontosan vagyok informálva. Nem hiába fut össze a mi kezünkben minden fonala a titkos policziának. No hát mondd meg nekem, micsoda absurdus gondolat az tetőled, három magisterrel taníttatni mindenféle tudományokat egy inasgyereknek, a kit az examen alkalmával, mint Giunchi Giorgio grófocskát mutatsz be a hivatalos küldöttségnek: hát az igazi Giunchi Giorgio mit tanul aztán?

— Semmit.

— Semmit?

— No a nyomtatás olvasására megtanítottam magam, ezt is csak úgy vehettem rá, hogy a De Sacy-féle bibliai történetek illustrált kiadását adtam a kezébe.

— Te istentelen! A De Sacyt?

— Mi is megloptuk azt már gyermekkorunkban. Aztán

* Dohányban másfél mázsás csomag. J. M.

a képek kedveért csak megtanulta a szöveget olvasni. — De már irni nem tud.

— De hisz akkor te egyenesen a felsőbbség intentiói ellen dolgozol.

— Jobban ismerem én azt az intentiót, mint te, barátom, s jobban megfelel annak az én methodusom, mint az, a mit ti elém szabtatok. A ti methodustok szerint ennek a fiúnak mindenféle obstrusus balgaságot összevissza kellene tanítani; a minőkben az imént bőségesen gyönyörködhettél. Hát aztán mi resultatuma lenne? Az, a mit a bátyjánál observáltunk. Bármi bolondokat tanítunk is neki: azzal az elmetehetségei kifejlődnek, s mikor a házi tanítás alul kikerül, elküldik magasabb akademiákra, s ott elfelejti a bolondokat, a miket tőlünk tanult, s beveszi —

— Az okosakat?

— A még nagyobb bolondokat. De az én methodusom szerint azzá fejlődik és az marad, a mi szerintem az ideálja egy főnemesnek: ignorans, luxuriosus, rixator.*

— E szerint te systemát csinálsz abból, hogy nem adsz nevelést Giorgio grófocskának?

— Dehogy nem adok neki nevelést! Sokkal többet fáradok vele, mint a három stomfax magister a Petivel. Úgy megtanítottam vívni tőrrel és karddal, hogy akármelyik gavallérral ki merem állítani. Ugy tud lovagolni, mint egy parthus. A l'hombre játékban levágja a legraffináltabb kártyást. Énekel és gitározik remekül. Csak az ultima lima van hátra. Tudod, mi az az ultima lima?**

— Tudom. Az asszony. Még azzal is le akarod köszörültetni, s akkor aztán lesz belőle egy olyan igazi nemes ifjú, a milyennek te kivánod.

— A milyennek «ők» kivánják. A kit nem háborgatnak a nagyzás hóbortjai többé. A kitől nem lehet félni, hogy

* Tudatlan, kéjsóvár, verekedő. *J. M.*

** A utolsó ráspoly. *J. M.*

mint az apja, otthagyja a szép hölgy meleg ölelését s inkább a kardja markolatát melengesse. Ez nem hagyja ott a nymphát a fámáért.

— Merész játék! De tudod-e, hogy a saját fejeddel is játszol egyuttal? A legfelsőbb kőrökben ezt nem így akarták. Még most senki sem orrontja ezt az impostorságot; egyedül én nekem van róla biztos tudomásom. Eddigelé nem közöltem senkivel a tapasztalataimat. De nagy belső küzdelmembe került, mondhatom. Nagyon sokat kellett felrónom a közöttünk fennálló régi barátság kontójára.

— Oh, a felől igen bizonyos vagyok. Én épen olyan régen vagyok informálva a felől, hogy te, kedves barátom, az én tanítványom által írott leveleket miféle herczegasszonynak küldözöd; pedig titkos policziám nincsen. Az nem más, mint Aspremont herczegné.

— No hát, Giorgio nénje. Hebegé megzavarodva a consiliarius.

— Igen. Rákóczy Ferencznek a leánya. «Minden jó lélek dicséri az Urat!»

A consiliarius kényelmetlenül feszengett.

— Nonono. Rogo humillime: hát hiszen a principessa elől nem lehet supprimálni, hogy ő Rákóczy Ferencznek a leánya; hisz ő neki épen az atyja birtokaiból lett egy rész donatióba adva, a mikor Aspremonthoz nőül adták. Ő pedig jól tudja, hogy neki két férfi testvére van.

— Igen. József és György. De a József felől soha sem tudakozódik. Az már jól præparálva van. Az már megkapta a vaccinatiót a nagyravágyás ellen. Egész Nürnberg ecchozik a kalandjaitól. Egyszer egy patikárusnéval, máskor meg egy ötvös leányával.

— Áh, Áh! A patikus feleségével való kalandját már én is hallottam.

— De nem olyan tökéletesen, mint én tudom.

— Egészen az Aeneas Sylvius regénye. Euryolus és Lucretia. A mit pápa korában a szerző maga megégettetett.

— Csakhogy a Jóska nem volt az a vitéz Seladon, a ki

Euryolus. A patikus hazaérkeztére elbujt, no tudod már hová.

— Egy patikus előtt!

— Az aranyműves leányával való kalandja még czifrább. Ez a persona nem volt valami vestalia, sőt mondhatnám: egy valóságos «Hübschlerin»,* a kinek szokása volt a diákokat fekete kávéra meghívni magához, A Jóska totaliter szerelmes volt a jungferbe; míg egyszer megtudta, hogy az más diák számára is főz fekete kávét. Ekkor aztán nem ment el a leányasszony meghivására többé. Azért fölöttébb megapprehendált a domicella, s a mint a Jóska egyszer elsétált az ablaka alatt, utána öntötte a findzsából a kávét.

— No képzelem, hogy a szittya ivadék milyen magyaros gorombaságot követett el rajta.

— Absit! Dehogy magyarosat. Pasquillt szerzett német versekben a leányra, s azt énekelte el az ablaka alatt.

— Német pasquillt? Egy Rákóczy-ivadék!

— De még nem ez a legnagyobb scandaluma. Ezért a pasquillért az a másik diák lovagias elégtételt követelt a Jóskától. És az ifjú hős, a helyett hogy maga állt volna ki a menzurába, az inasaival páholtatta el a vetélytársát.

—No, ez nem fogja Magyarországot fegyverbe öltöztetni.

— Ez lett belőle. Kákompille a nők között; pipogya a férfiak előtt.

— Hála az egeknek!

— Hanem az öcscsében egész más vér lüktet, domine amice! Csupa tűz, láng a gyerek. Vakmerő és megzabolázhatatlan indulatú. A mellett korához képest tulságosan kifejlett. Ha egyszer ez beszabadul a bécsi társaságba, minden családi békességet fel fog háborítani, s a gyilkos párbajok napirenden lesznek. S ha egyszer ebben felébred az ördög, ekkor ez nem ismer se Istent, se pápát, se császárt.

* Czifrácska. *J. M.*

— Quod Deus avertat!

— Csak maradjunk mi a diabolusnál. Az egyik ördögöt csak a másik ördöggel lehet kiűzni. Ez az én methodusom. Akárki felelősségre von e miatt, megfelelek magamért. Csakhogy «noli turbare circulos meos».*

— Jól van. Hallgatni fogok.

— Csak kölcsönbe esik. Én is elhallgatom azt, hogy te leveleket irogattatsz az én növendékem által Aspremont herczegnőnek.

— Hát hiszen ez semmi bajt nem okozhat. Először is az epistolákat nem az igazi György princz irja, hanem iródnak azok Giunchi Giorgio gróf nevében, Künzli Péter által. Másodszor — én nekem ezért a szolgálatért a principessa minden évben küld egy bál dohányt, egy vendely libazsirt és egy vendely-olvasztott vajat, a mi én nekem nagyon jól esik.

— Hát hisz én nem írigylem tőled sem a libazsírt, sem a vajat. A dohányt úgyis megfelezzük kegyes igéreted szerint.

— Ohohó! Nem a felét igértem! Csak kóstolót belőle.

— No, a felét fogod ide adni nekem. Hallgass csak rám, domine sodalis, hadd mondok valamit. Te ezekkel a levelekkel már eddig is rosz fát tettél a tűzre. Azt tudod, hogy György úrfinak nem szabad semmi contactusba jönni, még csak egy izenetet sem váltani senkivel, a ki az ő eredetét elárulhatná. Csecsemő volt, mikor az apját elfogták s éretlen gyermek, mikor az anyjától elvették.

— Hát hiszen nem ő küld izenetet a herczegnőnek.

— De hátha a herczegnő talál ő hozzá izenetet küldeni? úgy-e, erre nem gondoltál?

A consiliarius arcza egyszerre hizelgő mosolyra változott. (Magával hordta mindig az egész tárházát a különféle arczkifejezéseknek.)

* Ne zavard meg az én körvonalaimat. *J. M.*

— Hiszen ezt præveniálta épen a te bölcs prophylacticus methodusod. A fiucska nem tud írást olvasni.

— De átadhatja neki az izenetet valaki élő szóval.

Itt már a büszke öntudat arczát tette fel a tanácsúr.

— Az absurdum! A mi policziánk Argus-szemei mellett semmi gyanús ember be nem jöhet a lineákon, s nem tehet egy lépést, a nélkül, hogy controlleria alatt legyen.

— Elhiszem, hogy azokat a magyarokat száz szemmel kisérik, a kik négy lóval jönnek fel Bécsbe, s a veres ökörben tokaji bort isznak; vagy a kik ökröket hajtanak fel a vásárra; meg a kik instantiával kullognak a dicasteriumokhoz; de ki tudja szemmel tartani azt a tízezernyi csavargót, csőcseléket, a kiktől a külváros hemzseg? Vannak olyan berkek Bécs városában, a hova a policzáj be sem meri ütni az orrát.

— Hát azokkal meg hogy tévedne össze a te növendéked?

— Hogy tévedne össze? Azok mindenféle világcsaló komédiával keresik a pénzt, s bebarangolják a várost piaczról-piaczra. S a népet nem lehet eltiltani a mulatságától. Emlékezel rá, mit felelt az examen alatt a diákunk arra a kérdésre, hogy látott-e már magyar embert?

— Igen. A scythiai farkasokat mutogató magyart, mondá.

— No, hát még most csak a Péter látta azt az embert, mikor velem együtt sétálni volt. Ott produkálta magát a Bärenhaus előtt.

— Hivatalos engedélye van rá.

— No, hát nekem ez az ember gyanús! Én ismerem a világcsalók, a bohóczok kategoriáit, egész ethnographiai classificatiójuk szerint: különösen, a kik itt Bécsben szoktak megfordulni. — Vannak itt lengyel medvetánczoltatók, a csehek produkálják a kakasviadalokat, a taliánok mutogatják a majmokat, a tirolok ügyeskednek a betanított madarakkal, a czigányok tánczolnak és jövendölnek, a németek marionetteket játszanak. —

De én még magyar embert soha sem láttam, hogy a piaczon a sokaság előtt produkálta volna magát akármiféle komédiázásból. Ez az első! * S nevezetes, hogy épen ma, az examen után, minden incidens nélkül, csakhogy épen említeni hallotta a Péter által, a György (az igazi György) arra unszolt, hogy vezessem el őt oda a Bärenhaus elé, a hol ezt a kutyatánczoltató magyart megláthatja. Természetesen lebeszéltem róla.

A consiliarius megszeppent.

— Kivánod, hogy elfogassam azt az embert?

— Hagyd el azt. Én valami mást fogok vele csinálni. Ebbe nem szabad a rendőrségnek belekontárkodni; mert az mindent elront. Majd elfogom én azt az embert, s kitudom, hogy kicsoda? S aztán majd ártalmatlanná teszem.

— Bizonyára nagy szolgálatot fogsz tenni a státusnak. De kérlek, te se beszélj erről senkinek.

— Hát megfelezed velem azt a bál dohányt, úgy-e?

— Az egész bál dohányt ide fogom küldeni.

III. FEJEZET.

MAISTRE DE SACY.

— Hagyd már abba azt a litániát, spirité! aztán jer elő! kiálta Wammána úr hangosan. Erre a Peti elősompolygott a házi kápolnából.

— Hehehe! Ingens nebuló! tréfálkozék vele a consiliárius. Hát levetetted a grófi hábitust? No, azért csak végezd el a grófnak való dolgot. Hozd ide a kalamárist, pennát papirost.

* Lásd Flœgels Geschichte des Grotesk Comischen bis auf die neueste Zeit, fortgeführt von Fr. W. Ebeling: e derék 475 lapra terjedő műben, mely a világ minden komédiásait megismerteti, a magyarokról ennyi van elmondva:

Was endlich die Ungarn anbetrifft, so fällt die Entwickelungs-

Nem kellett már a comœdiát játszani előtte.

A Peti aztán megirta a levelet a consiliárius úr szeme láttára, a ki sajátkezüleg hitelesíté azt a «Coram me»-val.

— No, most pecsételd le. Hol a gyűrűd?

Peti hüledezve tekinte Wammanára.

— No, csak mondd meg sincére.

— Az úrfinál van.

— No, hát kérd el tőle. Hol az úrfi?

— Odabenn a kápolnában.

— Mit mível ott?

— Ájtatoskodik. Bibliát olvas.

— A Maistre de Sacy bibliáját?

— Igenis azt.

A consiliarius úr izgett-mozgott, csóválta a fejét.

— Ej, ej! oh, oh! A kápolnában!

Wammana cynicus nevetéssel torkolá le a megbotránkozást.

— Hát mit olvasna az ember egyebet a kápolnában, mint a bibliát?

Peti visszajött a pecsétnyomó gyűrűvel: annak a drágakövébe volt bevésve a Felsővadászi Rákóczy czímer. Azzal pecsételték le az Aspremont herczegnőhöz írt diák epistolát.

A két uraság aztán barátságos kézszorítások között vőn búcsút egymástól. Wammana úr az ígért bál dohányért viszonzásul megajándékozá a consiliarius urat azzal a tajtékpipával, a melyből füstölni méltóztatott. Ez volt a békepipa. És azután egész a lépcsőig kikísérte ő nagyságát.

periode der dramatischen Kunst der Magyaren erst in die zweite Hälfte des vorigen Jahrhunderts, und erhob sich auch ihre Nationalbühne in kurzer Zeit auf eine bedeutende Stufe der Entwickelung, so bietet sie unserm Standpunkt doch keine Momente, welche uns zu mehr, als dieser Erwähnung Veranlassung gäben. A kutyatánczoltató magyarról pedig lásd: «Szirmay Hungaria in Parabolis.» «Hungari non est Agyrtam, vel Histrionem agere.» *J. M.*

Mikor visszatért, bement a kápolnába.

Giorgio ott ült a támlás széken, előtte a kitárt biblia.

Pompás maroquinba kötött, ezüst kapcsokkal ékesített könyv. Az ó és új testamentum: a Vulgata szerint franczia nyelvre fordítva monsieur Le Maistre de Sacy által. Kiadva Monsban; Migeod Gáspár vállalatában, «a l'enseigne des trois Vertus» czég czíme alatt.

A szövege kifogástalan: ugyanaz, a mit mindnyájan ismerünk. Megvizsgáltatott és helybenhagyatott a legilletékesebb egyházi felsőbbségek által. Ott látható a bevezető előszó után a

«Permission de son Eminence Monseigneur le Cardinal de Noailles Archevèque de Paris»;

azután az

«Approbation de Mr. l'Abbé Courcier, Theologal de l'Eglise de Paris.»

Végül az

Approbation des Docteurs

Le Caron, Curé de Saint Pierre aux Bœufs,

Beaupignon, Cheftier et Curé de S. Merry.

A mit ennyi tudós és kegyes férfiú helybenhagyott, azt már kezébe adhatja egy nevelő a serdülő növendékének.

És mégis a De Sacy-féle biblia ama tiltott könyvek indexére volt téve, a melyeknek birtoklását II. Pius pápa 200 arany forint büntetés terhe alatt megtiltotta. A saját regénye, melyet Aeneas Sylvius korában írt, szintén a máglyára ítélt könyvek sorába tartozott, az «Euryolus», melyet, a hol megkaphatott, megégettetett, jelszavul adván ki: «Aeneam rejicite. Pium suscipite.»*

Ez a ritka könyv a legpompásabb illusztrácziókkal van feldíszítve. Hires hollandi mesterek remekei, a legművésziesebb kivitelű rézmetszetekben. A legszebb képeken a

* «Aenást elvessétek, Piust bevegyétek.» Nagyon bölcs mondás. Ha én valaha pápa lennék, én is megégettetném minden regényemet. Szerencséjük, hogy nem lehetek. *J. M.*

mester neve nincs kitéve. De némelyik alatt olvasható egy Breenberg, Hubraaken, Scheits: a vésnök többnyire Folkman vagy Kalma.

Nagyon szép képek azok.

Éva a bűneset előtt és után.

Potifár neje, a tűzvérű Anaitis: József csábítója.

Bethsábé, midőn Dávid király lelkét megjelenésével lángra lobbantja.

Judit Holofernes sátorában.

Delila, Sámson hajfürteivel a kezében.

Susanna, a két lator agg férfi által meglesve.

Eszter és Ahasvér.

Salamon, midőn a hölgyei ráveszik a bálványimádásra.

Különösen remek compositió, a mely alá hollandul van írva. «Hes gastmal van den Koning Belsasar.»

Csupa remekművek.

S nem is veszedelmesek — ránk tapasztalt lelkekre nézve, a kik már kereshetjük a kisértetet: ha rátalálunk, az ijed meg tőlünk.

De egy suhancz ifjú kezében!

A mint Wammanát meglátta, ijedte[illegible]e a könyvet a fiú s egész a haja tövéig veres l[illegible]z arcza. Gyermek volt még egészen.

Wammana nagyot nevetett a fiú zavarán.

— Nos? Mit olvastál a szent dolgok között?

Giorgio lelkében még fennúszott a szeméremérzet. Palástolni akart.

— Illés próféta történetét, hazudozá.

Hanem a becsapott könyv elárulta: az ezüst kapocs odaszorult a lapok közé.

Wammana szétnyitá a könyvet.

Azon a lapon Breenberg nagy képe volt, mely mind a két lapot elfoglalja. A Benjaminiták elrabolják a szilói szűzeket, mikor azok az Úr ünnepén tánczolnak.*

* Felvilágositásul szolgál, hogy a mikor ez történt, Izraelnek

Wammana satyr mosolyra torzult arczczal nézett az ifjúra. Annak a szemei le voltak sütve.

Magában dörmögé:

«Si hoc in arido, quid adhuc in viridi?» *

Aztán gúnyolódó atyáskodással mondá fenszóval:

— Ha a képtől is így ég az arczod, akkor ne kivánkozzál a Méte ünnepélyre, a hol elevenen látod.

Most aztán kerekre felnyitá az ifjú a szemeit: szikráztak és égtek.

— De el fogok oda menni!

VI. FEJEZET.

«MÈTE—ES—IS.»

A bécsi császári régiségtárban láthatni azokat a gomb-alakú ezüst pénzeket, a melyeken egy koronás asszony alakja körül ezen szavak olvashatók: «Mete — es — is». A betük [illegible]iegyek; de a szavaknak arabul semmi értelme n[illegible].

Hát az «örö[illegible]várt» ki ismeri?

Egy érczrúdnak, mely egy vasajtó két ütközője között keresztül van tolva, nyolcz elforgatható rézkarika van a közepén. Ezek akadályozzák, hogy akár az egyik, akár a másik ütközőből kihuzható legyen a rúd vége. A vasrúdnak nyolcz rendetlen sorban berótt foga van, melyeknek a rézkarikák belsejében ugyanannyi vágány felel meg. Ha mind a nyolcz karika úgy van elfordítva, hogy a kivülről nem látható hézagok a vasrúd fogába mind egyszerre bele találjanak, akkor a tolózár rúdja kihúzható lesz az

nem vala királya, és így szabad köztársaság lévén, kinek-kinek, a mi az ő szemeinek jónak tetszék, azt cselekszi vala. Birák XXI. fejezet. *J. M.*

* «Ha szárazon így, hát még zölden hogy?» *J. M.*

egyik ütközőből s a vasajtó felnyilik. De a ki ennek a titkát nem ismeri, elforgathatja azokat a karikákat napestig, az örök lakat nem enged.

Mindenik rézkarikán van hat betű; azok közül kell egynek-egynek úgy sorakozni a szomszédjával, hogy ez a mondat jőjjön ki belőle: «Mete — es — is». Akkor ki van nyitva a tolózár.

Ki volt az a Mete? Hogy kisért az még a XVIII. század elején is Bécs városában?

Négyszáz esztendő választja el III. Károly király idejét attól a kortól, a melyben a templomos rendet kiirtották. Moley Jakab és társainak hamvai fölött új réteget teremtett az örökalkotó fű, ott a Szajna szigetén, hol a máglyán megégtek. A föld megbocsátott nekik; vétkesek voltak-e vagy nem? azt az ég tudja.

Meglehet, hogy mese volt az egész Bafomet-cultus; az ophyr-dogma, a Mete-imádás, a miért a templomosokat az autodafé elé állíták.

És — négyszázesztendő mulva megint divatba jött — ez a mesemondás.

Először azt hiresztelték, hogy a szabadkőmüvesek tartják titkolózó gyülekezeteikben a Mete-ünnepet.

Azután megfordították a nyárs hegyét s azt hajtották, hogy a jezsuiták ünneplik a Bafometet: a kik a pápai hatalmat akarják megbuktatni.

Valaminek kell lenni a dologban; mert minden ember beszél róla. S hogy a policzia nem birja őket felfedezni, ez csak arra mutat, hogy nagyon jól tudnak titkolózni.

Hisz annak a jámbor bécsi policzájnak a nélkül is annyi a dolga! Neki kell felügyelni arra, hogy a Hübschlerinek nem viselnek-e olyan köntöst és fejdiszt, a minő csak előkelő hölgyeknek van megengedve; és ellenben viszontag, ha az udvarnál egynémely felötlő párizsi vagy londoni lafancz divatra kap, a policzájnak kell gondoskodni róla, hogy ezt a «megrótt» divatot a Hübschlerinek kapják fel, s ezáltal az úri dámákat visszariaszszák tőle. — A poli-

czáj feladata a bécsi csodatanyák légiókra osztott csavargóit esztrengára szorítani; az utczán beszélgető gyanús emberek után leskelődni; a csapszékekben a bort és sört megkóstolni: nincsenek-e tulságosan præparálva? Szimatolni a tiltott eredetű dohány után; megakadályozni a diákok és mesterlegények közötti verekedéseket; elhallgattatni a csendzavaró kiabálást az utczán; előkérni a jövevényektől a passusaikat. S mindezen nehéz feladatokhoz még egy újabbkori Isten csapása: a szinészet!

Ez most kezdett Bécsben is divatba jönni.

Hiszen komédiások azelőtt is bőven sarjaztak a szép császárvárosban, ebben nem volt soha fogyatkozás: de azokat könnyű volt ellenőrizni, az ilyen gauklerek az utczák keresztezéseinél, a vásárpiaczon a szabad ég alatt komédiáztak, bukfenczeztek, danoltak; de a mit danoltak, azt meg lehetett érteni; a kit mulattatott a tréfa, röhögött rajta, a ki kényeskedett, bedughatta a fülét s odább mehetett. De ezek az újmódi komédiások, betanult, de le nem irt darabokat adnak elő, a mik tele vannak kétértelmű kifejezésekkel, a policzáj hiába fülel, csak akkor veszi észre, mikor már a finom közönség kaczagni kezd, hogy valami czélzatos scurrillitás lett elbocsátva. S ezeket nem lehet kitolonczozni a városból, mert igen magas körök pártfogásában részesülnek, a piaczról sem lehet kiszorítani, mert e czélra feldekorált termekben tartják az előadásaikat: előre fizettetett entrée mellett. A parterret előkelő gavallérok tartják megszállva, a kik a spiczlit* kilökik, ha felismerik. Mindössze is annyit tehet a jámbor policzáj, hogy a komédiaház ismeretes bejárata közelében helyt foglal, s ha jön diák, azt galléron ragadja s figyelmezteti a rektori tilalomra s ha jön fiatal hajadon, a szüzek ismertető jelével, selyem vagy bársonyszalaggal a hajában, azt nyájasan visszakergeti: «hohó! Jungfer, a

* Szükségtelen a szót lefordítani, miután eléggé ismeretes.

Harpendlin * nem arra való, hogy a Hanswurstnak mutogassák!» Hanem midőn gyalog hintóban érkezik valaki, uraság vagy asszonyság, akkor a policzáj szépen a kapubolt alá huzza magát és félrefordítja a fejét. Külömben is hiába erőtetné meg az observáló tehetségét, a komédia látogatói álarczosan jönnek, nem mindnyájan, de azok, a kik nem kivánják köztudomásra hozni, hogy szinházba járnak. Az álarcz mögött szabad nevetni is és lehet elpirulni is.

A komédiaház abban a részében volt a városnak, mely a régi bástyákkal együtt az újabbkori pompás új Bécs kedvéért eltünt a föld szinéről; szűk, görbe, partnak hágó utczában, a hová csak gyalogszekérrel lehetett az úri világnak eljutni. A többi ódon, magastetejű házak közé beszorítva, állt egy háromemeletes épület, hátuljával a bástyának támaszkodva, a mely oldala már csak egyemeletesnek látszott, egyetlen nagy gömbölyü ablakkal a közepén, a mit soha sem látott senki felnyitva.

Az utcza felöli homlokzata a háznak egész építési modora által megkülömbözteté azt a többiektől: a csúcsives kapubolt fölött volt egy rácsos erkély, melynek tartója egy nagy szörnyeteg fej volt. Férfiarcz, macskafülekkel, hoszszú bajuszszal és kecskeszakállal. Ezt tarták Bafomet jelképének.

Az erkély márványkőből volt s annak a középső oszlopán volt kifaragva szívalakú paizson az egy újjával felemelt kéz: a templáriusok szimboluma, egyik oldalán az erkély melletti falnak látszott mély, bevésett munkában egy nőalak, egyik kezében a serleg, másikban az «élet kulcsa», mellén az örökkévalóság láncza. Ez a «Mete». A másik oldalán a falnak volt hasonló vésmunkával körvonalazva egy kigyótól körültekert férfialak, kezét egy oroszlánfőn nyugtatva. Ez a «Jaldabahot».**

* Azaz «párta». *J. M.*

** Nevezik Taldabartnak is. *J. M.*

Az erkély mögött volt két nagy góthidomu ablak, s azoknak a csúcsiveit összekötő homlokkövön látszott dombor-műben a «világsárkány», mely egy gyermeket elnyel.*

Az egész házat nem lakta senki. Kisértetjárta hírben állt. Azt beszélték róla, hogy a templomosoké volt valaha, azután a János vitézek örökölték; később katonai éléstárnak használták; de annak sem volt jó, mert a patkányok mind megették benne a pumpernikkelt. Nem is lehetett volna rendes, okos emberek számára lakásnak használni, apró czelláival, óriási nagy termeivel, chorus forma emelvényeivel; a folyosóin pedig fényes nappal is el lehetett tévedni, s voltak rajta olyan vasajtók, a miket soha senki sem tudott kinyitni.

Egy szóval, nem lehetett ezt egyébnek használni, mint theátrumnak; hanem annak tökéletes volt.

A földszinti nagy terem: egykor talán kegyes ájtatosság szinhelye, egészen átalakítható volt nézőtérre; a körülfutó karzatra nyiló czellák jók voltak páholyoknak, az apsis, (a pogány basilicáknál a tribuna) egészen alkalmas volt szinpadnak.

E földszinti terem fölött kellett még egy emeletinek is lenni; a góth pillérek oszlopfői el voltak takarva keresztbe épített gerendás padozattal. Ki cselekedte ezt a barbár toldozást? a Johanniták-e vagy a magistratus? vagy talán épen maguk a templomosok? Azt mondják, hogy az utóbbiak tették. Az a felső emeleti terem lett volna a szentségfertőző orgiáiknak a szinhelye.

* A régi Bécs gazdag volt faragott jelképekben. «A farkas, a ki a ludaknak prédikál.» — «A fekete madonna.» — «A medve a kereszttel.» — «A szamár a bölcsőben.» — «A kecske az olvasóval.» *J. M.*

V. FEJEZET.

HANSWURST MESTER.

Egy veres üvegű olajlámpás, mely az erkélyről kinyuló sárkányfejű esővizcsatornára volt akasztva, jelölte meg a szinházat, melyre különösen szombat este a gyalog és hordszéken érkező látogatók processiójáról is könnyű volt rátalálni.

Szinlapok ugyan még nem voltak, s azoknak a házfalakra felragasztása épen nem lett volna megengedve; de ezt a hiányt bőven pótolta az a hatásos intézmény, mely szerint maga az igazgató az előadandó darab főszerepének jelmezében tevehàton vagy szamáron lovagolva, bejárta a főváros előkelőbb utczáit s a szögleteken a síppal, dobbal összegyűjtött sokaságnak elmondá, hogy mi minden látni és hallani való lesz a mai darabban, nem kimélve közben-közben a kukorékolást, károgást és orron keresztül bocsátott hangokat. A primadonna jutalomjátéka alkalmával ez maga is ott ült a nyeregben, a legpompásabb török jelmezében, mint a háremherczegnő «Banice». Hasonló bemutatást követelt a Courtisan, a Harlekin és a Pantalon: a főszerepvivők.

A hatóság bölcsen megtiltá a theatrum látogatását a tizennyolcz éven alul levő ifjaknak; a mit azonban ezek azzal az egyszerű methodussal játszottak ki, hogy női kantust öltöttek fel, s férfi kisérő karjába kapaszkodva sasiroztak el az argusszemekkel őrködő policzáj őrei előtt. Ennélfogva nem csak a páholyok és a parterre, de még a karzat is el volt lepve feles számú női alakokkal; a kik közül a valóságos nőket csak az által lehetett kiismerni, hogy a szinpadi trágárságokon azok nevettek legjobban.

A Hanswurstszinház nézőterén leginkább csak álló

helyek voltak; csupán a hölgyek és rangbeli személyek kaptak szalmaszékeket: de azoknak nem volt szabad támlánynyal birni, hogy tumultus esetén verekedő eszközül ne legyenek felmarkolhatók. A páholyoknak a mellvédjei azonban kényelmesen kinálkoztak ülő helyül; férfi és nő, kiki a maga módja szerint használhatta azokat lovaglásra. Mind a két lábát lelógatni a páholyból azonban parasztságnak tartatott, s a parterre közönség által kellő repressáliákkal fogadtatott, a mik közé tartatott a lábtyük erőszakos lehuzása.

Wammana úr az ő védenczével épen az alsó proscenium páholyban foglalt helyet. György úrfi nem keverhette a mestert gyanuba. Wammanát mindenki ismeré: daliás, széles vállú alakjáról, simára borotvált, kihivó tekintetű creolszin arczáról, villogó szemeiről, kevély sasorráról, s a lisztfehér franczia parókájáról, mely merész kivételt képezett a többi gavallérok fekete allonge parókái közül. A páholyában szemközt ülő hölgyecskének a kalapja alatt pedig senki sem sejtheté Conte Giunchi Giorgiot. Kivált miután a legyezőjének is tudta hasznát venni.

Az apsisban felállított szinpad elejét festett kurtina takarta, melynek mythologiai allegoriás mázolmányai fölött lebegett, két tenyerestalpas angyal által tartva, a theátrumdirector nemesi czimere, alatta egy szalagra irva: «Arma Straniczky». (A mit a bécsiek úgy olvastak, hogy «Armer Straniczky».) Sileziai nemes úr volt.

Az armalis azonban nem akadályozta a nemes urat abban, hogy midőn a cseh zenészek síp, dob és trombita hangicsálása után a czifra előfüggöny felgördült s a néző-közönség közt a zaj igy-amúgy lecsillapult, saját tillinkójának a billegetése mellett be ne vonuljon teljes Hanswursti parádéjában: tudniillik egy fehér szamáron ülve; de háttal fordulva a paripa fejéhez. Zöld kalapja, veres mándlija és sárga bugyogója, a nyaka körül széles ránczgallérja volt. Széles csattos öv a derekán, abba keresztül dugva, mint egy handzsár, a hírneves művészi kiegészítő

fegyverzet: a csettentyü (Pritsch). A haja két oldalt lenyirva s középen csimbókba kötve.

A szinpad közepére jutva, a mint a közönség hallóh rivallása szóhoz jutni engedé, a szamár elkezdett «iá» kiabálásokkal művészeti tehetségének érvényt szerezni, a míg Hanswurst mester azt nem mondá neki: «már most elég, most következem én!»

Akkor aztán, szamárhátról elmondá az egész programmot, mely a mai este művészeti élvezetét képezni fogja. A Hanswurst utazása a kerek föld minden tartományaiban, ugyanannyi alakzatokban: mint «nemes lovag, magyar huszár, czigányasszony, kéményseprő, pávián, borbély, úridáma, fejnélküli ember, veres barát, chinai mandarin, török basa és medve.»

Megelőzi ezt egy előjáték, melynek czime: «Harlekin pokolra küldetése.» És egy pantomimia: «az ifjú Hanswurst születése és neveltetése.» Ez alkalommal a feleségéről is beszélt Hanswurst mester: hanem ennek a szövegéhez még nincs egészen hozzászoktatva a jelen korszak közönsége.

Az előjáték kezdődött azzal, hogy szembejön Hanswurst mesterrel Harlekin és az ő pajtása Pierotto. Harlekin az ismeretes mindenszinű koczkákból tákolt viseletben, Pierotto a hosszú újjas fehér ingben és lábravalóban.

Harlekin és Pierotto azt az olaszszal kevert teuton idiomát beszélik, a mit az utókor kauderwelschnek hall emlegetni, mely hosszú időkön át a comicum zamatját képezte a birodalmi fővárosban; ezzel szemben pedig Hanswurst mester azt az igazi bécsi csőcselékjargont hozza érvényre, a melynek kifejezései Adelungban fel nem találhatók. Ez tetszik nagyon!

Harlekin megrója Hanswurstot, hogy miért ül visszafelé fordulva a szamáron? Igaz cavalière a zablájánál fogja a kabalát, nem a farkánál.

Hanswurst mester visszatromfol: «mit capiálják ezt a taliánok? Az én lovamnak hátul van az armaturája».

A Harlekin kiváncsi megtudni, hogy milyen lehet ez a szamár-fegyver, a mi hátul van? oda megy megnézni.

A közönség tombol és kaczag.

De tragicus vége lesz ennek a tréfának.

A szamár hátrarúg mind a két lábával. Ez az ő fegyvere.

A Harlekin «maustodt» esik hanyatt.

Erre a catastrophára a Pierotto is ijedtében arra a részére a testének hanyatlik alá, a melyen ülni szokott.

A bugyogójában pedig egy hólyag van elrejtve, némi szines folyadékkal, a hólyag elpukkan, s a tartalma végig festi a fehér bugyogót.*

Ezt a jelenetet aztán falrengető hahota követi a néző közönség részéről. Pierottó olyan művészi praecisióval és naturalismussal játsza a szerepét, hogy a hölgyek zsebkendőiket az arczuk elé tartják.

No most mi legyen a megölt Harlekinnel?

A háttérben van egy mészégető kemencze, melyet épen teljes működésben tartanak a gyantapor és lycopodiumliszt faggyúgyertyán keresztül fujt lángjai. Hanswurst mester intézkedésére ő maga és Pierotto felnyalábolják a Harlekint s belelökik a mészkemenczébe; Hanswurst végül magát Pierottot is utána löki a principálisának a pokoltűzbe. S aztán meghajtja magát a közönség előtt.

Óriási tapsvihar! Mely eléggé meg van érdemelve. Ha tudniillik elég éles felfogással birunk az allegoriai értelmét kitalálni. Ez a hazai művészet diadala az idegen fölött. A múzsák templomát bitorló olasz Harlekint így semmisíti meg a nemzeti vérből és húsból alkotott Hanswurst!

Erre két kalapácsütés a szinen kivül jelenti, hogy új scéna következik.

Jön Colombina, Hanswurst hitvestársa.

Széles nagy abroncsszoknya védelmezi csipőtől kezdve

* Lásd «Flœgel, Geschichte des grotesk Komischen.» *J. M.*

a termetét. Az arcza ki van festve fehérre, pirosra. Fején tarajos főkötőt visel.

Keresi a Harlekint.

Hanswurst mester eleinte mindenfélét hazudik neki: utóljára megvallja, hogy beledobta a vetélytársát a kemenczébe.

Erre Colombina sirva fakad.

Hanswurst mestert ez a jajveszékelés kihozza a sodrából. Azzal gyanusítja Colombinát, hogy a Harlekin az ő szeretője volt.

Colombina erre az abroncsos baleinejának az előrészére tett kézzel esküszik, hogy semminemű tilalmas viszonya nem volt a Harlekinnal.

Ezzel csak nagyranöveli Hanswurst mester féltékenységének sárgaszemű dæmonát. Magát a szerelmi zálogot is gyanúba hozza.

Colombinának nem marad hátra más, mint magával a legreálisabb ténynyel bizonyítani be törhetetlen hitvesi hűségét.

Nem! Nem! Annyira még nem ment a XVIII. század zsenije, hogy egy teljesen empyricus maiensicai scenát hozzon a szinházi közönség elé, a segítségül hivott maia egyelőre csak egy óriási nagy tojást szabadít elő a vertugadine rejtekéből.

Ezt a tojást azután feltöri Hanswurst mester a csettentyűvel, s ime egy teljesen felszerelt aprócska Hanswurst ugrik elő a tojáshajból. Szakasztott olyan mint az édes atyja: janklija, bugyogója, krézlije. — Ez a kis baba természetesen automat. (Ezt még az angol szinművészektől tartották meg.)

Hanswurst kénytelen elismerni, hogy ez az ő fia.

— No ha a te fiad, akkor szoptasd te! mond Colombina. Tőlem elég volt, hogy a világra hoztam.

S oda dobja az apja nyakába a gyermeket.

S a szegény Hanswurstnak, egész dajka módra hozzá kell látni, hogy a csecsemőt nagyranevelje, a ki szemlá-

tomást nő, dagad, embernagyságra megnyúlik, kézzel-lábbal kapálózik, utóljára az apját üti agyba-főbe a csettentyüvel.*

A közönség derültsége az őrjöngésig fokozódik. A férfiak a parókáikat kapják le a fejükről s azokat lobogtatják, a hölgyek pedig nem győzik a vállfüzőiket helyreigazítani a nagy nevetéstől.

E közben pedig Colombina asszonyság kezébe vesz egy kosarat, s elindul puszedlit árulni a közönség között, hogy az ujszülött paszitájához szükséges apróköltséget beszerezze.**

A közönség frenetikus lázban tombol.

Csak György nem nevette el magát egyszer sem az egész komédia alatt.

Egészen gyermeteg kedély volt még: olyan, mint a hajnalkavirág, mely kinyitja a kelyhét a hajnalpirkadásra; de a tűző napsugártól összezsugorodik. Áhitotta az ismeretlent: a nőt, s mikor megismerte undorodott tőle.

Hány népdala van a magyarnak, mely ennek a meseszép érzésnek kifejezést ad? Például ez:

«Fekete szemű menyecske,
Kérlek ne nézz a szemembe:
Meghalok szégyeletembe ...»

Hát ez a másik:

«Ne nézz rám, ne nézz rám:
Mert megölsz engemet».

Kimondja, hogy megöl az asszonynak a szeme.

A fajban van ez az indulat.

* Egykoru fametszetek nyomán. *J. M.*

** «Puszedlinek» neveztetnek azon apró gömbölyű marczifánkocskák, melyeket vásárok alkalmával a mézesbábosok árulnak. Valószinüleg ezen német szótól származik «Busserl», mely «csókocskát» jelent. *J. M*

A kutya úton-útfélen játszik a társával: az elefánt az erdők sűrűjébe rejtőzik vele.

Wammana figyelemmel kiséré a védencze arczkifejezését, melylyel ez a Hanswurstiádák sikamlós, leplezetlen tréfáit fogadta. Mikor a Colombina leszállt a nézőtérre s jobbra-balra osztogatta a puszedlit, kaczér negéddel védve magát látszatosan, de elkésve, az ölelgetések, a kézzelfogható nyájaskodások ellen: kaczagva, sikongatva, dévajkodva, tréfát tréfával fizetve; a hol nagy ezüst pénzt mutattak neki, ott az igazi csóktól sem iszonyodott: elég, ha a száját megtörölte utána, s ha egy-egy merész úr az ölébe rántotta, a deplacirozott vertugadin árulója lett a jarretiersjeinek: György úrfi szemöldökei férfi ránczot vontak a homlokára. A homlok mindig elárulja a férfit. Az viseli magán az igazi nemkülömbséget.

Ez alatt a komédia a két Hanswurst, az eleven és az automat között, véget ért, azzal az elmés megoldással, hogy az apa, megelégelvén a kicsapongó magzatja kihágását, kapja magát, nyakon kapja a kölket, belegyűri a tojáshéjba, a melyből kijött, rácsapja a tetejét, s kigurítja a játékszinből. A mi nagy moralis effektust gyakorol a közönségre; nem egy kegyes atya sóhajt fel eként magában: vajha én is így tehetnék azzal a vásott kölyökkel otthon.

Azt az időközt, a míg ezután Hanswurst mester világkörutazási szerepének első jelmezét, a német lovagét, felölti, kellemesen foglalja el a polichinello: ez az elől hátul púpos törpe figura, nagy orrán pápaszem, állán bibircsók, fején csörgő sipka. Még ez is az olasz komédia alakja; de már a Hanswurstszinházban csak inasszerepet játszik. A Colombinát kell neki felkeresni, hazakergetni, hogy öltözzék már át a következő szerepéhez. Meglátja odalenn a publikum között, a mint puszedlit osztogat. Keresztül ugrik az orchestrumon, s kereplővel a kezében kezdi a hajszát a primadonna ellen. Az fut előle keresztül a néző tömegen. A polichinello utoléri, elkapja az ab-

fōncsszoknyáját, a buffándli kapcsa elszakad, az egész baleine a polichinello kezében marad: a Colombina pedig előtünik a maga igazi Colombinajelmezében; a térdigerő, virágokkal guirlandozott tánczrokolyában, balletszökésekkel ugrik fel a szinpadra, s minthogy a polichinello még ott is üldözi a kereplővel, utoljára a Colombina átszökik a proscenium páholy alacsony emelvényén: a polichinello oda is utána akar mászni; de nem birja a nagy fejét, hanyatt bukfenczezik.

A sylphidöltözetű Colombina védelmet keres a páholy vendégeinél: odavetve magát a hölgy ölébe, ballerinák módjára, jól ügyelve leülés közben, hogy a virágfüzéres rokolyáját össze ne törje: az úgy veszi körül a mellszobrát, mint a pávát a kiterjesztett legyezője.

Az a hölgy pedig Giorgio.

A dévaj mima szemei egyenesen az ő szemébe tűznek, forró lehellete az arczát perzseli: hosszú szempillái oly csábítón pislogatnak hozzá, a mint ott ül az ölében.

— Nos? Tetszik? Ez, vagy a másik? Kérdezi a szinpadi tündér kaczér negéddel: jobb kezének a két ujjával egy mézes süteményt tartva Giorgio szájához, míg ajkai épen olyan közel érnek hozzá, s piros nyelvének a hegye kitünik közöttük. Melyik puszedli kell inkább?

Giorgio félre fordítja a fejét.

— Ejh, hagyj békét madamenak. Csak nem vagy Sapphó, riad rá Wammana. Nesze a puszedlid ára! (Egy tallért dobott a kosarába.)

— Á—á! szól Colombina, szemeit összehúzva, s száját kaczér nevetésre elnyujtva. Ez monsieur! Ez garçon; mert elpirult!

Azzal Wammanának adta a csókocskát. Mindakettőcskét.

Aztán kiugrott a proscenium páholyból; olyan kicsinált ügyetlenséggel, hogy a guirlandos rokolyákkal eltakarta az ott térdeplő polichinellot; a ki aztán kiszabadulván, az elragadtatás pantomimikájával igyekezett a kö-

zönségnek tudtul adni, hogy ő most a paradicsomból került elő.

— Hallod-e mester: ez a komédia engem untat; monda Giorgio.

— Hát milyen az asszony?

— Undok.

— Mert nem értesz hozzá.

— Én nem ilyennek képzeltem a nőt.

— Hát milyennek?

— A milyen a Méte. Te engem bolonddá tettél. Úgy bánsz velem, mint a kis gyerekkel szoktak, a kinek paripát igérnek s pálczalovat adnak. Te nekem azt igérted, hogy a Méte ünnepélyre fogsz elvinni.

— Hát hiszen ott vagyunk.

— Ördögöt vagyunk! Hisz ez komédiaház!

— S ez téged nem gyönyörködtet? Hisz ez művészet.

— Meglehet, hogy művészet. De ahhoz magasabb műveltség kell, hogy ezekben az ostobaságokban gyönyörködjék valaki. Én azzal nem birok. Nem tudom, hogy mi benne a tréfa? S te nekem nem a Colombinát igérted; hanem a Métét!

— Tehát okvetlenül a Métét akarod meglátni?

— Minden bizonynyal.

— Hanem akkor nehéz próbákon kell keresztül menned.

— Bánom is én.

— Olyan esküt kell letenned, a mi egész életedre kötelez.

— Leteszem.

— A tűzkeresztségen is át kell menned.

— Ha más kiállta, én is csak kiállom.

— Törvényeket kell elfogadnod, a mik a világi törvényekkel teljes ellentétben vannak: s mikor a Méte azoknak a végrehajtását parancsolja, akkor föltétlenül engedelmeskedned kell.

— Ne papolj annyit! Én mindent megteszek, a mit te kivánsz, hanem engem vigy oda, a hol a Métét meglátom.

— Ott vagyunk.

— Itt a komédiaházban?

— Itt a Bafomet templomában. Fejünk fölött van a Méte mysteriuma. Ez a Hanswurstház csak az álczája a mi ünnepélyünknek. Arra való, hogy a nagy közönség a szent Hermandad és az inqusitio figyelmét lekösse. Az egész spionage mind azt lesi, hogy mit csinál, mit mond a Hanswurst? Ez a legmagasabb szemfényvesztés. Mikor a Hanswurst elkezdi a sokféle metamorphosisait, akkor a commilitones szerteszét a páholyokból felmennek a felső terembe s hagyják a közönséget tombolni, röhögni ide alant. A páholyoknak függönyeik vannak: azokat le lehet bocsátani. A mi a kárpit mögött történik, ahhoz senkinek semmi köze. Akarod még?

— Akarom!

György kezét nyujtá a mesterének. Az a kéz forró volt és nedves; hanem azért észrevette a mester, hogy a tanítványa reszket. Lázban van.

— Csak addig várunk, míg a komédia megkezdődik; s a közönség figyelmét a scurrilitások leigézik.

A síp, dobszó rákezdte; Hanswurst előjött, mint keresztes vitéz, Pantalon, mint obligát polgárférj, a kit mindig megcsal a felesége, Colombina. A közönség belejött a kaczagásba. A páholyokban elkezdték a függönyöket lebocsátani. Wammana azt mondá a védenczének:

— Most mehetünk.

VI. FEJFZET.

A TŰZKERESZTSÉG.

A páholyok mögött volt egy szük folyosó. Abból megint nyilt egy másik folyosó, a mit aztán elzárt két egymás mellé szorult ajtó. Mind a két ajtó zárában benne volt a kulcs

Ezek a közönség kényelmére vannak rendeltetve: azt jelentik a zárban hagyott kulcsok.

Csakhogy a jobboldali ajtónak a kulcsa valami elátkozott praktikával lehet szerkesztve, mert az akár jobbra, akár balra fordítja az ember, semmikép sem nyitja ki a zárát: elfordúl tízszer is egymásután; az ember érzi, hallja, hogy jobbról is balról is csattan a zárnak a nyelve; de csak nem nyílik ki. A mellette levő ajtó pedig az első kulcsfordításra engedelmeskedik. Annál fogva mindenki békét hagy a jobboldali ajtón a kulcsforgatásnak, s választja a baloldalit.

A kik a «ház» titkaiba be vannak avatva, tudják a fortélyát a bösztörzárnak s azok előtt felnyílik az ajtó, mely egyszerű fából van, s beléphetnek a szűk folyosóba, melyet az ajtó elzár.

Wammana előrebocsátá a tanítványát.

A rejtett folyosó végén egy olajlámpa pislogott. A falak csillámlottak a penészes nyiroktól, mely a szellőzetlen odúkat el szokta lepni. A mi fa volt a folyosón: az ajtófél és lámpaczölöp, fekete penésztaplóval volt behúzva s a szögletekben túltengett a sárga pinczegomba. A márvány padlatra lehullott penészhóban meg lehetett látni a lépések nyomairól, hányan haladtak végig a folyosón legközelebb. Még csak egy szelelő lyuk sem volt; a levegő fojtó, nehéz és búszos, mint egy sírboltban.

A tulsó végén a szűk gádornak a pislogó olajlámpa alatt volt egy tömör, kovácsolt vasajtó: küszöb és ajtófél gránitból. Két lyuk a gránit ajtóragasztókba fúrva, képezte az ütközőket, a melyeken keresztül volt dugva az érczrud a rézkarikákkal, a mik az örök závárt képezték.

Az ajtó mellett volt egy szűk czella: épen olyan magas és mély, hogy egy ember állva és fekve elférhessen benne.

Abban lakott egy ember. Egy vak ember. Az volt a závár őre.

A léptek hangjára előbújt az odújából. Rettenetes alak volt. Haja, szakálla, mint egy összecsapzott kócztömeg,

takarta testét, a mire nagy szüksége volt, mert az öltöny lemállott róla; csak egy pokróczdarab volt az egész takarója: arcza fakó volt s annyira a csontjaihoz aszott, hogy inkább hasonlított egy halálfőhöz; csak a lezárt szempillái voltak veresek, s a kék erek a halántékain mutatták lüktető veréssel, hogy él.

— Nos, hát vak Sámson, hogy megy az élet? szólt a nyomorulthoz Wammana.

Az odúlakó hangja inkább hörgés volt, mint beszéd.

— Vége felé. Nem sokára látni fogok. Fulladozó köhécselés kisérte a nehezen mondott szavakat.

— Legyen neked a te hited szerint.

György borzadva tekinte erre a pasquilljára az emberi lénynek.

— Micsoda ember ez itt?

— Ez a «Korax.»

— Mit jelent az?

— «Ajtósarok.»

— Miért hivják így?

— Azért, mert ő senkinek nem nyitja ki az ajtót, nem látja a betüket a karikákon, a miket én most egymás mellé állítok. Az ő feladata, a mint mi beléptünk az ajtón, ismét keresztül tolni a vasrudat a karikákon, a mikor azok saját súlyuknál fogva ismét maguktól összevissza fordulnak a rúdon.

— De hisz akkor mi nem tudunk ezen az ajtón visszajönni.

— Annak is megvan a módja. Ez a vasajtó nem csak kifelé, hanem befelé is nyílik. Belül aztán csak egyszerű keresztrúd zárja el, a mit mindenki félretolhat, a ki vissza akar térni.

— De ilyen formán, mikor mindenki visszajön, a vasajtó nyitva marad.

— Ne féltsd te a vasajtót! Akkor megint az utolsó kijövő után bezárja azt a «mandolos».

— Hát az mit jelent?

— «Závár».

— S az a mandolos akkor ott marad bezárva a külső zárral, míg újra rá nem nyitnak?

— Igen.

György oda volt büvölve a gyászalakhoz. Vánszorgáskor lecsuszott a vak ember térdéről a pokrócz, s előtünt a nehéz láncz, mely bokáira verve s a falba erősítve őt fogva tartá ezen a helyen: az is veres volt már a rozsdától.

— Ez az ember büntetésből van itt? kérdé György.

— Igen. Áruló volt az «asphaleia» ellen.

— Mi az?

— Szövetségünk neve: «vészmentesítő.»

— S az árulásnak nagy büntetése van?

— Azt is jó lesz előre tudnod. Ez az ember el lett itélve megvakításra s holtig való fogságra.

— S megengedik a törvények, hogy ezt tegye valakivel az asphaleia?

— Nekünk saját törvényeink vannak. S azokat neked is el kell fogadnod. Gondold meg. Még most visszafordulhatsz az ajtóból. Ez az ember itten dali legény volt, mikor idekerült. Nem viszi már soká. Kikopik belőle a lélekzet. Ő azt hiszi, hogy az lélek. Helyébe másnak kell kerülni. Vess számot a magad lelkével; s ha félted, ide ne hozd.

— Nem félek semmitől.

— Akkor lépj be az ajtón.

A vasrúd kattogva húzódott keresztül a rézkarikákon, elhagyva az ütközőt; a vasajtó feltárult.

György még egy pillantást vetett a vak ember odújára.

— Honnan kap ez ételt és italt?

— Két kürtő szolgál az odujába: egyik fölfelé, másik lefelé. A felső kürtőn át szórják le neki az ételhulladékot s ezeken ő elélődik, a míg ismét szórnak le valamit. Az italát pedig összegyüjti a kőkorsójába. A padmalyról víz csepeg alá, minden perczben egy csepp. Egyúttal klepsidra is, számlálhatja rajta a perczeket, órákat, napokat.

— S ki az, a ki a kürtőn át leszórja neki a hulladékot?

— Az a «mandolos».

— Az is büntetésből van ide bezárva?

— Hahaha! Majd megtudod azt, hogy mért van az ide bezárva! Az a jutalom. Pályadij! Hahaha!

A kaczagást elfojtá az ajtócsörömpölés.

A vasajtón túl egy csigalépcső következett, mely valahonnan felülről kapta a világossagot. Wammana elől ment, György a nyomában, míg egyszer aztán véget ért a csigalépcső, elzárva egy márványtábla által, melyen a Méte alakja volt domborműben kifaragva.

Wammana megnyomta a tenyerével a márványlapot, melyre az könnyedén félrefordult.

— Beléphetsz: mondá Györgynek, maga előtt bocsátva őt.

Valami sekrestyeforma volt, a mit György maga előtt látott. A lépcső félhomályát felváltá valami szembántó lobogás. A közepén állt egy nagy rézmedencze, a mellett volt egy magas vert ezüst amphora, melynek szük torkán jött fel a lobogó fény: borszesz égett benne. Ez a csalfa világítás minden alakot reszketőnek tüntetett fel: hol előtüntek, hol hátramentek a homályba.

Négy férfialak állt a háttérben: mindegyiken válltól sarkig érő fehér talár, elől a veres kereszttel, de a melynek nincs negyedik ága: a gnosztikusok hitregéje szerint a mankóvá alakult kardmarkolat: egy nagy T betű. Fejeiket a templomosok által használt barbutansisak fedte: kerek bogrács-alakú ércz föveg, mely állig lejön, elől három nyilással a szemek és a száj számára. Három alaknak ezüstből volt a sisakja, egynek aranyból. Hosszú, egyenes kard volt az oldalukra csatolva, egyszerű szőrkötélen.

— «Méte es is», szólt Wammana a küszöbön átlépve.

— Ave frater, dörmögé rá a négy alak.

György szilárd léptekkel járult eléjük.

— Te vagy a «mathetes?» kérdezé az arany sisakos.

— Mi az? kérdezé vissza György.

— «Tanítvány».

— Az vagyok.

— Akarsz az asphaleiába fölvétetni? Tudod mi az?

— Tudom. Akarok.

— Akarsz titoktartást esküdni, hogy semmit abból, a mit közöttünk hallasz és látsz, senkinek egy szót is el nem árulsz?

— Becsületszavamat adom rá.

A négy férfi valami idegen nyelven kezdett el egymás közt beszélni, a melybe Wammana is beleszólt.

Végre a főnök kimondá a határozatot.

— Merész thesis volt, a mit a mathetes fölállított: méltó arra, hogy mint dogma a sanhedrin által megvitattassék: «vajjon erősebb ligamen-e a becsületszó, mint az eskü?» Egyelőre az esküt kell tőled követelnünk.

— Jól van, leteszem azt.

Erre mind a négyen kihúzták a pallosukat s azokat keresztbe téve a rézmedencze fölött, odahívták Györgyöt, hogy tegye rá a kezét, a hol a kardok csillagot képeznek s mondja el utánuk az esküformát.

Mikor azt egy nagy kapcsos könyvből felolvasá a tanítvány előtt Wammana, György hangosan felkaczagott rá, és aztán nevetve mondá el az esküt.

«Én Giunchi Giorgio, a ki nem hiszem, hogy Giunchi Giorgionak hívnak, esküszöm a Jaldabahóthra, a kit nem hiszek, hogy van a világon, hogy el nem árulom a Méte titkait: nem azért, mert istenasszony; hanem azért, mert asszony; nem azért, mert a büntetést félem, hanem azért, mert a becsületemet féltem.»

Így mondta utána az esküt.

A négy érczsisak alatt egyszerre felhangzott a kaczagás. A meglepetés, az elégült kaczaj hangja.

— Ez lesz a mi emberünk!

— Ez a derék mathetes!

— Ebből lesz a mandalos.

— Elfogadod-e a tűzkeresztséget? kérdezé a főnök.

— Ha más átesett rajta: én is elviselhetem, monda György.

— Mi legyen a neve? kérdé a rendmester Wammanától, a keresztapától.

— «Abrekh.»

— Jól van! Legyen Abrekh; akkor lesz belőle még majd «Czafénáth-Panéák». *

Erre intének Giorgionak, hogy vetkőzzék le.

Női öltöny volt rajta, az akkori divat szerinti vállfűzőt se felvenni, se levetni nem lehetett segítség nélkül. Wammana teljesíté védenczénél a komornai szolgálatot. Akkor azután egy érczfényben csillámló leplet borítottak a fejére, mely sarkig betakarta: hasonló szövetű harisnyákat húzott fel Wammana az ifjú lábaira egész térdig.

Mind a lepel, mind a harisnyák asbest szövetből voltak.

Akkor aztán odaállíták a rézmedencze közepébe a neophitát.

A nagymester felvevé a kancsót a lobogó borszeszszel s eldörmögé a formulárét.

«Én keresztellek tégedet a Bafometnek, a Jaldabahótnak és a Métének nevében Abrekhnek.»

Azzal a fejére tölté az egész kancsó borszeszt, mely végig futva a leplen, egyszerre lángba borítá az egész alakot; a medencze fenekére konyhasó, chlorstrontium, rézsav és szalamia volt hintve, mely a tűz közé vegyülve, zöld, sárga és rózsaszin szikrazáport lövellt körül: ezek között állt a felavatott tanítvány.

Érezheté a körülnyaldosó láng hőségét, láthatá a szöveten keresztül a szinváltóztató szikraözönt; de azért a lepel alatt egy hajszála el nem perzselődött. Csodának tartá a mi vele történik. — Asbestnek soha a nevét sem hallotta.

* A biblia szerint ó-egyiptomi czímek, a miket Farao adott Józsefnek, a Jákób fiának: «Abrekh» jelent «ifjú atyát» — «Czafénáth Panéákh» «ország védelmezőjét». — (Károlyi Gáspár fordításában.)

— Lépj elő! Monda neki a nagymester.

György, a medenczéből kilépve, bámulva látta, hogy minden lépténél lángnyomok maradnak hátra: a szikrák pattognak a talpa alatt.

Ekkor levették róla az asbest leplet.

Még el volt kábulva a borszesztől, melyet belélegzett. A szemei kápráztak.

— Charié Abrekh! monda neki a nagymester, a kinek még mind az öt újja hegyén kék lángok tánczoltak. (Annak is asbest keztyűje volt.) György bátran megszorítá a felé nyujtott tüzes kezet.

A többiek is kezet szorítának vele. Mind az öten.

György félmámorában azt hitte, hogy a mióta ő a tűzkeresztségen átment, azóta a számok is megszüntek számok lenni. A 4-ből 5 lett. Azt már nem érte utól az esze, hogy az ötödik alak a keresztes talárral és az ezüst sisakkal az ő mestere Wammana.

A kézszorítások és üdvözlések végeztével őtet is felpalástozták: csakhogy az ő talárjáról még hiányzott a veres kereszt. Azután egy ezüst sisakot tettek a fejére, mely az egész arczát eltakarta. Úgy észlelte, hogy a sisak igen vékony dongájú és könnyű. Ez aligha tartaná fel a kardcsapást.

Azzal az egyik lovag felnyitotta a sekrestye ajtaját s kivezette rajta a tanítványt.

György egy góth boltozatú nagy termet látott maga előtt; melyben a legelső látvány, mely figyelmét megragadta, egy hosszú asztal vala, fekete szőnyeggel leterítve. Azon volt egy hétágú gyertyatartó, minden ágában égett egy viaszgyertya.

Az asztalt végtől végig ülték hasonló talárba öltözött, és ezüst sisakkal letakart alakok, mint a minők Györgyöt ide vezették.

Mindegyik előtt égett egy gyertya.

— Idou Abrekh! Monda a nagymester, bemutatva a gyülekezetnek a neophitát.

Arra mindannyian mormogva üdvözlék.

— Chaire! Chaire Abrekh!

Azzal mindenki leült a helyére. A nagymester elfoglalta az emelvényt az asztalfőn. Az ifjút az asztal végére állíták.

Mikor végig nézett az ülő alakokon, feltünt neki, hogy azok közül többnek a mellén levő kereszt három szára egy-egy ezüst halálfőn végződik: egy halálfő a jobb mellen, a másik a balon, harmadik az övön alul. Mire való ez a megkülömböztetés?

A nagymester ezüst kalapácsával egy előtte levő harangra ütve, jelt adott a gyűlés megnyitására.

— Hozzátok elő a «Syngraphét».

A Syngraphe volt az asphaleia törvénykönyve: abban volt megirva a «nomos».*

A nagymester jobbján ülő presbyter felnyitá a törvénykönyv kapcsait, s feltárta annak kezdő lapját.

— Hallgasd meg a mi törvényeinket Abrekh, monda a nagymester. Ha aláirod őket, beléphetsz a homiliába** és azok szerint élsz; ha nem irod alá, kivül maradsz és hallgatsz.

A presbyter felolvasá a nomos paragraphusait egyenkint.

AZ ASPHALEIA TÖRVÉNYEI.

Melyet követni és végrehajtani kötelessége minden mystagogosnak, akár mester, akár tanítvány.

1. Előkelő és magas állású személyek, úgymint fejedelmek, főpapok és országnagyok belső házi titkait kifürkészni és gyöngeségeiket haszonra fordítani.

2. Szemfényvesztések, lélekidézések, chemiai csodák által a közönség fölött præstigiumot gyakorolni.

* Nomon syngraphe — törvénykönyv.

** Hivek köre.

3. Csodatevő képeket, kutakat felfedezni, s a köznépet azok által fanatizálni.

4. Felekezeteket, pártokat, nemzetiségeket egymás elleni háboruskodásra ingerelni.

5. A főpapokról erkölcstelen életmódot hiresztelni. Barátokról és apáczákról csiklandós anekdotákat közrebocsátani.

6. A fentebbi czél előmozdítására ifjakat apáczaöltönyben, leányokat barátcsuhában a kolostorokba becsempészni.

7. A lutheránusokat Krisztustagadással vádolni.

8. A zsidókra ritualis gyilkosságokat kikiáltani: a husvéti páskához használt keresztény vér felőli mesét felujítani.

9. A hol az asphaleiának egy tagja bűnvád alá jut, azt a biróság kezéből hamis tanúk által kiszabadítani.

10. Pasquillokat a hatalmasok ellen megiratni s a paloták kapuira felragasztani.

11. Fejedelmeket kisértetlátások, astrologiai jövendölések által befolyásolni.

12. Hamis herczegnőket és álőrgrófokat a magas társaságokba becsempészni.

13. Senki a mystagogusok közül hazát, nemzetet, vallásfelekezetet ne ismerjen; hanem az mind idegen legyen rá nézve.

14. Családot senki ne szeressen, akár fölfelé, akár lefelé. Testvér, húg, leány mindenkire nézve közönyös legyen.

15. Papokat hamis gyónások által el kell ámítani.

16. A parasztok számára mysteriumokat, a polgárok számára komédiákat, a főrendűek számára carousseleket rendezni; melyekben cselszövények végrehajthatók.

17. Fényes ünnepélyeket adni, s azokat hamis alarmok által megzavarni, s a zürzavarban a szép polgárleányokat tőrbe ejteni.

18. Szeretőknek gazdag öreg férjeket szerezni, s gyors özvegygyé létükről gondoskodni.

19. Ezzel egybefüggőleg a pharmakopeiának azon részét tökéletesíteni, mely útban levő férjek- és örököseiket nagyon várakoztató szülők- és nagybátyáknak az emberi élet végczéljához eljuttatásával foglalkozik.

20. A philtrák főzéséhez titkos gyárakat tartani, melyek az erény jegét megtörik s a szerelmet felforralják.

21. A kártyajáték ratióját és fogásait betanítani az avatottaknak s ezzel kapcsolatban titkos játéktermeket tartani, melyekbe tapasztalatlan emberek, különösen a kik nagy örökséghez jutottak, becsalogattassanak.

22. Gazdag családok ifjait az adósságcsinálás tudományára megtanítani: bódétánczosnékkal, utczai énekesnőkkel összeházasítani.

23. Vakbuzgó gazdag öreg asszonyokat körülhálózni, s ha kell, hamis végrendeletek segélyével is a szövetség számára az örökséget elragadni.

24. Kitüntetéseket, rendeket, czimeket pénzért osztogatni. S ez által az emberi hiuságot megadóztatni.

25. Férjeket, a kiknek szép feleségeik vannak, messze országokba való kiküldésekkel eltávolítani, s azoknak visszatértét akadályozni.

26. Szép asszonytól, a ki törhetlen erényű, elébb a férjét csábíttatni el; hogy visszatorlásból maga is elcsábuljon.

27. Könnyelmű örökösöktől nagy földbirtokokat, uzsorások által potom áron elszereztetni.

28. Könyveket és képeket nyomatni és terjesztetni, melyek a testi vágyakat fölébresztik s a képzeletet táplálják. Ugyanezt dalokkal és tánczokkal is hevíteni.

29. Erényes nőket addig rágalmazni, a míg azzá lesznek, a minek hireszteltetnek.

30. Az alkalomcsinálókat magas hivatalokba juttatni: doktori diplomával ellátni, csodaorvosoknak kihiresztelni.

31. A borivás mesterségét virtuozitásra fokozni.

32. Szükség esetén angyalokat csinálni.

33. És azt, a ki az asphaleiának ellensége, akár kard-

dal, akár méreggel, megölni, az árulót megbénítani, megvakítani, minden módon láb alul eltenni.

— Elfogadod-e és aláirod-e a syngraphe törvényeit Abrekh? Kérdé a nagymester.

— Nem irom alá! válaszolt az ifjú.

Semmi felzudulás nem következett utána.

— Első hivásra feleltél: mondá a nagymester s azzal kezének egy intésére két lovag megfogta kétfelül György karjait s visszavezette őt a sekrestyébe; ott magára hagyá, az ajtót bezárva utána.

Az alkohol még lobogott a rézmedenczében.

Mély csendesség vette körül a magára hagyott ifjut.

A szinváltoztató láng nyugtalan fényt szórt a körüllevő mysticus tárgyakra, a miknek a jelentését ő nem értette. Keresztény jelvény, vagy Bafomet bálvány teljesen mindegy volt rá nézve. Őt vallásra nem tanították. A Miatyánkot, az Ave Máriát nem tudta. Talán egyszer, valamikor kis gyermek korában, mikor egy édes anyai kéz összekulcsolá kis kezeit s ágyában térdepelve, elrebegteté vele a felfohászkodást; de hogy kihez? s mi volt az a fohász? arra már nem emlékezett.

Úgy nőtt fel, mint a sátoros czigány gyermeke.

Csak azt tudta, hogy a ki imádkozik, az letérdepel.

Térdre borult a medencze előtt, melyben tűzzel keresztelék meg: és aztán elgondolkozott rajta, hogy miért van ő most is itt s mi vár itt ő reá?

Tudományban nem volt része: ismeretekkel nem birt; de volt természetes esze. A vad ember logikája a legerősebb.

Mi hozta őt ide? valami ösztön, a mit az álom el nem altat. A mi az emberben fölkelti azt a tudatot, hogy ember! Egy kérdés, mely a szivet sebesebb dobogásba hozza, s követeli a választ.

Azt mondták neki, hogy itt megtalálja a mit megismerni óhajt.

Hanem ennek az ismerésnek nagy ára van. Meg kell

érte tagadni mind azt, a ki erre a válaszra tilalmat vetett. Mert tilalom van rajta, külömben nem rejtené titok. De ha tiltva van ez az érzés, akkor miért érezzük?

A pajtásától (a Pétertől), a ki helyette magolta az «in usum delphini» készült obstrusus meséket, hallott egy-egy ellenőrzetlen együttlét alatt azokról a titkos czeremoniákról, a miket a Bafomet imádók gyülekezeteiben végeznek (értve ezek alatt a protestánsokat) s hogy ezeknek semmi más czéljuk nincsen, mint mindent a tíz parancsolalat ellenére cselekedni. Bibliája is volt, s abban könnyen rátalálhatott a tíz parancsolatra; kép is volt hozzá, a melyen Mózes az érczkigyót bálványozó Izrael népe felett rettenetes itéletet tart; de ő bizony inkább azoknak a szép meztelen leányoknak fogta pártját, mint annak a nagyszakállú vén prófétának, a ki azokat kétrét fogott kötéllel korbácsolja. Az egész tíz parancsolatnak semmi értelme sem volt előtte. Mi az a szombatnap megünneplése? Mi az a tisztelet a szülők iránt? És a többi tilalmazott cselekedetek?

Egy húr sem rezzent meg lelkében, mikor azt hallotta, hogy a titkos gyülekezetbe felavatottnak minő rémdolgokat kell elkövetnie? Sarkával taposni a szent ostyára, mely az «agnus Dei» jelképét viseli. — Hát mit neki az a bárány? — Hogy a felavatottnak a Jézus Krisztus viaszból kiformált testébe töviset kell szurkálni. — Nem fáj az annak a viasz szobornak. — Hiszen azt sem magyarázta meg neki senki, miért kell annak az Istenalaknak szegekkel átverve lenni. Sokszor kérdezte a mentorától, mikor egy feszület előtt elmentek, mért nem szabadítják meg a hivek azt, a kit imádnak, a gyilkos szegektől?

Ez a vad ember logikája.

Azt a fölséges eszmét, hogy az Isten fia saját akaratából vette fel a halált, hogy az emberiséget megváltsa általa: senki se derítette fel a lelke előtt.

Egész közönyösen engedte magát idevezettetni, s el volt

[illegible]

«Nem [illegible]»

[illegible]

[illegible]

[illegible] fogják! [illegible] fogják! [illegible] meg.

[illegible] neki kell is [illegible] abban a [illegible] azt a haldokló [illegible]: még attól sem retten vissza.

Inkább lesz [illegible]; mint [illegible].

Ezt diktálta neki az a vércsepp, mely az Árpádok ereiből származott az ő szívébe.*

VII. FEJEZET.

A BORKERESZTSÉG.

Az ajtózár nyikorgott: érte jöttek.

A két lovag ismét karon fogá s kivezette a nagy terembe.

A szemei kápráztak attól a látványtól, a mi reá várt.

Nem a kinzókamra; nem a rémséges csigás kötelek, nyujtópadok, nem az izzó rostélyok voltak elkészítve a

* Lásd Thaly Kálmán: «Rákóczyak családfája». J. M.

számára, hanem egy lakomához felterített asztal, olyan lakomához, a minőt Belzázár adott a vendégeinek: mikor a láthatlan kéz felirta a terem falára a «méne, méne, tekel, fáresz».

A hosszú asztal selyemdamaszttal volt leterítve s azon czifra tálakon és szolgádeszkákon felrakva sültek, sütemények és déligyümölcsök. Egy roppant vadkanfej, agyarastól, egész malaczok, czitrommal fogaik közt, óriási sonkák, váralakú aranyozott pástétomok; furcsa figurákká fonott pereczfélék, halformájú mézeskalácsok, csokoládé medvék, himes husvéti tojások egész garmadával, egész kerek sajtok s az asztal közepén egy egész páva, teljes tollazatában pompás legyezőjét szerteszét terjesztve. Palaczkok és mindenféle alakú korsók nagy sokasága egészíté ki a lakoma pompáját. A convivák mind ott ültek már az asztal körül, ezüst tányérok és kelyhek voltak előttük: csak egy volt üresen; legfenn az asztalfőn ülő nagymester baloldalán. A két lovag odavezette Györgyöt. A nagymester inte neki, hogy üljön le.

György egészen meg volt igézve ettől a nagy kegytől. A rettegést egyszerre a hála váltá fel a szivében. Az a gondolatja támadt, hogy azokkal a törvényekkel csak próbára akarták tenni a lelkét, s most ime kitüntetik. Ez a jutalma a becsület tudásának. Hiszen ezek víg czimborák, a kik csak kötődnek az új bajtárssal, s aztán jól megvendégelik.

A nagymester azt a kezét, a melylyel Györgynek inte, hogy üljön le, felemelve felejté és olyan meghajlítással, hogy a néma jelnek el kellett találni az értelmét. Ez kézcsókot jelent.

Ezt annál könnyebben megtehette György, mert a sisak a fején volt, s az nem engedte, hogy az ajka is hozzá érjen a kézhez.

Midőn leült a székére, ismét inte neki a nagymester, a szomszédjára mutatva. Ezt az intést annyival inkább elértheté, mert az asztalnál ülő vendégek mindegyike pél-

dát adott neki. Mindenki megcsókolá a szomszédját. — S minthogy mindenkinek fején volt az ezüst kondérsisak, ez ismét csak olyan érczcsók volt, az agape hideg csókja: két ezüst ajk csendült össze.

Feltünt az ifjúnak, hogy a baloldali szomszédja talárján a veres kereszt halálfőkkel van diszítve, és azután végtül végig az egész asztalsorban minden második lovagnak a keresztje ezeket a jeleket viseli. — Minő megkülömböztetés lehet ez?

A visszás érzések közé, melyek egymást oly összefüggéstelenül váltogatták a lelkében, egy-egy határozatlan kétely is furakodott: — honnan kerülhetett ily pompás lakoma egyszerre erre az asztalra? varázslat ez? ki itt a szakács? a pástétom sütő? S a töprengő kétséghez hozzá járult egy érzéktalány. Valami kieszelhetetlen illat ütötte meg a szagérzékét: mintha minden fűszerek és balzsamok aromái volnának összevegyülve növényi és állati roha és penészszaggal.

A nagymester az ifjú vállára téve nehéz kezét, azt mondá neki:

— Úgy láss e lakomához, fiam Abrekh; hogy ez a Sabbath Passachkor készült; most pedig vagyunk a «Thebet»-ben.

Csakhogy azt a két ünnepet épen nem ismeré a neophita. Az egyik esik tavasz első holdtöltére, a másik deczember hóra (a héber naptár szerint.)

Tehát azok az asztalon levő ételek legalább is nyolcz hónaposak!

Megtudta azt azonnal a metastes, a mint a legelső étek fogással megkinálták.

A két lovag, a ki őt idevezette, nem ült az asztalhoz; rajtuk volt e napon a hierodulos sora: az egyik az ételeket hordta körül, a másik a bort töltögette.

Megnyitotta a lakomát a hímes tojás.

A mint azt feltörte György, annak a szederjes kék szine is meglepé: a szagát visszatetszőnek érezte, s az íze

fanyar volt és csipős. Először a nagymester vett belőle s elkezdte a hímes héját lehámozni; aztán négyfelé vágta késsel, s bedugta az arany lárván keresztül a szájába. György is palástul vetette neki a gyomrát; nem sokat forgatta a szájában; hanem lenyelte, a mit befalt. Tíz hónapos pereczet adtak neki hozzá; jó fogai voltak; összeropogtatta. A többi asztaltárs is úgy tett.

A sajt egész telepítvénye volt az ugráló eleven lényeknek, s belül zöld a penésztől. A nagymester abból is vágott egy darabot magának. György követte a példáját. A posaj és penész nem riasztá vissza. A sajthoz adtak neki esztendős pumpernickelt.

A sonka avas volt, a pástétom áporodott, a disznófej pézsmaszagú, a sütemény dohos. Igazi másvilági lakoma: a milyennel a lelkek traktálják meg a közéjük keveredett élő embert.

De annál jobban kelt utána a bor.

Az undorgásnak legjobb orvossága a bor. Az émelygés antitoxicona az alcohol. A ki megutálta az ételt, az igyék!

Először az édes malváziai járta, azután jött a nehéz cyprusi; kristály poharakból itták a rhénusit, hogy a szép aranyzöld szinében gyönyörködni lehessen; a tokajihoz apró poharakat adtak, mindent helyrehozott a franczia ámbraillatu muskotály: attól elfelejtette az orr az ételeknek a szagát.

Minden poharat a körömpróbáig kellett inni. Maga a fejborító sisak megkövetelte azt, hogy a ki iszik, a fejét hátra vesse: csak úgy tölthette a szájába a bort, az ezüst száj tiltotta a szürcsölgetést.

S a vendégek virtust csináltak belőle, hogy egymásnak a gyomrát próbára tegyék. Undorító adomákkal fűszerezték azt, a mi a nélkül is poshadt volt; s az volt a vitézebb, a ki az émelyítő ötletet még undokabbal tudta visszavágni. Uri mulatság!

Mindenki elváltoztatott hangon beszélt: egyik erőtetett

basszusban, a másik fistula nyefegéssel, a hogy álarczos mulatságban szokták.

Györgynek csodaerős organismussal kellett birni: semmi sem ártott meg neki, sem az étel, sem az ital, sem a putridus adomák.

Utoljára hordták körül a pávát. A fejedelmi lakomák legfőbb díszét.

E Junó kegyeltjéről elébb lehúzzák a bőrt tollastul, akkor a húsát fűszeres páczba teszik s benne hagyják, míg a keleti borsok és szekfűszegek egészen át nem járják: akkor megsütik s ismét ráhúzzák a pompás tollazatú bőrét, szétterjesztett legyezőjével együtt, és úgy tálalják fel. Aztán elteszik a jövő díszlakomára, meg az azután következőkre, a míg csak benne tart.*

Legelőször az új vendéget kinálták meg a pávasülttel. György nem tudta, hogy mi módon kell ahhoz hozzányúlni.

A baloldali szomszédja kisegíté a zavarából. Elől a begyénél szétválasztható az aranytollas bőr, s akkor aztán lehet szeleteket vágni a melle húsából. Egy darabot odatett a tányérjára.

György visszahőkölt tőle.

Ez mégis hyenafogra való étel!

A nagymester hahotával kaczagott rajta.

— No fiacskám, kapd be, míg el nem fut előled!

Valóban volt hozzá hajlandósága az ízes falatnak.

Eh! Hát oszszuk meg: sipegé vékony orrhangon a baloldali asztaltársa, s ketté vágva a szeletet, a felét a saját szájába tömte.

Most aztán Györgynek sem lehetett finnyáskodni: meg kellett mutatnia a bátorságát.

* Aldrovandi Ulysses természettudós beszéli, hogy ő evett egy pávasültből 1598-ban, a mely 1592-ben készítődött; kellemes fűszerillatú volt; hanem már egy kicsit pondrós. (Sprache ohne Worte. Kleinpaul Rudolftól.)

— Gyorsan utána ezt a pohár marsalait!

A többi asztaltárs is hasonlóul tett; kiki megosztá a maga pávaszeletét a szomszédjával s frissen utána öblíté a tűzitalt. A marsalai expiálta, a mit a páva vétett.

Giorgio győzte az ivást.

Vannak a természet által különös tehetséggel adományozott kivételek, a kiket a magyarok ezzel a czímmel tiszteltek meg: «született korhely», a kik rendesen nem isznak bort; de ha versenyre kerül a sor, az asztal alá iszszák az egész czimboraságot.

Ilyen talentum volt György is.

Az ilyeneknek az a szokásuk, hogy mentül többet isznak, annál figyelőbbek lesznek. Rendes embernek a bor megnyitja szivét, száját; dalhoz kezd, kaczag, őszinte lesz, gorombáskodik: ezek a kiválasztottak őrzik nyelvük hegyén a szót.

A zajos mulatozástól külömben a társaság minden tagja óvakodott. Azt meghallhatta volna a szinházi közönség odaalant: megtudhatták volna, hogy a fejük fölött egy másik szindarabot játszanak. Valami kisérteties volt, a mint egy hosszú asztal vendégei ezüst lárvákkal az orruk előtt, csendesen ürítgetik a kelyheiket s mert fülbe nem sughatnak, tehát egymásnak a szájába suttognak.

Ez alatt a két hierodulos egy gömbölyu asztalt helyezett el a nagy terem közepén, s egyúttal meggyújtotta a viaszgyertyákat egy függő csilláron, mely épen az asztalra világított alá: az asztal körül alacsony székeket raktak. Kártyázó asztal volt az.

Lakoma nem is lehet a nélkül tökéletes.

— Abrekh fiam; szólt a nagymester; állj fel és jőjj velünk kartyázni. A mestered azt állítja, hogy értesz hozzá.

— Igenis: monda György. Wammana urammal szoktunk kártyázni; de mi csak polturákban játszunk.

— Az itt nem járja, itt nincs más, csak arany pénz.

— Azt pedig én nem tudnám, hol vegyem?

— Majd megtanítalak rá. Mire való a pumpolás.

— Pumpolni?* Az bizony jó lehet. Csak volna kitől.

A nagymester odaszólt a jobbján ülő lovagnak.

— Iskáriotes! Mennyire taksálod ezt az ifju metastest?

— Ötszáz zecchinóra, dörmögé az az ezüst kondérja alól.

— De hogy fizetem én azt vissza? kérdezé Gyögy.

— Igen könnyen. Rád gazdag örökség vár. Az apád nagy úr s minden órán meghalhat. Egy év mulva ezer zecchinot fogsz Iskariotesnek visszafizetni.

— S ha akkor nem lesz ezer zecchinóm?

— Várni fog újabb esztendőt s megduplázza az összeget.

— De én irást sem adhatok a kölcsönről; mert a nevemet sem próbáltam még leirni.

— Nem is szükséges. A kölcsönt becsületszóra veszed fel. S zálogul csupán csak a pecsétnyomó gyürűdet adod át Iskariotesnek.

— A pecsétnyomó gyürűmet? Azt mondják, hogy ezen a családi czímerem van.

— Épen azért. Ha valamikép el találnál felejtkezni a becsületszavad beváltásáról; ha eszedbe vennéd, hogy a nagykorúvá lett legénynek joga van a suhancz korában felvett adósságait revocálni: hát akkor a megtorlás rögtön utólérne, ennek a gyürűnek a segítségével.

— Meggondolom a dolgot.

(Végig ivott valamennyi borból és meggondolja, hogy elfogadja-e a kölcsönt?)

— Hát jöjj oda és nézd a játékot.

A kerek asztalt már akkor körölülték a lovagok: az arany garmadákban feküdt előttük. A «diabolkát» játszották, olyanforma játék, mint a nasivasi, vagy a landsknecht.

A játékkártyák egészen másformák voltak, mint a minőkkel György és Wammana szoktak játszani. Valódi régi

* Szivattyúzni. Adósságcsinálás műszava. J. M.

XV. századbeli kártyák. Alakjuk gömbölyű: a szineket állatok és virágok helyettesítik rajtuk. A coeur «papagály», a carreau «nyul», a treffle «harangvirág» s a pique «szegfű».

Szokatlan festésű kártyák nehezítik a játékot. Azokat elébb végig kell tanulmányozni, a míg az ember bele okul, hogy az a három papagály jelenti a «coeur ass»-t, s az egyformán felkalapozott «Dame» és «Knabe» miben különbözik egymástól?

Egy lovag volt a banktartó, a többiek az ellenesek.

Az arany marék számra repült egyik asztal szélétől a másikra. Mindenki némán játszott, az ezüst sisakok elrejtettek minden indulatkifejezést.

György ott állt a banktartó háta mögött, irigyen nézve, hogy gyülik meg annak a tálában az aranyhalmaz.

A bor mámora nem kábítá el a fejét, hanem az arany mámora igen.

Azt mondá a nagymesternek:

— Hidd ide Iskariotest. Elfogadom a pénzt.

Iskariotes odajött a nagymester hivására.

Aztán átadott egy erszényt Györgynek, melyben tíz göngyöleg volt, vékony halhólyag burokban, melyen keresztül csillámlott az arany: mindegyikben ötven zecchino.

György pedig lehúzta az ujjáról a pecsétnyomó gyürűjét, s átadta zálogul a kölcsönadónak.

Azt a szent pecsétnyomót, a mit kis gyermekkorában az anyja akasztott a nyakába zsinóron, mikor elválasztták a gyermekétől. Nem a nagyobbik fiának adta, a kisebbiket jobban szerette. És ő átadta ezt az ereklyét, azzal a «Felsővadászi Rákóczy» czímerrel egy embernek, a kinek az arczát sem látta, a nevét sem tudta.

Abban a biztos hitben tette, hogy ő most ezen a banktartón boszút fog állni, s akkor aztán visszaváltja családi klenodiumát.

— El ne felejtsd, dörmögé Iskariotes: egy év mulva ezer zecchinot fogsz visszaadni.

— Nem egy «év» mulva; hanem egy «óra» mulva.

Olyan bizonyos volt a sejdítésében.

A kártyázók közbe-közbe ittak is. Mindenik mellé oda volt állítva egy zsámoly: azon pohár, melyet a hierodulosok a mint kiürült, rögtön teletöltöttek ismét. Veres bort ittak. Tivornya végén a veres bor járja. Ez a boroknak a királya, mely a többiek között igazságot tesz.

A mint egy lovag, a ki minden pénzét elvesztette, fölkelt az asztaltól, György rögtön leült a helyébe.

Adatott magának kártyát s odatolt az asztal közepére egy göngyöleg aranyat.

Az ő kártyája nyert.

A banktartó szótlanul odatette a másik göngyöleg aranyat a betétéhez.

György ott hagyta mind a kettőt, s újra kártyát adatott magának.

A második taillenál megint az ő figurája lett a nyertes. Ismét otthagyta a megnégyszerezett tételt.

És aztán harmadszor is, negyedszer is benn hagyta a tételét.

Az ittas ember vakmerőségével játszott.

Mikor ötödször is kártyát kért, minden «arcz» felé volt fordulva. Nem arczok voltak azok; csak lárvák, hasonlatosak a halálfejekhez: két sötét üreg a szem, harmadik a száj.

Némelyik játszónak a keblén azok az ezüst halálfejek úgy szálltak és emelkedtek, hogy azt csuda volt látni! Mi mozgatja azokat?

Az ötödik osztásnál is az ő kártyája nyert.

Már ezerhatszáz zecchino állt előtte az asztalon.

A nagymester meginté.

— Abrekh metastes. Most visszavonulhatsz.

Még csak ez az intés kellett neki, hogy teljesen beleszédüljön az örvénybe.

A helyett, hogy a nyereségét beseperte volna s odábbállt volna vele, még az erszényében levő többi kilencz aranytekercset is odadobta a többihez s rekedten kiálta:

— Az egész bank!

Mindenki körülállta a kerek asztalt, a ki nem is vett részt a játékban. Olyan csendesség volt, hogy onnan alólról fel lehetett hallani a párdalt, a mit Hanswurst Colombinával énekelt.

A banktartónak is ugyanaz a figura jutott, a mi Györgynek: egy királyné. Amannál volt Lucrétia, ennél Bethsábe.

A bankadó csendesen rakosgatta a kártyalapokat kétfelé. Egyet magának, egyet a játszófélnek.

A bankadónak az az előnye van, hogy ha egyforma kártyák mellett mind a ketten hasonló figurát kapnak: ő húzza be a tételt.

Neki jött meg a harmadik királyné: «Pentesilaë».

— Halloh! hangzott egész chorusban a nézők kiáltása. A bank nyert.

Ez az örömkitörés figyelmeztetheté Györgyöt, hogy itt neki mindenki ellensége.

— Még nem, mondá nyugodtan. Még az én kártyám hátra van.

A banktartó felveté a kártyát, mely György részére következett.

Az volt «Helena». A cœur királyné.

Most aztán egyszerre az elszörnyedés hörgésére változott a chorus.

A cœur királyné a diabolkában preferance! Annak megint előnye van a banktartó fölött.

A bank fel volt robbantva.

A banktartó felállt a helyéről s ott hagyta az ezüst tálát aranycsomagaival együtt.

Most aztán már Györgynek gavalléri kötelessége lett magának elvállalni a banktartást.

Odaült a megbuktatott helyére.

Ekkor azután valóságos dühvel indult meg a játék. Valamennyien egy ellen. Minden mester egy tanitvány ellen.

Fel voltak ellene lázadva.

Ez a sárgacsőrű fiókmadár ide jön a vércsék közé s valamennyinek kitépi a tollát.

És nem birnak vele. Mint banktartó is folyvást nyer.

S a mellett iszik. Minden osztás után iszik.

Hisz ez az ördögnek a legkisebbik fia.

Egyszer aztán egyike az asztalnál ülő lovagoknak rá kiállt Györgyre.

— Hohó! Abrekh! Te csalsz! Alólról húztál ki egy kártyát!

Erre György válasz helyett felkapja a zsámolyán levő poharat s úgy önti az arczába a rágalmazónak a veres bort, hogy az annak a talárjára egyszerre odafesti a keresztnek a negyedik ágát.

Erre mindenki talpra ugrált a kártyaasztal mellől. György pedig összefonta a két karját a mellén s úgy nézett velük halálfej-szemet. Azoknak mind kard volt az oldalán, ő pedig fegyvertelen volt.

«Peri thanátu!»* kiálták többen, kardmarkolataikhoz kapkodva. Feltünő volt, hogy azok a lovagok, a kiknek a mellkeresztjén ezüst halálfejek voltak, ellenkezőleg a kardhoz kapkodóknak a kezeiket ragadták meg csillapítólag.

A nagymester közéjük lépett s igazságot tett.

— Állítsátok ki őket a középre, sértőt és sértettet; vívjanak meg azonnal előttünk.

— Meg is vívok vele! kiálta daczosan György. Boszút állok ezért a szóért. Csak adjatok kardot a kezembe.

A nagymester intésére két lovag, a ki a vívók segédjeül lett kijelölve, megtette az előkészületeket. Elől bivalybőr vértet csatoltak rájuk, mely ágyékon alól ért. «Dejszen keresztül megy az én kardom ezen a bivalybőrön!» hetvenkedék a neophita és jobb karjukon a talárt felgyűrték egész vállig, a jobb térden feltürték magasra, a

* Élet-halálra.

balkezükre pedig olyan keztyűt húztak, melynek nem volt semmi ujja.

A párbaj-segéd közlé a szabályokat Györgygyel.

«A keztyű a balkézen tiltja az ellenfél kardjának az elkapását, a mellvért a nemes részekre irányzott szúrást; vitőrökkel történik a vívás; csupán a fejet szabad találni.»

Györgynek eszébe jutott a mesterfogás, melyet Wammanától tanult: a szemszúrás. Ez az, a mi a gyöngébb testalkatú vívót az erősebb fölé helyezi, ha jól betanulta. A kit a szemén találnak, az hiába bir Hercules erejével: egyszerre ártalmatlanná lesz.

Hanem aztán meglehetősen lehült a haragja, mikor a fegyvereket előhozták, a melyekkel vívni fognak.

Fleurettek voltak azok: de gombbal a végükön. Ezekkel nem lehet egymásnak a szemét kiszúrni: a gomb nagyobb mint a sisak szemnyilása; amaz gömbölyű, ez pedig háromszögű.

— Tehát csak alakosdi vívás lesz belőle? kérdezé György a segédjétől, a ki maga volt Iskariotes. (Az ujjára húzott saját gyűrűjéről ismert rá.) Tehát nem megy élethalálra?

— Valóban élet és halál az a vívókra nézve: mert a kinek a fejéről a sisakot leütik, annak az arcza egyszerre el van árulva mindenki előtt. Annak a nevét mindenki megtudja, s ez rosszabb rá nézve a halálnál.

Mind a két félnek kezébe adták a vítőröket, a nagymester háromszor a tenyerébe tapsolt: azzal összecsaptak.

György jól felhasználta a mesterfogást; mikor ellenfele a quint parádból egyszerre a fejszúrást irányzá, ő kardvédelem helyett hirtelen alákapta a fejét, s a vítőrével alólról szúrva fölfelé odatalált az ellenfele sisakján levő háromszögű lyukba, hogy annak az ezüst kondérja egyszerre lerepült a fejéről.

Ott állt előtte Wammana.

Ő volt a sértő lovag: őtet öntötte arczul a veres borral; őt álarczozta le a társaság előtt.

Most rezzent aztán meg az ifjú: «mit cselekedtem?» Eldobta a vítőrt a kezéből.

Aztán maga is ledobta az ezüst sisakot a fejéről.

— Tépjetek széjjel!

S ott állt az ismeretlenek társasága előtt, ifjui szépségének elragadó pompájában, hasonló azokhoz a harczias angyalokhoz, a kik a triptica két oldalán ki vannak faragva: egy egész világ ellen harczolni hivatvák; arcza égett minden jó és rossz indulattól; szemeiből áradt a szenvedély: ajkai csókra hivták a halált.

Dehogy tépték széjjel! «Chaíre! Chaire!» hangzott feléje minden oldalról. «Amin! Arkei!»* dörgött közbe a nagymester perdöntő szava. Wammana pedig eldobva a fleurettet, odanyújtá a képét tanítványa elé.

— Ezt jól csináltad.

Györgyben egyszerre felülkerekedett a gyermeki naiv érzés; odaborult a mester nyakába és sirva fakadt.

— Mért tetted ezt velem? Rebegé félig engesztelő, félig szemrehányó szóval.

— Azért, hogy bemutassalak a társaságnak. Tudják meg, ki lakik benned. Idu Abrekh! — Idu Czafénát Panéákh!

S ismét felhangzott a «chaire!» üdvkiáltás.

Lehetett szabad kitörést engedni a kebleknek: odalenn, a másik szinházban a berekesztő zene járta. Öreg dob, kis dob, csinelli, réztányér, trombita a megrepedésig igyekezett az utolsó nótát a publikum fülében megörökíteni: a taps, lábdörömbözés, a fuora és bravo kiáltozás elenyészteté az asphaleiában támadt zajt; még a vivók lábdobogását sem vehették odaalant észre.

Most azután a leálczázott mester és tanítványa nem is tevé föl többé a barbutánt a fejére.

Iskariotes, György segéde megdicsérte a vivó hőst: «Tudd meg, hogy a legerősebb vivóval küzdtél ma itten.»

* Amen. Elég!

— De nekem megkétszerezte az erőmet a sértett becsület!

A nagymester ekkor odament Györgyhöz s pallosát kihúzva, annak a lapjával érinté az ifjú vállát.

— Térdelj le, mint mathetes és állj föl, mint athletes.*

Ezt még csak meg hagyta történni magán.

Hanem a mint a ceremoniát folytatá a nagymester:

— Tüzzétek föl a mellére a keresztet: az élet kulcsát! erre boszúsan kiálta fel a legény.

— Ugyan hagyjatok fel már a hókuspókuszaitokkal! Nem azért jöttem én ide, hogy belőlem bolondot űzzetek. Elég volt már a komédiából. Én meg hagytam magamat kereszteltetni égő alkohollal; meg hagytam magamat traktálni Senakérib király idejéből fenmaradt lakomával, összeverekedtem a saját mesteremmel. Nekem több nem kell a tréfából. Ha okosabbat nem tudtok, ereszszetek haza.

— Ohó! Athletes Abrekh! monda a nagymester. Te azt is tréfának nevezed talán, hogy elnyerted a társaságunknak négyezer zecchinóját? S most azzal odább akarsz állni?

— Az is bizonyosan mind hamis pénz lesz, s ha hazaviszem zacskóstul, akkor látom, hogy csupa játéktantuszt szedtem össze.

— A súlyáról megitélheted, hogy az mind igazi arany. Ha beletöltöd a sisakodba, dolgot ád fölemelned. De ez még nem tied: azt ne gondold; elébb még én velem kell megküzdened érte. L'hombre játékkal. — Te tudsz a l'hombrehez?

— Tudok. De most semmi kedvem sincs hozzá. — Engem nem az arany szomja hozott ide.

— Tudom.

— Tudhatod; mert te mondtad a fejemre a nevét, mikor tűzlánggal megkereszteltek. Annak a pokolbeli szent-

* Tanítvány, mester.

háromságnak a nevét. Kettőt már megismertem belőle. Ettem a Bafomet lakomájából; ittam a Jaldabahót borából. Most a Métét akarom látni.

— Látni fogod. — Monda a nagymester. Csak legyen türelmed.

— Hát mire kell még várnom?

— Világosítsd fel a tanítványodat róla, mester! szólt az aranysisakos Wammanának.

A Mentor aztán felvilágosítá a védenczét, hogy a Méte mysteriumait addig nem lehet elkezdeni, a míg oda alant be nem végződött a komédia. Majd ha a közönség kitakarodott, a komédiások is haza széledtek; mikor a Bummerin* elkezdi az éjfélt zúgni; akkor elkezdődnek a «paradicsomi viziók». Addig lehet l'hombret játszani a nagymesterrel.

A terem egyik falától a másikig fekete posztó kárpit volt húzva. A boltozat félíve sejteté, hogy azon túl kell még lenni a folytatásnak.

Egy kisebb asztalt hoztak elé: ahhoz ült le a nagymester Györgygyel; új kártyákat hoztak a számukra, a mik még ólompecséttel voltak lezárva.

Györgynek feltünt az, hogy az alsó szinház elcsendesültével az asphaleia társasága meggyérült. A halálfejesek mind elhagyták a termet.

VIII. FEJEZET.

A PARADICSOMI KISÉRTETEK.

Wammana kitünő pædagog volt, a ki a gondjaira bizott fejedelmi tanítványban felismerte a rendkivüli nagy észtehetséget, ennek méltó kimívelésére épen a l'hombre játékot szemelte ki.

* Bummerin (Bugó) névvel hítták a bécsiek a Szent István-templom tornyának legnagyobb harangját.

Mert a l'hombre nem is játék már, hanem tudomány. A puszta alapelveinek a megtanulásához is nagyobb lelki fogékonyság kell, mint az egész sublimior mathésiséhez.

Négy örökös tromf van benne: a Spadill (pique ass), Manill (a cœur hetes), Baste (treffeass) és Ponte (cœur ass). Ezen négy öröködési jogon uralkodó «matador»-on kivül van a választott adutt. A veres szinekben a kártyák felülről lefelé rangfokozódnak; a király uralja a dámát, a dáma a lovagot, a lovag a Knabét, a fekete szinekben alulról fölfelé, a hármas üti a fölötte levőket, valamenynyit: az asst kivéve; ez a kettős.

Francia kártyákkal játszák, a melyekből ki van dobva minden színből a tizes, kilenczes és nyolczas.

Rendesen három játszó kell hozzá: azok közül az előkezes a «l'hombre».

Minden játékos nyolcz lapot kap, a többi talonnak marad, az alul levő szín határozza meg a tromfot.

Eddig nagyon hasonlít a klabriászhoz.

Hanem hát a l'hombreben vannak olyan nagyobb mesterkedések, melyek mellett a mai kort jellemző klabriász csak az «orronverőcske» szinvonalán marad alant.

A l'hombre játszáshoz hadvezéri talentum kell! Diplomatai lángész kell hozzá. A l'hombrenek nyolcz ütés közül ötöt kell megnyerni, s hogy ezt kifurfangozza: ott van számára az «oscuro». (Ha rossz kártyája van, mind eldobja s felvesz új nyolczat a talonból.)

Ha nagyon jó kártyája van egy szinből, akkor «solo»-t mond; de ha ellenfelének «solo couleur»-je van: több szinből biztos ütés s matadorokkal, akkor azé az elsőbbség. De ennél az esetnél csak a két fekete matador a tromf, a veresek nem azok.

Ha valakinek üthetetlen öt kártya van a kezében, az «grandissimot» mond a talon fölvevése nélkül. De ha ezzel szemben az ellenfél «nullissimot» jelent ki, akkor az a nyertes. Ritka eset, hogy egy játékossal szemben a

másik kettő tizenhat kártyát úgy dobálhasson el, hogy egygyel se csináljon ütést.

Hanem aztán valamennyi esélyeit a l'hombrenek túlszárnyalja az, mikor valaki «unot»-t jelent be. Hogy «egy» ütést fog csinálni és többet nem.

Ennyi játékfurfanghoz járul még a vakmerőség is. — A szerencsének épen annyi jó és bal fordulata van benne, mint egy hazard játéknál. A merészség túljár a raffinált észen.

De legnagyobb virtuosítást követel a l'hombre, ha azt nem hárman, hanem csak ketten játszák. Akkor a veres szinből kidobnak nyolcz lapot; csak a tromfok maradnak benn. Ekkor a «l'hombre» játszó elesik attól az előnyétől, hogy az ellenfél ütéseit megoszsza; egyiket a másikkal felül üttesse, s vaktában hibás kihivásokra számítson. Csupán a saját eszére, combinatiójára, sejtelmére és szerencséjére van utalva.

Ilyen kettős l'hombre játékra invitálta meg a nagymester Giorgiot.

Elfogadta a fiatal ember.

Pedig ránézve az a hátrány is volt, hogy a míg ellenfele az ő arczvonásaiból olvashatott — s ez kártyánál erős fegyver, — addig ő a nagymester arany lárvájától nem lehetett okosabb.

Wammana ugyan figyelmezteté, hogy tegye fel a játékhoz az ezüst sisakját: de annak azt felelte, hogy melege van, izzad a feje alatta. Majd a nagymester is lovagiasan megkinálá, hogy a viadal egyenlő volta végett borítsa a fejére azt a kondért; ennek már épen hetykén válaszolt:

— Kell az nekem az aranyokat hova tenni. Még fér a sisakomba.

Így szoktak hetvenkedni a fiatal emberek játék előtt. Csak meg ne bánják!

A játékhoz való kártyák még le voltak pecsételve a harlemi kártyagyár billogával; a borítékot a játszók szeme láttára bontották fel, s legelébb is kiterítették a kártya-

játszmát az asztalra félkörben a hátával felfordítva, hogy mindenki szemügyre vehesse. Tiszta fehérnek kellett lenni a kártya hátlapjának, hogy azon semmi áruló tűszúrás, vagy egyéb jel ne lehessen.

Azután — mind az asztalnál, mind a játszásnál kötött selyemkeztyűket kellett a játszóknak használni először azért, hogy az ujjaik nedvességével a fényes kártyaháton homályfoltokat ne csináljanak, másodszor, hogy a középújjuk hegyével a kártyát fel ne ismerhessék. Mert a hogy a vakokat be lehet tanítani arra, hogy az újjaik hegyével betüket elolvassanak, a kártyások is ki tudják tapintani, hogy mi van a kezük alatt.

És végül az a szabály, hogy a keverésnél nem szabad a kártyát kétszernél többször egymásba tolni, akkor is nem a hosszával, hanem a szélével. — Mivelhogy lehetnek præparált kártyák, a melyeknek a hátlapjára láthatatlan jegyek vannak felróva phosphorral. A sokszoros és erős keverés által ezek fénylővé lesznek s a beavatott megismeri róluk az ellenjátékos kezében a foliamentumokat.

Innen maradt fenn mind a mai napig az a mondás, ha valaki sokáig keveri a kártyát: «bizony meggyulad!»

A harlemi gyár l'hombre-kártyái, melyeket Giorgio és a nagymester használtak, a világhirű Le Maitre készítményei voltak.

Hát bizony nem csak az a világhirű mester, a ki a vatikáni loggiák frescóit festette; hanem az is, a ki a kártyákon remekelt. Lehet rá fogadni, hogy több prælatus ismerte Le Maitre képeit, mint Rafæléit.

Ezeken nem voltak szinek, hanem remek fametszetű alakok a vademberek világából, azután a vadállatokéból, majdan madarak, végül virágok. Hja bizony ehhez kellett nagy jártasság az ethnographiában, a zoologiában és a botanikában; a jó játékosnak, mint egykor Julius Cæsarnak, személyenkint kellett ismerni a katonáit.

Az asztalkát úgy helyezték el, hogy Giorgio arczczal fordulva ült a domot elrekesztő fekete kárpit felé.

Mindenkinek félre kellett vonulni a játszók közeléből. (A l'hombrenél nem tűrik a bibiczkedést.)

— Ötszáz zecchinóban megy a játszma. Monda a nagymester.

— Áll! — viszonza Giorgio, kitéve a sisakjából tíz tekercset az asztalra.

A nagymester osztott először.

Giorgio a saját nyolcz kártyájából azt látta, hogy ha ő «l'hombre»-t mond, akkor az ellenfele solot fog mondani: egy szinből nem látott semmit. Az épen az atout volt.

Ilyenkor az ember tanácsot szokott tartani magával: mit tegyen? Lecsapja-e mind a nyolcz kártyáját s új nyolczat vegyen fel a talonból?

Mikor a kártyajátszó keresi a helyes megoldást, olyankor fel szokott nézni a plafondra. Az a semleges terület, mely gondolatait nem befolyásolja. Giorgionak az a kedvező helyzet jutott, hogy egy nagy fekete kárpit volt vele szemben: a valóságos tabula rasa.

Ekkor megszólalt a Szent István toronyban az öreg harang: a Bummerin. Mély búgó hangja ringó zúgásával úgy nyomja az embernek a szivét. Az első kondulásánál végig járja a testét a leküzdhetetlen borzadály. Talán a lelkében is megmozdul valami. Giorgionak az arcza mind jobban fölfelé emelkedett.

— Hehej! Athletes Abrekh! Tán a szenteket hivod segítségül? dörmögé gúnyosan a nagymester.

Az ifjú nevetéssel felelt rá.

— Haha! Méte segíts! «Oscuró.»

S azzal lecsapta mind a nyolcz kártyáját s nyolcz újat vett föl a talonból.

S a kit hivott, meg is segíté.

— «Solo couleur.»

De nem csak segélyt hozott új hivének a Méte; hanem meg is jelent az invocatiójára. A mint az éjfélt hirdető harangszó elzúgott, egyszerre csak föl kezdett emelkedni

a Györgygyel szemben levő fekete kárpit; s azzal egyidejüleg valami csendes méla zene harmoniája hangzott át a termen.

Az ifjú előtt egy tüneményes látvány jelent meg. Kitalálhatatlan eredetű világitásban egy keleti pagony, pálmákkal és banaán fákkal, melyeknek vigályos lombozatán keresztül csillámlik az orgona ezüst sípjaival, a honnan a melódiák jönnek. Az egyik oldalon egy rózsalugas, a másikon egy szökőkút, melynek vízsugára locsogó hangjaival belejátszik az orgona összhangjába. A fény valahonnan felülről jön e tündéri tájképhez. Az egészet egy emelvény tartja, mely nem szinpad, hanem chorus, — a minő templomokban szokott lenni.

Majd az orgona hangjai közé énekelt dal is vegyül: valami szivetbujó, érzékandalító dallam; nem tudni: föld alatt lakó angyalok, vagy égbe lopózott dæmonok csábszava-e az? Egyike azoknak a varázsdaloknak, a miket az embernek minden érzése hall; a mik siettetik az ér verését, mert belevegyültek a vérébe, valami kéjes lázt idézve elő egész testén, lelkén.

— Abrekh! Hívj ki!

— Hívok. Cœur dame!

— Az a tied.

És ekkor megmozdultak a bokrok s kilépett közülök egy paradicsomi alak.

Az «első» cœur dame a földi világon.

Éva.

A tilalom gyümölcsfáját meglopó Éva.

Az a kép, a mit annyiszor látott abban a nagy könyvben lefestve. Most elevenen állt előtte.

A milyennek alkotá az Úr az asszonyt, a maga jó kedvében.

Mosolygó piros arcza, nyitott, bámuló, kiváncsi kék szeme, domború homloka, megcsattanó ajkai! dúsgazdag gesztenyeszinű haja, melyet öntudatlan mozdulattal húz maga elé, mint egy fátyolt. Csupa lágy domborúság, egy-

másba folyó kigyó vonalok: az egész alak egy testté vált dal. S ez élő költeményen valami meleg rózsaszín ömlik át: az életöröm, a vágyak, az ösztönök hő zománcza; minden mozdulatában, minden lépésében tökéletes asszonyi állat: az első valóságos szívhölgy.

Giorgionak a lélekzete elállt: úgy bámult.

— Nos Abrekh! Hát mit hívsz tovább?

Egyszerre e paradicsomi kép előtt egy denevér repült végig tétova zegzugos libegéssel: autochton lakója az ódon templomoknak.

— Manill! mondá György; s aztán nem nézett többé máshova, mint a kártyába.

A zene és a dal tovább folyt. Előjött a csalit közül Ádám s Éva csalogatására a tiltott fa alá húzódott. Virágos bokrok félig eltakarták őket.

A denevérnek párja is került: most már ketten czikkáztak a fényes képlet előtt. A két alak nem beszélt; hanem helyettük énekelt a láthatatlan kar: mint az ős hebræusoknál az «alamóth» hangokat (leányhang) csak a mélyebb oktávában kisérték a férfihangok, az orgonaszóval egyezőleg.

Giorgio odaszegezte a tekintetét a kártyáiba. Az a férfiredő ismét ott volt a homlokán. A szempillákat azért adta a teremtő, hogy tetszése szerint lásson az ember keveset, sokat vagy semmit.

Most megjelent a kigyó is a paradicsomban. Ügyes automat állat, dæmoni ember-fejjel, remekül utánozva az élő boa minden tekergéseit. Bámulatraméltó művészi mutatvány volt. S hogy ölelte egymáshoz azt a két emberalakot.

De ez sem kápráztatta el Giorgiot.

Szépen nyerte meg a játszmát: öt ütéssel három ellen.

Egy fehér felhő eltakarta a paradicsomi tüneményt: a dal és zene megszünt.

A játszma után Wammana odajött a tanítványához egy pohár habzó borral.

— Köszönöm. Nem szomjaztam meg.

— Azt gondoltam, hogy égsz. — Láttad?

— Láttam; de nem néztem. — Ez nem a «Méte».

— Ez «csak» az Éva.

— Folytassuk a l'hombret.

Ezuttal Giorgion volt az osztás: a nagymester volt az első kézből játszó.

Ismét ötszáz zechino volt a tétel.

Új tüneményes látvány kezdődött.

A midőn a vékony felhőkárpitok egymás után felhuzódtak, már az alatt elkezdődött a zene.

Üvegfuvolán utánozták a madárdalt. Az éjszakák dalnokának, a fülemülének hangját minden bűbájos változataival.

Az üvegfuvolán játszást mindenütt tilalmazzák, a hol csak czivilizált világ létezik: annak a csengésében valami olyan kinzó bűbáj van, hogy a ki azt hallgatja, idegrohamokat kap tőle. Képes őrültté tenni az embert. Egy vestaszűz elcsábul a dalától s letépi a myrtus virágát.* Az üvegfuvolának a zenéje tele van kielégíthetetlen vágyakkal; előérzetét kelti a pokoli gyönyöröknek: az ember a szivét érzi kaczagni tőle, mintha azt csiklandoznák. Kicsalja a virágot a hó alól, feltámasztja a megholt érzelmeket a moha alól, elcsábítja Magdolnát az imakönyvétől, s az özvegyasszonyt a halottja hamvvedrétől; sír, zokog bele, a ki hallja, de csak azt siratja, hogy a szerelem gyönyöre nem tart örökké.

A látvány is hozzá való volt.

Az utolsó felhőkárpit felvonultával egy ó-egyptomi gynecæum tünt elő, lobogó naphthaláng rózsaszinű fényétől bevilágítva. A nyitott oszlopcsarnokon keresztül pedig besütött a hold.

S e kettős világításban ült gazdag patyolatos kerevetén

* A myrtus nem az ártatlanságnak, hanem a kéjnek jelképe.

az ó-hitregék csábalakja: «Anais», a Faraók főtanácsosának, Putifárnak felesége.

Halavány, aranyzománczú olajbarna arcz, sűrű, rendetlenül szétzilált göndör haját drágaköves diadém szorítja hátra; de annak minden szála rebellál az abroncs ellen.

Lázadás van az arcz minden vonásában, a kigyóhajlású szemöldökökben, a nagy fekete ragyogó szemekben, a lüktető orrczimpákban, a felvetett piros ajkakban, mik közül az összeszorított fogsorok gyémántvillogása jelenti az ölni kész szenvedélyt. Egy perczig sincs nyugta; minden íze, minden tagja mintha külön önmagának élne, úgy mozog, s mégis «egy» érzést személyesít meg együtt.

Azt az érzést hirdeti az a fuvolahangon utánozott madárdal. Azt az érzést, mely összekeveri a poklot és a mennyországot, s úgy idvezül egyszerre mind a kettőben.

(— Nos! Athletes Abrekh, hát nem veszed fel a talont?)

(— Engedd meg, hogy gondolkozzam rajta.)

(— No hát gondold meg, hogy mit tégy?)

A gynecæum ajtajánál egy férfi alakja jelent meg; a ki azonnal visszahúzódott, a mint a nő alakot meglátta.

(— Nehéz az eset, dörmögé Giorgio.)

(— Megengedem, hogy vidd oda a kártyáidat a mesteredhez, s kérj tőle tanácsot.)

Giorgio felkelt a kártyaasztaltól s odament Wammanához, ki az ivó asztalnál poculálgatott több vitéz lovaggal.

(— Nos, Adelphos! Hát mit akarsz a kártyáidon mutatni?)

(— A kártyámon semmit. Hanem mást akarok tőled kérdezni? A hetairához tartoznak azok a férfiak, a kik ott a choruson megjelennek?)

(— Igen. Azok mind testvéreink. Külömben nem is jöttek volna ide a zárt ajtón keresztül.)

(— És azok a nőalakok?)

(— Azok is testvérek a hetairában.)

(— De hisz akkor azok hiába viselték mind eddig azt

az alkalmatlan sisakálarczot a fejükön; ha most így jönnek elénk. Holnap mindenki rájuk fog mutatni: ez volt az!)

(— Ne tarts te attól. A hölgyeket így, a hogy most, soha sem látja a világban senki. Ott az alakjuk selyembe, vasabroncsba, halcsontba van szorítva, a hajuk puderrel fehérítve, csigákba fodorítva, toronynyá bogozva, az arczuk kifestve, fátyolba bugyolálva. Ilyen igaznak, mint most, sohse látja őket senki. S ki merné annak a grófnői alaknak, mikor az ünnepélyes receptiónál a tizenegyágú diadém van a fején, a míg himzett uszályát egy apród viszi utána, s hideg márványarczczal úgy tud nézni, hogy senkit se lát meg: ki merné neki azt sugni: «szép Héva! Láttalak!» A férfiak pedig álczázva vannak. Ádámnak, Sámsonnak ál-szakáll az állán, ál-haj a fején: ki ismerne azokban a simára borotvált arczú, allonge parókás kegyelmes urakra?)

(— Hát József? Az csak nem visel álszakállt?)

(— Ahá! József sorsa érdekel olyan nagyon. Az a druszád. Az Abrekh. No hát csak ügyelj rá, hogy mit csinál, ha egyszer majd rá kerül a sor, hogy te játszd a szerepét. Tetszik neked a szép Anais?)

(— Szép; de ez még nem a Méte!)

Azzal visszament a kártyaasztalhoz.

(— Soká adta a tanácsot a mestered, monda neki a megvárakoztatott játszótárs.)

(— De jót adott.)

Azzal skartolt és fölvette a talont.

A fuvoladal magyarázta a néma játékot.

Anais odahívja a fiatal rabszolgát.

József odajön; de köpenyét szemérmesen az arcza elé tartja.

A hölgy folytatja a szerelmi ostromot.

(Két ütést csinált mind a két játszó.)

Az ifju rabszolga védi erényét: arczát még mindig eltakarva tartja palástocskájával.

A csalogány azt énekli: «Szeress! Bolond, ki az isteneket meg nem lopja, a mikor alusznak!»

(A nagymester kezében még két atout van és a Spadill.)

(De Giorgio nagy ravaszul átengedi neki az ütést s azzal a nagymester marad a kihivásban.)

Ott a naphtha rózsalángjától és a hold kisértet fényétől világított kéjteremben érzékgyújtogató küzdelem folyik a vad szenvedély s a szűzi iszonyat között.

(Nem tesz az külömbséget! Giorgio a «Ponte»-val negyedik ütést csinál. A játék «remis» marad.)

Most aztán futhat József, a merre utat lát, arczát folyvást tenyerébe rejtve, míg a megvetett úrnő, a megtépett palásttal kezében, dühöng és vonaglik, mint a kigyótól megmart leopárd.

A fehér felhő ismét leszáll a karzat elé.

(— Ebben a fiúban mesterünkre találtunk! mondja a odalépő Wammanának a nagymester.)

(— Várjunk csak, a míg majd az jön, a kinek a neve «Méte es is!»)

A káprázatos tünemények egymást felváltva jöttek: Delila Sámsonával; Beth Sába Dávid királyával. Delila lángvörös hajú szépség volt, hamis, hizelkedő macskatermészet, Beth Sába valódi keleti eszménykép, mozdulatlan bájak mellett rejtett indulatok. Félhold-alakú nagy fekete szemöldei, rendkívül nagy kék szemei, vékony ajkai egyenkint mind a szépség remekei voltak; de egymásnak ellenmondók: s épen e dísharmonia által megigézők.

Delila megjelenéséhez egy Lully-féle ballabilét játszott az orgona, a legújabban divatba jött eleven pajkos franczia zenét, hegedű és gordonka kiserettel. Beth Sába pantomimikájához pedig a Bécs városában a mult század elején kedvelt madrigalokat énekelték, a minőket Orazio Benevoli, a Vatikán karmestere szerzett.

Nehéz feladat ilyen szinpaddal szemben l'hombret játszani. Mikor az egyik játékos egy fiatal suhancz, a ki

előtt még zárva van ez egész élet titka, s a kinek a vére lángra gyúl egyetlen szikrájától annak az «örök tűznek», minek a neve asszonyi szem.

Ez volt az examen.

És Giorgio nem bukott meg. Úgy tudta megoldani a maga mathematikai feladványait, mint egy professor. A tündéri kisértések nem zavarták meg a circulusait. Nem felejtette ott a szemeit a varázsteljes alakokon: megtartotta a figyelmét a kártyái számára.

Már öt játszma volt leküzdve s abból hármat György nyert meg, a nagymester csak egyet, egy pedig eldöntetlen maradt.

— Ezt a ficzkót vagy a szentek pártolják, vagy az ördögök! Fakadt ki a nagymester.

Hja, ebben a korban protegálja az embert minden szellem.

Lassankint odagyülekezett a lovagoknak egész csoportja György háta mögé a játékot nézni.

A nagymester elkergetett mindenkit, a ki melléje állt: ez a játszó joga, nem tűrni a nézőt; de Györgynek tetszett az, hogy bámulják.

A hatodik játszmában megint ő osztotta a kártyát.

A nagymester Belzebubot invocálta s a szenteket káromlá.

— Hozzatok bort! Nem megy ez a játék ivás nélkül.

Oda hoztak nekik két serleget, tele habzó borral.

A két ellenfél áldomásra koczintott.

— Nohát kinek az egészségére?

— Vivát bellissima Méte!

Most hárfapengés hangzott alá a chorusból, mely præludiumul szolgált egy ájtatos zsolozsmának. Palestrina zenéje.

György kiosztotta a kártyát.

A felhők felvonultak a chorus arabeszkjei mögé.

Egy babyloni kert volt a szinpadon: középen márvány fürdőmedenczével.

E fürdő lépcsőin szállt alá egy tündéri alak.

Ez már nem asszony volt, hanem istennő.

Oly vakító fehér, hogy szinte világosságot vet maga körül. Tagjain aranyszőke langos hajzuhatag omlik végig, szemérmesen takargatva szűzies termetét, a melyekhez hasonlót csak görög mesterek faragtak valaha. Ilyen arczot, ilyen főt csak az eszmények klasszikus világában lehet találni. Le nem irható az, mint más női szépség: mert az egy megtestesült álomkép. Senki más nem versenyez vele. Olyan tökélye a szépségnek, hogy kényszeríti a ránézőt a szemeit eltakarni és csak lopva tekinteni felé.

Csak egy bája marad az emlékezetben: azok a mélyen zöld szemek, a mikhez nincsen hasonlat a drágakövek országában. Talán, ha sötétzöld gyémánt volna a világon.

György elvesztette a lelkét. A kártya reszketett a kezében. Hivhatott az ellenfele, a mit akart: nem nézte mit dob bele. Csak ezt az alakot nézte.

Pedig ez nem csábitott, nem mosolygott kaczérul: félénk volt minden mozdulata, még a napsugár elől is rejtőzködő, mely a falombok közül átlopózott.

— Ez az! Ez az! Ez a Méte! . . . Rebegé György tulmagasztalt tekintettel.

De az istennői tünemény nem maradt háborítatlan.

A bokrok közül két vigyorgó szatir-pofa bukkan elő. Azok a lator vének, a kik fajtalan gerjedelemmel lopóztak Joakim, a gazdag zsidó főúr kertjébe, hogy ők, a fogságban élő Izrael választott birái, elrabolják annak legdrágább kincsét.*

* Origenes, a Kr. u. II. században élt világhirű bölcs azzal a mondával illusztrálja a két csintalan öreg történetét, melyet kortársaitól a hebræusoktól hallott, mint szájhagyományt, hogy ez a két birói hivatalt viselő gonosztevő, a hol egy szép asszonyt felfedezett, azzal elhitette, hogy ő van hivatva a fogságból megszabadító Messiásnak életet adni, s ezzel a csalfa kápráztatással csábítá el. El is vették aztán Dániel próféta itélete nyomán méltó

A két bűnös arczátlan ajánlatokkal lép a meglepett Zsuzsánna elé. Még merészebb támadásra is van instructiójuk az irott szerepben. Csakhogy arra már nem hágy nekik időt Giorgio.

Felugrik a kártyaasztal mellől, s beleordít Palestrina zsolozsmájaba:

— Elpusztultok, ti vén gazemberek, ez istennő elől!

S azzal felkapja a két boros serleget s egyiket a másik után odavágja a szereplőkhöz: az egyiket orron találja, a másikat gyomron üti; azok «oimoit»-t ordítanak görögül s futnak ketten kétfelé hanyatthomlok: míg Zsuzsánna nagy szemeket mereszt, majd elkezd szive szerint nevetni.

Ekkor lesz aztán belőle az igazi Méte! Az észrabló tündér.

Zsuzsánna, a ki nevet! Egy segélyére rohanó suhancznak a természetadta elszörnyedésére nevet.

Giorgio még azt a kis eszét is elvesztette, a mit eddig megőrzött.

Háromféle mámor küzdött az elsőbbségért az idegei fölött, a bornak, az aranynak és a kéjnek a mámora. Az utolsó került fölül.

Felkapta az asztalról azt az ezüst barbutánsisakot, mely félig aranynyal volt telve, s oda rohant vele a tüneményes tündér alakhoz. Az magasan állt fölötte, a chorus emelvényén: el nem érheté, csak felemelt két kezével nyújthatá feléje a sisakot.

— Vedd! Ezt mind neked adom! Légy az enyim!

Wammana és a nagymester utána rohantak és megragadták a két karját.

— Hohó! Fiacskám! csititá Wammana. Ezt nem adják pénzért. Ez Zsuzsána a kinek a férje Joakim: gazdag és hatalmas világi főúr. Ezt nem lehet megvenni, csak meghódítani.

büntetésüket. — De hadd büntesse meg őket ismételten a mi derék Giorgionk is.

A fekete kárpit egyszerre eltakará az egész fényes szinpadot. A félterem homályában csak a hétágú candelaber sárga gyertyái pislogtak, körülrajongva három denevértől.

Giorgio a homlokát tapogatta.

— Álmodtam-e most?

— Jer vissza az asztalhoz.

— Nem! Nem kártyázom többet. Adjátok elő az irást! Adjatok calamust a kezembe. Tanítsatok meg a nevemet leirni. Aláirom a törvényeiteket.

Általános hahota kelt erre a szavaira.

Hahaha! Szegény fiú! Aláirtad te azokat már, kalamus nélkül. Aláirtad a lelkeddel, a szived vérével.

A hahota még azután is hangzott, hogy a terem üres lett. A lovagok mind eltávozának a terem ajtóin át, melyek a pillérek mögé voltak rejtve: még az ajtókból is visszafordultak nevetni.

Szegény Abrekh!

— Szedd össze az aranyaidat, mondá Wammana a védenczének.

— Mit nekem most minden aranya a világnak? Add oda Iskariotesnek. Adja vissza érte a czímeres gyűrűmet.

— Iskariotes eltávozott már, s a gyűrűdet vissza nem adja, a míg egy év le nem járt. Jer öltözni. Siessünk. A Bummerin mindjárt éjfél után egyet fog kongatni, s azontúl az utczákon járni tilos.

Wammanán kívül még a nagymester maradt ott a teremben, mely egyre sötétebb kezdett lenni. A hány lovag eltünt a pillérek mögött, mindegyik magával vitte a gyertyáját. A hétágú candelaberen kivül csak öt gyertya maradt még a hosszú asztalon.

— Nos, Abrekh! dörmögé a nagymester, jőjj, és számláld össze a nyert pénzedet.

— Mit számlálok rajta? Nem örülök én annak.

— Én sem örülök; hanem a szabályaink szerint minden nyereménynek a tizede az asphaleiát illeti meg. Tehát add meg a dézsmát.

Ebbe meg kellett nyugodni.

— Az utolsó játszmát te vesztetted el.

— Ha csak az ötszáz zecchinot vesztettem volna benne!

— Hát még mit?

— Az egész lelkemet.

— Hajh fiam! Sokan elvesztették már azon a lelküket, hogy a Métét meglátták.

— Fogom-e őt valaha föltalálni?

— Az csak te rajtad áll. Számláld a pénzt.

Giorgio nyeresége ötezer zecchinora ment. Abból ötszázat átadott a nagymesternek. Ez a dézsma. Ezerrel tartozik még Iskariotesnek. Maradt még háromezer ötszáz aranya. Mit fog ezzel a pénzzel kezdeni?

A pénzszámlálás alatt megkezdődött a kisértetek felvonulása. A kettős oszlopsor mögött jöttek egymás után, egy-egy perczre előtünve lovagok és hölgyek, álarcz a képükön, a gyertyát hátuk mögé tartva. Egész hosszú sor vonult el a sekrestye ajtóig, a melyen kilépkedtek.

Ők hárman legutoljára maradtak.

Majd a nagymester is felvette a gyertyáját az asztalról és eltávozott.

— Jer átöltözni. Monda Wammana, kézen fogva Giorgiot s maga után vonta azt a sekrestyébe.

Wammana hamar készen volt: neki csak a veres keresztes talárt kellett levetnie, az alatt teljes öltözetben volt, de Giorgionak az egész női maskarádát mind magára kellett szedni, s a sok füzés, kapcsolás alatt annyi kérdezősködésre volt ideje.

— Te Wammana! Hol voltak azok az asszonyok addig, a míg előttünk a chorusban, mint tündérek megjelentek?

— Ott ültek a lakománál velünk együtt folyvást.

— Hogyan? Nem láttam.

— Hát azok a vitézek, a kiknek a keresztjén három halálfej volt.

— A halálfejesek? És Zsuzsánna is ott volt? Az isteni Méte?

— Az ott ült melletted az egész lakoma alatt balfelől. Ő szelt le a számodra a pávasültből, s meg is osztotta veled a falatot, a mitől te undorodtál.

— Ő volt az? A ki mellettem ült. Az egy nő volt?

— Hogy nem találtad ki a termetéről?

Giorgio öklével ütötte a homlokát. Oh én kapubálvány! Hogy ezt nem éreztem meg!

— Ördög volt, a ki kigondolta, hogy halálfejekkel takarja el az istenség remekét!

— Látod: azt mi askéták megfordítva mondjuk.

— Hát te askéta vagy?

— Az én!

— És én egy csókot is váltottam vele a sisak száján keresztül! Ha én azt tudtam volna!

— Hát nem néztél akkor a szemébe?

— De igen. Emlékezem már rá! Azok a zöldszinű szemek! Mintha a szivembe lőttek volna. Az az átkozott halálfejes talár!

— Pedig lásd: nem volt rajta egyéb, mint az az egy palást.

Erre a szóra dühbe jött a fiú.

— Monddsza! Ki az, a ki most ezt a szolgálatot teszi ő neki, a mit te én nekem?

— Légy nyugodt. A hölgyek egymásnak segitenek a toilettjeiknél.

— Itt van ő még?

— Nincs. Mi vagyunk az utolsók.

— De én még két gyertyát láttam égni az asztalon.

— Azok a mandolosz és az ő mandolinája gyertyái.

— A kik itt maradnak az ajtót bezárni utánunk? Kik azok?

— Ezuttal Sámson és az ő Delilája.

— S meddig maradnak azok itt?

— A legközelebbi Méte-ünnepélyig.

— Addig nem mehetnek innen el?

— Úgy hiszem, hogy nem szenvednek semmiben fogyatkozást.

— Ah, ha én egyszer az a mandolosz lehetnék!

Wammana nagyot nevetett ezen a jámbor felfohászkodáson. Elkészült a védencze toilettjével.

Az akkori női divathoz tartozott a pájdli viselés. Egy jó öblös, bársonyból készült és virágokkal kihimzett zacskót viseltek a nők a karjukra akasztva, összehúzó szalaggal, abban hordták magukkal a pipere szereiket, fésűt, kis tükröt, illatszeres üvegcsét. Az asphaleia hölgyeinek még más fegyverük is volt a pajdliban. Valóságos fegyver. Keletindiai gyilkos szerszám, mely arravaló, hogy pillanat alatt öljön. Hasonló az amerikai boxerhez, melyet az ember a négy gyűrűjével a jobb kezére felhúz. Minden gyűrűnek van egy tigriskörömalakú finom aczél pengéje belül, mely a tenyérbe van rejtve. Ha valaki megtámadja éjjel a gyaloghintóban hazatérő hölgyet, az nem ellenkezik, nem kiált segélyt: engedi magát átkaroltatni, maga is átöleli rablója nyakát szelideden s aztán a tenyerének egy összeszorításával úgy vágja keresztül a nyakát egyszerre négy helyen, hogy az egy kiáltás nélkül marad ott halottan. Ilyen nyájas, testvéri öleléssel gyilkolta meg Abu Szaid emir a bátyját, Jakub khánt: az ő találmánya ez a tigrisköröm.

A többi czókmókot kihányták a zacskóból, s teletöltötték azt aranynyal.

Wammanának kardja volt és terczerolja. Éjjel ezeken a szűk utczákon mindenre el kellett készülve lenni a hazatérő uraságoknak: a városban ezerekre ment a száma az éjjeli vadászoknak, s azok a védtelen embert tisztára levetkőztették. Mire a segélykiáltásra az őrszobából előjöttek a fogdmegek, (s azok sem hagyhatták rögtön abba a diabolkát), akkorra már üthették bottal a nyomát a rablóknak.

A nagy ócska épületben csendes volt már minden. Csak a patkányok cziczázását lehetett hallani, a mint végig szaladgálnak a padláson.

Wammána maradt hátul, a Méte emléktábláját, mely a bejáratot álczázta, helyreilleszteni.

György előre ment a lépcsőkön s a tolózárt megtalálva, azt félre húzta s aztán kinyitá az ajtót.

A tulsó oldalon keresztbe volt tolva az örök lakat, az alatt keresztül kellett bujni.

Az ajtóőr odujában nagy lakzi volt.

A hátramaradt mandolosz most öntögette le a kürtőn át a tányérokon hagyott ételizéket, csontokat, narancshéjat. A patkányok vígan osztoztak a fejedelmi lakomán. Nekik fejedelmi volt az. Odafenn nem juthatnak hozzá, mert az éléstár falai vassal vannak bélelve.

A vak Sámson nem kergeti el a patkányokat a lakomájától. Vígan szaladgálnak végig a mellén, a hosszú szakállán. Vijjongva ugrálnak szélylyel s futnak fel és le a kürtőbe, mikor valaki jön ismét s a szövétnekkel az odúba világít.

Bizonyosan benézett oda a víg társaságnak minden tagja, mikor elment mellette s aztán mindegyik azt mondá magában: hogy «no, most már vak Sámson ismét lát!» «Ha igaz, hogy van másvilág!»

Giorgio lángoló vérét egyszerre lehűté ez a látvány.

Egy penészszé vált ember, sárga halálfej arczczal, beesett szemodúkkal, lélekzettelen felnyitott szájjal; teste belepve a bozonttól, mint a vadállaté. Meghalt az alatt, a míg társai a paradicsom gyönyöreiben dúskálkodtak.

Egy ember, a kinek itt kellett elmulni az örök sötétségben, azért, mert kibeszélte a titkokat, a miket a házban látott.

A boltozatról folyvást potyogott alá a vízcsepp a kancsóba. Ki számlálja a perczeket utána?

IX. FEJEZET.

MARCHESE DI SAN CARLO ÉS MARCHESE DI SAN CHRISTINA.

Másnap korán reggel (tizenegy órakor) ott dörömbözött Giunchi Giorgio gróf lakásának az ajtaján a consiliarius.*

Sokszoros kopogtatásra kinyitották az ajtót. Az inas, volt, Péter, kezében tollseprővel.

— Itthon van a præfectus úr? (Előkelő ifjak nevelőit így titulálták.)

— Itthon van, de alszik.

— Hát a növendéke?

Künzli Péter tudta a szerepét. A háta mögé dugta a tollseprőt.

— A növendéke? Az én vagyok; Gunchi Giorgio gróf.

— Te vagy az? No akkor csak temettesd el magadat; mert Giunchi Giorgio gróf nincsen többé. Azonban elébb jelents be a præfectus úrnál. Cito citissime.

Pétert nagyon megijeszté ez a bevezetés. Beszaladt Wammána úr hálószobájába. A consiliárius addig letelepedett a pipatoriumban.

Kevés vártatással előkerült Wammána úr. A szemei még csupa kicsinyek voltak a múlt éjjeli dáridótól s egyre ásítozott.

— Mi az ördög lelt, hogy ilyen korán bezakatolsz, mikor még minden becsületes ember aluszik?

* Ennek a nevezetes úrnak a nevéből csak ezt a három betűt ismerjük H. E. S, mely azon 1739-ben megjelent monographiája czímlapján látható, melyből adatainkat merítettük; czíme: «Merkwürdiges Leben und Thaten des Prætendenten von Ungarn und Siebenbürgen Joseph Ragoczy, und Seiner vorfahren. Aus verlästigen nachrichten und Uhrkunden der curiösen Welt zu Gefallen und Plaisir sorgfältig gesammlet.»

— No majd mindjárt kiverem én az álmot a szemedből, csak a füledet nyisd ki.

— Mit fecsegtél ennek a kölyöknek, hogy Giunchi Giorgio gróf nincsen többé?

— Neked is azt mondom: nincsen többé.

— Ha nálunk is értéke volna a török közmondásnak: «a ki aluszik, az nem él». De mondhatom, hogy most jöttem a szobáján keresztűl, úgy aluszik, (igaz, hogy az ágy alatt) a hogy csak rangjához illik.

— Úgy van, úgy van. Lefeküdt, mint Giunchi Giorgio gróf és fel fog ébredni, mint Marchese di San Christina. Itt hozom a császári donatiós levelet.

Wammána szemei egyszerre felnyíltak.

— Hát ez micsoda marotte már megint a cancellártól?

— Ez a kegyelmes válasz a fényes eredményű examenre, a mi a napokban itt e helyen végbement. Mondá, ironiás complimentet csinálva az aulicus.

— Ezért rangemelés?

— Nem csak rangemelés, de hozzá még húszezer tallérnyi évi apanage.

— Testa die Madonna! Több mint egy generálisnak!

— Én is így kiáltottam fel: «Beim blauen Herrgott!» Mennyi penészes akták porát kell nekem nyelnem, mennyi sportulát összekaparnom, hány instánst vérig izzasztanom, a míg húszezer tallért megszolgálok s azt is felpanaszolják, s egy ilyen Gelbschnabel! Mit einem Wort; már most viselheti a Giunchi Giorgio nevet a Künzli Péter, a meddig akarja s büffláhat mathesist, a mennyi neki tetszik; a te növendéked mától fogva kész lovag: marchese di San Christina. Itt van a másik zsebemben a főczeremoniamester meghivója a Burgban rendezendő nagy carousselre. A te Giorgiod lesz a szaraczén lovag, mellékelve van a costume rajza. Számodra is van egy meghivó: te fogsz lenni a Lancelot.

— Nem tudom kitalálni az összefüggést.

— Én nem is kerestem. Minden igaz szentek őrizzenek

meg engem attól, hogy én a nagyok tetteiben az okokat és rátiókat keressem. Én csak egy gép vagyok, a ki akkor, arra és odáig megy, a mikor, a merre és a meddig küldik. Még egy más hír is van, a mit nem tiltottak meg, hogy előtted elmondjam. Marchese di San Carlo megérkezett Bécsbe.

— Ah, hivatták?

— Nem hivatták, hanem kergették. Annyi skandalumot és adósságot csinált már a külföldön, hogy tökéletesen bevégzettnek lehet tekinteni az akademica promotióját. A császár megbocsátott neki nagylelküen s megengedte, hogy itt maradjon a szép fővárosban.

— Ez is kap húszezer tallér apanaget?

— S csinál mellette négyszer annyi adósságot. Még egy ephemeridessel szolgálhatok, de ezt már csak sub rosa közlöm: az még titok. Magyarországon megint fölütötte fejét a rebellio.

— Hol?

— Megint a Tiszán túl, a hol fészke van ennek a sárkánykigyónak. Ezúttal is a papok rontották el a dolgot. Valami nagy alföldi községben, ha a nevét jól megtartottam, Mező-Túron, a püspök el akarta foglalni a kálvinista templomot. A biró, Törő János uram, váltig figyelmeztette ő főtisztelendőségét, hogy ne nyuljon a temploma kilincséhez, mert bizony levágja a kezét. Nem hitte el neki. S a biró szavának állt, s bizony lecsapta a püspök jobbját a kardjával. Erre aztán az egész környék lángra lobbant s terjed a tűz vármegyéről vármegyére. Csak egy nagynevű vezér kellene nekik s rögtön készen volna az új kuruczháború.

— És épen most, mikor az osztrák hadsereg mind a Rajnánál van.

— A jezsuita is megérkezett Törökországból.

— No és mi hirt hozott?

— A magas portán megint erősen dolgozik a franczia befolyás. Az a hir, hogy Arddinnél hadsereget húz össze a török.

— Hát a rodostói remete?

— Az most már egészen remete. A híveivel együtt mindennap háromszor celebráltat misét s a végrendeletét írja. Nem hajlandó többé semmiféle zászlót kezébe ragadni: lóra sem ül többé, hanem a mikor nem imádkozik, akkor esztergályoz.

— És így az ellenséges hatalmak csupán az ifjakat veszik fel a számitásaikba?

— A magyarok is azokat várják, mint a Messiást. Hébehóba egy-egy kalandor fel is használja a nevüket s hol itt, hol amott zendülést csinál a föld népe között. Azok nagyhamar elnyomatnak, a primipilusok felnégyeltetnek, az aktáik betétetnek az archivumba s az egész putts nem kerül a «Kalandozó»-ba.*

— Ezt mind egybevetve, elismered, hogy az én nevelési methodusom igen czélszerű.

— Megsughatom, hogy most látják el aquarellfestésű kezdőbetűkkel a diplomádat, melyben a bárói rangot elnyered.

— Régi vágyam teljesül vele. És te neked?

— A legelső dominium, melyre a fiscus ráteheti a kezét mihelyt valaki odaát nota infidelitatisba esik.

— Kezdem sejteni az összefüggést a marchese di San Carlo megjelenése és a növendékemnek a rangemelése között.

— Mondsza csak, látta valamikor a te Giorgiod marchese di San Carlot.

— Láthatta — egy esztendős korában.

— Akkor nem emlékezik rá. És azóta nem is találkozott vele soha?

— Nem találkozhatott. Mikor Ferencz Lipót herczeg fogságra került, princz György, a szopós gyerek, az anyjánál maradt; princz Józsefet pedig odaadták a győri püspökhöz nevelésbe. Mikor aztán Ferencz Lipót a felesége

* Régi kifejezése a Hirlapnak. Theatrum Europæum. *J. M.*

kabalája folytán az államfogságból megszökött: (héj, az is olyan czifra história ám, hogyha azt egyszer elmesélem neked!)

— Ismerem jól.

— Hát akkor Charlotte Amelie herczegasszonyt a Himmelspforteni kolostorba zárták, a kis princznek pedig Hopmestert rendeltek.

— És így ők tökéletesen idegen alakok egymásra nézve. Én nem szólok semmit. Nem adok neked utasítást. «Mitte sapientem et nihil ei dixeris.»* Ebből lehet még valami. No, én mosom a kezeimet. Én egy intést sem adtam.

— Szükségtelen. Én tudom jól a leczkémet; csak azok is odafenn olyan jól tudják.

— Abban nem lesz hiányosság. Pénz lesz, a mennyi kell. Elég kár. Ennyit elvesztegetni két ilyen farkaskölyökre! Én csak azt mondó vagyok, hogy legegyszerűbb volna a fejeiket leüttetni,** a míg a markunkban van a nyakuk s nem várni meg, a míg a fogaik kinőnek, mert a lázadó apának csak lázadó fiai lehetnek, s ha elcserélték is a nevét, nem cserélik el bennük a Rákóczy-szivet.***

— Az anyai vér azonban védi őket. Amália princessze rokonságban áll az uralkodó családdal.

— Tudom, sőt a Bourbonokkal is. Ez a kettős atyafiság biztosítja azt a veszedelmes fajzatot, hogy röviden el nem bánhatunk velük, a hogy megérdemelnék; mert hiába, csak igaz marad az a bölcs közmondás, hogy «todte Hunde beiszen nicht».

* Küldj egy bölcset s ne szólj neki semmit. *J. M.*

** Wäre es ins Werk gerichtet worden, was ein von etlichen Jahren verstorbener Gelehrter gesaget: dass es am besten gewesen, wenn Ihro Röm. kaiserl. majestät dem Fürsten Ragoczy, als Sie ihn in Händen gehabt den Kopf abreissen lassen etc. H. G. S. Vorrede.

*** Der Princz Joseph insondernheit hatte zwar den Nahmen verwechseln müssen, hatte aber dabey, das Ragoczysche Herz und das aufrührerische Blut behalten. H. G. S.

A consiliarius elvégezve a dolgát Wammanával, eltávozott.

Giorgio felől azonban az történhetett a világon, a mi akart. Nem lehetett lelket verni bele. Akárhogy emelgették, támogatták, megint csak összenyaklott és folytatta a horkolást. Hasztalan fektette vissza az ágyára Péter: egyet fordult, s megint az ágy alatt volt.

Este felé mégis csak felköltötte valami kellemetlen érzés. De csak úgy félig. Akkor is a medvebőrön feküdt, a Péter ott strázsált mellette.

— Mért húzod a hajamat? mormogá Giorgio.

— Dehogy húzom én a hajadat!

— Hát akkor ki az ördög húzgálja minden szál hajamat?

— Az a «Katzenjammer» ördög.

— Kergesd pokolba. Aztán itass meg.

Péter egy egész korsó vizet belétöltött.

Akkor megint a lapos felére feküdt, az állát két tenyerébe fektetve s elkezdett valami rettenetes szörnyeteg tárgyat bámulni, a mi előtte hevert: egy vaslemezekből, halcsontokból és zsinórokból alkotott csodát.

— Mi ez a pimasz ficzko, a mi itt rám tátja a száját? Nézd, hogy vicsorgatja a fogait!

— Ez biz egy Mieder.

— Hát ki hozta ide ezt a Miedert?

— Te magad vetetted le.

— Ejnye! Te hazug kutya! Hát kisasszony vagyok én, a ki Miederben jár? Nesze egy pofon.

Az is csak úgy gondolva volt.

— Hát nem férfi vagyok én? Mi? Dugd a számba a pipámat.

Péter azt is megtette.

— Hát üres pipából dohányozzak? Ficzkó! Nem látod ott a dohányzacskót?

— Ez nem dohányzacskó; mert ez egy ridicule.

— Ridicule? Mingyárt úgy vágom a fejedhez, hogy nem fogod ridiculenek találni.

— Azt nem köszönném meg: mert tele van aranynyal.

— Aranynyal! Te kutyafülü! Te én velem mókázni akarsz? Azt hiszed, most is álmodom!

Azzal haragosan felugrott a fektéből s elkezdte a pipaszárral a Pétert püfölni. Ettől egy kicsit kijózanodott.

A Péter obégatására aztán bejött Wammána.

Arra felhagyott Giorgio a verekedéssel, s leült az ágyára.

— Hát már reggel van? Az asztalkáján volt az ismétlő órája, azt füléhez tartá és ütteté. — Már hét óra — és még sem akar virradni.

— Sőt már le is ment a nap. Délutáni hét órát mutat a klepsidrád.

— Ejh! Akkor kannibáli módon nagyot aludtam.

— No hát mit álmodtál?

— Azt álmodtam, hogy a komédiában voltam leányruhában.

Péter siránk hangon szólt közbe:

— Hát hisz én is azt mondtam, s megvertél érte.

— Nem azért vertelek meg, kutyafülü! hanem azért, hogy azt mondtad, hogy . . . itt elakadt a szava.

— No hát mit álmodtál tovább? kérdezé Wammána.

Giorgio komoly képpel csóválgatá mutató ujját az orra előtt.

— Hogy tovább mit álmodtam, azt nem mondom el senkinek; mert becsületszavamat adtam rá valakinek álmomban, hogy titokban tartom, a mit láttam.

Ekkor a hosszúképű komolykodásból egyszerre átcsapott a furfangos nevetésbe.

— Ahahaha! Hiszen te is ott voltál az álmomban; hát ha ott voltál, neked is tudnod kell, hogy mit álmodtam.

Ekkor Péter felkapta a pajdlit s szétnyitva annak száját, odatartá Giorgionak.

— Hát ezt a nagy zacskó aranyat csak nem álmodtad ide?

— Aranyat? Hebegé Giorgio, belemarkolva a pénzha-

lomba s az ujjai között eregetve át a zechinókat. Akkor aztán a részeg ember logikájával azt következtetve, hogy még mindig álmodik, visszafeküdt a kerevetére s falnak fordult.

— Hozd a pipázóba a fekete kávét Péter; monda Wammána. Aztán a szakács készitse el a korhelylevest, meg a heringet.

Praktikus ember volt a praefectus úr!

Kivitte magával Giorgiot a pipázó szóbába, melynek nyitva volt az ablaka s belediktált két csésze fekete kávét, a mitől a védencze lassankint kezdett arra a meggyőződésre jutni, hogy mégis a valóságos világban él. Csak azt szerette volna tudni, hogy miért fáj neki olyan nagyon a haja.

Wammána megbiztatá, hogy majd mindjárt jön a borbély s le fogja vágni.

— Ezt az én szép hajamat? riadt fel Giorgio. Hozzá ne nyúljon a borbély, mert ketté hasítom.

— Azt pedig le kell vágni, fiacskám, mert külömben nem vehet mértéket a parókához.

— Hát minek nekem a paróka?

— Furcsa kérdés. Ezzel a lobanczos hajjal járhatsz, kelhetsz a világban, a míg csak «Fuchs» * vagy; de előkelő gavallérok és dámák társaságában meg nem jelenhetsz: mert kinevetnek. Pedig ugy-e szeretnél azokkal ismét találkozni, a kiket az éjjel láttál.

— Hát az csakugyan nem vizió volt? Valóban ott voltam a Méte ünnepélyen?

— De arról ne beszéljünk.

— Hallgatok. Milyen reszketés állt belém egyszerre. Tedd be az ablakot. Fázom.

Wammána tudta praxisból, hogy az alkohol deliriumát ismét csak alkohollal szokták gyógyitani s megitatott a védenczével egy pohár arakot. Attól ennek egy időre

* Fiatal diák.

helyrejött a gyomra, meg a feje. A vére is fölmelegedett.

— Hát csakugyan láttam én azt az istennőt a maga mennyei szépségében ?

— Láttad bizony, és bele is bolondultál.

— Ki az a nő ?

— Azt nem szabad elárulnom; de neked szabad kitalálnod.

— Van férje ?

— A férje nincs útadban; mert az egy vén generális, a ki a tábort járja s egy hónapban csak egyszer húzza le a csizmáit: de azért nagyon elhihető, hogy egy ilyen nap nincsen planéta nélkül.

— Azt én megölöm.

— Hanem elébb találj rá.

— Hát igaz az ? Nem álom ? Hogy én egy titkos szövetségnek a tagjául fel lettem avatva ? Hogy a tüzkeresztségben Abrekh nevet kaptam ? Hogy együtt lakomáztam a tündérekkel ? Meglestem isteni játékaikat, s az alatt magam kártyáztam a nagymesterükkel ?

— Pénz beszél. Itt az erszényed tele aranynyal, a mit az éjjel nyertél.

— És azok a törvények, a miket az asphaleia elém tett ?

— És a miket te a játék végeztén elfogadtál.

— Azok valóban léteznek ?

— Léteznek és meg is tartatnak. Hogy lássad, mennyire ura a szavának az asphaleia, s milyen hatalma van a szavát rögtön beváltani: olvasd el ezt a két iratot, nyomtatás betükkel vannak irva; az egyik a császári kegy tanújele: diploma, mely téged marchese di San Christina névvel ruház fel, s hozzá e rangnak megfelelő jövedelmet is biztosít; a másik irás meghivás a nagy carousselben való részvevésre. És ezzel fel vagy emelve abba a rangkörbe, a melyben feltalálhatod a kit imádsz s meg van adva az alkalom, hogy meghódítsd, ha van hozzá szived.

— Giorgio extasiálva omlott a nyakába Wammanának

s csókjaival áraszta el az arczát a gyilkosának; a ki meg fogja ölni testét lelkét.

Aztán eljött a borbély, levágta a szép göndör haját, hozott neki helyette púderes parókát. Eljött az udvari szabó s felöltözteté himzett kantusba, puliderbe: mikor a tükörbe nézett egy új ember üdvözlé abból.

— Willkommen marchese di San Christina!

Egy nap lefolyása alatt kétszer lett újra keresztelve.

X. FEJEZET.

LODOISZKA.

III. Károly király (az osztrákoknál V-ik Károly császár) idejében Bécs város, különösen az udvar régiója valóságos ethnographiai gyüjteményével dicsekedett a sokféle nemzetbeli szépségeknek. Károlynak annyiféle korona nyomta a fejét, (igazán nyomta;) volt trónja Spanyolországban, Németalföldön, Olaszországban, Ausztriában, Csehországban, Havasalföldön, Magyarországon. (Nyugalmatlan ülőhelyek.) — Ott lehetett látni az udvarnál a heves vérü barnapiros castiliai szépséget, aczélfényü fekete hajával, hosszú szempilláktól árnyalt epedő tekintetü szemeivel, a fries nők eszménye mellett, kinek szabályos vonásai, porczellántiszta fehér és rózsás arczszine, picziny ajkai, nyilt sötétkék szemei ellentétet képeznek vele; ott volt a siciliai tündér közelében, azzal a bronzszinü arczczal, mely a mórok uralkodására emlékeztet a mesés sziget fölött, a lángveres hajú velenczei hölgy, érdekes sárgásan halavány arczával, korallpiros ajkaival és fekete szemöldökével, élveteg renyhe mozdulataival, odaadó csalfaságaival. Még egy depossedált örmény herczegnő is látható volt a magas társaságban, tökéletes tojásdad idomú, olajszin arczával, lehetetlen nagyságú fekete szemeivel, s félholdforma sürü szemöldökeivel, elbámuló szájával,

mely félig nyitva van, mintha mindig tükörbe nézne, s önmagát csodálná, a megszokott magyar, német és cseh typusait a szépségeknek nem is rangsorozva.

De azt el kellett ismerni, hogy a legkiválóbb szépségeket mégis a lengyelek szolgáltatták.

Lengyelországból ugyan még akkor semmit sem birt az osztrák császár, ellenkezőleg a lengyel király birtokolt egy darab földet a magyar király földjéből a Szepességen. Hanem azért a lengyel főuraknak mindig volt valami keresnivalójuk Bécsben. Ott egyre változott a királyság s örökös volt a külföldre elágazó cselszövény. S hogy ehez a pártok a legszebb hölgyeket választották ki, azt nem is lehet tőlük rossz néven venni.

A mindenféle nemzetbeli szépségek aztán a saját nemzeti mulatságaikat is meghonosíták a közös császárvárosban. Ha a lengyel felkapatta télen a korcsolya- és szánkóversenyt, nyáron revanchet vett érte a velenczei hölgy a csónakversenyével s farsang idejére behozta a maszkeradokat; az álarczot és dominot még nappal is viselték az utczán; a spanyol donna megismerteté a bikaviadalokat (gyilkos kimenetel nélkül), a nápolyi úrhölgy felhozta a szemfényvesztőket és improvisatorokat, a németalföldi a vocalquartettjeit, a «hauts menestriers»-ek «mariskatánczát» s a strassburgi dáma divatba hozta a carrousselt.

Csupán előkelő urak és asszonyságok vehettek benne részt, kiki a saját lován jelent meg, az ünnepmester által kiszabott jelmezben, egyenlő számban a dámák és gavallérok. A lóháton eszközölt mindenféle mesterséges fordulatokat és caracoládokat a lovászmester utasítása szerint tanulták be, a hölgyek és férfiak azonban mindezen előzetes gyakorlatok alatt álarczosan jelenének meg, csupán a jelmezeikről ismerve meg egymást, hogy ki melyiknek a párja, a mi sorshúzás útján lett eldöntve. Tudniillik, hogy a hölgyek húztak sorsot az egymásutáni rendre nézve, ők azonban szabadon választották a lovagok közül, a ki az egész carroussel alatt cavalier servantjuk legyen.

Tizenhat pár képezte a négyest, mely a mester jelkiáltására tette meg a mesterséges fordulatait.

A lovagjáték befejezését képezte a szerecsenfő-szúrás. Tizenhat oszlop volt felállítva a köröndmentében, mindegyiken embermagasságban egy turbános szerecsenfej.

Ezeknek fényesen világító szemeik valának. Vékony macskaezüst lemezke alá egy darab phosphor volt rejtve. A gyorsan elvágtató lovagnak úgy kellett e fejet a jobbjában tartott pánczéltörő dákossal eltalálni, hogy annak a hegye a szerecsenfő egyik szemét átszúrja. E gyors dörzsöléstől aztán a a phosphornak meg kellett gyulladni, a mikor az érczkoponyába gyüjtött oxygennel összevegyülve, nappali fényt árasztott szét maga körül.

Ehez bizonyára nagy ügyesség és gyakorlat kellett.

Minden lovagló pár közül elébb a hölgy szúrt a szerecsenfőhöz, aztán a lovag. Voltak hölgyek, a kik megszégyenítették a lovagjukat, az által, hogy oda tudtak találni a czélba, míg a gavallér elhibázta azt. Az ilyesmit nevezték «èchec»-nek, s nagy «raillerie» lett a következése.

A hölgyeket és lovagokat jelmezeik szerint nevezték, ott volt Semiramis, Zenobia, Amalazunda, Zoraide, Tamiris, Roxane, Olympia, Libussa, Melusina, Atalanta, Gül Háne, Glafire, Egilone, Dido, Elpinice, Cleopatra; a lovagok ugyanannyi historiai vagy mesebeli alaknak megfelelő névvel.

Giorgio jelmezneve volt Saladin. Ismeretlen választója Zoraide.

Az átellenese volt Odenát, a maga Zenobiájával.

Giorgio becsületbeli dolognak vette, hogy a játékmester utasításait czirkuszlovaglói pontossággal végrehajtsa, a visavisja annál jobban kitüntette magát a figyelmetlensége által. Folyvást fecsegni kellett neki a lovartársnőjével, ha pedig átgaloppirozott, egészen elfelejtette, hogy szerepet játszik s ellenséges kihívó «defi» helyett elkez-

dett udvarolni Zoraidenak. A mesternek kellett őt rendreutasítani. Egyáltalán nem viselte magát olyan komolyan, a hogy azt a helyzet ünnepélyessége megkivánta.

Ez által már előzetesen megszerezte magának Giorgio teljes ellenszenvét.

— Én ezt a ficzkót egyszer letaszítom a nyergéből, mondá a társnőjének.

Miféle ember lehet ez, a ki az egész illustris társaságot ennyire nem respectálja.

A carroussel a császári és királyi trónörökösnő Mária Therézia születésnapjának megünneplésére volt rendezve.

A megelőző napon tartották meg a lovagjátékból a főpróbát.

Ezen alkalommal a magasrangú szereplők mind letették az álarczaikat s a kik még ismerősök nem voltak, bemutatták magukat egymásnak.

Legelébb a két szemközt álló gavallér léptetett egymás közelébe lófej távolságra s jobbjában a felemelt spádéját, baljában a levett álarczát tartva, megnevezte magát.

Giorgio szinte visszahőkölt, a mint az átellenese arczát megpillantá.

Ez az arcz úgy hasonlított az övéhez!

— Nevem marchese di San Carlo Giuseppe.

— Az én nevem marchese di San Christina Giorgio.

Azzal egymást kardlejtéssel üdvözölve ellovagoltak egymás mellett, Saladin Zenobiát üdvözölni, Odenát Zoraidénak átadni hódolatát.

De a míg egymás mellett elhaladtak, mind a kettő hátra vetett fővel fordítá egymás felé az arczát:

«Hogy mer ez az ember én hozzám hasonlítani?»

Ez az első képlet volt a «cartell». Olyasféle lovagias kihivás.

A két vitéz a saját névjegyét a spádéja hegyére tűzve nyújtá át az ellentétes donnának, az levette a névjegyet a kard hegyéről s aztán a saját kártyáját nyújtá vissza,

szintén a saját spádéja hegyére tüzve. Mind a két fél cartellja át volt kötve olyan szinű szalaggal, a minő azt családi czímerénél fogva megillette.

A lovagnak, fejét mélyen meghajtva, kellett kardtávolságra közeledni a hölgy felé s úgy maradni lehajtott arczczal s csak azután, hogy a hölgy is átnyújtá a kártyáját, egyenesedett ki a lovag, de akkor aztán a fejét hátrahajtva az arcza haránt állt az ég felé.

Ilyenformán a lovag a hölgygyel annak a czipője hegyétől kezdett megismerkedni.

Giorgio legelőször is azt látta meg, hogy Zenóbia férfi módra ül a lovon, s a lábain igazgyöngyökkel himzett szattyán topánkák vannak, széles talpú török kengyelbe dugva, azonfelül térdig selyem harisnya, a gömbölyű lábszárak gyöngysorokkal keresztben átfonva, onnantól aztán fel a csipőig halvány rózsaszin selyem salavári, melyet derékban átszorít egy perzsa schawlöv, tarka czafrangjaival a nyeregkápára omolva, ezenfelül valami pikkelypánczélforma, mely azonban nem egyéb ezüsttel kihimzett nehéz atlasznál s a hol aztán a pánczél árulkodni kezd, ott megjelenik a kettős arany csatt, villogó rubintjaival, mely a kétfelől hoszszan aláomló palástot tartja össze, ez tarka chinai szövetből van, a gallérja marabut tollakkal prémezve.

Hogy igazán ilyen volt a Palmyra királynéjának a viselete? azt Giorgio nem tudta megbirálni, minthogy az archæologiában nem igen volt járatos.

Végre szabad volt neki az arczát annyira felemelni, hogy a hölgy arczát egyenes tekintettel megláthassa, s akkor aztán igazán nem volt vele tisztában, hogy Zenobia-e ez itt, vagy valaki más?

Ez az ámbra-zománczú arcz, — ezek a hosszasan metszett, lapos pillantású orgyilkos szemek, ezek a vékony, élveteg ajkak, kivillanó fogsoraikkal, az a göndör haj, mely a rubinokkal rakott phrygiai süveg alól kiduzzad. Mintha látta volna már ezt valahol? Talán csak álmodta. —

És akkor más neve volt. — No majd megtudja mindjárt, hogy kinek hivják?

A delnő viszonzá a cartellnyújtást. A névjegye aranyfonalra volt fűzve. (Ez volna a heraldikai szine?)

Giorgio elolvasá a nevet. (Szerencséjére csupa kezdőbetükkel volt irva, s azokat irásban is ismeré.)

De ha chaldei betükkel lett volna is, épen annyit értett volna belőle Giorgio.

«Io Abulfeda, princzessz.»

És ha valaki megmagyarázta volna neki, hogy ki volt az az Io kisasszony? minő szerepet játszott Zeüsz uraság korszakában? meg aztán, hogy miféle nagy hős és historia iró volt az Abulfeda a mór királyok alatt, akkor legkevésbé értette volna meg, hogy miképen kerül ez a két név együvé? hogy keresztelnek egy herczegasszonyt Io névre? s hogy jut ennek a névnek a viselője a felséges bécsi udvarhoz?

S az a napsütötte halvány arcz, az a kétfelé nyiló száj, melynél a felső ajk épen olyan, mint az alsó, mikor mosolyog, ezek a letapadó szempillák mind azt mondták neki, hogy «bizony Io Abulfeda». Még fejbólintást is tett hozzá, mintha megerősitené: «Io Abulfeda».

— No hát ez az ellenfelemé, mondá magában Giorgio, s megtéve ez etiquette szalutálást, visszatért a helyére.

A porond közepén összetalálkozott az ellenesével. Ott mind a ketten kicserélték a kard hegyeikre tűzött névjegyeket. Marchese San Carló megkapta Io Abulfeda jegyét, Giorgio pedig ezt a nevet olvasá az átadott jegyről.

«Lodoiszka Braniszko herczegnő.»

Ez már érthető név. Lengyel úrnő. Piros-fehér a névjegy szalagja.

Giorgio korrekt iskolaléptetéssel járult a maga hölgye elé, itt is megtartva a szabályszerű teketoriát, arczát a lova sörényéig lehajtá, nevét halkan elmondva. (Saját hölgyének nem adhatta azt kardhegyre tűzve.)

— Marchese di San Christina Giorgio.

S fejhajtva állt ott, míg a donna a saját szalagját a vállára tüzte.

Lodoiszka herczegnő hölgynyeregben ült, hosszú, oldalt feltűzött lovagruhája volt, kettős övvel, egyik a derekán, másik arasznyival alább aranyból, smaragdokkal kirakva, karcsú termetét aranybrokát derék szorítá, melyen fönn mellvért gyanánt két aranyból vert szeráffő domborodott ki, szárnyaikkal egymáshoz érve, a pofók angyalkáknak a szája nyitva volt.

Mint a villámütés járta keresztül Giorgio idegeit az emlék. Ezekről a szeráf fejekről azokra a halálfejekre! Hisz azoknak is nyitva volt a szájuk. De akkor nem jutott eszébe, hgy kérdezzen tőlük valamit.

Egyszerre fölemelte a fejét s a hölgy arczába nézett.

Majd leszédült a lováról.

Ez az istennői arcz! Ezek a lángoló zöldbejátszó szemek, mikben a meteorok minden ragyogása egyesítve van! — Ez ő! — Ez a Zsuzsanna! — Ez a «Méte».

Felséges nyugalommal nézett az ifjúra a nő.

Giorgioval el akart szaladni a szive.

Ez a tündérek fejedelemnője már egyszer ott ült mellette egy asztalnál, váltott vele agape csókot, ittak egy pohárból, megosztotta vele a falatját, — most pedig őt választotta lovagjának.

Ah! A legnagyobb gyönyöre a boldogságnak, a mikor még nem élveztünk belőle semmit, a mikor még csak igértük azt magunknak — s azt hisszük, hogy igérve van már!

A czeremoniamesternek kellett Giorgiot figyelmeztetni, hogy álljon már a sorba, ne bizza a lova szeszélyére, hogy mit csináljon?

Eddig csak álarcz alatt tanulták naponkint a gyakorlatokat, most felszivhatta őt a lelkébe mind a két szemével.

S aztán mikor elkezdődött a quadrill, a kezét nyujthatá a hölgynek, hogy őt a porond közepéig vezesse, ott párjával jobbra-balra oldalogni, azután a lovakat hátrafaroltatva a helyeikre visszatérni, mi boldogság!

Közbe szól a tábori zene, sipok, dobok, trombiták.

A második figurája a carrousselnek a hölgycsere. A szemközti párok egymás elé lovagolnak, szemközt érve, a lovaikat két hátulsó lábaikra ágaskodtatják. Olyan bűbájos tünemény a nő alakja, mikor ezt az ágaskodó paripát zabolázza, istennői kegyetlenséggel!

A vége az, hogy a lovagok hölgyet cserélnek s egymásnak a helyét elfoglalják az elfoglalt hölgygyel s akkor aztán elébb az egyik colonne csinálja meg a mesterséges tour de maint, a másik az alatt áll és fecseg egymással.

Giorgio Io princzeszszel volt az együtt várakozó fél.

Io princzesz fecsegő kedvében volt.

— Mondja csak ön: hogy hívják önt?

— Hiszen átnyujtottam a névjegyemet.

— De én nem tudok olvasni.

— Hát nem tanították önt a nevelői olvasni?

— Maguk sem tudtak, szegények.

— Az én nevem Giorgio, marchese di San Christina.

— Ah, hisz az a San Christina ott van, a hol én születtem.

— Hol született kegyed?

— Siciliában.

— Mi az a Sicilia?

— Az egy sziget a tengerben. Hát ön azt sem tudja?

— Nem tudok én arról semmit.

— Én sem tudok róla többet. Hát az atyjától nem hallott ön róla?

— Soha sem láttam az atyámat.

— Én meg azt sem tudom, hogy szükséges-e az embernek atyjának lenni.

— Ezt én sem tudom.

— Hallja ön, marchese di San Christina, ön épen olyan ostoba, mint én vagyok. Mi egészen egymáshoz illünk.

Ez veszedelmes declaratio lett volna más helyzetben. De Giorgionak egész figyelmét az foglalta el most, hogy az a bitorló ellenfél, az a San Carlo ficzkó! milyen tüze-

sen udvarol az ő hölgyének a lovastáncz közben. Annak szeretett volna az öklével egyet ütni a tollas sisakjára.

A játékmester jelszava parancsolt.

«Visszacserélni a hölgyeket.»

Io Abulfeda egész szenvedélylyel csípett egyet Giorgio karjába, mikor elvált tőle. A szeleburdi elfelejtette a visszaadott hölgyet courtoisieval üdvözölni, olyan mohón kapott a visszaszerzett magáé után.

A carroussel főpróbája tovább bonyolódott, következtek az együttes mozzanatok az összes férfiak, az összes hölgyek csoportosulatai: mesterséges kanyargások, álviadalok, ellentétes környargalások, a belső karikában a hölgyek, a külsőben a lovagok, egymással szemközt vágtatva, majd grand chaine, melynél minden lovag csinált egy keringőt minden hölgygyel. Olyan játék, a melyben egy új embernek azt a csepp eszét is el kellett veszíteni, a mit onnan hazulról hozott.

Mind ezeket a játékfigurákat ugyan máskor is megtették, de akkor a hölgyek selyem álarczot viseltek, s közönséges lovagruhát. Most először jelentek meg leálczázva; a hány annyiféle jelmezben. A hány, annyiféle ország tündére! valamennyi a mennyországágé.

György egészen belebódult ebbe a játékba. Valóságos örvény volt ez, melynek forgatagát a szépség és báj képezte. Walkürök, amazonok, villik! Fantasztikus jelmezekben, felhevült arczczal, repülő hajzattal, észrontó mozdulatokkal. Egy-egy futó pillanatban, mikor az ellenkörvágtatásnál elrohantak egymás mellett, úgy tetszett az ifjúnak, mintha azt, meg amazt az arczot látta volna már, ezt a lángveres hajzászlót, mely röptében az arczát érinti; ezt a nevető rózsapiros arczot, mely sugárzik a kéjtől; ezt az amazoni termetet, mely Amalazuntha jelmezét viseli, s hátrafordul nyargaltában, mint a nyillövő pártusok; de nem volt figyelme a számukra: arra dobogott a szive, hogy ismét a párjához kerüljön.

Magában «párjának» nevezte őt már.

A carroussel remeke volt az utolsó képlet, a szerecsenfő-szúrás.

A hány lovagpár volt, annyi oszlopot állítottak fel a köröndben. Mindegyikre egy szerecsenfő volt megerősítve, melynek turbánja a lovagló párok nemesi czímereinek szinét viselte. Kinek-kinek csak a saját szerecsenjét volt szabad szúrni.

A főpróbánál még nem voltak e kiszúrandó szemek foszforral ellátva, csak egy csillámpala lemez volt beléjük illesztve.

Ez a játék nagy gyakorlottságot követelt. Lóhátról eltalálni egy olyan kicsiny czélt, a minő egy szerecsennek a szeme, nagyon biztos szemet és kezet követel, legtöbben magát a fejet sem találják el. S a ki véletlenül beletalál a szembe, ugyan gyorsan kell a hosszú tőrét visszarántani, mert külömben a saját taszítása kimozdítja a nyeregből.

Ennél a figuránál legtöbb nevetés szokott lenni.

Io princzessza meg a lovagja rendesen ejtettek valami furcsaságot. Ezuttal is úgy történt.

Zenobia királyné kétszer is döfött a szerecsenje felé, egyszer se találta, még a turbánját sem, akkor aztán visszafordulva vágott a fejére a kardjával, mint lovagostorral — haragjában.

Lovagja, Odenátus már szerencsésebb volt, mert ő a spádéjával beletalált a szerecsennek a szájába; de nem rántotta elég gyorsan vissza fegyverét, minélfogva az egész a markolatáig hajlott s aztán úgy is maradt, minthogy a játékhoz való tőrök lágyvasból voltak csinálva. A kapott taszítás pedig megingatta a nyergében. Nem esett ugyan le, de kénytelen volt visszarántani a lovát, mely aztán nagyot ágaskodott s kiugrott a porondra, jobbra balra rángatva a fejét, mely komédiában marchese di San Carlo, kivált a markában levő karikára görbült spádé miatt nagy derültséget keltő szerepet játszott.

— Úgy kell neki, dörmögé magában Giorgio.

Ő maga biztos volt a dolgáról. Egész nap azt gyakorolta a lovagló-iskolában. Nem adják azt ingyen.

A szerecsenfő-szúrásra pályadíj is volt kitűzve. Ezt az a pár nyeri el, melynek tőrhegye a szerecsenfőnek mind a két szemét lobbanásra birja. Ily diadalmas esetnél a hölgy egy arany rózsát kap, a lovag pedig egy arany babérkoszorut.

Mikor Lodoiszka herczegnőre került a sor, az egész carroussel figyelme odafordult. Rendkívüli ügyességgel és precisióval találta el a macskaezüst lemezt a fekete fejen.

A férfiak vivátot kiáltottak rá.

Aztán következett Giorgio: ő meg a másik szemet találta el szépen. Ekkor aztán a hölgyek is vivátoztak.

Övék lesz a diadal a holnapi díszelőadáson.

— Ohó! Még én is itt vagyok! Kiálta Wammána, Lancelot jelmezében kisérve választó hölgyét.

Hogy Wammána kitünő kardforgató, azt mindenki tudta, hanem a párja egy nagyon fiatal kis grófkisasszony volt, a kinek a szive nem engedte meg, hogy még allegoriában is megvakítson egy embert. Mikor ő rá került a sor, a helyett, hogy feléje szúrt volna, gráciát intett neki a spádéjával s biztatva mondá neki: «God bye Mungo». Tudta, hogy a szerecsenek angolul beszélnek.

A kegyelmes Izaura helyett azonban annál szebben remekelt Lancelot Wammána: mert ő sebes vágtatva villámgyors kettős döféssel mind a két szemét eltalálta a szerecsennek.

— Bravo! Bravo! Hangzott minden oldalról, taps is támadt elég.

Ez volt az igazi remek szúrás!

Giorgiot bántotta a féltékenység.

— Én a hölgyem nevében protestálok! A pályadíj szabályok szerint egyik szúrással a hölgynek, a másikkal a lovagnak kell találni.

— A szokás módositotta a szabályt, mondta Wammána; ha a hölgy nem talált, a lovagnak szabad kettős

döféssel győzni. Fő dolog, hogy mind a két szem lobogjon.

— De azon esetben, ha a hölgy talált és utána a lovag, az övéké az elsőség. S így mienk a pályadíj.

— Ez már igaz. De gondolja meg a marchese, hogy a mai próbán üresek voltak a szerecsenfejek. De a díszelőadáson a két szemben foszfor lesz, mely a szúrástól meggyúlad s az oxigén által szítva vakító fényt fog vetni szerteszét. Ebben a ragyogványban az utóbb jövő lovag szeme úgy elkáprázik, hogy nem találja el a második szemet.

— Azt majd meglássuk, báró úr!

(Wammána megkapta már a bárói diplomát.)

Ezzel a főpróba be volt fejezve. A lovagok, kiki párjával, elvezették a hölgyeiket a manègebe.

Az a lovagias kötelessége és kiváltsága volt minden lovagnak, hogy a hölgyét lesegítse a nyeregből.

Ezért a pillanatért epedett Giorgio.

Valami vakmerőség járta a lelkét, a mit elhatározott, hogy megteszi, ha mindjárt az életébe kerül is.

Oda kellett fél térdre bocsátkoznia az amazon mellé, úgy hogy a felemelt térde támaszt adjon a lovarnő kengyelvasának. És ugyanakkor a bal kezét a hölgy lábának talpa alá tenni, hogy azt a nyereg fogantyuból kiemelni segítse s aztán a földre lebocsássa.

Az arcza érte a nőnek a térdét. Támaszul szolgált neki, hogy könnyebben lebbenhessen alá.

Szépen, óvatosan szállítá le bal kezével annak a jobb lábát a földig, s aztán a jobb kezét nyujtá neki, hogy bal lábát is kivehesse a kengyelből s azzal is leszállhasson.

Ekkor csaknem az ölében volt a hölgy.

György felemelte hozzá az arczát, s alig hallhatóan súgá a fülébe:

— Zsuzsanna. . . .

Erre a szóra dæmoni lobbanással villantak fel a hölgy szemei. Az arcza lángolt, az ajkai haragra torzultak.

Lehajolt a térdelő ifjúhoz s ő is súgva mondá neki:

— Abrekh! Korax akarsz-e lenni?

— Nem! Hanem mandolosz.

S önkivületben ragyogó arczczal tekinte a haragos istennői arczba.

S erre a vakmerő szóra egyszerre mosoly váltotta fel a haragot a delnő arczán: ugyanaz a mosoly, a mit már látott egyszer Giorgio megjelenni. Akkor is ő idézte azt fel.

A rövid szóváltást talán senki sem is vette észre. Hallani nem lehetett belőle bizonyára semmit.

Az előkelő uraságok zárt hintóikban tértek haza a lovagló körből. A díszjelmezekben lóháton nem mutogathatták magukat az utczán.

Giorgiora is a saját ekvipázsa várt. Együtt mentek haza Wammánával.

Mikor a hintó kirobogott a köröndkapuján a könyvtár előtti piaczra, a melyen még akkor nem volt a császár-szobor, a kinek a nevét viseli most a tér, Wammána megragadá hevesen a védencze kezét.

— Meg vagy te őrülve? dörmögé a fülébe.

— Meg...

— Tudod, hogy az életeddel játszottál ma?

— Tudom.

— Koczkáztattad a két szemed világát!

— Tudom.

— Azt szerencséltetted, hogy oda fogsz jutni a vak Sámson helyére ajtóőrnek, holtig!

— Igaz. De hát te hogy tudod ezt? Hallottad?

— Nem. Láttam. Arra való a szem, hogy az ember meglássa azt a beszédet, a mit meg nem hallhat. Az a te vakmerő szemlobbanásod beszélte, hogy te Lodoiszka herczegnőnek megsúgtad a Méte titkát: hogy ráismertél. A válasz, a mit az ő villogó szemei adtak, az a lángra gyult arcz, az a fogait mutató száj, suttogásában is elárulá, hogy mit mondott ő neked: «Abrekh! Korax akarsz lenni?»

— Hisz te büvész vagy. . . .

— Erre te azt susogtad: «Nem. Mandolosz.»

— Neked ördögöd van.

— Csak figyelő elmém. Egy süketnéma lássa így az arczodat, a beszélő ajkadat, s ki fogja találni, mit mondtál. Hát én, a ki beléd látok s tudom, hogy mit érzesz.

— Láttad az ő arczát is? Az első mondatánál birám volt, a ki halálra itélt. Én aztán appelláltam, fel a királynémhoz.

— S a királynéd kegyelmet adott. Bolondoké és gyermekeké a szerencse. Most játszottál igazán va banqueot. S megnyerted a játékot.

— Ő az enyim.

— Mondhatom, hogy jobban egymáshoz vagytok bilincselve, mint ha a biborosérsek kötötte volna össze a kezeiteket. Most aztán arra vigyázz, hogy a titkodat más előtt el ne áruld.

— A Szent István katakombái nem őrzik jobban a halottaikat. Még egy kérdést. Az a korax ott az oduban kimult.

— Befalazták a pinczében még az nap.

— Hát az új Méte ünnepélyen ki fogja akkor az örök zárt őrizni?

— Addig majd szerzünk a helyébe mást.

— Azt gondolom: egy vak koldust lehetne rábeszélni.

— Dejsz a vak koldusok nagy urak: azok a rangjukat fel nem áldozzák.

— Vagy talán egy halálra itélt gonosztevőt, a ki kész az életét ezen az áron megváltani.

— Látszik, hogy ez a kép sokszor elrontja az álmaidat: ne törd rajta a fejedet, marchese; a mesterek dolga új koraxot keresni. Ki van már szemelve!

— Vak ember?

— Még nem, de majd az lesz.

— Valami gonosztevő? Gyilkos? Gyujtogató?

— Rosszabb a gyilkosnál, a gyujtogatónál. De hát ne

rontsd te ezzel az álmaidat! Álmodjál te csak a szép Zsuzsannáról. Annak vagy te a vak koldusa.

— Dehogy vagyok vak!

— Bizonyára az vagy. Mert a ki annyi szépség közül csak azt az egyet látta meg, a többit nem, az bátran kezébe veheti a hegedüt s énekelheti az utczán: adjatok, adjatok a szegény világtalannak.

— De még mást is láttam. Azt a vakmerő ficzkót, a ki bókolni mer előtte!

— A marchese di San Carlot? Az pedig derék gavallér. Jó lesz tanulnod tőle.

— Majd megpróbáljuk, hogy melyikünk tanít a másiknak valamit?

— — — — — — — — — — — —

Harmadnap megtartották a fényes ünnepélyt a királyleány tiszteletére. A carrousselen ott volt az egész udvar, a külföldi diplomaták, a főméltóságok, még a török követ is jelen volt a páholyában, a kiről azon frissében az az adoma terjedt szét, hogy a délelőtti nagy katona maneuvre alkalmával, a holott is az álütközet hevében négy katona valósággal halálos sebet kapott, a pasa azt jegyzé meg, hogy ez tréfának sok, komolynak kevés.

Este a carroussel fényesen sikerült: a szerecsenfőszúrásnál, a hogy a főpróbán, Lodoiszka herczegnő és marchese di San Christina nyerték el a pálmát. Az ő szerecsenüknek mind a két szeme fényesen kilobbant. Meg is kapták a pályadijat: Lodoiszka az arany rózsát, Giorgio pedig az arany babérkoszorút.

Ekként földiszítve, hölgye oldalán, az illustris közönség tapsai és vivátjai mellett lovaglá körül a meghódított porondot marchese Giorgio di San Christina s olyan büszkén viselte a turbánja tekercsén azt az arany babérkoszorút, miként egykor az atyja az erdélyi nagyfejedelemség süvegét. . . .

XI. FEJEZET.

A BÉCSI VÁSÁR.

Híres nagy országos vásárok voltak egykor Bécs városában.* Az egyik gyertyaszentelőkor, a másik Jakab napkor. Előtte, utána két hétig tartott a «szabadság.»

E határidő alatt minden áruczikket vámmentesen lehetett Bécsbe vinni (a bor kivételével) s minden idegen kalmárnak védelem és szabad adásvevés volt biztosítva a város határában.

A hol most a muzeumok, városházak, parlamentpaloták emelkednek, a pályaházak, a palotasorok helyén utczaszámra rendezett vásáros fabódék voltak felütve, melyekben mind azok az árúk, kelmék voltak közszemlére kirakva, melyeket Nürnbergtől Smyrnáig a közönség megadóztatására kifundált a kézművesek leleményessége. Még akkor gyárak nem voltak, mindent a kézi munka állított elé, s a távol vidékek terményét társzekéren, teveháton vagy fullajtáros lóvontatta tölgyfahajókon szállították a fővárosba.

Négy hétig tökéletes szabadság volt Bécs városában.

Nem is a magistratus, még kevésbbé a policzáj tartotta fenn a rendet s osztotta az igazságot, hanem egy, ezen időtartamra kinevezett vásári biróság, a maga soltészaival és fogdmegeivel. Ezek igazították minden adásvevési viszálkodásban.

* A pesti vásárok még sokkal tovább birtokában maradtak jó hírüknek. Emlékezünk még az 50-es években megtartott országos vásárokra, a midőn hetekig tartott a mostani kiállítási csarnok helyén a hirhedett baromvásár, s a főváros legnépesebb utczái: a kereposi-út, váczi-út, széna-tér, Erzsébet-tér széltében hosszában rakva voltak vásáros bódékkal, a melyekben a világ minden nemzetének kalmárai rakodtak ki ritkaságaikkal, saját nemzeti jelmezeikben. J. M.

S a vásári biróságnak még a középkori törvénytevési eszközei voltak: bot és kaloda a tolvajok számára, pellengér a rossz mértékkel mérőknek; a «Beiszkaeze» a veszekedő kofák megzabolázására. A ki pedig hamis pénzt hozott forgalomba a vásáron, s kisült, hogy azt ő maga fabrikálta: annak az volt a büntetése, hogy egy fényes pléhdarabot megtüzesítettek s azt olyan közel tartották a seméhez, hogy megvakult bele.

Sokáig szüneteltek a bécsi országos vásárok az első török megszállás óta. A sok háborús világ, a kurucz hadjáratok elriasztották az idegen kalmárokat a bécsvárosi búcsú látogatásától, a nagy ostrom alatt maga a város is sokat szenvedett, a népségnek nem volt kedve a költekezéshez. Odaát Magyarországon is inséges világ volt. Meggyengültek a főurak, nem jártak fel drága kamukát, karassiaposztót vásárolni, skófiummal kivarrott brokátot, arany csipkét keresni az asszonyaik számára. Nem kellett nekik a nyuszt, a farkas- és rókaprém volt a divat, abból pedig több volt a kivánatosnál. Aztán eladni valójuk sem igen volt a szegény szittyáknak. A marhaállomány megcsökkent, gabona annyi termett, hogy otthon is elfogyott, s a bor piacza Lengyelország volt, a hajótulajdonosoknak pedig törvényül volt téve, hogy a ki magyar bort szállít fel Bécsbe, ugyanannyi osztrák bort is tartozik a hajójára felvenni.

A mint azonban a békességes idők ismét helyreálltak (legalább Bécs közelében), ismét ki lett hirdetve a hajdani privilégium. Országos vásárt publikáltak Bécsbe.

A polgármester Mux uram nagyra volt vele, hogy ez a dicső felujítása a mult intézményeinek az ő ötlete volt; azonban a kik be voltak avatva az államgépezet titkaiba, azok jól tudták, hogy ezt az indítványt Wammána sütötte nyélbe.

Báró Wammána nem csupán az asphaleia törvényei idevágó paragrafusának köszönheté rang szerinti kitüntetését: ő azt, a maga ethikája szerint, mindenképen megérdemelte.

Ő volt a mozdító szelleme a bécsi társas életnek fent az udvari körökben szintúgy, mint a polgárok középosztályában s a nép legalsóbb rétegeiben. Ő honosította meg a divatot, játékokat a főuri társaságokban, melyeket a világ minden nemzeténél tanulmányozott, a tric-tractól* elkezdve a tarocchiig; ő hozta be a vonós-négyeseket a zenevilágban; ő honosította meg az orgonavirágot a téli kertekben, mely még akkor csodálatraméltó ritkaság volt s-porczellánvedrekben míveltetett; ő adta az eszmét a carrousselekhez, a jelmezbálokhoz, sőt alapos a föltevés, hogy magát az asphaleia titkos szövetségét is ő koholta ki.

Csakhogy oly finomul tudta vinni a dolgát, hogy az ő neve sehol sem fordult elő, a saját személye nem merült a fölszinre: minden ötletére tudott találni arra való embert (néha a sequioris sexusból is), a ki azt adoptálta, s az annál inkább le lett kötelezve iránta.

A bécsi vásároknak az újból felelevenítése is az ő ötlete volt. Mindenféle ócska krónikákból, verseményekből kifundálta egy ilyen világra szóló búcsúnak a programmját s ezt azután bekeblezé az irányadó köröknél.

Néhány vaskalapos politikus ellenezte a dolgot abból a szempontból, hogy egy ilyen sokadalom mindenféle veszedelmes gyülevésznek fog alkalmat adni a metropolis megrohanására, de ezeket elhallgattatták.

Az országos vásár két első hete az üzleteké volt; a harmadik hét mulhatatlanul lefoglaltatott a pörlekedések és birságolások s mindenféle divatos büntetési nemek által, a negyedik hét volt azután a dinom-dánom ideje. Ekkor jöttek a népünnepélyek és mulatságok.

Azok között első helyen állt a paraszt lóverseny, a hogy azt bécsi műszóval nevezték «Scharlach-rennen». A kikiáltó trombitaszó mellett hirdeté ki a vásártéren, hogy a kik bíznak az inaikban, hogy a lóról le nem maradnak:

* Tric-trac = ostábla, Damenbrett: Bécsben «Lange Puff», hölgyek kedvencz játéka, két koczkával és 34 calculussal.

összejöhetnek a «Rennweg» gyepén s futhatnak a nemes város által kitűzött elsőrendű pályadíjért, melyet képvisel egy egész vég skarlátposztó.

A lovak futtatása után pedig következett a Hübschlerineké, Bécs városának valamennyi piros harisnyás leánya, a ki a város által szabadalmazott «Frauenhäuser» lakója volt,* futhatott a gyepen térdig feltűzött ruhában: a legelső, a ki a czélhoz ért, kapott egy vég barchentet.

A vásári látványosságok, a komédiásbódék, kötélentánczolók, állatmutogatók, paprika Jancsik összes tiszteletreméltó czéhe fölött ezuttal egy (uram, bocsá!) magyar ember nyerte el a népszerűség pálmáját: a «kutyás ember.»

Enyhítő körülményül legyen beszámítva, hogy a «Der Mann mit den scythischen Wölfen» olyan specialitásban tüntette ki az ügyességét, a mit egy komédiás sem csinál utána. Változatos repertoirja volt. Nemcsak a komondorait tudta tánczolásra, ugatásra noszogatni, hanem a mellett csodálatraméltó virtusokat is produkált.

Az egyik volt a szilaj ló kifogása a vad ménesből.

Egy egész rideg ménest hajtottak fel a magyar Alföldről a bécsi országos vásárra: ezekkel együtt jött fel a kutyás ember is kisérőnek.

Ha valaki tudott volna vele szépen magyarul beszélni (s itt a súly a «szépen» szóban rejlik, mert minden alpáré megszólításra az alföldi csikós még a pipát sem veszi ki a szájából), hát annak majd elmondta volna, hogy nem jött ő ide komédiát csinálni a németek közé, hanem a gazdája küldte fel a vad ménessel a Hortobágyról, mint számadó csikóst, két bojtárjával, meg három komondorával. Ez a három ember és három eb tart rendben kétszáz paripát, mely soha istállót nem látott, mely a pusztán a szélfogó cserény mellett nőtt fel. Már magában az is érde-

* E házak a Wien folyó mellett voltak, a mostani szinház helyén.

kes látvány a városi népnek, hogyan tud két szál csikós egy egész sereg szilaj lovat összeterelni; de hát még aztán mikor a harmadik előjön a pányvával, s a vásárló uraság által kiszemelt paripát kifogja — egymaga — a futó ménes közül.

Az ilyen erőmutatványért szoktak a csikósnak borravalót adni.

Azután a komondorait vették bámulóra. Azok is egészen másformájú állatok, mint más rendes kutya. Akkorák, mint egy borjú, szép hosszú fehér szőrük, mint a jeges medvének; szelid, okos pofájuk. Nem bántanak senkit, ha őket nem bántják. Elfeküsznek szépen a homokban, s úgy tesznek, mintha aludnának. Nem ugatnak minden helyes ok nélkül, nem rohannak uszítás nélkül. Csak akkor ugranak fel, ha a gazdájuk parancsolja s ugatnak a szavára, megkerítik az elszaladt ménest. Tudják jól, hogy csak a kolompviselő vezérméntkell megfordítani: az egész csapat azt követi.

Ezért a productióért is kapott borravalót a csikós.

Ekkor aztán kedve támadt ezt a helyzetet értékesíteni. Nagyon jó kereset ez! Mutogatta magát a kutyáival a Bärenhaus előtt a vásárpiaczon. Csak úgy omlott a sok poltura a mozsárforma csikós-süvegébe. Jó nép. ez a bécsi nép!

Egyszer aztán azt kérdezte tőle valami magyar deák (volt az sok Bécsben): «hát aztán bácsi nem fél ott kinn a pusztán a bojnyikoktól?»

Erre azt felelte, hogy helyt áll ő egymaga három bojnyiknak is, csak egyszer a suhogója a kezében legyen.

Meg is mutatta, hogy mit tud?

A hosszú ólmos végű botját középen markolta, felbiztatott kettőt hármat a bámuló legények közül, hogy próbálják őt megütni bottal. (Nem fog senkit visszaütni.) Nem sikerült a csikóst megvágni!

Ebből megint új productió támadt. Utoljára kihirdették, hogy száz forint jutalmat kap az a legény, a ki botvivás-

ban, akár egyedül, akár másod vagy harmadmagával a kutyás embert meg tudja ütni. Nagy sokaság csődült össze ennek a megbámulására. S a kutyás ember legyőzetlen maradt. Ez is sok pénzt hajtott. Megbecsülik Bécsben a ki valamit tud! Csak ne szégyelje a magyar, ha pénzt adnak neki! De mikor úgy szégyenli!

A negyedik vásárhetet megnyitó úrnapján volt a nagy lófuttatás a st. marxi versenytéren.

A magas udvari körökben is nagy előkészületek folytak erre az ünnepségre. A főurak részvétele nélkül bécsi népünnep nem is történhetik meg.

Ezúttal azonban valami rendkívüli dolog volt készülőben.

— Ejh mit? mondá Wammána báró a felvonulás parédéja fölött tanakodó hölgyeknek és uraknak. Eddig a népünnepeken tulajdonképen mi voltunk a főszereplők, a kik a népet mulattattuk. A mi fényes carrosseaink, livrées, fehér parókás kocsisaink, baleines hölgyeink feltornyozott frizuráikkal képezték a «höchste Hetzet». Hátha egyszer mi magunk vennők ki a részünket a «Gaudé»-ból? S mi mulatnánk a felséges nép rovására.

Ez a szikra mindenütt tüzet fogott egyszerre.

Népjelmezbe öltözve látogatni meg a bécsi vásárt!

Micsoda «Jux!»

Lodoiszka herczegnő azonnal magáévá tette az inditványt. Ő vállalkozott az egész terv rendezésére. Ez egy hétre való mozgalmas életet idézett elő a magasabb sphærákban.

Meg kellett osztozni a szerepeken; ki minő jelmezre vállalkozik?

Az a kérdés, hogy kinek mi illik inkább az arczához, a termetéhez? Ez beható tanácskozás tárgya lehetett.

Mert ennek a kipuhatolása végett szükségképen meg kellett mindenkinek ismertetnie a maga istenadta arczát és alakját: a hölgyeknek felbontatni a divatos frizuráikat, a hajakból kifésültetni a fehérítő pudert, s aztán nemzeti

jellegű hajfonatokká és tekercsekké idomíttatni, minden «Schminkét», hamis zománczot, szépségflastromot eltávolítani az arczokról, hogy megitélhető legyen, melyikhez fog illeni a tyroli, melyikhez a savoyard costume? (Akadt czigánylánynak való is.)

Azután a férfiakat osztályozták: ki legyen mazúr, ki oláh, ki talián?

Lodoiszka grófnő egy csodaszép népviseletet szemelt ki magának. Valamikor Nógrádvármegyében viselték azt a palóczmenyecskék. Dajkája volt palócz nő: annál ismerte meg ezt a gyönyörű öltözetet.

De hát ehez a kisérő társnak is hasonló nemzetiségűnek kell lenni.

Ahoz is van megfelelő costüme. Egy hajdú! *

Az ám a nyalka viselet.

Senkinek sem fog az olyan jól illeni, mint Giorgionak!

Szivesen vállalkozott rá.

— Csakhogy annak, a ki a magyar ruhát felveszi, magyar szájának is kell ám lenni: mondá Lodoiszka herczegnő.

Giorgio nagyon bámult.

— Milyen az a magyar száj?

— A melyik ki tudja mondani a magyar szót.

— Hát a magyarok nem latinul beszélnek?

— De a nép között van egy saját idiomájuk is, a melyen megértik egymást. És az nagyon nehéz. A hogy a régi hebræusok a «shiboleth» kimondásáról ismerték meg az idegent, úgy a pusztán lakó magyarok is egy accentusról, egy betünek a lágyabb vagy keményebb kiejtéséről egyszerre megismerik, hogy ez tót, ez német, ez rácz s kicsúfolják érte. Hát például, mikor a magyar athletát

* E czím nem valami városi hajdút jelent, hanem a kuruczvilágbeli gyalogos vitézt. Bécs belvárosának egyik mult századbeli boltczímerén ma is látható egy magyar kuruczhajdúnak a korhű képmása lefestve. J. M.

fogjuk meglátogatni kinn a vásáron: annál az a szokás, hogy a botviadal közepett ő folyvást csak védelemben tartja magát; de ha valaki a nézők közül felkiált rá: «magyar üsd!» akkor nem üti ugyan főbe az ellenfelét, de egyszerre úgy kiperdíti annak a kezéből a botot, hogy az kalimpálva repül a levegőbe. No hát ki tudja az urak közül kimondani ezt a szót: «magyar üsd!»

A legelső felszólított marchese di San Carlo volt; az rögtön deprekált, hogy ő nem képes a nyelvét ennyire dressirozni.

A többi vállalkozók pedig sorban belebuktak: ezt a szót «magyar» is nehéz kimondani: az egyik «mátyár»-nak ejté, a másik «modjor»-t mondott, a harmadik «madzsart» facsart ki belőle: az «üsd»-öt pedig a világért sem tudták eltalálni.

Lodoiszka aztán mutatta nekik szájával, nyelvével.

— «Ma» — gömbölyűre nyitott szájjal, mély hangon, rövid, tompa, «a» hangzóval, azután «gyar», a nyelvet nem a felső, hanem alsó fogsorhoz nyomva. Így! Azután e szót «üsd», összehúzott szájjal, mély hangon, mintha fujnánk valamit, az «s» hangzó itt nem a rendes súgó hangot adja, a nyelvnek rezegni kell a kimondásra, hogy «zs»-hez közelítsen. És végül a «d» hangzót lágyan ejteni, mert ha keményen hangzik, azt jelenti, hogy rézkondér. Ekkor aztán Giorgio próbálkozott meg a veszedelmes szóval: s ő szépen ki tudta mondani «magyar üsd!»

— De honnan szerzett ennyi ismeretet az orientalis nyelvek tudományából a herczegnő? kérdezé marchese di San Carlo nevetve.

— A grammatica vivából.* Atyám kastélya Lembergben mindig tele volt magyar urakkal. Egy szép délczeg dalia tanított meg erre leánykoromban. Azt hiszem szerelmes is voltam bele. Azt hiszem meg is sirattam, mikor

* Eleven nyelvtan.

halálhirét hozták. A nevét elfelejtettem már, hanem egy szép dalt tanultam tőle: azt még most is tudom.

Azzal kezébe vette a herczegnő a guitárját s lantpengetés mellett eléneklé szép csengő aczélhangon a «Repülj fecském» dalát teljes szövegével.

Mindenki tapsolt rá. Csak Giorgio felejtette el a tapsot. Azt hitte, hogy álmodik most. S a míg a végstrófa azt mondja: «Azon volnék, hogy nevének Nagy ünnepet szentelnének», elhomályosítá a szemét egy könycsepp.

.... A te bölcsődalod volt ez! A te apád, a fejedelem szerzette ezt a dalt, az ő tábori karmestere készíté hozzá a dallamok legcsodálatosabbját! A te anyád, a fejedelemnők legszerencsétlenebbike dalolta ezt, a mikor a te bölcsődet ringatta, a mikor még «Gyuriczámnak kedveskémnek» híttak!

Hogy jutott utána egyszerre az a gondolat eszébe: «hova lett a gyűrűd azzal a czímerrel?»

XII. FEJEZET.

SZÍVPRÓBA.

A vásárlátogatás a lóverseny napjának délutánjára volt határozva. Aznap délelőtt az egész illustris társaság Lodoiszka herczegnő palotájába volt hivatalos repostra.

Ez alkalommal csak az inasok és öltöztető frajok voltak divatos franczia öltözetbe bújtatva s az ellentét még jobban növelte a tréfa csipős voltát, a midőn a petit maitrenek kosztümözött lakáj jött jelenteni, hogy «Excellenz», «Durchlaucht», «Hoheit», «Herzogin», «Fürstin», «Prinzessin so und so» megérkezett s aztán belépett a terembe egy-egy parasztmenyecske, bokorugró szoknyában, rezgőkkel körültüzködött párta a fején, haja színes szalagok közé fonva, a másiknak aranycsipkés főkötője, selyemköténye, tarka viganója. Járta a pillangós czipő, a piros

szattyáncsizma, a himzett harisnya. Hát még a pitykés pruszlikok, a kifűzött vállderekak, a puffos ujjú réklik, a paszomántos kamizólok és a himzett ingelők, a szerviánkák és a czamarkák. Milyen népismei kiállítás! Hát még az a barnaképű czigányleány! Drága szövet a karcsú termetén, de a czigánydivat szerint lompos, rendezetlen: félvállárol az ingujja lecsúszva, borzas haja tiltul összecsavartan egy ezüst nyíllal a fejére feltűzve. Kisérője, a czigányvajda, ökölnyi ezüstgombokkal pompázó mentében, tenyérnyi ezüst nadrágszíj-csattal, széles mentekötővel (hanem a mente két könyöke, meg a nadrág két térde foltos). Ennek az egy alaknak van bajusza: valami orosz herczeg. A czigányleány pedig a siciliai princzessz.

Mégis csak legtakarosabb volt valamennyi között Lodoiszka herczegnő, mint nógrádi menyecske: csipkés viganójában, paszomántos ingvállában, dudoros patyolat ingujjaival; piros kláris volt a nyakán háromrét, a fején tarajos csipkefőkötő, a haja módosan befonva, széles tízágra vetélt varkocsokba két felől s elől a homlokán körös-körül a bodor hunczutkák, ki tudná, hogy mennyi?

A férfiak is mind parasztoknak, közkatonáknak öltözve. Wammána császárdragonyos, bivalybőr pánczélban, Giorgio kurucz hajdú, Giuseppe tiroli vadász.

Az egész társaság lelkesült kedvében volt, mikor ilyen alakban látta egymást. Mindenki olyan újnak tünt fel egymás előtt, s növelte a tréfát az az igyekezet, a melylyel mindenki bele akarta magát találni a pór szerepébe, s a viseletéhez méltó viselkedést kipraktikázni.

Aztán semmi mázolás az arczokon!

Giorgio úgy neki adta magát a bámulásnak, mint egy gyermek, a kit először vittek szinházba. A mint egyenként eléje kerültek e népies alakok: excellenz ez! durchlaucht amaz! Ki ismerne rájuk? E természetes parasztnőkben!

De ő épen rájuk ismert. Ő már látta egyszer az arczaikat ilyennek. S ha még csak az arczaikat látta volna!

Hisz ez itt «Éva»; amaz a «Farao leánya», és ime

«Anais», a Potifárné; meg aztán «Delila», «Beth Sába» és «Zsuzsanna» köztük! . . . Ezek ők! Mind együtt!

Az arcza lángolt, a szive lázasan vert: mentül tovább nézte őket, ama paradicsomi varázskép annál élénkebben lobogott fel agyában.

Wammána észrevette tanítványa extatikus állapotját s a fülébe dörmögött.

— Mi lelt marchese? Egész veres az arczod.

— Minő tünemények! Minő tünemények! Hebegé Giorgio.

— Gondold, hogy l'hombret játszol most is!

Giuseppe is észrevette a fiatal ember zavarát. Ő már tapasztalt róka volt. A helyzet magaslatán állt. Nevetett rajta.

— A marchese most látja csak először, hogy milyen szépek ezek a mi hölgyeink!

— Most látom először? pattant fel Giorgio. Aztán a szájára csapta a tenyerét. Igaz. Most látom először.

— Nos, marchese! monda a mester, megfogva az ifjú karját, ne lábatlankodj itt az érkezők útjában, hanem eredj a házi asszonyhoz; annak vagy ma a választott társa. Ott a helyed a karszéke mögött. Mondj neki bókokat.

Giorgio szót fogadott: odament Lodoiszka herczegnőhöz, s azt mondta neki igen fulladozó hangon:

— Ah, herczegnő! Én ma meghalok!

Ennél nagyobb bókot csakugyan nem mondhatott neki. Húsz esztendőn alul a fiatal embernél abban éri el forrpontját a szerelem, hogy meg akar halni. Alább nem adja.

A herczegnő nevetett rajta s a kezében tartott piros selyem kendővel arczul legyinté.

Giorgio aztán irigységtől felbőszülve nézte el, hogy az a másik ficzkó, a kinek az ábrázatja olyan arczátlanul hasonlít az ő képéhez, sorba minden hölgynek hogy udvarol, a füleikbe suttog; sőt végül azt a szemtelenséget is elköveti

hogy odajön Lodoiszka herczegnőhöz s féltérdét meghajtva előtte, banális bókokat mond neki.

Ez már egészen kihozta a sodrából Giorgiót.

Hogy mer az ő istennője előtt letérdepelni egy idegen férfi, mikor a térde mezítelen. (Ez tudniillik a tiroli jelmezzel együtt jár.)

Ott hagyta az úrnője karszékét s rohant Wammánához.

— Mester! rebegé indulatosan. Egy szót felelj. Tagja ez az ember a mi asphaleiánknak? ott volt ez is a Méte lakomáján? Látta ez is azt, a mit én láttam?

Wammána démoni mosolylyal nézett az ifjúra.

— Légy nyugodt felőle. Marchese di San Carlo még nem tagja a titkos társulatunknak. Még csak kandidálva van. Elébb a «szívpróbát» kell neki kiállni, tudtán kívül. Ha azon győzött, beléphet közénk.

— Ezt a napot nem fogja megérni az az ember.

— Tudtod nélkül nem történik az meg. Athletes vagy: szavad van a nagy sanhedrinben, hogy ki vétessék föl mathetesnek, s jogod van «veto»-t mondani.

Ez a felvilágosítás így-amúgy lecsillapítá a felháborodott kedélyt.

Giorgio ismét visszatért Lodoiszkához.

Ez annyival inkább idején volt, mivelhogy a komornyik (abban a miniszteri díszruhában) bejött jelenteni, hogy a «repost»* fel van tálalva.

Ekkor aztán Giorgionak kellett Lodoiszka herczegnőt az étterembe átvezetni.

Itt ismét valami nagy izgalom várt reá.

Az a terített asztal szakasztott mása volt annak, a mit a Méte ünnepélyen végig ülének.

* «Repost» volt a déli lakoma, ha leültek hozzá; de nem adattak fel meleg ételek. Ha az urak nem ültek le, akkor «lunch» volt; ha meleg étel is volt: akkor «diner» volt; ha kávé, thea volt hozzá, akkor «breakfast» volt; ha bort is ittak hozzá s körülhordták az ételt, akkor «dejeuner» volt. J. M.

Ugyanolyan vaddisznó fejek, pástétomok, épen olyan serlegek, poharak, még egy egész pávasült is, teljes toll-pompájában.

Giorgio még azt az infernális aromát is hozzá képzelte, a mit azon a másvilági lakomán érzett, keverve a balzsamok és ámbrák, penészszel és rohával.

Pedig ez csak idiosyncrasia volt. Egészen friss volt a lakoma. Nem volt ott más szag, mint a mit a narancsok és az orgonavirágok illottak.

Az ülés rendje is másforma lett. Az asztalfőt Lodoiszka herczegnő foglalta el, társszomszédságban a «czigány vajdával», a kit Taraszkoi herczeg név alatt ismertettek meg Giorgioval. Orosz főúr volt, félhivatalos diplomatai minőségben. Mint «czigányvajdát» természetesen őt illette meg az asztalfőnél a társelnöki hely. De Giorgio emlékében nagyon kisértett az a mély gordonka hang, a min a vajda beszélt. Várta, hogy mikor mondja «grandissimo!»

Giorgio az asztal szögletén ült, Lodoiszka herczegnő balján.

Átellenben vele Io Abulfeda princzessz, s annak a jobbján az ő gyülöletes hasonmása, a ki az egész asztaltársaságot folyvást tartotta beszéddel.

Annál jobban őrizte az ajkait Giorgio, hogy egy szót ki ne szalaszszanak. Nem is tudtak volna.

Magában mondogatta pedig: «ha ez a nagy kamasz oda át nekem testvérbátyám volna, én rögtön osztályújítási pert indítanék ellene, mert a mi beszédből két embernek kijár, az mind ő neki jutott, nekem nem adatott belőle semmi.

A társaságnak ez a lakoma arra is szolgált, hogy kiki beletanuljon a szerepébe, nehogy a vásáros nép közé elegyedve, egymást gróf úrnak, marchesének szólítgassák. Lodoiszka neve lett Liszka, Giorgioé Gyuricza, Iobul csináltak Julit, Giuseppéből Sepplt, Wammánát Schatzinak szólíták, a Vajda megszólítása volt Dádé. Pertu volt egy-

mással valamennyi. A megfelelő gesztusokra nézve utasítások adattak.

Az utasítások felett egy kis gyönge összekapás is volt Giuseppe és Wammána között. Mind a kettő nagyra volt vele, hogy sok országot-világot bejárt, sok nép szokásait eltanulta. Giuseppe erősen hivatkozott arra az előnyére, hogy ő a népeket első kútforrásból tanulmányozta: a korcsmában.

György természetesen a mesterének fogta pártját. Dejszen Wammána minden nemzet szokásait ismeri: ő járt Magyarországon is.

— Azért még sem tudja, hogyan kell egy magyar legénynek föllépni? felelt Giuseppe. Én láttam olyant is, mikor úgy lép, mintha tojásra hágna, s azután megnyomja a földet a lépésével, hogy szinte horpad alatta: csak úgy peng a sarkantyúja, a két vállát himbálva viszi előre, a mellét kifeszíti; mikor megáll, összeüti a bokáit, balkezét csipőjére felteszi, a jobb karját felemeli, hogy a széles ingujja könyökig rázódjék, s azzal a kalapját jobb szemére rántja félre, s nagyot üt a fokossal a mestergerendára. Így láttam én a magyar legényt egyszer.

— No hát azt én is mind tudom. Megtanított rá a Schatzi.

— A Schatzi úgy-e? Hát arra megtanított-e, hogy mikor a magyar legény legyeskedni akar a szép lány körül, mien kezdi? Egyet pödör a bajuszán. Ezt csináld meg.

A vendégsereg nevetett.

György egész veres lett a szégyenkedéstől. Csipegette, pödörgette volna ő is azt a pelyhecskét az ajka szegletében, de az még nem hagyta magát megfogni.

Aztán még Lodoiszka is bemártotta. Egy igaz magyar verset idézett, német fordítással kisérve, a mit hajdani vendégeitől tanult:

«Bajusz kell a magyarnak, hogyha csókot akarnak».

Gyuricza erre olyan gyermeteg könyörgő tekintetet lopott a szép menyecske felé, hogy annak eszébe jutott

az a másik nóta: «Sikolt-rikolt a sarkantyú, Csókot kér a barna fattyú! Adjon neki ifjuasszony: Ne kivánja olyan nagyon».

Megszánta szegénykét.

— No megállj Gyuricza; ne félj semmit! Ha nincs neki! Csinálunk neked szép bajuszt.

— Miből?

A dévaj menyecske azokra a hunczutkákra mutatott a homlokán, meg azokra a göndör tincsekre a nyakán. Azokból csakugyan lehetne kölcsön adni s beválnának egy legényke számára kunkora bajusznak.

Felkelt az asztaltól s kisuhant a boudoirjába.

Néhány percz mulva visszajött; tenyerén hozva a két levágott göndör tincset.

Azokat aztán arab mézgával odaragasztotta Gyuricza felső ajkára. Olyan pompásan odaillett az a bajusz, mintha csak onnan nőtt volna ki.

Az egész társasag tapsolt és bravót kiáltott.

György pedig odavolt a gyönyörtől és a dicsőségtől.

Ha az egész hölgy az övé lett volna, nem örült volna oly felmagasztaltan, mint ennek az ajkához ragasztott hajcsipetnek.

Most már aztán tökéletes nyalka hajdu volt.

— No most mondd azt, hogy «lánczos lobogós teringette!» oktatá Lodoiszka.

Azt is megtette.

Azért is megtapsolták.

Csak Giuseppe mérgelődött. Ette az irigység.

— Micsoda szerencséje van a «Fuchs»-nak.*

Ezért a megjegyzésért felpattant György; de Lodoiszka visszahúzta a székére.

— Maradsz veszteg! Szóért nem szabad megharagudni! Most mindnyájan parasztok vagyunk. Várj csak, majd mikor mink menyecskék perlekedünk össze s produkáljuk

* Első éves egyetemi polgár dísz-czíme. J. M.

a Beiszkaczét! * Kár, hogy nem jött el az én veszekedőtársam: a szép Mirasassi herczegnő. A hogy mi tudtunk két kofát a Kohlmarkton produkálni!

— Ah! Hát nem jött el a szép Cornelia herczegnő? szólt közbe Giuseppe.

— Kimentette magát, hogy migraineje van. Te is ismered őt Szeppl?

— Nagyon is ismerem. Az ám a migraineje a szép herczegnőnek, hogy «én» is itt vagyok. Mert csak én tudom, hogy mi módon lett a bájos Parente Corméliából Mirasassi herczegnő?

— Ah, ez nagyon érdekes. Mirasassi herczegnő életének titka. Ezt meg kell hallanunk.

A többi hölgyek is felugráltak a székeikről s kisajátítva a férfiak ülőhelyeit, körül fogták Giuseppét, kérve, hogy mesélje el nekik azt a történetet.

József nem állhatott ellen ennyi kedves alak unszolásának; külömben is nagyon közlékeny természetű volt: szeretett anekdotázni, mulattatni, pletykázni. Hizelgett a hiuságának, hogy egy előkelő kalandot mondhat el, a melyben magát mutathatja be, mint nevezetes tényezőt.

Giorgio is felkelt a székéről, átengedve azt a tyroli sennerhölgynek, s félreállt, Wammána vállára támaszkodva s méltóságos megvetéssel tekintve fecsegő hasonmására.

Giuseppe pedig, eleven arczjátékkal és kézmozdulatokkal kisérve az előadását, elmondta a társaságnak az egész regényes történetet.**

— Hát a mult évben, hogy Norimbergában megkaptam a consilium abeundit, átmentem Bolognába, széttekinteni.

— Ah! látta ön a félredült tornyokat? kérdezé a Sennerhölgy.

* «Harapj macska». Később be lesz mutatva. J. M.

** Ezt, mint igaz történetet jegyzé fel a H. E. S. által szerzett monographia: abból vettük át az egészet változatlanul. J. M.

— Nekem, mondhatom, hogy minden torony félre volt dülve, mikor késő éjjel a Belle Sciencéből hazatértem.

— Az egy tudományos intézet? szólt bele Io.

— Nem. Az egy nevezetes korcsma, a hol hölgyek muzsikálnak. Annak a közelében fogadtam szállást: egy tisztességes özvegyasszonynál, a ki mellékesen még házasságszerzéssel is foglalkozott. Ámbár közel volt a szállásom, azokon a szűk utczákon mégis könnyen eltévedtem. Az is igaz, hogy a Lacrima Christi a legrosszabb compass; a házak pedig oly magasak, hogy alig látni meg köztük az eget. Egy éjjel, a mint hazafelé bandukolok, egy sötét házkapu mögül megszólít egy suttogó női hang.

«St! St! ön az Giuseppe?»

Hát én mindenesetre Giuseppe vagyok. Nem tagadhattam el.

«Én vagyok Giuseppe».

Azzal a megszólító hölgy kilép a kapu alól s a kezembe tesz egy jól bebugyolált csomagot s ilyen utasítást sugdos a fülembe.

— Vigye ezt Giuseppe a tudvalevő helyre. Azután siessen vissza: Cornélia várja.

Azzal a hölgy besuhan a kapun s bezárja maga után. Én ott maradok a csomaggal a kezemben az utczán. A mámor még nem ment ki a fejemből: nem voltam egészen tisztában vele, hogy én vagyok-e én? vagy valaki más vagyok, a kire egy Cornelia várakozik.

A mint a csomagot elkezdtem bontogatni, az egyszer csak megnyikkan a kezemben. Hát egy kis újszülött gyermek volt benne.

(— Áh! Ah! kiáltozának a hölgyek, megbotránkozva, s csak akkor vették észre, hogy nincsenek legyezőik, a melyekkel eltakarják az arczaikat. Hiszen parasztasszonyoknak mindent szabad meghallgatni. No hát mi lett belőle?)

— Az lett belőle, hogy én nem tudtam, hol van az az általam jól ismert hely, a hová a rámbizott kincset el kell vinnem, s annálfogva borosfejű logikával azt találtam ki,

hogy legjobb, ha hazaviszem a szállásomra s átadom a gazdasszonyomnak, viselje gondját. Szerencsésen hazataláltam s fellármázva a signorát, átadtam neki az édes terhet, a mit magam sem tudtam, hogyan szereztem. A signora el volt ragadtatva, a mint a drága csipkéket megpillantotta, a melyekkel a kis ártatlan pólyái fel voltak diszítve. Ez valami princzesszenek a kicsikéje. Mingyárt szaladt dajkát keresni a számára.

Én pedig a további utasításhoz híven, siettem vissza ahoz a házhoz, a hol ezt a kényes természetű megbizást kaptam. Mert hiszen Cornelia úgy kivánja. De ki ez a Cornelia?

Alig kanyarodtam be abba a szűk utczába, a mint egyszerre segélykiáltozás s összevert kardok pengése üti meg a fülemet s azt látom, hogy a kötélen lógó lámpától megvilágítva, három férfiú viaskodik egy negyedikkel, a ki a kapu oszlopának vetve a hátát, kétségbeesetten védelmezi magát.

Én nem sokat tanakodtam: a hol egy embert támadnak meg hárman, ott becsületes lovag mindig a megtámadottnak fogja pártját. Kardot rántottam s odarohantam a vívók közé s akkor aztán négy kard helyett öt csattogott össze. Mind az öten ledobáltuk a kalapjainkat a földre, így viaskodtunk. Ketten voltunk három ellen. Az olaszok kiabáltak mind a négyen: ezek különben a legbékésebb conversatiót is kiabálva folytatják. A nagy lármára, kardcsörtetésre előrohant az őrjárat: a sbirrek nyomultak elő nagy loholva a piazza felől, alabárdjaikkal és lámpásaikkal. Erre aztán az egész verekedő kompánia abba hagyta a dulakodást: kiki felkapott egy kalapot a földről, a melyiket legközelebb talált s futott az utczán fölfelé, a sbirrekkel ellenkező irányban; az én védenczem hirtelen becsapott egy sikátorba, míg az ellenfelei az utczakanyarulatban eltűntek: a sbirrek azokat üldözték tovább. Magam is belódultam egy szűk oldalutczába s csak ott vettem észre, hogy a fejemre csapott kalap, mely utolsónak ma-

radt, nem az enyém, mert ezen egy boglár van, egy madonnakép a Jézuskával; villogó gyémántok közé körítve; azután azt is észrevettem, hogy a balvállamon meg vagyok sebesítve. A viaskodástól egészen kiment a mámor a fejemből. Itt van ni! Gondolám magamban. Most egy húj alatt kaptam egy bambinot, egy barettet, meg egy piagát, a melyikhez mind nincs semmi közöm.

Ha még csak ezt kaptam volna!

De hogy teljes legyen a szerencsém, a mint a sötét sikátorban tovább hatolok, szembejön rám egy fekete palástba burkolt hölgy alak.

— A Boldogságos Szűz nevére, uram! védelmezzen meg! szólít meg, rémült lihegéssel.

A finom csipkefátyolával előkelő hölgynek kellett őt tartanom.

— Ne féljen signora! Ki meri önt fenyegetni?

— Nem! Nem engem! Hanem azt ott! Meg akarják ölni a vőlegényemet.

— Ah! Az ott önnek a vőlegénye? Legyen megnyugodva. Védelmére keltem: nem történt semmi baja. Úgy gondolom, mert igen jól tudott futni, mikor a sbirrek megjelentek s szétkergették a viaskodókat.

E közben egy szögleten levő lámpáshoz értünk: ott a hölgynek szemébe tünt a fejemen lévő kalap, azzal a gyémántos boglárral.

— Ah uram, ez az ő kalapja.

— Az ön vőlegényeé? Elcseréltük a viadal utáni sietségben. Majd holnap visszacseréljük. Szabad vőlegénye nevét megtudnom?

— Mirasassi Alfonzo herczeg.

— Odavezessem önt hozzá?

— Nem! Az Istenért! oda nem mehetek.

— Hát talán a saját családja palotájába?

— Ott engem megölnek! Hisz a bátyám volt az, a ki a herczeget harmadmagával megtámadta.

— Akkor legjobb lesz, ha signorina elfogadja a karomat,

s az én szállásomon várja be a reggelt, a míg Alfonzot feltalálom. Lovag vagyok. Nevem marchese di San Carlo.

A hölgy ráállt ajánlatomra, s karomba csimpajkozva, folytonos zokogás között eljött velem a szállásomig.

Én lovagias kimélettel respectáltam a hölgy helyzetét, s nem csak az arczát takaró fátyolához nem nyúltam; hanem még a neve után sem kérdezősködtem. Felvittem őt magamhoz a szállásomra.

A gazdasszonyom ez idő alatt már kerített dajkát az én kis leleneczem számára: az ott ült a karszékben s a kicsikét ápolta.

Hát a mint ezt meglátta az én stranieram, egyszerre ledobta a fátyolát és a palástját s odarohant a csecsemőhöz, örömteljes sikoltozással, s leborulva eléje, csókjaival halmozta azt el: fojtott hangon rebegve: «gyermekem! kedves gyermekem», s nem törődött vele, hogy hallja-e, látja-e azt valaki.

A hölgy csodaszép volt, a mit különben fölösleges megjegyeznem.

— Signora, mondám neki, ezt a kicsikét én hoztam ide. Nekem egy fraj adta át annak a háznak a kapujában, a mely előtt visszatértemben a verekedő urakat találtam. Azt kérdezte tőlem: én vagyok-e Giuseppe?

— Igen. Ez Alfonzo megbizottjának a neve. A nő, az én cselédem volt, s önt tévedésből másnak nézte.

— E szerint ön az a Cornelia, a kit a cseléd említett, hogy vissza kell hozzá térnem?

Erre a kérdésre fölemelkedett a hölgy s nyugodtan felelt.

— Marchese. Önre rábizhatom a titkomat. Én vagyok Parente Cornelia herczegnő. Mi régen szeretjük egymást Alfonzó herczeggel; de családaink ellenezték egybekelésünket. És ime szerelmünket hamarább megáldotta az ég, mint az egyház. Ezt minálunk szégyenfoltnak nevezik, a mit csak vérrel lehet lemosni. Bátyám és süveim halálra keresnek bennünket: Alfonzot és engemet.

— Legyen nyugodt herczegnő. Mondám neki e bizalmas nyilatkozat után. Fogadja el lakásomat. Én reggelig ajtaja előtt fogok őrt állani: senkit be nem bocsátok. Reggel pedig majd felkeresem vagy Alfonzo, vagy Lorenzo herczeget, s megkisértem a kibékítést. Ezt nem szabad karddal megoldani.

Ebben szépen megnyugodott a herczegnő, s én meghagytam a gazdasszonyomnak, hogy gondoskodjék róla; magam pedig az inasom fekhelyét foglaltam el reggelig a verandában. Az a karczolás a vállamon magától behegedt. A diákéletben megszoktuk ezt.

Reggel korán felkeltem s kimentem a városba.

Gyakorlatból tudtam már, hogy tíz óra tájon az egész úri világ ott szokott sétálni a Piazza Maggiorén; különösan a Neptun szobra melletti Piazza Neptunon. Bizonyosra vehettem, hogy ha én a piaczon hemzsegő gavallérok közé elegyedem, azok mindannyian rá fognak ismerni az Alfonzo kalapjára, s valamelyik közülök megszólít érte, attól azután majd tovább kérdezősködöm.

Jól számítottam. Alig haladtam a Laureti hires kútjáig, a midőn egy gavallér utamat állja s elébb udvariasan üdvözöl, azután megnevezi magát:

— Én vagyok Parente Lorenzo herczeg.

— Én pedig San Carlo Giuseppe őrgróf. Volt már szerencsém találkozni a herczeggel: az éjjel egy kicsit összeütögettük a kardjainkat.

— Ah. Ön volt az? Ez a kalap azé az úré, a kit ön megvédelmezett.

— A sietségben elcseréltük. Parente Alfonzo herczegé.

— Honnan ismeri őt?

— Nem ismerem. Csak a nevét tudom.

— Ki mondta meg önnek a nevét?

— Parente Alfonzo herczeg mátkája, Cornelia herczegnő.

— Az én hugom? Hol van ő?

— Azt nem mondom meg, a míg Alfonzoval nem beszéltem.

— Alfonzo elcsábította az én hugomat. Meggyalázta a családom czímerét. Nem elég ok-e az arra, hogy őt megöljem ?

— Valóban elég, s ha Alfonzo nem fogja rögtön helyrehozni a vétkét: én magam is ellene fogom fordítani a kardom hegyét, mert Cornelia herczegnő az én védenczem. Menjünk őt felkeresni.

Erre Lorenzo megszorítá a kezemet s még egy barátját maga mellé véve segédül, hárman elindulánk Alfonzo herczeget felkeresni.

A palotájában nem találtunk rá: a cselédei azt mondták, hogy kilovagolt a Certosa felé. Virágokat vitt az anyja sirjára.

Mi rögtön mind a hárman lóra ültünk s vágtattunk eléje.

A porta San Isaia előtt találkozánk a szembejövő Alfonzóval.

Én kértem Lorenzot, hogy engedjen engemet előre vágtatni, hogy elébb szólhassak Alfonzóval.

Ez rögtön fölismerte bennem a mult éjjeli védelmezőjét; különösen a fejemen levő elcserélt kalapjáról. Elkezdett hálálkodni.

— De én most nem védelmezni jövök önt, hanem elégtételt kérni az ellenfele nevében, a kit ön becsületében megsértett. Ön elcsábította Lorenzo herczeg nővérét. Önnek meg kell verekedni életre-halálra, előbb Lorenzoval, azután én velem, ha a gyalázatot le nem törli azzal, hogy Cornelia herczegnőt rögtön hitvesévé teszi.

Erre a szóra Alfonzo nagy örvendve kiáltá:

— Hiszen régen tettem volna azt, ha Lorenzo beleegyezik.

— Most már beleegyezik.

— Akkor szent a béke.

Erre kezet szorítottunk; a mit Lorenzo meglátva, maga is türelmetlenül odavágtatott hozzánk s azzal a két halálos ellenség egymás karjaiba borult: összecsókolóztak,

egymást cognatonak nevezték s mindent kölcsönösen megbocsátottak.

Én aztán elvezettem őket a lakásomig; ott megtalálták a könnyekben felolvadó Corneliát s lett belőle idylli öszszeölelkezés. Végül pedig mindannyian kivonultunk: a férfiak lóháton, a menyasszony és az apa gyaloghintókban a Madonna di Santa Luca kolostorához, a hol szabad a a házasságot, előleges teketória nélkül, megkötni «in extremis.»* No ez pedig valósággal in extremis volt. Én voltam principessa Cornelia násznagya. Ezért kerüli azt a társaságot a szép Cornelia, a hol én jelen vagyok, a ki jól tudom, hogyan lett ő belőle Mirasassi herczegnő.

A hölgyek el voltak ragadtatva ez elbeszélés által. A férfiak nagy hallgatással fogadták azt.

Csak György nem tudta magát tartóztatni, hogy az észrevételét ki ne mondja rá:

— Ha én jutottam volna ily kényes titokhoz, mint marchese di San Carlo, nem meséltem volna el azt, mint Jäger Seppl, egy egész paraszttársaság előtt.

Minden férfi önkénytelen fejbólintással fogadta ezt a szavát a fiatal bölcsnek. Giuseppének észre kellett venni a szemrehányó tekinteteket, a mik feléje villantak.

Nem értette a dolgot. Hiszen az egész világon, a hol csak jó társaság gyülik össze, mindenütt szivesen szokták fogadni az érdekes pletykákat. Ez pedig olyan társaság volt, a hol a titoktartás alapszabály.

— Jól adtad ezt, «jó Fülöp,» vágott vissza hetykén Györgynek.

Ezért a szóért Io a szájára ütött a tenyerével. Egy pár férfi pedig elkaczagta magát; mások a fejüket csóválták; Lodoiszka a homlokáig elvörösödött.

György ide-oda tekintgetett, bamba képpel.

— Mért mondta ez nekem «jó Fülöp?»

Wammána odasúgott a fülébe.

* Végső esetekben.

— A te szavad itélet volt a marchese fölött. Önkénytelenül az asphaleiá verdiktjét mondtad ki.

— De miért mondta azt, hogy jó Fülöp?

— Eredj. Kérdezd meg tőle.

Egy marchal-jelmezes lakáj porczellán kagylóforma medenczében bonbonokat hordott körül. Kétféle volt: rózsaszín czukorból és barna csokoládból.

Giuseppe, mintha tudná, hogy ebből neki nem kell venni, felkelt az asztaltól, s kiment a tornáczba.

György utána ment, s rövid időn visszatérve, Wammanát is kihivta magával.

A bonbonokat az alatt az inas körülhordta. Mindenki vett belőle egyet. — Mindenki rózsaszinűt vett ki. Annyi piros és barna csemege galacsin volt a kagylóban, a hány tagja a társaságnak. Csupa fekete golyók maradtak a medenczében.

Szavazás volt ez.

Arra szavaztak, hogy felavassák-e marchese di San Carlot az asphaleia társaságába? Egy szavazatot sem kapott rá. A ki ily könnyen kifecsegi a gavallértársai titkait, az nem való ebbe a szövetségbe.

Mikor Wammána és Giorgio visszajöttek az étkezőbe, már akkor asztalt bontott a társaság, s egyes párok és csoportok félrevonultak a szögletekbe, bizalmas beszélgetésre. Pompás festményű spanyolfalak voltak rendetlenül elhelyezve, a mik mögé diskrét nyilatkozatok tételére el lehetett rejtőzni.

Wammána és Lodoiszka egy ablakmélyedésbe huzódott, a selyem függöny takarta őket.

— A két marchese szerencsésen összeakaszkodott. Mondá Wammána.

— Mi fölött?

— Giuseppe dühös, hogy leszavazták a kandidaturáját: Giorgionak tulajdonítja a kudarczát. Giorgio pedig követelte tőle annak a magyarázatát, hogy miért nevezte őt jó Fülöpnek? Giuseppe aztán elmondta neki az apocryph

commentatorok adomáját, miszerint Burgund fejedelme «Jó Fülöp» a kedvese levágott aranyszinű hajtincsei emlékére alapította az aranygyapjú rendét.

— S mi sértőt talált ebben? kérdé affectált hidegen Lodoiszka.

— Én, lelkemre, nem találok benne semmi megsértőt, ha velem ismétlődött volna ez az anecdoton; de Giorgio eltűrhetetlennek találta, hogy az ő istennőjét összehasonlításba hozzák a Burgundi Fülöp kedvesével s kihívta egy szál kardra Giuseppét.

— És az elfogadta?

— Azonnal el is távozott, kartellhozókat keresni.

— Verekedni fognak? A két testvér?

— Holnap reggel. A Spinnerin am Kreuz mellett. Életre halálra. Jól főztem ezt ki?

— Őrültség volt, a mit cselekedtél!

— Madonna? Megtértünk? Szentek leszünk?

— Mondom, hogy őrültség volt, a mi történt. Ezt a párbajt csináld vissza!

— Sajnáljuk a kis Abrekhet? Ne féltse őt; — nagyon jól vív. Én tanítottam rá.

— Nem tudod, miről van szó? Most értesültem Lembergből, hogy a külföldön levő összeesküvők Lengyelország felől akarnak betörni. Ott mindig van párt, mely kalandokra kész. Az öreget nem hozhatják el a Bosporus mellől. — Maga sem jönne: eleget tapasztalt. — De a két fia közül az egyik megkapható. — A bécsi országos vásár kedvező alkalom rá. — Csoportostul vannak itt lengyelek, magyarok: vásáros népek. A magyarok egész méneseket hajtottak fel. — De azok között vannak nyereg alá betanított paripák. — A csikósok az összeesküvők megbizottai. — Vezetőjük a kutyás ember. — Hatalommal nem lehet ellenük semmit tenni; mert bizonyítványaik vannak, hogy ők Harucker ménesének a csikósai, s ez most nagyobb hatalom, mint a kanczellár. Aztán oltalomlevelük van Mercytől, a ki gratissima persona a

császár előtt. — És igen jó a tervük. — Minden léptennyomon kerülgetik a fejedelemfiakat s ha egyszer oda csalhatják maguk közé, hirtelen lóra ültetik, s akkor aztán az egész szilaj ménest maguk előtt hajtva, elvágtatnak hegyen, völgyön, folyókon keresztül. Mire a nehéz lovasság utánuk ered, rég túl vannak a lengyel határon. Olyan egyszerű ez, mint a gordiusi csomó ketté vágása.

— Erről mind tudomásom van.

— Akkor átláthatod, hogy az összeesküvők kezére dolgozol épen, mikor mind a két fiút összehozod, hajnalban, a Spinnerin am Kreuz előtt. Ott épen kezükbe adod a magyaroknak mind a kettőt.

— Ne féltsen engem. Az én pókhálóm erősebb, mint hogy azt egy darázs keresztül szakítsa. — Asszonyi szemek sugaraiból van az szőve. A kutyás embert én elvállalom: — Abrekh az ön rabja. — Ma éjjel Méte ünnepet hirdetünk. — Most pedig megyünk a vásárba s felkeressük a csikósokat.

Az egész társaság egybegyült a czímerteremben.

Ott ki lett adva a jelszó, a mit minden hölgy annak a férfinak a fülébe súgott, a kit kisérőül választott magának: «Méte — es — is. Ma este. Komédia után.»

Csak Io nem sughatta azt senkinek.

— Nekem nincs párom. Monda Wammánának. Az én legényemet kidobtuk a korcsmából.

— Majd lesz, mikor visszajövünk. Most kapaszkodjál te is a Gyuricza karjába.

Györgyöt egyfelől Lodoiszka fogta karon, másfelől Io. Minő hatalom tudná őt ebből a rabságból kiszabadítani?

Conspirálhattok nyalka kuruczok!

— Én leszek Delila. Suttogá Io balról a fülébe.

— Én leszek Anais. Lehellé jobbról Lodoiszka.

Melyik örvénybe merüljön alá?

Hát még ez az észháborító sugás.

— Te lész a mandolosz.

Ezt Lodoiszka súgta.

Egész teste végig remegett bele.

De a gyönyör káprázata közepett is, a mámor előálmában is ébren maradt nála egy csodaérzés. A gyémánt az érzések között. — A becsület. — Nem! — Ez keményebb, mint a gyémánt, mert a gyémánt megég az összetett napfény hőkörében; de a becsület még a szerelem tüzében sem ég el.

— De csak reggelig. Súgá vissza álmai királynőjének, mert reggel vissza kell jönnöm, ha mindjárt a paradicsomban leszek is, s arkangyalok őrzik is az ajtót. Egy becsületszó kényszerít megjelennem.

— Hogy véredet ontsd értem?

— Nem tehetek jobbat, mint hogy meghaljak, ha egyszer ölelhettelek.

Wammána rendező jelszava közbeharsogott.

— Hiatzt Buam un Diandln, machtz eng afdi Haxn; und haltz eng tzamm imma fidél.*

Azzal megindult a tarkabarka parasztlakzi a palota márvány lépcsőin, nevetve, jodlirozva, dévánkodva, mint a kik a legjobb gaudéhoz készülnek.

XIII. FEJEZET.

A KUTYÁS EMBER.

A bécsi vásár utolsó hetében egyik mulatság a másikat tolta ki a helyéből: a tarka méhraj, a nyüzsgő néptömeg folytonos forrongásban volt tartva az élvezetek változatos fajai által s nem tudott belefáradni. Policzájnak hire sem volt a nagy sokadalomban; mégsem volt semmi zűrzavar. A népkedély tartotta fenn a rendet. Az emberek nevettek, danoltak, tréfálkoztak. A harag csak parodiának vált be,

* Nem tudom én ezt más nyelvre lefordítani. J. M.

s az összeszólalkozás maradt a szóharcznál: ökölre nem került a dolog, kést nem rántottak soha.

Egyedül a vásári biróság osztott igazságot. Annak voltak eszközei hozzá. Veszekedő hajlamok elrettentésére ott volt a Beiszkacze, a piacz közepén. Két olyanforma gömbölyű épület, mint a katona-silbaknak szolgáló faköpönyeg, volt egymással szembe állítva. Azokon csak egy akkora lyuk, hogy egy emberfő kifér rajta. Ezúttal is volt két lakója, két kofa: egy sovány, meg egy vereseképű. Azokat oda zárták be, büntetésül lecsillapíthatatlan veszekedésvágy miatt. De ott is folytatták. Mind a kettő kidugta a fejét a lyukon. Olyan közel voltak, hogy csaknem az orruk érte egymást. De nem haraphattak. Csak a nyelvük pergett. Abban nem engedtek egymásnak. A melyik egy perczre elhallgatott volna, vagy a fejét a faköpenyeg lyukán visszahúzta volna: le lett volna győzve. A publikum jött-ment körülöttük s heczczelte őket: «Beisz Kacze!»

A komédiásbódék előtt verték az öregdobot, a marionette szinház Paprika Jancsija trombitálva hitta a műpártoló közönséget az előadásra, a vademberek ordítottak vadállati módon; a dohányos török teveháton verte a két oldalra akasztott üstdobokat, az orosz kürtösök körbe állva fújták búskomor nótáikat, a vándor charlatán, római lovag jelmezében árulta a csodagyógyszereit hintója bakjáról, meg nem szünő ékesszólásával, melyet szaporított a két famulusa csengetyü szóval és trombita recsegéssel; közbe hangzott az állatmutogató oroszlánjainak bömbölése; a boros, sörös sátrak alatt kiki a maga nótáját danolta, palaczkfenékkel verve hozzá a taktust. De mind ezt elnyomta a nagy publikum érdeklődésének változatos öszhangja. «Ott megy már!» — «Ingadozik.» «Most mindjárt leesik!» — «Vivát! odafenn van.» — A mi szólt annak a kötélentánczolónak, a ki egy szál kötélen, melynek egyik vége a földhöz, másik a minoriták tornyának a keresztjéhez volt megerősítve, egy talyigát tolt fel, a miben egy kis leány ült.

Majd meg csengő török muzsika nyit utat a zsibongó tömeg között a lovaslegények számára. Ezek a «scharlachrennen» lovasai, a kik bevégzett verseny után zárt hadsorban térnek vissza a st. marxi síkról. Elől a győztes dalia, fején zöld koszorúval, az elnyert skarlatvörös posztó a termetén körülcsavargatva. Leghátul pedig a ki legutolsónak maradt; az is kapott jutalmat: egy eleven malaczot; azt úgy kell neki végig vinni, a sokaság gúnykiabálása között, hazáig. A közönség borral, serrel kinálja a legényeket, a kik alig ülnek már a lovaikon, a sok áldomástól. A győztes megfelel minden felköszöntésnek; de olyan rekedt már, hogy a beszédét nem lehet hallani.

A mint ezek elhaladtak: jön nagy sípszóval egy másik csoport. Csupa leánynép. A versenyfutásban résztvett Hübschlerinek: térdig érő szoknyákban, felbontott hajjal. Tudva van a kharakterük, mert hiszen czéhet képeznek: joguk van a Bodenhasét, a ki czéhen kivül űzi a mesterséget, a városból kiüldözni. De senki sem dévánkodik velük. A kurta sárga mantill a vállukon tudatja, hogy ezek «ne bántsd virágok» palam et publice. A ki tudja is egyikmásiknak a nevét, világért sem kiáltaná el magát. Végig vonulhatnak háborítatlanul a sokaságon.

Ökörvontatta szekereken érkeztek meg a vásárba Lodoiszka herczegnő és asztaltársasága.

«Ezek az igazik!» ujjongott a közönség.

Katonaurak a donnáikkal!

Ezeknek nem kell muzsika, hogy utat nyisson előttük a tömeg. A dragonyos, a kürazir, meg az arkebuzir előtt mindig nagy volt a respektus. Aztán markotányosnéjuk is van.

A csaplárosok lélekszakadva rohannak eléjük s hivogatják őket a csárdáikba. A katonák jól fizetnek.

De a vajda büszkén int, előljárva, a hatalmas ezüst buzogányú botjával: takarodjatok, mi a fürdőházba megyünk.

«Áh! a fürdőházba! Ezek jól sarczolhattak valahol!

ott belépti dijat fizetnek s csak lepecsetélt borokat isznak.

A nagy vásár idejére egy élelmes vállalkozó a fürdőpavillont is fölépítteté a vásártérre; azon módon, a hogy azt a flórenczi tudós Poggi leirta. Most is olyan nagy kelete volt, mint hajdanában.

Egy közös fürdőmedencze, langyos vízzel töltve, melybe folyvást új vizet okádott négy réz sárkánykigyó, képezte a díszes társaságok kedvencz találkozó helyét. Ez volt a polgári osztály legjobb mulatsága. Szép hölgyek, fiatal szűzek, csak egy patyolat öltönyben sereglèttek össze a nagy tükörfürdőben, s ott fogadták az ismerős férfiak látogatását, a kik szintén hasonló vászonköntöst viseltek; ott beszélgettek, adomáztak, énekeltek; uszóasztalokat hozattak maguk elé, s azokon kártyáztak, ostábláztak. A fiatal lánykák tánczra kerekedtek, úszókantusaikat a vizszínén lebegtetve, hogy magával Venus Anadyomenével versenyezhetének bájaik tekintetében. És ebben senki semmi furcsaságot nem talált. — Ellenben a közönségnek az a része, mely nem fürdeni, csak nézni és mulatni jött ide, helyet foglalhatott a körülfutó karzatokon s ott gyönyörködhetett az olympi látványban. Az előkelő urak virágokat és koszorúkat hajigáltak alá a karzatokról a szép kisasszonyoknak, a miket azok a köntöseikkel igyekeztek elfogni, a mi sok tréfás megjegyzésre adott alkalmat. — Sőt maguk a tisztelt hajadonok is felszólíták a nézőket, hogy pénzdarabokat hajítsanak le hozzájuk s ha azt nem tudták röptében elkapni, a víz fenekére esett pénzt egészen alábukva buvárkodták elő. És senkinek nem jutott eszébe, hogy e mulatságban valami szégyenelni valót találjon. — Kegyes atyák a leányaiknak, jámbor férjek a feleségeiknek, vőlegények a menyasszonyaiknak minden megbotránykoztatás nélkül engedték ezt a kedélyes tréfálkozást: épen úgy, mint mai napság a csárdást és walzer tánczolást.

Csak épen hogy a papoknak és barátoknak volt meg-

tiltva e társalgásban való részvétel. (No meg a hebræusoknak átalában.) De már az apáczák nem voltak tőle eltiltva.

Lodoiszka herczegnő és társai ezuttal azonban csak mulató közönségül jöttek a fürdő pavillonba s a mint a koszoru és pénzdobálás kedélyeskedését elvégezték, ismét továbbmentek. Fölültek a hatökrös társzekereikre s nagy ostorkongatás mellett megindultak a marhavásár felé, a hol a minden országból felhajtott tulkok csordái deleltek, kettős korláttal elválasztva a ménesektől: a két korlát között járhatott a vásárolni kivánó közönség. A magyar telepet messziről jelezé a magas póznára felvont háromszinű zászló.

Az a tér, melyet a bécsi vásárbirák a szilaj ménesek számára kijelöltek, bátran vetekedett Hortobágygyal. Épen olyan laktalan, míveletlen puszta, melyet a nagy ostrom alatt a megszálló török had letarolt s melyet azóta sem telkesíthettek meg. Két nagy úr tilalma feküdt rajta: az egyik a főhadifortificatio, mely az előretolt ravelin sánczai körül bombavetésnyi távolban minden építkezést megtiltott, a másik pedig a Duna folyam, mely minden évben kétszer elárasztá a rónát, beterítve azt kavicscsal és nádgyökérrel. S a hová a Dunaár el nem jutott, ott pedig irtatlan bozótok lepték el a lankát, a miket népies névvel «görögberek»-nek hittak. — Az unokák csak a nagyapáiktól hallák, hogy ott valamikor, Kara Mustafa előtt, gyönyörű szép gyümölcsös kertek valának, kedélyes mulató kolnákkal, s hogy az a nagy tér, a mit «Sziget»-nek neveznek, hatvan év előtt a zsidók városrésze volt, a hová azoknak este a bástyakapuk bezárása előtt a belvárosból haza kellett takarodniok; a szerteszét heverő veres téglák most is mutatják még a szűk utczák helyeit, düledező sirkövek a hajdani temetőjüket.

Valami emberriasztó vidék az egész, a Wiener Wassertől a dunai Lakenekig.* Még legelőnek is rossz, a vad-

* Csincsés.

vizek miatt. Aszott páfrány, rőt rekettyebozót verte fel a kavicsos, nyirkos földet, a tocsogókban nádberek, a partokon bűzös labodák burjánerdeje; a legregényesebb része vadszeder szövevény, sündisznók tanyája s a mocsárlég bűzös ködében csorvás lázak ès patécsok leskelődnek az emberre.

Nem is ismeri azt a vidéket más, csak a vadászok, a kik hódra (castor) lesnek. Még az is tanyázott bőven a metropolis alatt. De a vadászok is csak csapatokban mertek az ilyen expeditióra vállalkozni, mert az erdő mélyén ott volt a gonoszhirű «Trausnicht» (ne higyj neki) malom. Ökör hajtotta taposó malom volt. Ezt nem pusztította el a török, szüksége volt rá. Ez idő szerint pedig úgy volt elhirhedve, mint rablók, utonállók tanyája, a kik onnan intézték vakmerő támadásaikat a főváros környékére, s ha üldözőbe fogták őket, a sűrű bozótban könnyen menekültek.*

Ezt a nagy sivatagot kapták meg vásártelepül a magyar csikósok, a kik, írott igazságaik szerint, Harucker ménesét hajtották fel a bécsi vásárra, az egész Békésmegyét felvásárolt új földesúrét.

Más ember, más ló el is pusztult volna ezen a helyen mind egy lábig; de az alföldi csikósnak, meg az ő ménesének ez a kedves táján! Annyival kedvesebb, hogy itt nem bántja a sok bögöly- és légysereg, mint a Hortobágyon.

Az országos vásár idejében ez a nagy sivatag is betelepítődött. A magyar csikósok megmutatták, hogyan lehet hevenyészni tőzeg vályogból karámot (a hol a gúnyáikat tartják), aztán meg nádkévékből «vasalót», a hol a tőzegparázsnál nemzeti ételeiket készítik, s a lovak védelmére sövényből font cserényt. Sírkutat is vájtak, s ahhoz vályút készítettek az itatáshoz. A többiről gondoskodik a zöld mező.

* Johann Christoph Wagners Städte und Geschichtsspiegel· Alt und Neu Wien, von Moriz Beerman.

S a hol gulya, ménes letelepszik, ott azután a czigány is otthon van. Egész putrisor támad a közelben, szellős sátorokkal, gyékényfödeles kordékkal kiegészítve s végül a kunyhóváros temploma is megterem magától: a csárda.

A bécsi népnek mind ez mulatság volt, seregestől jártak a megnézésére, s divatba jött a városban a csikósokról beszélni.

Nem is olyan emberek azok, mint más. Úgy ülnek a lovon, hogy a nyergük nincsen terhelővel a ló hasához szorítva, s még sem potyognak le róla. Egy füttyentéssel megállítják, egy ostorkongatással megtérítik a nagy sokaság szilaj lovat. Van közöttük egy fiatal legény, a ki kevélyebb egy őrgrófnál. Rá se néz a szép menyecskékre, a kik megszólítják: pedig csak úgy bolondulnak érte. Barna piros az orczája, mint az érett kormosalma; s a fekete göndör haja a két vállát veri. Az a másik csikós, a kinek a szürke haja szironyok közé van fonva, úgy csüng le a két füle mellett, bizonyosan az apja lehet, mert a mint egyet kiált a legénynek, az egyszerre engedelmeskedik, vissza nem felesel.

Hát még aztán maga a számadó csikós! Az a megbámulni való alak: öles a termete, széles a válla, hosszúk a karjai. Nem fiatal már; de azért az életkorát nehéz volna kitalálni: az arcza épen olyan rézbarna, mint a két karja, mikor a lobogós ingujj végig csúszik rajta. Komoly, méltóságos tekintetet tart. Sűrű szemöldökei, mik az örök égnézéstől, távolba vigyázástól, előre vannak huzódva, szinte mogorvának tüntetik fel, a keményen kiviaszkolt hegyes bajuszpár sem arra való, hogy röhögésre tánczoljon.

A másik kettő nem tud más nyelven, mint a mit az anyatejtől tanult; hanem ez a harmadik jócskán töri a németet, francziát, lengyelt, a latinhoz is vagdal. Bizonyosan világlátott ember. Írni, olvasni is tud s kalendáriumot hord a tarisznyájában. Csak a napok rendje végett,

de nem az időjárásért. Jobban ismeri a meteorologiát a pásztorember, mint a csillagvizsgálók!

A vásár három első hete alatt több, mint felét eladták a magukkal hozott ménesnek a csikósok. Igazi eredeti vér magyar lovak voltak. Nem nagy termetűek, de serények, kitartók: könnyen találtak vevőkre.

A vásárlátogató jelmezes úri csoportot már közeledtében fogadta az eléjük futott czigánygyerekek csoportja. Fiúk, leányok mind olyan őszinte megjelenésben, a hogy a természet megalkotta: tánczoltak, czigánykerekeztek az ökrös szekerek mellett tenyereiket tartogatva, s kapkodták a dobált filléreket, ki egyet elkaphatott, dugta a szájába, hogy a testvérek el ne vegyék.

A csikós karám előtt leszálltak az uraságok. A kutyás ember eléjük jött, a három komondor tisztelettávolban kisérte.

A csikós ott hagyta a süvegét a karámban. Inkább nem tette fel, hogy le ne kelljen neki venni.

Nem is kezdett semmi selim alejkumot. Megvárja, míg a látogató köszönti őtet.

Lodoiszka ki akart tenni magáért. Ő tud a csikósok nyelvén. Hogy lefőzi ezt a vadembert egyszerre, a mint annak hazája nyelvén megszólal.

— Isten jó nap, csikós bácsi!

— Fogadj Isten, szép nagyasszony.

E közben egymásra néztek.

Ezek az éles szemszögzések, ezek a szemöldlehúzások! Két ellen kémszemléje volt ez!

Mind a kettő azt vizsgálta: mi lakik ebben a másikban? Mind a kettő megtudott valamit az első tekintetre.

— Hát édes csikós bácsi, abban járunk, hogy egy paripát szeretnék venni ennek az én uramnak; ne lenne többé hajdú, hadd lenne belőle huszár: magyar menyecskéhez való!

A csikós fejét ingatta, botjára könyökölve.

— No hát nincs az uram számára való lova kegyelmednek?

— Ló van elég. De kegyelmed nem magyar paraszt menyecske.

— Miért gondolja?

— Nem gondolom, hanem tudom. Ha én egy rátekintésre meg tudom mondani a lóról: ez telivér, ez félvér, ez arab, ez spanyol, ez mokány ivadék; hát egy szép asszonynak az arczáról hogyne tudnám megmondani, ha ránézek, hogy miféle nemzet? Hogy pedig nem paraszt, azt kimutatja, hogy a legénynek a jobb karjába fogódzik. Így az uraknál szokás, a kik balfelől hordják a kardot. De a paraszt a jobb kezében hordja a furkós botot, annak az asszonya a balkezét fogja az urának; annak is csak a hüvelykujját, mikor egymással mennek.

— Ejnye csikós bácsi, de haragos!

— Nem vagyok én haragos, se rátartós, csak szemes. Sokszor jönnek ám ide hozzánk ilyen parasztnak öltözött urak, asszonyságok, a kik magyarul beszélnek, azt gondolják, majd azzal lefőznek. De nem oda Buda! Tudom én azt jól, hogy lóvásárnál csalni gavalléros dolog. De a kiről én észreveszem, hogy engem meg akar csalni, azt én csalom meg. Azt mondják, hogy a római pápa csalhatatlan: jöjjön csak ide hozzám lovat vásárolni, majd akkor tudja meg, hogy igaz-e az?

Lodoiszka nevetett a tréfán.

De a csikósnál nem volt abban semmi tréfa.

— Kegyelmed kálvinista, úgy-e?

— Az én. Pedig kemény nyakú. A ki igaz hozzám, ahhoz igaz vagyok. Aztán azt a magyar szót se erőltessük, princzesz! A kiejtéséről megtudom, hogy lengyel. Én tudok németül. Hadd értsék ezek a többi Herschaftok is, hogy miben alkuszunk meg?

György elmélázva hallgatta ezt az idegen nyelven folytatott társalgást, s rajta feledte a szemeit az ismeretlen alakon. Idegen, ismeretlen volt előtte a szó és a

beszélő ember. És mégis valami álmatag gyönyör lepte meg a szivét ez alatt, vagy inkább édes fájdalom. Mintha valaha álmaiban, vagy az élet előtti időkben hallott, látott volna ehhez hasonlót. És ez a vadon pusztaság, ezek a vágtató paripák, a fehér ebek mintha egyszer megjelentek volna már előtte.

Wammána közbeszólva véget vetett az ábrándozásnak. Ő is megmutatta, hogy járt Magyarországon, németül szólt a csikóshoz, de fűszerezve magyar ékesszólással.

— No hát csikós gazda, az ebadta, produkálni azt a kutyát, ad ugrandum, itt a pénz, kutya teremtette!

S odacsörgette a csikós orra elé a dénárokkal telt hólyag zacskót.

Ez hát világos beszéd volt. «Kutya ugat, pénz beszél.»

— Ejh! dörmögé a csikós, azt az ugrabugrát csak a poltrás publikumnak produkáljuk. Ilyen úrias társaságnak majd valami más mesterséget mutassunk.

A három komondor ott ült a gazda háta mögött bothosszúságnyi távolban, a két hátulsó lábán, mind a három egyforma pozitúrában.

A gazda csak a fejét fordítá hátra s odaszólt a kutya trias felé — diákul.

— Quæras hungarum.*

Erre mind a három egyszerre felugrott.

Hanem a középső, (ez lehetett a többieknek az apja) egy-egy csahintással oldalba kapta a másik kettőt (mit ugráltok ti ostobák!). Azok aztán megszontyolodva hasra-feküdtek. Ő maga értette a classicus nyelvet.

A nagy fejét jobbra balra lóbálva, oda sompolygott a gazdájához s annak a lábszárához törölgette a fekete orrát, valamit mormogott is hozzá s aztán felnézett az arczába s elkezdett lihegni, hosszú piros nyelvét csillogó fehér fogai között kitologatva s a közben végig nézte az egész úri társaságot, mely őket körülállta, azután egy

* Keress magyart.

nagyot ásított, mint mikor a kutyának nincs a rábízott feladathoz kedve.

— No hát quæras hungarum. Ismétlé a parancsszót a gazda.

Erre aztán a Bodri felczihelődött s kénytelen kelletlen léptekkel oda czammogott a látogató uraságokhoz. Úgy iparkodott mosolyogni azzal a jámbor buta pofájával. Azon volt, hogy megnyerje maga iránt a jó elővéleményt. Nem harap. A farkát csóválva közelít. Azután végig szaglászsza az emberét: akkor nagyot prüsszent, a fejét megrázva. Ez nem az ő embere. Tovább megy a másik alakhoz. A hölgyeknek megengedi, hogy a fejét megczirógassák; de ha férfi nyul hozzá, felhúzza a fogáról az inyét s csendesen morog. Mikor odakerül Wammanához, egyszerre hátratoppan: szétfesziti mind a négy lábát s a két fülét előre hegyezi. Wammána valami tréfát fundált ki. A háta mögé tett kezében egy virslit rejt. Azt odatartja a kutya orra elé. Rettentő megsértés! Egy pusztai komondorról azt föltételezni, hogy az meg hagyja magát vesztegetni. Először is azzal fejezi ki elutasító véleményét, hogy a két hátulsó lábával hátrakapar, azután pedig hangosan megugatja az ajándékkinálót. Hatalmas, farkaskergető ugatás az. A két szeme rubinfényt szikrázik, a farka csapkodja a két oldalát. «Taceas!» kiált rá a gazda. Erre aztán elkussad, de még sokáig elmorog magában. Minő nagy gyalázat! Lodoiszka engeszteli: «No no, Bodri. Juhozz Bodri! Csiba ne!» Erre a szóra megint nevetésre szalad Bodrinak az ábrázatja; udvarolni kezd a szép menyecskének, féloldalt fordítja a fejét, a két fülét hátracsapva: úgy kinálja, hogy vakarja meg; aztán leheveredik a földre, hanyatt vágja magát, egyik oldalról a másikra fordul; aztán megint talpra ugrik, megrázza a bundáját, hogy csak úgy zörög a szeges örv a nyakán. Hanem azért fanyalogva fordítja hátra a gazdája felé a buksiját s azt mondja: «nyám-nyám-nyám» (sokat tud a kutya beszélni, csak legyen, a ki megérti). Ez sem az igazi neki.

Ekkor Györgyre kerül a sor. A mint a komondor az alakját meglátja, a szimatját elfogja, a vadállat párája egyszerre az emberlélek értelmét veszi fel: hasmánt csúszik felé, hizelkedve nyihog, könyörgő szemekkel néz fel reá, s a féllábát felemeli hozzá, mintha kezet akarna neki nyujtani s mikor aztán az ifju lehajol hozzá, hogy megveregesse a fejét, akkor egyszerre, orozva, nagyot nyal a kezén, ha az egyiket visszahúzta, a másikat nyalja meg, s akkor aztán elkezd tánczolni, csaholni. Ilyen táncz, ilyen csahintás az, a mivel a kutya azt szokta mondani: «Megjött a mi urunk!» s aztán körben forogva tánczol, csahol, odafut a gazdájához, körülnyargalázza, folyvást csaholva. A két fiatalabb, nyakát magasra felnyujtva, üvölti hozzá a chorust.

A csikós botjára támaszkodva, s félpofáját a tenyerébe nyugtatva nézi azt a szép sugártermetű ifjút. Aztán hátrafordul. Nem szabad senkinek észrevenni ezt az akaratlan szemébe lopózott könnyet.

— Fordítsd meg azt a ménest, héj! kiált oda a lovon ülő bojtárjainak.

Azután odakiált a kutyáknak: «ad equinam».*

Arra mind a három komondor, nyilegyenesen vágtat a síkon elszéledt ménes felé, folytonosan tartó morgással. Tudják már a regulát. Mikor a bojtárok egyfelől kongató ostorral terelik a ménest, másfelől a komondoroknak szembe kell a lovakkal futni. A ló nem olyan, mint a szarvas, a kit hátulról meg lehet támadni, az agyon rugja a kutyát. Az öreg komondor dolga a vezérmént, a kolomppal a nyakán, úgy megtéríteni, hogy a vásárló urak felé vezesse a ménest.

Mikor aztán mind együtt vannak, a komondorok hátramaradnak s elmennek ürgészni. Ismerik már a színdarabot; nagy felvonásköz van, nekik nincs szerepük.

A száznál több paripa össze van terelve egy tömegbe;

* A méneshez.

oda lehet közéjük menni uraknak, hölgyeknek tartózkodás nélkül. Ezek nem is félnek tőlük: mind előkelő asszonyok és urak, a kik ismerik a lovak természethistoriáját, mindig azt tanulmányozzák. A «vad» ló «szelid». Ez még nem ismer korbácsot, sarkantyút. Ez még azt tudja magáról, hogy ő a teremtés remeke, a kiért ez a föld lett alkotva s lenézi az embert.

A karcsu nyakú szilaj mén olyan udvariasan veszi el Lodoiszka tenyeréből a czukorgalacsint, mintha két hopmester tanította volna a kézcsókolásra.

Más állat, ha nagy csoportban van együtt, bömböl, üvölt, röfög, a ló méltóságteljes hallgatással van a gyülekezetben; csak a vezércsődör nyerítése hangzik fel egyszer-egyszer.

Lodoiszka kiválasztott egy gyönyörű rézderes harmadfű ként a csapatból. Egészen vad volt az — az ő izlése szerint.

Meg is lett az alku a paripára: száz forintban, meg egy pint borban.

Hanem a vásár nem megy ám itt olyan könnyen, mint rendesen a marhapiaczon, a hol a megvett paripának a kötőfékét odanyomják a vevő kezébe s az vezetheti a lovát rögtön a szekeréhez s odakötheti a saraglyához. Próbálná meg csak valaki a vadménes közepéből egy csikót kötőféken kivezetni. Sohse látná az többé a napot!

A lovat megjegyzik s ezzel az urak félrevonulnak a látványt nézni. Az öreg csikós meg a fiatal bojtár az egész összeverődött ménest hangos ostorpattogással kergeti végig a síkon. Maga a csikós gazda gyalog megy a vágtató ménes elé, két kezében a tekercsbe fűzött pányva kötéllel. Elébb azonban a közelben settenkedő kovács czigánynak két betüt kiált oda: «G. S».

A mint aztán a sebesen vágtató ménes a közelébe jut, egyszerre gyorsan odaveti közéje a pányvát. A kötélhurok csoda pontossággal oda talál a kiszemelt rézderes fejébe, s egyszerre a nyakára fojtódik. A többi száz ló vágtat

odább, ez az egy ott marad. Eleinte ficzkándozik, a fejét rázza, a földhöz veri magát, meg újra felugrik magasra; de az a vasember kötve tartja s a pányvánál fogva közelebb húzza magához. Mikor ez az ember ott áll a síkon, két lábát megvetve, bő ingujját a vālláig feltűrve, olyan, mintha egy gladiator bronzból öntött szobra volna. Minden izmában őserő. Egy maga meg birja fékezni azt a szilaj nemes mént. Hosszu karjaival egyre rövidebbre vonja a pányvát, míg egészen oda húzza magához a lovat. Annak már akkor az egész teste reszket s szakad róla a tajték. Akkor odavonja a ló fejét magához s a fülébe sugdos. A ló megáll nyugodtan, mint a bárány. Erre a két bojtár is előkerül. A ménes legelészik tovább. A elfogott mén nyakáról leoldják a pányvát, s arra az nyugodtan engedi a kötőféket a fejére s a száján keresztül köttetni.

— Ez betanított ló. Vigyázzunk, sugá Wammána Lodoiszkának.

A paripa engedé magát szeliden végtől végig dörzsöltetni szalmacsutakkal, míg a tajtéktól egészen felszárították.

Ez alatt a kovácsczigány elkészült a billogozó vassal. Csak két betüt kellett neki belenádalni, a mik készen voltak. A billog szív alakú volt. Már meg is volt tüzesítve.

Ekkor aztán a három csikós egy percz alatt lekapta a vad mént a négy lábáról, legyűrték a földre. Egy a fejét szorította le, kettő a lábait, hogy meg se tudott moczczanni. Erre a kovács czigány oda ugrott a fehéren izzó billogvassal s rányomta a tulajdonos G. S. betüit a csikó tomporára, mialatt az fájdalomtól nyerített és hörgött keservesen.

Akkor azután fel hagyták állni s megitatták egy sajtárból.

A paripa az alatt is, a míg ivott, folyvást felrugdalt a két hátulsó patájával.

— Nem! Erre a lóra nem fog ülni senki, sugá vissza Lodoiszka Wammánának.

— Jól van gazda, mondá Wammána, szarvasbőr kez-

tyűs kezével a csikós vállára ütve. Meg vagyunk elégedve a paripával.

— Meg vannak elégedve? monda fél vállról nézve végig a dragonyoson. Hiszen még ki sincs próbálva.

— Mit tesz az ?

— Hát még most csak azt látják az urak, hogy szép lovat vettek, szemrevalót, de azt nem tudják, hogy jó lovat vettek-e? Nincs-e valami erkölcse? Hátha merev nyakú, kemény szájú ? Hátha megtörik a dereka a lovas alatt? Hátha megroskad mind a négy csülke, mikor felülnek rá? Hátha cseberbelépkedő? Hátha nem akar a dobogóra rámenni? Hátha csökönös? Hisz az uraknak a szemét is kicsalja holmi lócsiszár.

Wammána boszús volt ezért a leczkéztetésért, ő azt hitte, hogy senki a világon nem ért olyan jól a lovakhoz, mint ő.

— De hát ki az ördög ül rá erre a most billogzott vad csikóra, hogy kipróbálja?

— Eredj fiam, Bandi, mutasd meg az uraknak.

A fiatal csikósbojtár ezzel oda ment a paripához, megtörülgette annak a szemét a ló saját sörényével, a bal kezével befogta az orrlyukait, a jobb tenyerét a ló hátára tette s arra egy szökéssel fenntermett a lovon.

A vad mén eleinte el kezdett ágaskodni, felhányta a farát, szügyébe vágta a fejét, horkolva fújta a forró gőzt az órrlyukain keresztül, a bojtár úgy ült rajta, mintha hozzá volna nőve. Ekkor aztán más furfangot talált ki, — elkezdett sebesen neki iramodni az avarnak, vitte a lovasát vizen, tüskén keresztül, csak úgy duzzadtak a széltől, mint a vitorlák, a bő ingújjak, gatyaszárak. Akkor aztán egyszerre rögtön megállt a ló, megfeszítve a négy lábát. De a lovas nem repült keresztül a fején, a csikós a két lábszárával fogja a ló derekát, azt nem veti az le ilyen cselfogással. Most aztán a sarkantyu ösztökélte tovább a futásra. Úgy elnyargalt, hogy néhány percz mulva még a porát sem láthatták.

Mikor aztán megint visszatérni látták, már akkor szép rendes ügetésben koczogott a paripa a bojtár alatt. Pedig annak nem volt egyéb regulája a számára, mint a két térde, meg az a rongyos kötőfék. Azt is csak balkézzel fogta, mert a jobb kezében a süvegét tartá. Az levén a csikónak az utolsó mesterfogása, hogy egyszer-egyszer hirtelen felkapta a fejét, azzal a szándékkal, hogy a lovasának felüsse az álkapczáját. Ilyenkor a bojtár hirtelen rácsapta a süvegét a csikó fejére, attól aztán ez is felhagyott a rossz tréfájával s midőn az urak elé visszakerült, már akkor úgy engedte magát vezettetni, akár egy kezes paripa. A csikós gazda szavára csendesen lépkedett, vagy apró koczogáshoz kezdett, azt is megmutatta, hogy milyen a rövid galopp. S utoljára végső próbatétül még egy dobogó hidon átrobogott, a nélkül, hogy vissza torpant volna. És hogy a szerepe végén bemutassa, mi lakik benne? a nagy nyargalózás után úgy jött vissza az úri társaság elé, hogy többet járt a két hátulsó lábán, mint mind a négyen, s olyan kevélyen hordta a fejét, mint a ki tudja, hogy megilleti a dicséret.

— No ifjú uram, hát most mondja meg, hogy mit szól a paripájához? mondá a csikós gazda, Györgyhöz fordulva, a kiről föl se tette talán, hogy nyalka kurucz hajdu létére egy szót sem ért abból.

Mégis megértette az, hogy mit mondtak neki.

S nagy kedve lett volna megtenni a próbát a szilaj paripán, hisz neki is szenvedélye volt fékezetlen lovakat nyereg alá betörni.

Hanem az a két hölgy kétfelől nagyon belecsimpajkodott a két karjába, azok nem eresztték. Ne koczkáztassa a drága életét.

— Ez a mi emberünk, dörmögé Wammána Lodoiszkához.

— «Mienk» lesz. Sugá vissza Lodoiszka.

A csikós úgy tett, mintha nem ügyelne rájuk. Kifizettette magának a száz forintot, meg egy dénárt az áldomásra, kettőt a czigánynak a billogért.

— Megálljunk csak gazda, még egy szóra, kötődék Wammána. A vásárban azt dobolták ki, hogy kend olyan jól tud a botviadalhoz, hogy a ki kendet bottal meg tudja ütni, a nélkül, hogy kend visszaütné az ellenfelét, annak száz forintot fizet. Hátha a ló árát vissza tudnánk nyerni.

A csikós egyet sodorintott a bajuszán.

— Állok szolgálatjukra kegyelmeteknek. A ki meg akar mérkőzni velem, annak egy magyar forintot kell letenni az én százam ellen. Aztán jöhetnek rám ketten, hárman.

— Majd csak egyesével megyünk.

— Pedig jobban szeretem, ha hárman jönnek, mert akkor az egész «zsinórt» behúzom.

Azzal előhozott a karámból egy nyaláb fustélyt, mind egyformák voltak, jó szivós árva csáthi tölgyből, a bunkós végük beöntve ólommal.

— Tessék belőlük válogatni.

Magának azt tartotta meg, a melyiket ott hagytak.

Azzal feltűrte a jobb karján az ingujját egész a válláig s kiállt a gyepre. Az ólmos fütyköst közepén markolta meg, azzal hárította el a feléje intézett ütéseket. Úgy pörgött a kezében, mint a fergetyü. Egyenlőtlen volt a viadal, mert ő vissza nem üthetett s csak az az egy esélye volt, hogy az ellenfele botját kiröpítse a kezéből.

Sorra próbálkoztak vele az úri parasztlegények, biz azok sem mentek vele többre, mint az igaziak. Mind, valamennyinek kirepült a markából a fütykös.

Többen nem vettek részt az athletai mulatságban, sem a vajda, sem Wammána, sem György.

A vége az volt, hogy szokás szerint a csikós beseperte a forintokat s megmentette a maga száz forintját.

Végül az egész úri társaság nevében Lodoiszka üdvözlé a porond hősét.

— Kend ugyancsak legény a gáton, csikós gazda. Vannak-e még ilyen derék ficzkók többen is odahaza?

— Hohó! A kik odahaza vannak, azok még csak az

igaziak. Én csak olyan vakarcs vagyok hozzájuk képest.

— De hátha valaki karddal állna szembe kegyelmeddel, ahoz mit szólna?

— Biz attól sem ijednék én meg.

— Egyet mondok: kettő lesz belőle. Mutassa meg kend egy válogatott úri társaság előtt, hogy milyen hatalmasan tud védekezni bottal kard ellenében. Száz forint lesz a jutalma. Teszem fel ezzel a dragonyossal itt mellettem.

Wammána állt mellette.

A csikós egyet sodorintott a bajuszán s hegykén visszafelelt.

— Száz forintért meg nem teszem, — hanem egy szép asszony csókjáért megteszem.

Lodoiszka egyet taszított a könyökével Io herczegnőn.

— A szép asszony itt volna hát.

— Helytt állok magamért! szólt a csikós, odalépve Io elé s a bal karját nyújtva felé. A jobb kezében a fegyverét tartá.

Io belekapaszkodott, dévajul nevetve.

— No látod, hogy már van párod! Szólt enyelegve Wammána.

Lodoiszka fülébe pedig odasúgá:

— Van már Koráx.

György is meghallhatta ezt a szót.

XIV. FEJEZET.

NOSTALGIA.

Hát hiszen «van». — Létezik. — Gyakran előfordul. — Nincsenek alóla kivéve sem az öregek, sem a fiatalok. — Tapasztalható mind a két nemnél. — Néha halálos kimenetelű. — A kórtünetei mindig azonosak.

Az orvosok úgy hiják, hogy «nostalgia». A poéták s

más efféle laicus emberek, a kik még az ókori fogalmak közt élnek, úgy hiják, hogy «honvágy, hazaszeretet».

Voltaképen nem lehet eltagadni, hogy ez az ideges affectio realiter létezik. Hanem azért szinpadra hozva, a nevetségesnek a hatását gyakorolja — a parterre közönségre. Mint minden idegbaj, úgy ez is ragályos, néha endemicussá válik. Egész népet is meglep, s olyankor az a nép csodálatos extravagantiákra hajlandó. S ezekből csak erős érvágások képesek kigyógyítani. Azonban örökölhető is ez az ideges passio. — Több rendbeli észleletek alapján konstatáltatott, hogy ez a nervózus ragaszkodás egy tájék, egy népfaj iránt a dédapákról az unokákig leszármazik. — Nemkülömben suggestio utján is felkölthető ez a hajlam. Vannak ügyes delejezők, a kik (többnyire izgató beszédek által) a médiumokat, a kik erre fogékonysággal birnak, a honszeretet fluidumával extatikus állapotba hozzák s egy képzelt, ideális bálvány irányában (a kit azok hazának neveznek) az idiosyncrasiának egy nemét tudják felkölteni, a melynek táplálására elég egy kimondott szó, egy ételnek az ize, egy megérzett szag.

Egy ecclatans példa van erre nálam följegyezve a praxisomból.

Egy magyar nagybirtokos főúr, a ki a legutóbbi magyarországi politikai küzdelmek után a külföldre menekült és Schweitzban élvezte a menedékjogot, daczára annak, hogy Schweicz regényes tájai, magnetikus jéghegyei, ózonteljes levegője teljes kárpótlást nyújthattak neki azokért az unalmasan lapályos és egészségesnek nem nevezhető rónákért, a melyeket elhagyott, még is azon az extravagantián hagyta magát ismerőseitől rajta kapatni, hogy esti sétái közben a mezőről fölszed egy-egy darabka száraz marhatrágyát, azt zsebében hazaviszi, s otthon a szobájában meggyújtja s a míg ennek a füstjét beszivja, ettől az illatnak nem nevezhető szagtól az egész magyar alföldi rónát vissza tudja idézni képzeletébe, legelésző

gulyáival, nyargaló méneseivel, délibábjával és pásztortüzeivel, a mely tüzek ilyen «árva» tőzegből vannak szítva, s hallgatja, hogy mit beszélnek a szittya rokonok egymás között? — Ezt nevezik hallucinatiónak.

Gyakran előforduló eset, különösen az izlandiaknál és magyaroknál. (Az én emberem belehalt ebbe a betegségbe.)

Nem tudjuk elhatározni, vajjon az az öröklött vércsepp, melyre kútforrásunk példálózik, az a speczialis Rákóczy-virus ébredt-e fel azzal a spasmatikus hatással Giorgio szivében, midőn maga előtt látta azt a pusztát, a karámokkal, a cserényekkel, a vágtató ménessel, az idegent a honostól megkülömböztető kutyákkal, s azzal a fogékony ifjú beleesett egyszerre a nostalgiát jelező pyrecticus állapotba? vagy pedig annak a rejtélyes embernek (a kit eddig csak a kutyás embernek ismerünk) hypnotizáló suggestiója igézte-e meg? Az egész kedélye átváltozott utána.

Olyan embereket, olyan állatokat látott maga előtt, a minők a megszokott fogalmakba bele nem illenek. Vad emberek, a kik nem tanultak semmit, de a maguk dolgát, azt nagyon jól tudják. Vallást nem tartanak, bálványt sem imádnak, de azért tudják, mi a becsület? Daczolnak az elementumokkal. S az élet szükségeit nem ismerik. Jó ágyuk van a puszta földön s gyönyörűségük a zivatarban.

Milyen világ lehet ott, a hol ezek az emberek laknak?

Kivált ez a vezéralakjuk, ez a mesebeli vasgyuró, a ki bőrmellényt visel, s otthonszőtt inget és a mellett okosan beszél, mint egy biró, az idegenekkel németül, francziául, a kutyáival latinul. Hát még az az ismeretlen nyelv, a mit otthon tanult! Kiejtése oly erőteljes és mégis sima, harmoniás, hangzatos.

Hogy tud bánni a fegyverével! Azzal az ősember fegyverével, a bottal! S még hegykén elő mer állni, hogy a

botjával kard ellen is megvívjon. S kivel fog megvívni? Wammánával, a hirhedett athletessel. — De nem fogadásból, nem a kinált bérdijért. Azt kevélyen elutasította magától. — Hanem egy szép asszonynak a csókjáért.

Milyen öntudattal, milyen délczegen vetette ezt a szót oda!

Pedig tudta, kitalálta, hogy ezek a népies öltözetű menyecskék itt mind úri hölgyek. — S azok előtt ő csak egy zsíros paraszt. — S még nem is valami fiatal legény, nem is szép. — S mégis azt merte mondani előttük.

S milyen hódító hatása volt a vakmerő szavával! Rögtön akadt szép asszony, herczegasszony, a ki azt elfogadta. A szép Io herczegnő olyan kész volt a cserére! Marchese di San Carlo helyett — a kutyás ember! — Nem példátlan a hölgyeknél az ilyen anæstheticus aberratio, vagy mondjuk hystericus allotriophagia.

S most ez a vademberek vezére kész azért a szép asszony csókjáért itt hagyni a rábizott ménest, a karámot, kész kiállani a szinpadra s veszedelmes komédiát játszani a Méte ünnepélyen csak azért, hogy azt mondhassa arról a tündérnőről: «csókoltalak!»

Hajh milyen magasan állt az a parasztcsikós a fiatal ember előtt az ismert emberalakok fölött!

Hát még ha azt tudta volna, hogy ki az az ember? S mért megy az most oda, a hová őt hivják?

Hogy ez a csikósgazda Rákóczy Ferencznek hajdani legvitézebb ezredes kapitánya, Pelargus, a ki azért jött ide, hogy fejedelme fiát elvigye magával.

Azt sejtik, a kik magukhoz hiják. Ő pedig szintén sejti, hogy ő neki oda kell menni, s koczkára tenni életet élet ellen, hogy őt megszabadítsa.

Ha bilincscsel volna meglánczolva a fejedelem fia, azt könnyen összetörné, de a mi ezt kötve tartja, az a háló, erős háló, szép asszony szerelmes szavából van szőve. Varázshős legyen az, a ki azt eltépi.

Ezek pedig, a kik hivták, csalogatták, azt mondták

magukban, «majd kapsz te szép asszony csókját, de annak a szép asszonynak a neve «Machaira».*

Visszatérett Giorgionak nem lehetett szavát venni. Minden ereiben ott volt már a nostalgia előláza. — Ezt úgy hivják, hogy incubatio. A kik értenek a magasabb pathologiához.

XV. FEJEZET.

HA BÉCS MULAT.

Az asphaleia szövetségnek egészen kapóra jött az alkalom.

A vásár utolsó napja a népmulatságé volt. — S ilyenkor egész Bécs az utczán van s minden embernek a kezében van egy palaczk. Az idegenek úgy is hitták a bécsi népet, hogy «Flaschenträger».

Aztán a nép napján minden bolondság meg van engedve az utczán.

Más hely nincs is, a hol mulatni lehessen, csak az utcza.

Nincs még se Nobel-Prater, se Wurstl-Prater. Annak a neve még most «Császári vadaskert». Körül van kerítve az egész erős rácsozattal s kivül-belül puskás strázsák őrzik, hogy valami vadorzó be ne lopódzon. Ezek a ficzkók olyan okosak, hogy nem puskával lövik a császári vadakat, mert az nagyot durran, hanem számszeríjjal, a mi nem ad hangot. Ha rajta kapatnak, két fülük bánja meg. Csupán elegáns úri hintóknak engedtetik meg a vadaskert kapuján begördülni, de kiszállni azokból sem szabad, még csak egy tavaszi ibolyának a leszakítása végett sem. A Märzveilchen-szedés különben is a felső-

* Kardvas.

ausztriai uralkodó herczegek felségi jogai közé tartozik.*

A bécsi népnek tehát nem volt kertje, a hol mulasson, mulatott az utczán.

Ott aztán volt tarka élet.

Erre a napra minden polgárnak meg volt engedve, hogy a saját házában bort mérjen és harapni valót hozzá. Minden kapualja kedélyes csárdává volt átalakítva, s ki hová egy két széket és arra egy vasaló deszkát tehetett, azon árulta a kedvencz virslit, kvarglit és a méhsert.

Minden utczaszegleten énekeltek, muzsikáltak a vak hárfások és szemes hárfásleányok, a kiket külömben tulénekeltek a járó-kelő dalárok.

Hanem aztán minden kivánni valót felül multak az «Aufzug»-ok vagy a hogy a magyarok mondják «proseczcziók».**

Nagy énekléssel járt a diákok felvonulása, kik nemzetségek szerint voltak dandárokra felosztva (a «magyar» nemzetség zászlója alatt egyesültek a csehek, morvák, illyrek). Kivont karddal valamennyi, úgy dalolták lelkesülten a «Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus» zsolozsmáját. A csapat közepén jöttek a muzsák, hat ló vontatta díszszekéren, Minervával együtt. Ezek is mind diákok voltak.

De még fényesebb volt a pékek parádéja, a kik a török ostrom alatt mivelt hőstettek emlékére különös szabadalommal birtak a pompás utczataposásra. Császári lovas-

* Megtörtént, hogy egyszer Mária Therézia főherczegnő, fiatal leánykorában a Práterben kocsikázván, a kis bolognai ölebe kiugrott a hintóból, leszállani nem volt szabad érte, hanem a főerdőmester jött oda s az adta vissza a királyleánynak a selyempincset, nem mulasztván el jóakaratú megintését: Euer Gnaden könnten besser acht geben!»

** Ezeket ugyan a magyarok most már úgy hiják, hogy «körmenetek» (netek körme!) hanem aztán nem is proseczcziók ezek már! J. M.

ság kisérte őket elől hátul, közben czéhzászlókat emelve, s a hirhedett pékbillikomot ürítgetve, járultak a daliás péklegények nagy muzsikaszóval, s minden pékbolt előtt riadó tust huzattak, égre emelt kardokkal esküdve, hogy míg a nap az égen jár, nem lesz a világon párja a bécsi császárzsemlyének és pereczenek!

E komoly és lélekemelő látványok után következtek a tréfásak.

Minden czéh iparkodott a másikon túltenni, elsajátítani a népélet hagyományos alakjait. A halászok díszszekerén látható volt az aranyhajú és halfarkú Donauweib. A czizmadiák tolták előre, kerekekre téve, a csunya nagy sárkánykigyót, melynek hátán egy czipészlevente ült, annak az emlékére, hogy hajdanában az egész Bécs városát rettegésben tartó tűzokádó sárkányt egy bátor csizmadialegény ütötte agyon.

A szabók népies alakja volt a hirhedett «Dame mit dem Todtenkopf». Egy dúsgazdag herczegnő, a kinek halálfeje van, s a ki férjet keres, — segélyül híva a hatalmas szabómesterség varázsát, mely pompás öltözetek által még azt a halálfejet is kellemesen elfeledteti.

A mosónők felvonulásának központját képezte a megkoszorúzott «rózsakirályné», a mészárosok ellenben kövér tulokkal, melynek szarvai aranyozott gombokat viseltek, jelképezték hivatásuk titkát, a kit követett a «Riesen Michel», egy nagyfejű óriás. Ennek az alaknak meg kellett hajolni, mikor a Burg kapuján keresztül vonult a menet.

De mindvalamennyin túltett aztán a hernalsi kertészek «Eselsritt»-je.

Ez a gúnyos felvonulás a Bécs alól elvert Kara Mustafa futásának a parodiájául volt évről-évre megujítva.

Elől jött egy csapat rongyos ember, ezek képviselték a szegény keresztyén rabszolgákat, kisérve kegyetlen janicsároktól. Kezükben perselyt csörgettek, a mikben könyörfilléreket gyűjtének az utczai közönségtől. Ha szép lányt

találtak, annál nem érték be a Schinderlinggel*), hanem annak csókkal kellett magát a török rabságból megváltani. A török muzsikát harsogtató banda után lovagolt, a kapható legnagyobb szamáron, a lehető legkövérebb kertész, Kara Mustafa czifra kaftánjában, fején a nagy méhkasforma turbán, kezében kard helyett egy tehénfark, a mivel a szürkéjét gyorsabb haladásra ösztökéli. Azután a szekereknek egész hosszú sora, megrakva rogyásig mindenféle maskarás néppel, két oldalt banderium helyett a «Kakaslovagok» (Hahnreiter).

Ebbe a derendócziába éppen beleillettek a Lodoiszka herczegnő és kiséretének ökörvontatta társzekerei, a nélkül, hogy valami felötlést keltettek volna. Attól sem kellett tartaniok, hogy felismertetnek, mert az meg épen a bontonhoz tartozott, hogy az úrirend részt vegyen a népmulatságban.

Az általános vigasságriadalban, belevegyülve a népszerű gassenhauerek kardalába, együtt ujjongva pokulálva az utczarekesztő sokasággal, eljutottak valahogy a társzekereikkel egy utczaszegletéig a Fleischmarktnak, a hol aztán megrekedt az egész kocsisor. Legokosabb volt leszállni és gyalog vergődni tovább a sokaságon keresztül a kitűzött czélig.

Ez volt a Bafomet-templom. A Hanswurst-szinház.

A mai dicsőséges napon Freitheater volt. A magistratus kegyéből, a ki a szinházdirektornak búsás recompensatiót fizetett.

Ennélfogva aztán permanens volt a szinházi előadás.

Egyik komédiát elvégezték, a másikat elkezdték, utána szünet nem tartódott.

A közönség nem fizetett. A ki jött, letelepedett, a hol helyet talált, vagy várt, a míg hely üresedik, páholyban, vagy karzaton. A parterre zsufolva volt, ott ájuldoztak a közbe szorult fehér személyek.

* Az aprópénz gúnyneve.

Az asphaleia tagjai minden feltünés nélkül mehettek be a titkos helyiségükbe. Senkinek sem volt feladata más embereknek a jártát-keltét ellenőrizni. Készen tartott kosarakban szállíták magokkal a lakomához való ételeket. Ma nem lesz mult századbeli múmia-vendégség.

XVI. FEJEZET.

HÖLGYEK, A KIK A BIBLIÁT MAGYARÁZZÁK.

A népzaj legjobb takarója a titkolódzásnak.

A Méte-ünnepélyhez ezúttal az a szemfényvesztés sem kellett, hogy az asphaleia tagjai elébb végig nézzék a páholyaikból a Hanswurst-komédiát. Azokat a páholyokat elfoglalták már mindenféle becsületes hentesek és kefekötők a feleségeikkel együtt, a vacsorájukat is odavitették maguk után. Azok meg nem fognak onnan mozdulni, a míg a Bummerin rá nem kondítja az éjfélt. Akkor aztán egyszerre vége szakad a népünnepélynek, utczai, kocsmai, szinházi mulatozásnak. A Scharwache tisztára portyázza az utczákat, a ki azontúl dalol és kiabál, azt becsukják.

Az asphaleia szövetségesei a nappali álarczukban mehettek fel a Bafomet-templomba. Korax nem volt, a ki utánuk bezárja az örök lakatot, maguk zárták el az ajtót belülről.

A csikóst is magukkal vitték.

Azzal sem csináltak semmi hókuszpókuszt, nem esették át a tűzkeresztségen, nem mondattak vele rettenetes esküt a Jaldabahothra, a Métére, meg a Bafometre.

A barbután sisakokat sem tették fel a fejükre, hogy ismeretlenek maradjanak a jövevény előtt.

Meg voltak felőle nyugodva.

Ez az ember nem fogja őket elárulhatni

És semmit azokból a titkokból ki nem fog beszélni, a miket ez éjszaka megismertet vele.

Úgy intézkedtek felőle...

Pelargus volt a Rákóczy hadjárat legifjabb és legbátrabb csapatvezére. Őt használta fel a fejedelem a legvakmerőbb hadi kalandokra, a melyeket a többi vezérek lehetetlenséggel határosoknak tartottak. Még a háború alatt megkisérté a fejedelemfiak elszöktetését Bécsből. S azóta is folyvást körülöttük lappangott mindenféle álruhában. Rendkivüli testi ereje és ügyessége mellett szellemileg is rá volt teremtve a forradalmi kalandor hivatására. Beszélt minden európai nyelven, törökül is, czigányul is. A tolvaj jargont is ismerte. Bejárta Európa fővárosait s azoknak a koldusaival épen olyan jó ismeretsége volt, mint a puszták betyárjaival. Néha azokkal tartott, máskor a vándor komédiásokkal. És minden alakoskodásának az volt a czélja, hogy a fejedelemfiak valamelyikét kihozhassa. A menekültek a lengyel határon arra vártak. Forrongott az egész ország, mindenki elégedetlen volt, csak egy ifju vezér kellett, a kinek nagy neve és nagy szive van.

József nem volt arra való. — Ez már képtelenné volt téve. Gyermekkorában jóllakott már az élet minden gyönyöreivel. Mellbeteg volt a korhely életmódtól s ez a lelkét is eltompitá.

Csak Györgyre lehetett még számitani az emigransoknak.

Végre eljutott Pelargus a czéljához. Találkozott Györgygyel. Bizonyosra játszott. Olyan nevezetességet, mint a vad ménes, meg kellett ennek az ifjunak látni, a kinek a lovakban telt legnagyobb öröme.

De az első találkozásnál nem vihette keresztül a merényletét Pelargus. Azok a fegyveres urak, a kik Györgyöt kisérték, nem akadályozták volna őt a fejedelemfi elragadásában, de igenis az asszonyi szép szemek.

Ezt is ragadta már magával ugyanaz a forgatag, a melynek örvényébe a bátyja alámerült. A sybariták szövetsége erősebb börtön volt ránézve, mint az, a melyben az utolsó Zrinyi elsorvadt.

Pelargus tudta azt jól, hogy minő hely az, a hová most őt meghivták. Azt is tudta, hogy mi sorsot szántak ő neki.

Hogy egy idegen, a ki az asphaleia szövetség saturnaliáinak közvetlen tanúja volt, többé onnan a világba vissza nem tér, az világos volt előtte. És mégis odament velük s mint minden eddigi kalandjainál, előre kifőzött terv volt az agyában. És az nagyon egyszerű volt.

Megkezdődött a belzázári lakoma a Bafomet-templomban.

Ezúttal a fekete függöny sem rekeszté azt el, az orgona és a karzat látható volt. A denevérek repkedtek a viaszfáklyák körül.

Minden férfi mellett ült egy hölgy s azokat a bibliai neveiken hívták. Volt Héva, Dina, Delila, Judit, Abigail, Eszter, Szulamit, Thamar, Szalómé, Herodiás, Anaisz, Koleikháb, Zsuzsanna. A férfiak voltak Holofernes, Herodes, Iskariot, Sámson, Dávid, Ahasvér, Amnon.

Abrekh mellett ült egyfelől Zsuzsanna, másfelől Koleikháb (Potifárné).

A lakomának most is zajtalanul kellett éjfélig maradni. Odalenn még a szinház tele volt közönséggel.

De addig is találtak ki valami paradicsomi mulatságot.

A nagymester (czigány vajda) volt Dávid király.

— Mesdames les diablesses, kezdé Dávid — a pezsgőszekt után. Ne szenteskedjetek. Minden okos ember tudja, hogy a mit a bibliában irnak rólatok, az mind csak a köznép elámítására való tréfa. Tegyétek le az álarczokat, a fátyolt, s mondjátok el igazán, hogy történt? Lássunk benneteket lelkileg meztelenen.

Megkezdte a sort Héva.

Elmondta, hogy volt, mint volt, azzal a kigyóval, meg az almafával? Szegény Ádám, sehogy sem akart beleharapni, de Héva letört egy hajlós ágat az almafáról s jól végig verte a hátát az urának, erre aztán engedelmeskedett a jámbor. Biz azt papucs alatt tartotta Héva asszony

azontúl is. S mikor a paradicsomból kikoptak, egyre hajszolta, hogy lásson dolog után, keressen élelmet a gyerekeknek. S míg az ura az erdőn járt, az alatt Héva látogatásokat fogadott el. Voltak bukott angyalok, Sátánnak a kadét öcscsei. Azok igen vidám mulattatók. Azonban Ádám sem maradt adós. Ő meg az alatt, a míg a hivatalba kellett volna járnia, beült szép Lilith asszonyság barlangjába. Tudniillik, hogy a sátán a saját oldalbordájából alkotott egy másik hölgyet. Ebbe meg Ádám lett szerelmes. S így élt az első emberpár példás boldog házias életet — egyik erre, másik arra, százharmincz esztendőkig — a mikor a közös jó barát, Gábriel angyal, megsokalva ezt a botrányt, ismét visszavezeté Ádámot Hévához s összebékíté a házastársakat. Mind a kettő fátyolt borított a multakra s éltek azontúl jámborul és kegyesen s lamentáltak együtt a világ romlottsága fölött. — Így van ez az arab tudósok irataiban megörökítve.

— Mintha csak az idén történt volna, jegyzé meg rá Dávid.

De még jobban hasonlított Eszter története Ahasvérrel a modern chronique d'œuil de bœufhöz, a hogy maga Eszter királyné előadá. Milyen ravaszul fonta be a szép zsidó leány a pogány királyt, hogy választotta el a régi asszonyától s hogy buktatta meg a mindenható miniszterét. A francziák darabot is irtak róla s mindjárt chansonettet a darabra:

Dölyfös Hámán neve alatt
Louvois úr szökik, szalad.
Vásthi úrnő: a kegyvesztett,
A ki trónra hozta Esztert,
Senki sem más mint Montespán.
Eszter lesz az úrnő eztán,
A ki maga is királyvér.
Azért vevé el Ahásvér.
A zsidóknak üldözése:
— Hugonották kergetése.

Ahasvér alatt találjuk
A mi erényes királyunk,
Maintenon varázshatalma
Lett a zsidó nép oltalma.
Csak egy dolog, mi nem talál
A hajdani legendánál.
— A zsidók és jezsuiták
Egymást meg nem károsítják.

A társaság cordialiter kaczagott e gúnyversre, mely a franczia eredetiben lett felolvasva. — Giorgio elég naiv volt megkérdezni Eszter személyesítőjétől, hogy miért nevezi a vers Maintenon asszonyt királyvérnek? Megmagyarázták aztán neki, hogy Scarron poétának szép felesége unokája D'Aubigné Agrippa marquisnak, a ki abban a hírben állt, hogy Bourbon Antalnak, IV. Henrik király apjának volt a fia — balkézre.

Következett Abigail. No ettől a szép hölgytől csinos dolgokat hallott a fejére olvastatni Dávid király, az a bizonyos látogatás a Faróni pusztában. Hát hiszen Nábál felesége igen tisztességes czéllal jött ki Dávidhoz, hogy kiengesztelje Dávid haragját a férje iránt. Ki is engesztelte szépen. S e kibékülés után tizednapra a jámbor Nábál megtért az Ábrahám kebelébe. Nagyon megtalálta valaki fűszerezni a borát. Hogy Dávid egészen ártatlan ebben a dologban, annak legjobb bizonyítéka az, hogy harmadnapra feleségül vette a gyászoló özvegyet.

— No no! Talán nem is így volt egészen! szabadkozék Dávid.

— Csak te ne mosd a kezedet! kiálta fel Beth Sába. Hát én velem hogyan bántál? Hogy ölted meg a szegény Uriásomat?

— A mi igaz, az igaz. De százötven misét szolgáltattam a lelkéért. Egyébiránt minden esetben ti vagytok a bűnösök, asszonyok; miért vagytok olyan szépek. A mit én vétettem, azt én százötven zsoltárban leénekeltem. De a ti zsoltáraitok, a szent Dávidné zsoltárai után megnépesült a pokol országa.

Mindenki nevetett a szókimondó Dávidnékon és a mentegetőző Dávidon. Csak az a csikós ott az asztal alsó végén maradt mogorva arczú.

Talán nem értette, mit beszélnek francziául? Ez volt a társalgás nyelve.

Jól értette azt Pelargus. Volt többször követségben is a versaillesi udvarnál.

De a harag forrt a szivében, mikor ily csúfolkodást hallott a bibliai történet fölött. A protestánsoknál a biblia szent könyv. S a zsoltár a mindennapi vigasztalás.

— Ejh! Beszéljünk másról, mondá Dávid. Beszélj, Judit! Hogy bántál el azzal a perzsa generálissal? Nem hiszem én, hogy az olyan imádkozva történt volna, a hogy a te könyved írja. Három napot, három éjt eltölteni a perzsa generális sátorában a legszebb özvegyasszonynak! És aztán visszatérni Bethuliába a levágott fejjel s elhitetni az atyafiakkal, hogy özvegyasszony maradtál! Ez megjárta a bethuliaiaknál, de én Tamás vagyok benne, hogy egy perzsa ingyen adja oda a fejét.

Judit személyesítője aztán elmondá, hogy Holofernes gyönyörű férfialak volt, szénfekete haja és szakálla gyöngyökkel átfűzve. Bizony megcsókolta ezt a szép arczot Bethulia hölgye azelőtt is, azután is, hogy a levágott feje a kezében maradt. Egyik kezével az üstökét tartá, másikkal a szakállát. A szemeit úgy kellett egyenkint lecsókolni, hogy álomra hunyjanak.

A regélő szépség orosz nő volt.

György azt vette észre, hogy a mesemondás alatt a szép Juditnak könny gyűlik a szemébe s a hangja reszket.

Odasúgott a jobboldali szomszédnőjének:

— Igaz történetet beszél ez a dáma?

— Csitt! Bolond! Ne kérdezz ilyeneket, mert megfojtanak! Hisz azt a magad csepp eszétül is kitalálhatod, hogy a mit most bibliai legendákul hallasz, az mind az elmesélők életéből van véve.

— Eh! Ez szomorú história! sóhajta fel a vajda.

A Streliczekre emlékeztet! Hol az a bor? Éljenek a kik élni tudnak! Bolond, a ki meghal. Vidámabb történetet halljunk. — Nos, szép hugomasszony, Koleikháb! Hát hogy volt az a tète a tète a szép zsidófiuval, a Józseffel? Igazán ott hagyta a köpönyegét s maga elmenekült?

A felszólított hölgy mérgesen ütötte a kését az asztalba.

— Ez igazán infámia, a mit Mózes elkövetett egy asszonysággal szemben. A legnagyobb indiscretio. Sub titulo ó testamentom, feltárni egy úrhölgynek a boudoir-titkait. S bár mondaná el az egészet úgy, a hogy van. — De elhallgatá a javát. Csak azért, hogy a kedvencz Józsefkéjét úgy dicsérhesse fel, mint egy jámbor, istenfélő ifjút. Hát az a fatális eset az elszakított köpönyeggel csakugyan megesett. De az én rabszolgám nem azért futott el, mivel erényes volt, hanem azért, mert szerelmes volt a szép szomszédnőbe.

Minden szem egyszerre György felé fordult.

— Ah! Igaz volna ez? hangzott több oldalról a gúnyos csodálkozás szava. Abrekh! Így van a dolog?

Abrekh egész zavarba jött és elpirult arczczal tekintett Zsuzsannára, a ki viszont hallgatag diadalérzettel süté le szemeit.

— Nézzétek! szólt nevetve Koleikháb, hogy elvörösödik még most is! De halljátok tovább. Én nagy lármát csaptam s ráfogtam a makacs rabszolgára, hogy merényletet követett el a női erényem ellen. Erre az öreg is előjött s kérdezte, hogy mi baj? Én elmondtam neki nagy sírás között a mesét s bizonyítottam a köpönyeggel, az el volt szakadva. Az öreg méregbe jött és fenyegetőzött. De ekkor nagy bajomra odaszaladt a kis fiunk, a ki ott leskelődött a boudoirban s az inasnak fogta pártját. — «Ne hidd papa, a mit a mama beszél. Nem a Jóska akarta a mama képét megharapni! Látod, hogy hátul van a köpönyege elszakítva, a hogy húzták!» — A kis locskának a szavára Putifár úr kiengesztelődött. Visszaadta a Józsefnek a kö-

pönyegét s megdicsérte, hogy jó fiú. Nekem pedig azt mondta, hogy nem kell mindjárt mindenért a biróhoz menni. S ezzel a dolog abban maradt. Dehogy vetették ezért tömlöczbe a Józsefet. Látszik, hogy Mózes nem ismeri az egyiptomi szokásokat. Hanem ez esetből nagy pletyka lett a városban, egész Memphis arról beszélt s sok papyruslevelet tele írtak vele. Én aztán egy délután meghívtam magamhoz ozsonnára a memphisi asszonyságokat, a kik legtöbbet gúnyolódtak velem, s mikor épen hámozták a narancsot, akkor behivattam a Józsefet az étterembe. Hát erre valamennyi hölgy úgy elbámult az én Józsefem szépségén, hogy mindannyi belevágott a késsel a kezébe. Nos, hát ki nem vágott a hölgyek közül a kezébe?

E szóval Koleikháb pajkos nevetéssel csípett bele Abrekh piros orczájába.

— Nos. Hát nem a legszebb fiu a világon az én Józsefem ?

S oda fordította eléje az arczát, a szemébe nevetve dévajul.

— Koleikháb asszony! Ez ellen tiltakozom! szólalt meg Zsuzsanna. Ez az én Abrekhem.

S maga felé fordította György fejét, erővel.

— No hát nem az én Abrekhem vagy ?

Igy versengtek az egyptomi hölgyek a fiatal rabszolga fölött.

— De hát minek neked az Abrekh? felelt Koleikháb, gömbölyű barna karját az ifju nyaka körül fűzve. Hiszen te Zsuzsanna vagy.

— Igen is, az vagyok.

— Az erényes Zsuzsanna! A kit csak látni szabad, de hozzá nyúlni nem. Van neked férjed. Joakimod, a ki nagykövet Ninivében. Te rólad meg van írva Zsuzsanna könyvében, hogy te vagy az erény mintaképe. Dániel próféta mondta ki rólad itéletalakban.

— Zsuzsanna könyve apocryph!

— Talán nem is úgy volt, a hogy ott le van irva.

— Nem hát.

A vajda igazságot tett a két perlekedő asszony között, a kik kölcsönösen óvták a tenyereikkel Abrekh arczát, nehogy a másik megcsókolhassa.

— Ördögöcskéim! Tartsunk rendet. Most mindjárt azt mondom, a mit bölcs Salamon, hogy ha két asszony vitat egy fiút, akkor azt kétfelé kell vágni.

— Bölcsebbet mondok én! feleselt Koleikháb. Én rólam azt írják, hogy engem megvetett az ifjú, a kit szerettem! de Zsuzsannáról meg azt jegyezték fel, hogy ő volt ártatlan az ifju szerelmétől, a kivel vádolták. Vallja be Zsuzsanna az igazat, akkor én lemondok és átengedem neki Abrekht.

— No hát bevallom, mondá Zsuzsanna, neki hevült arczczal.

— Ezt hallgassuk! kiáltozák az asztaltársak. Ez derék lesz! Meghazudtolja maga az erényes Zsuzsanna Dániel prófétát!

A szép hölgy oda nézett Györgyre azokkal a zöld tüzű sötét szemeivel s megszorítá a kezét titokban s aztán rákezdte, könnyelműen odadülve az asztalra.

— Hiszen ha elolvastátok az apocryph könyvet Zsuzsannáról, magatoktól is rájöhettetek a valóságra. Joakimnak van egy kertje Babylonban, a hol a fogságra vitt zsidók gyűléseiket tartják. Mindenki odamehet. S mikor eltávoznak, senki sem számlálja meg, hogy mind kijöttek-e a kertből. A sűrű bokrok között akárki ott maradhat elrejtőzve. A kert közepén van egy vízmedencze. A férfiak eltávozta után oda jön a ház asszonya, Zsuzsanna; nagyon okosan teszi, hogy két szolgálóval kisérteti magát. Védik és vigyáznak reá. Ott azonban eszébe jut, hogy a házban feledte a szappant. Azzal visszaküldi mind a két szolgálót, hogy hozzák el a szappant. Miért küldte el mind a két cselédet? Nem hozhatta volna el egyik is a szappant, s a másik ott maradt volna! Miért parancsolta nekik, hogy

zárják be a kertajtót? Miért nem várta meg, míg visszatérnek a szappannal a szolgálók? Miért nem jöttek többet vissza a szolgálók? Azért, mert ott volt Abrekh! S a két leskelődő vén biró igazat mondott. Meglesték a szerelmi találkozót. Meg is fogták ők Abrekhet, de az erős legény volt: leöklözte mind a kettőt s maga szépen elmenekült. A birák bevádolták s elitélték Zsuzsannát. Ámde közbejött Dániel. Dániel az assyriai király kedvencze, Abrekhnek hű czimborája. Ez megapellálja a birák itéletét saját magához. Azt kérdi a két véntől, milyen fa volt az, a melynek árnyékában e találkozáson Zsuzsannát meglepték? Egyik azt mondja, hársfa volt, a másik, hogy cserfa volt. Ezért az ellentmondásért elitéli Dániel a két öreg assessort s ártatlanná teszi Zsuzsannát! Hát nézték is azok akkor a fákon a leveleket! Miért nem kérdezte Dániel azt a biráktól, hogy milyen volt az a fiatal ember, a kivel Zsuzsanna találkozott? azt majd egyformán írták volna le. De ettől bölcsen tartózkodott, s a falevelek miatt a vádlókat verette agyon! Nekem pedig meghagyta az erényes hirnevet és az Abrekhemet.

— Éljenek a Dániel prófétåk! ujjongott az egész társaság.

A Szent István torony öreg harangja zúgta az éjfélt.

A csikós két könyökére támasztva az állát, hallgatott és bámult, mint egy orvos a gyanuba vett beteget, a ki a baját titkolja, olyan fürkésző figyelemmel nézte Györgyöt.

Milyen zavarban van a fiú, midőn így vetélkednek érte a szép tündérnők! A fiatal szív még fél az örömtől. Nem akar hinni a boldogságban, nem ismeri az erejét. Fél, hogy a pillangószárnyait elégeti abban a lángörvényben. És mégis vágyik utána. Úgy látja közelíteni maga felé az asszony szerelmét, mint a szél-arát, mint a forgatagot, mely magával akarja sodorni s felemeli az égbe. Nem akarja elhinni, hogy a paradicsom kapuja meg van nyitva előtte, tele ismeretlen üdvösséggel, megölő gyönyörrel. Szégyenkedik. Gyermeknek érzi magát . . .

Hiszen még az is volt. Félig angyal. Szárnyai vannak.

Pelargus öklében behorpadt az ezüst pohár, a mint elnézte, hogy tépik ki ezeket az angyalszárnyakat belőle, s tanítják idejekorán embernek lenni!

A hierodulok apró poharakat hoztak, s azokat megtölték fonott üvegekből azzal a bűverejű római liqueurrel, a mit a bacchanál végén szoktak inni.

Zsuzsanna leszürcsölte Abrekh szinig töltött poharáról a színét, piros nyelvével megnyalva utána a száját, mint egy szép panthera s így nyújtá azt Abrekhnek. Saját kezével tölté a szájába.

Koleikháb is megkinálta a maga poharából, melyet elébb maga megizlelt, de Zsuzsanna nem engedte azt Abrekhnek elfogadni; betakarta a tenyerével a száját.

Ezen aztán Koleikháb felfortyant.

— No hát madame Zsuzsanna, ha ön így exegetálja az apocryph-könyvet, akkor ön az egész hetairiát csúfúl rászedte eddig. Ön ez ideig a hypocrisisben* azt a Zsuzsánnát játszotta a hetairia** előtt, a kit az apocryph leír: a Dániel ártatlan védenczét, a Joakim hűséges hitvesét. Emlékezünk a legutóbbi theatrumra, mikor az Abrekh innen a nézőtérről poharakkal hajigálta meg a két incselkedő birót. Most már értjük a synaphæiat.*** Csakhogy Abrekhnek akkor nem itt a nézőtéren, hanem odafenn a szinpadon van a helye: Zsuzsanna karjai között.

— Úgy van! úgy van! Kiáltozának mindannyian a convivák. Végül az archon (a vajda) kimondá az egyhangú itéletet.

— Miután Zsuzsanna maga beismerte és felfedezte a mysterionát, tartozik azt symbolicussá tenni.

(Az asphaleia saját jargonjában keverve volt a sok görög műszó, a latinnal és héberrel. Az ujoncz, az idegen

* Színjáték.

** Játszó társaság.

*** Összefüggés.

nem értette azt meg. A csikós fülelhetett rá! Ámde a régi kuruczok a debreczeni collegiumot nem hiába járták: ott megtanultak görögül, zsidóul. Pelargus mindent megértett.)

— Mit szólsz Abrekh? kérdezé Zsuzsanna, szemeinek egész bűvsugárzatával tekintve annak a szemeibe.

Az ifju már nem volt ezen a világon: ott járt valahol a hetedik égben. A szót nem hallotta, a szemeket nem látta már, csak a tüzét érezte mind a kettőnek.

De megzavarta ez elyseumi jelenetet egy goromba hang. A csikós felugrott a székéről s az öklével az asztalra vágva, közbe dörgött goromba borizű hangon, a milyenen ittas emberek hőrögetnek.

— No de már urak, asszonyságok! Köszönöm a vacsorát! Engem ide nem azért hívtak, hogy én itt nézzem, hogy csókolódik más, hanem, hogy én kapjam meg a szép asszony csókját. Én a jussomat nem hagyom.

Delila belekapaszkodott a karjába s el akarta csitítani.

— Majd azután, Sámson!

— Deh! Eb ura a fakó! Ha én Sámson vagyok, előttem a Herko Páter sem őgyeleg. Ha én egyszer bort iszom, akkor az a szóm, hogy «ki a legény a csárdában!» Én a szép asszony csókját nem hagyom holnapra. Én nem nyalom a mézet üvegen keresztül.

Erre többen is kezdték neki magyarázni:

— Ezt elébb meg kell szolgálni! Elébb a fogadást kell megnyerni. A viadalban a győztesé a szép asszony csókja.

— No hát jöjjön az a filiszteus, a ki meg akar szúrni karddal, ha én a botomat a markomba fogtam! Lássuk, hogy ki a legény a gáton.

Wammana szólalt fel.

— Nagyon jól van! Legyen egy scénában egyesítve mind a két dráma. Egyszerre a szinpadon Sámson és Delila, meg a filisztinek, és Zsuzsanna Abrekhel.

— Bravó! Chaire! kiáltá az asztaltársaság. Zsuzsanna tapsolt. Koleikháb pedig irigyen és fogait összecsikor-

gatva, rikácsolt közbe: «dæmoni gondolat! az aphrodisis és hæmothypos * egyesítve! A Messalinák, a Poppæák, a Zoémiások nem találtak ki ilyen orgiát.»

Csak azt sajnálja, hogy nem ő a mima ebben a pokol-paradicsomi drámában.

— Menjetek fel a szinpadra! parancsolt a vajda.

Erre felálltak az asztal mellől a pantomimia szereplői. A hölgyek vezették a férfiakat: ők ismerték a járást a Bafomet-templom titkos folyosóin. Elől ment Zsuzsanna Abrekhel, utánuk Delila Sámsonnal.

Egy szűk márvány csigalépcső vezetett fel a folyosótól az orgonához.

A színpad a karzat mellvédjéig volt felemelve, a két szélső oszlop köze öltöző-kabinokat rejtett. A háttérben volt az orgona, fényes sípjaival, aranyozott arabeszkjeivel és macskafejű szárnyas angyalkákkal.

A jobb oldalán a színpadnak volt Delila pompás keleti sátora tigrislábú kerevetével, tigrisirhával letakarva, czifra füstölő árasztott kábító ámbra-illatot. A bal oldalon volt a hagyományos hársfa és cserfa (ott volt mind a kettő), közöttük a márványmedencze, mely fölé egy faragott nympha tartott két felemelt kezében titoktartó fátyolt.

A két hölgy betuszkolta Györgyöt az öltözőbe, a hol az Abrekh jelmeze el volt számára készítve. A csikóssal egy perczig sem hagyták egyedül találkozni. Visszatérett Delila utasítást adott Sámsonnak, hogy hol találja costumejét: az orgona mögött s azzal elfutott az öltözőbe.

Pelargus, az orgona mögé lépve, körültekintett. A hogy előre tudta: az orgona mögött volt az a nagy gömbölyű ablak, mely a Bafomet-templom hátulján a bástyára szolgál.

Ezt az ablakot felnyitá s kinézett rajta. Onnan a bástyáig öt ölnyi lehet a mélység.

* Kéj és vérszomj.

Azt épen végig éri a pányva. Ott van átkötve a derekán; ez a csikós-jelmez kiegészítő része. Annak az egyik végét megkötötte az ablak keresztfájához.

XII. FEJEZET.

A MYSTERION.

Ezalatt az asztalnál maradt társaság dalra kezdett. Pajkos franczia madrigál volt. Dicsőítése a női hűtlenségnek. A refrainek után felsivított a női kaczagás hangja, keverve a férfihang hahotájával.

Egyszerre csak a torkába szakadt mindenkinek a nevetés. A gyertyák, fáklyák egy percz alatt elsötétültek, minden láng lefelé lobogott. Sötét lett.

Néhány hölgy keresztet vetett magára, s itt-ott egy «Jézus Mária» hangzott el.

Csak a nagymester nem ijedezett.

— Hahaha! Ne rémüljetek meg! Nem a Malach Hamovesh angyal jelent meg. Valaki kinyitotta a hátulsó ablakot.

Percz mulva ismét világos lett, a gyertyák vígan lobogtak. Az ablak ismét be volt téve.

A világossággal aztán a dévaj kedv is visszatért s tovább énekelték a madrigalt.

— No most csend! Ott jön Delila.

A legelső alak volt a kanaháni hölgy, a ki a karzaton megjelent. Korhű jelmez volt rajta, a minőt a palæstinai nők viselnek. Földön huzott hosszú kantus, sárga és vörös csíkos gyapjuszövetből, melybe arany és ezüst madarak voltak hímezve, azt egy tarka öv szorította át a derekán, s egy másik öv lazán volt keresztül vetve a tomporain, patyolat ingujj omlott alá a válláról, tíz sor kláris, s ugyanannyi ezüst pénzfűzér takarta a keblét, a feje fehér turbánalakú tekercscsel volt körülcsavarva. S ugyanannak

a könnyű egyptomi szövetnek a végei át voltak kötve az álla alatt s körülcsavarva a nyakán; az egész nőből nem látszott ki más a sok gunya közül, mint az a keleti barna arcz, nagy fekete szemeivel, vérpiros ajkaival. Aztán meg egy, a turbántekercs alul árulóan kihagyott fekete hajfonadék, mely térdig kigyózik alá.

A csábító Delila teljes fegyverzetében.

De talán épen az a csábító benne: megtalálni e sok titokőrző gunya között a tündért? A kanaháni hölgyek kantusa nem volt varrva, csak szalagokkal összekötve.

Kezében egy hárfa-alakú háromszögletű lant volt: annak a húrjait elkezdé pengetni, lanyhán végig dűlve a kereveten s teljes fuvolacsengésű hangon egy dalt énekelt hozzá, mely valóban a világ nyelvét képviselte, olyan érthető, mint a csalogány dala: valami assyr szerelmes románczot. (Delila szerepét Io Abulfeda herczegnő játszotta: ott a hol ő felnőtt, még ismerték a mór és kanaáni dalokat.) Ilyen szerelmes dalt csak a madaraktól lehet eltanulni.

A dalra előjön Sámson. Igen egyszerű jelmezt visel. Fehér gyapjú zubbonyt, vörös szegélylyel, melynek a szélein körül aggatott arany és ezüst pléhdarabok csüggnek, csillag, félhold és háromszög alakban, lábain fatalpú bocskorok, vállán oroszlánbőr keresztűl vetve, mely sörényes fejével a mellét takarja, izmos karjai és vállai meztelenek, haja úgy van, a hogy volt: szirony közé fűzve. Sámson és hortobágyi csikós egyforma hajfonást viseltek. Minden fegyverzete az egyetlen ólmos bot.

Delila odacsalogatja őt maga mellé a kerevetre. Kezdődik az érdekes jelenet, a hol Sámson és Delila egymás titkait fürkészik. Mindegyik nagy árt szab a maga titkáért.

Delila leereszti a sátor függönyét: árnyékban maradnak.

Ekkor a tulsó oldalán a karzatnak előjön Zsuzsanna.

A mint megjelenik, nem lehet mást látni, csak őt.

Tündéralakját leplezi egy fátyolköntös, abból a «dacca-

muszlin»-ból, melyet ha a harmatos pázsitra terítenek, nem látszik meg a fűvön. Még csábítóbb, mintha semmit se viselne.

Félénk mozdulatait meghazudtolja keblének nyugtalan pihegése, melyet fél kezével iparkodik visszafojtani. Mutató ujját ajka előtt tartja, mintha a fáknak, virágoknak hallgatást intene.

A vízmedencze márvány lépcsőjét érintik rózsaszínű lábujjai.

Összerázkódik.

Meglátta saját alakját a sötét víztükörben, s egyszerre mind a két kezével előre húzza hosszú dús leomló hajzatát, s azzal, mint egy tündérpalásttal, betakarja magát.

A «hársfa» lombjai körül egy tolvaj napkarika odavetődik az arczára. Felemelt tenyérrel védi magát ellene nagy szemérmesen.

Közbe jön egy improvisált jelenet, a mely nem lehetett betanulva. Az ódon épület gerendái között éjjeli pávaszempillangók tanyáznak. Egyike e gyönyörű phalænáknak körülrepkedi a fénylő hölgyalakot s nagy küzdelem támad kettőjük között. Zsuzsanna kergeti két kezével a vakmerő szárnyas udvarlót, minden mozdulatával új csábalakot öltve, míg utoljára a nagy fénytől elvakult pillangó beleakad a hajzatába. Akkor aztán elfogja azt, s kegyetlen diadallal veszi a két kezébe. Kitépje a szárnyait? Meg elmosolyodik. Hisz nem büntetésre méltó az, a ki a szép hölgyet világító bálványnak nézte.

— Hess! Eredj a nénédhez, súgja a lepkének s áthajítja azt Delila sátorába.

A pávaszem pillangónak is Ió a neve.

Most megjelenik a negyedik alakja is a mysterionnak. Elősettenkedik a myrtus-bokrok közül Abrekh: az ifju szerelmes.

A hires tarka köntös van rajta, melyért a bátyjai olyan nagyon irigykedének rá; kezein, lábain kösöntyűk, a fején arany abroncs, mely fehér főkötőformát szorít a homlo-

kához. Vállán az a kurta, hagyományos köpeny, mely olyan könnyen elszakad, ha czibálják.

Egész arcza megdicsőülést fejez ki.

Halkan lopózik oda bálványozott hölgye mögé s félénken, tétovázva egy csókot lop annak vállára.

Zsuzsanna kéjes ijedtséggel fordul vissza felé.

Arra a bünös oda omlik a lábaihoz, kérve, hogy ölje meg vakmerőségeért.

Zsuzsánna int neki, hogy hallgasson. S két szájat egyszerre elhallgattatni: annak igen egyszerű módja van.

Ez volt az első csók. A néma, a halálra itélt csók. A melynek ott kell meghalni, a hol megszületett.

Csakhogy ez a halott nem engedi magát eltemetni.

Dicsekedni akar a boldogságával. A csókot a hang teszi csókká.

A hölgy ijedten inti, feddi, szidja.

Az ifjú ráfogja a fülemülére, hogy az csattogott.

Hiába! már meghallották s oda lenn a néző közönség egész csók-chorussal visszhangozik reá.

Sámson félre hárítja a sátor függönyét, kémlelve.

— A fülemülék csattognak: suttogja Delila. Hát te mit ügyelsz most a csalogányokra, mikor én vagyok melletted?

És a csók az a csodaszörny, a mi önmagát teremti: egyből születik száz.

Az indulat őrjöngéssé magasul, a lélek egészen testté lesz: gondolat nincs többé, csak érzés. Emlékezet, büszkeség, félelem, minden elenyészik, oltárlépcső, vérpad zsámolya, megölt vetélytárs ravatala mind elég jó az elszabadult chimærának. Utoljára is chimæra az egész.

És mégis ragályos.

A mysterion szerint az következett volna, hogy Sámson elárulja legyőzhetlen erejének titkát. Akkor aztán jön a végzetes olló, mely a hatalmas hajfürtöket lenyirja. Csakhogy ezért Delila áldozatokat hoz. Már tudniillik az a kanaánbeli csábhölgy. Hanem az asphaleia Delilája önző volt.

Ő a mint tapasztalá, hogy Sámson kitalálja a titkát, nem játszotta végig a szerepét, hanem mielőtt a Sámsonjának a hajfürteit levágta volna, elkiáltá magát:

— Vigyázz, Sámson! rajtad a filiszteusok!

E jelkiáltásra előlépett a nászsátor mögül a filiszteus. Wammána, meztelen karddal a kezében.

Sámson félrelökte Delilát s előjött a sátorból, marokra fogva ólmos fütykösét. Csakhogy a haja nem volt levágva, mint annak a másik Sámsonnak. Nem veszté ott az erejét az asszonynál.

— Állok elédbe!

Zsuzsanna mind a két karjával ölelve tartá Abrekhet, szive ott dobogott annak a szivén.

Sámson háttal fordult feléjük.

Kezdődött az egyenlőtlen viadal. Egyiknél bot, a másiknál kard.

És annak, a kinél a bot van, nem szabad visszaütni.

Abrekh, még a varázslat mámorában is észrevette a gonosz játékot.

— Annak a kardnak hegye van! kiáltá hangosan.

— Mi gondod neked most a kard hegyére? suttogá Zsuzsanna. Az én szemembe nézz! ott a te halálod!

De Abrekh mindenképen kiszabadítá a fejét az ölelő karok közül, hogy a viaskodást lássa.

S egyszerre valami fagyos dermenet állta el minden idegét.

Látta már, hogy mit akarnak tenni ezzel a csikóssal.

Szembeállítják a leggyakorlottabb spadassinnal. Azzal a mestervivóval, a ki vágtató paripa hátáról kettős döféssel bele talál a szerecsenfő szemeibe egy villámpercz alatt.

Most érté már, hogy mi jelentése van ennek a szónak: «Van már korax!»

A kimult vak Sámson helyébe új kapuőrt kell helyezni. Másik vak Sámsont.

Miért épen ezt? Ezt a rokonszenves alakot, a kihez ő

kimagyarázhatlan rokonszenvet érez? A kinek testi erejét, lelki nyugalmát bámulja, irigyli? Miért szemelték ezt ki, hogy megnyomorítsák?

De ez az ember hatalmasan védi magát. Mintha csak ő maga is mester volna a kardvivásban: remekül tudja magától elhárítani a karddöféseket.

Ismeri ez a regulát! A fejszúrásnál nem hátra kell kapni a fejét, hanem egyszerre alásunyni, mintha a nyakcsigáját szegte volna.

Wammána kardja már kétszer döfött el a semmibe a Sámson feje fölött.

Abrekh borzadozott, mintha a láz törné.

— Ne reszkess te kölyök! suttogá Zsuzsanna, ha azt nem akarod, hogy megfojtsalak! Ne nézz oda! Ne mereszgesd a szemeidet!

S egyik szemét a másik után tapasztá le csókjaival.

Sámson vette észre már a gonosz szándékot.

— Hohó! uracskám! Te a szememet akarod kiszúrni? Abból semmi sem lesz.

S nevető arczczal védte magát a megújított támadások ellen.

Abrekh vonaglott az ölelő hölgy karjai között.

Erre Zsuzsanna egyet fordított rajta, úgy hogy Abrekh jutott háttal a viaskodók felé, ő pedig szemközt látta a jelenetet. A szerelem és a vérszomj kéjét szívhatta egyszerre.

A bottal védekező Sámson egyre tért veszített a folyvást fortélyosabban támadó ellenféllel szemben: Abrekh már közeledni hallá a lábdobogását. Ha megbotlik a vízmedencze párkányában, akkor el van veszve.

Egyszerre eltaszítá magától a szerelmes asszonynak a fejét, a ki őt forró csókjával akarta megnémítani, s teljes erejével elkiáltá magát:

«Magyar! Üsd!»

Erre a szóra a csikós egyszerre kinyujtá azt a hosszú karját, s a bot ólmos vége, mint az istennyila, úgy csa-

pott le Wammána fejére: lehetett hallani a csontnak a recsegését.

Wammána egyszerre eldobta a kezéből a spádát. Egy perczig a halál vigyorgására torzult el az arcza. Úgy volt, mint a ki egy véletlen tréfa fölött nevet: azután megfordult a sarkán, a két kezével felkapkodva a levegőbe, mint a ki táncznak indult, s azzal hanyatt vágta magát a színpadon, a fején kapott sebből kiszökelt a vér s odahullott Delila arczába, a ki ájultan rogyott le a kerevet mellé.

Ekkor Zsuzsanna hevesen taszítá el magától Abrekhet, s felszökve az ifjú öléből, kétségbeesett sikoltással rohant oda Wammanához, önfeledten kiáltva:

«Jacintóm! Szerelmem!»

S megragadta annak a fejét és csókolta az ajkait, hosszú lengő haja beteríté — a holt testét.

Az ifjú meg volt zsibbadva testben, lélekben.

Az ő szerelmese volt Wammána! Ez a tündér! Ez az istennő szeretője volt az ő mesterének.

Akár csak az ő fejére csaptak volna azzal a nehéz buzogánynyal. — Elkezdett sirni.

Sámson odaugrott hozzá s felrántotta őt fektéből.

— Herczeg! kiálta rá francziául. — Menekülj innen! Itt gyilkosaid vannak. — Te Rákóczy Ferencz fia vagy: Erdély nagyfejedelmeé. — Én küldelek apádhoz. — Nevem: Pelargus. — Vezér voltam apád alatt. — Ott az ablak. — Egy kötél van rákötve. Azon megmenekülhetsz. Fuss a karámhoz. — Ott bajtársaim fogadnak. — Visznek hazádba, a hol várnak rád. — Én itt maradok és védem a feljárást, hogy ezek itt ne üldözhessenek. — Fuss innen! — Ez a pokol!

György futni készült, de egy perczre megállt.

— Mért nem sietsz? kiálta rá Pelargus.

— Nekem nem szabad elfutnom, mert holnap reggel találkozásom van élethalál viadalra marchese di San Carloval.

— Szerencsétlen! Az a te testvérbátyád! Egymást akarjátok megölni! — S ezért az asszonyért itt?

György futott már. Az ablak csörömpölt, a mint kivágta.

A hideg szél befújt az ablakon s lenyomta a szövétnekek lángját.

A Sámson pedig megragadta annak az asszonynak azt a szép hosszú haját s annál fogva felkapva a levegőbe, keresztül hajította azt a karzat mellvédén a hívei közé.

Azzal odaállt a csigalépcső bejárata elé.

— És most jöjjetek, Sisera hadai! a hányan vagytok s próbáljatok ide felhatolni.

XVIII. FEJEZET.

EGYÜTT A KOPONYÁKKAL.

György szerencsésen lejutott a gömbölyű ablakból a pányva-kötélen a bástyára.

Csak egy gondolatja volt: az, hogy most futnia kell innen.

Minő utat czikázott végig a lelke néhány percz alatt.

A mámorító csókok! — Aztán a borzalom, hogy egy embert megvakítanak a szeme láttára! — «Üsd, magyar!» A mesterét agyonüti az idegen ember! — A bálványistennője átalakul egyszerre egy undok hetærává! — Te Rákóczy Ferencz fia vagy! — A kit meg akartál ölni, az a bátyád! — Fuss innen! — Az apádhoz! A fejedelemhez!

Egészen meg volt kábulva.

Hova fusson?

Rejtélyes megszabadítója azt mondta neki: fuss a karámhoz, a méneshez!

De merre van ez a karám? Hogy találjon ki a városból? Bécs város nagy erdő!

S azonfölül be van kerítve sánczokkal. Épen ott állt egynek a szélén. Nyaktöréssel jár a leugrás. S az árok tulsó oldalán is fal van. Arra meg nem lehet felmászni.

«Halt! wer da!» rivallt rá a bástyán járó őr.

Ez a kiáltás felrázta kábulatából. Lefutott a bástyára vezető lépcsőn. Onnan aztán, hátra sem tekintve, berohant a szűk utczába.

Bécs város még akkor olajlámpásokkal volt világítva, azok is nagy távolokban pislogtak. Tisztességes éjjeljáró ember lámpást vitetett maga előtt s jámbor családapák a zsebükben hordták a rézfödelű kézi lámpát, melylyel maguknak haza világítottak.

Györgynek a fejét a valóban átélt viziókon kívül még az a philtra is kábítá, melyet utoljára megitattak vele. Azt képzelte, hogy minden utcza olyan szűk, hogy hol az egyik, hol a másik oldalába ütődik a tenyerével.

«Hát nem akar ennek a «hunczfut utczának» vége szakadni?» *

Azután meg azt vették fel az utczák, hogy felfelé emelkedtek, mintha az égbe akarnának hágni.

«Átkozott «Kaczensteg»! Mikor jutok már fel a tetejére?»

Azt képzelte, hogy futnak utána, s kiabálják mindenfelől: «fogjátok el!»

A mint aztán egy tágas utczába kijutott, egyszerre csak egy szörnyalak állta el az útját. Óriás volt: legalább is másfél öles. A dereka kigyó, a fején vas sisak, a két kezében pőröly és vas patkó.

Ez a meseszörny volt a «Radelsäule». Még akkor Bécs utczáin, a hol egy kovácsműhely volt, azt a gyalogjáró közepére kiállított tölgyfaoszlop jelezte, ellátva a mesterség jelvényeivel.

György dühbe jött e szörnyeteg látására s a mámor

* «Hundsfottgasse» volt a neve egy belvárosi szűk utczának. J. M.

bátorságával neki rohant és átnyalábolta. Földhöz akarta vágni. Az lett belőle, hogy maga esett össze a kovácsoszlop előtt s ott elnyomta az álom. Álmodott rémségeseket, a kövön fekve.

Arra ébredt fel, hogy a föld rázkódott alatta s pokoli zsivaj hangzott a fülébe.

A mint felnyitá a szemeit, a rémálom folytatását látta maga előtt.

Egy nehéz vasas szekér jött feléje az utczán: ökrök vontatták. Attól rázkódott a kövezet.

Az a szekér tetézve volt megrakva csontokkal. Kéz és lábszárak, vázak, legfeljül a koponyák.

S ezen a csonthalmazon ült egy csoport ember, a mennyi csak ráfért, őrületes öltözetekben: férfiak, fejükön tarajos főkötőkkel, palást helyett felöltött selyem szoknyákban, némelyiken olyan ing volt, a melyik nagyon hasonlított holmi szemfödélhez: csakhogy csupa rongy volt.

Többen pedig a kocsi mellett kullogtak, szurokfáklyával a kezükben. Ha egy-egy koponya leesett a szekérről, azt elfogták gurultában: «Hohó, Bruder Beinmann! ne szökj el!» s visszadobták a szekérre.

Egy nagy csobolyó volt velük: az kézről kézre járt; az akonájárul ittak.

És aztán dalolták hozzá, rikácsoló chorusban a népszerű bécsi nótát:

«Egy napi jó kedv:
  Végy fürdőt
Egy heti jó kedv:
  Bortömlőt
Egy havi jó kedv:
  Disznót ölj.
Egy évi jó kedv:
  Megnősülj! *

* Eredetiben sokkal jobb.

«Wiltu ein Tag fröhlich sein
  Geh ins Bad

Ez pedig nem volt káprázat, hanem egy nagyon egyszerű intézmény. A Szent István templom katakombáiból, minthogy már nagyon megteltek, takarították ki a legrégibb lakókat, hogy az újaknak helyet szorítsanak. Ezeket a depossedáltakat aztán a városon kívül elsirolták egy nagy közös sírgödörbe. Azok az éneklő legények a sirásók voltak. Bizonyára nem tartoztak a társadalom felsőbb osztályaihoz, sőt fel lehet tenni, hogy nagyon elzüllött ficzkók voltak.

Ezt a szállítmányt csak éjjel lehetett a városon keresztül vinni, a mikor rendes polgárember nem járt az utczán.

A mi a halotti köntösökből, szemfödelekből még épen megmaradt, ez a sirásók osztályául jutott. Némelyik jól járt, a kinek aranycsipkés főkötő maradt a markában. A koponyának nincs már arra szüksége.

Egyik legény észrevette a földön fekvő alakot.

— Nené. Itt is van még egy! No gyere pajtás: téged is elviszünk a temetőbe.

György kábultan bámult a világba.

— Temetőbe? hebegé. — Valami ösztönszerű sugallat támadt az agyában. Az bizony nagyon jó lesz. Vigyetek a temetőbe.

Annyit sejtett, hogy a temető kívül van a városon, s hogy ő neki nagyon jó lesz az valamire, ha a városból kijuthat.

A legények kaptak a tréfán s feltették az ifjut a szekérre.

Furcsa maskara volt. A bibliai József tarka jelmezében.

Wiltu ein Wochen fröhlich sein
  Lass zur Adler.
Wiltu ein Monat fröhlich sein
  Schlächt ein Schwein.
Wiltu ein Jahr fröhlich sein
  Nimm ein jung Weib.

Valami részvényesnek nézték a mult esteli proczessióból, a kinek nagyon meg találT használni a mulatság.

A vén kocsis, a ki az ökröket vezette, megszánta, hogy olyan nagyon didereg s megkinálta a butykosából.

Régi gyógymód mámor ellen az alkohol.

Attól a korty pálinkától félig-meddig eszére tért.

— Hová megy ez a szekér? kérdezé az ökörhajtótól.

— Ki a temetőbe.

— Hisz a bástyakapu be van zárva.

— Kinyitják ennek a szekérnek.

— Akkor én is megyek.

— Hol lakol úrfi?

— Ha én azt tudnám?

— Hát hova akarsz menni?

— Megállj csak! A Bärenhaushoz. — Nem. Nem. — A karámhoz.

— Mi az a karám?

— A hol a vad lovak vannak.

Ezen aztán az egész társaság röhögött.

Vad lovak! Bécsben! «Der meint die Heupferde!» *

— Hát hogy híják a tátit? kiáltotta fülébe az a legény, ki a földről fölszedte. — Azt nem kérdem, hogy téged hogy hínak? mert azt nem tudod.

György megerőtette az eszét. Hogy is hívják az ő apját? Giunchi gróf? Az nagyon régen volt. — Marchese di San Christina? — Az is elmult már. Igazat kell mondani becsületes emberek között, s ezek bizonyára becsületes emberek.

— Az én apám Rákóczy Ferencz....

Erre a névre általános «hujjahó» ordítás támadt a legénység között.

— Rákóczy Ferencznek a fia? Hisz akkor te egy princz vagy? Héj Sündfegerek! Dallingerek.** Kezet-lábat csó-

* Szöcskő. — Népies nyelven.

** Tolvaj nyelven Sündfeger: bűnbánó. — Dallinger: önkor-

koljatok a princznek! Megkerült a Rákóczy Ferencznek a fia.

A lármás bohó had majd szétszedte furcsa hódolatával az ifju embert. Alig tudott szóhoz jutni bámultából.

— Hát ismered te az én apámat? kérdé hebegve a mostkerült pajtástól.

— Hogy ismerem-e? Hisz mindennap látom azzal a két kukucsálómmal. Az a Malach! A király.

— Miféle király?

— Hát mind a húsz nemzetnek a királya.

Azzal gyorsan elhadarta neki mind a húsz nemzet nevét. Soha sem hallott azok közül egyet is említeni valaha.

— És te micsoda nemzethez tartozol? kérdé György.

— Én Kammesierer vagyok. Diákul is tudok. Vinus, vina, vinum! Vinum est divinum! Deo gratias! Rogo humillime. Det mihi elemosinam. Nec parentem, nec marentem habeo: solummodo unum fratrem, sed est etiam puella. — Hát te tudsz-e diákul?

— Nem tudok.

— Hát «kart»-ot tudsz? Briefelwetzerolni tudsz?

— Nem is értem, mi az?

— Hát bregolni? genffolni? fladerfaszolni? Egyiket sem?

György csak a fejét rázta mindezekre. Idegen szavak voltak ránézve.

Ah! hát csak Blickschlager vagy? Részegen feküdni az

bácsoló. — Kammesierer: kicsapott diák. — Kars: irás. — Briefelwetzerolni: irni. — Bregolni: koldulni. — Genffolni: csenni. — Fladerfaszolni: kuruzsolni. — Blickschlager: részegséget tettető. — Kandirer: kikeresztelkedett zsidó. — Szabbath: lakoma. — Mirakelpalota: csavargók gyülőhelye. — Flick: fiú. — Breitfusz: ludpecsenye. — Regenwurm: kolbász. — Schürnbrand: sör. — Klenkner: béna. — Billträgerin: terhességet tettető némber. — Wunnenberg: szép leány. — Alamázia: pálinka. — Schmollis fiducit: diákok borköszöntői. — Klems: börtön. — Dolmán: akasztófa. — Schmalkachel: áruló. — Trittling: papucs.

utczán, s felszedetni magadat? Igazi princzhez való hivatal! No majd örül az apád, ha megint megkaphat. — Sokszor emlegetett az öreg. — Elloptak tőle a kandirerek, mert nagyon szép gyerek voltál, s eladtak a Mizraimitáknak. No nem igaz? Egyptomból jöttél? A szép Potifárné volt az asszonyod? Abrekh volt a neved?

Györgynek a feje még jobban elkábult erre a beszédre. Honnan tud ez az idegen ember ilyen titkokat?

— No lesz ma nagy szabbath a mirákelpalotában, ha a Malach meglátja a visszakerült Flicket: lesz Breitfúsz, meg Regenwurm, — hordóval a Schürnbrand erre a nagy ünnepre, a Klenknerek tánczolni fognak a Billträgerinekkel.

S az egész díszes társaság ujjongása kisérte ezt a beszédet, melyet úgy látszott, hogy értettek.

György pedig azt képzelte, hogy egy idegen planétába esett be, mint Klimius Miklós, a kiről az inasától hallott meséltetni. Majd mindjárt jönnek azok az emberek, a kiknek csak egy lábuk van, s beszéd helyett, a felhúrozott mellükön hegedülnek.

Az új pajtás, a ki magát Kammesierernek vallotta, egész bizalmával megtisztelte.

— Ma én is lakodalmat fogok tartani. A Wunnenberggel, a legszebb leánynyal fogok ma csókolózni: Bruderschaftot iszom vele. Tudod, hogy ki volt a legszebb leány a világon? Hahó! Nem találod azt ki. A szép Paradies Flóra! Milyen gyönyörű név! Flóra! A Blankenburgi herczegnek volt a szeretője. — Szeretett az mást is. — Különösen a szegény Kammesierereket. — Ha egy kántáló scholaris került eléje, azt alamizsna nélkül el nem bocsátotta. — Megtudta a herczeg. — Méregbe jött rajta. Kapta magát, mikor a szép Paradies Flóra édesdeden aludt, egy hosszú rézszöget keresztül ütött a halántékán. Nézd, most is itt van a rézszög a fejében.

Azzal elővett a táskájából egy eldugott koponyát s odatartá György elé.

— Hát nézd! Lehet ennél szebb koponya a világon? Milyen szép állkapocs! A két sor foga csupádon igazgyöngy. Nem csókolni való? Héj rózsám, violám! Szép Paradies Flóra. Szereted-e még az alamáziát? Ma együtt iszunk dosztig. Te az én számból, én a tiedből! Schmollis! Fiducit! Szép halálfő!

A czimboraság röhögött és toporzékolt.

— Nem teszed te azt meg! ingerkedék vele a vén kocsis.

— Nem teszem meg? Akár mindjárt! Töltsd ide a szájába azt az alamaziát!

Meglett a kivánsága.

Akkor aztán feltartotta magasra a tenyerébe fogott koponyát.

— A te egészségedre tündérszép Paradies Flóra! ott a másvilágon!

— Ne az égben keresd azt, hanem a pokolban! kiáltozának rá a czimborák.

Azonban még sem válthatta be a szavát, mert a mint a szájához akarta vinni azt a szörnyű serleget, az egyik ficzkó odatartotta a szurokfáklyát, s attól a borszesz lángra lobbant, s a kék-zöld tűz egyszerre tódult ki a koponya minden nyilásán.

— No most csókolódjál a szép Flórával, Kammesierer.

A ficzkó aztán úgy tartotta a kezében magasra emelve a lángsugárzó koponyát, míg a csonthordó szekér eljutott a Rothenthurm-kapuhoz.

A zakatoló szekér zörgése előidézte az őrszobából az alabárdos kapuőrséget.

A kulcsár tudni akarta, hogy ki az, mi a neve, a ki éjfél után a Rothenthurm-kapuján ki akar menni. Mi czélja van?

A Kammesierer szolgált neki az urak és hölgyek neveivel, a kik a szekeret elfoglalják: herczegek és zászlós urak. Czéljuk egy kis kéjkirándulás a zöldben.

— Nem a döglött méltóságokat kérdem, hanem az eleven gazficzkókat.

— Semmi gazficzkók! Respekt, uram! Tessék salutáltatni az őrséggel. Ez itten princz Rákóczy! a király fia!

Arra aztán a kulcsár is nevetésre fogta a dolgot: az alabárdosok tisztelkedtek a lándzsáikkal, hanem a lándzsanyéllel ráhúzkodtak a hátulmaradók irháira. A kapu lánczai csörömpöltek, a szekér kidöczögött a felvonó hidon.

György szerencsésen kijutott a városból.

Még azután a folyami hidon kellett átdöczögni a szekérnek. A tulsó parton már puszta tér volt, s ágyulövésnyi távolban kezdődött a külváros, alacsony házaival, lámpástalan utczáival.

A csipős szél jól esett György lángoló agyának itt künn a szabadban.

Az új czimbora odadörmögött a fülébe:

— No komám! Ha valami okod van a klems-kerülésre, vagy a dolmántól félsz, itt most nincs schmalkachel, bizd a trittlingre a dolgot! Aztán csak mindig a nyomomban tarts. Meg nem állunk a mirákelpalotáig.

Néhány percz alatt mind leugráltak a ficzkók a szekérről s egyszerre elpárolgott az egész csapat, mintha a föld nyelte volna el őket. A fáklyások egyedül maradtak a szekér mellett. Ezek lehettek az igazi sirásólegények. A többi a díszes alvilág nemzetségéhez tartozott, a kik kapuzárás után benn rekedtek a városban (vagy épen valami sötét keresetben jártak) s ezzel az alkalmatossággal utazának a kapun keresztül, mind valamennyien a csavargók hatalmas czéhének tagjai.

XIX. FEJEZET.

A CSAVARGÓK ORSZÁGA.

Valóságos állam volt az államban. (Status in statu). Huszonnyolcz nemzetségre voltak felosztva, mindegyiknek saját elnevezése, külön mestersége, hivatása, a melyre kora gyermekkorától betanították az emberét. Még nyelvüket is úgy lopták össze: németből, tótból, zsidóból, czigányból, a mit egymás közt beszéltek.

Az ő dominiumuk volt az utcza, a templomküszöb, a vásártér, a kapualja; pénztáruk a persely, a tarisznya. Jövedelmük épen annyi volt, a mennyi a mai napra kellett: holnapra nem volt szabad eltenni semmit.

Egész légióra ment a sánták, vakok, nyavalyatörősök száma, a némák kerepeltek, a vakok énekeltek, a félbolondok érthetetlen kurjongatással vonták magukra a figyelmet. Voltak zarándokok, a kik kopott szőrkantusban, kagylóval körített kalapban, keresztvégű vándorbottal járták be a várost s beszéltek a szentföldön szerzett tapasztalataikról. A vándorló diákokat meg lehetett ismerni arról, hogy diákul kántáltak s minden öltönydarabból ki voltak nőve; egészen tisztességes öltözetük volt a tönkrejutott kalmároknak, a kiknek a hajdemákok mindenüket elrabolták. Ellenben alig akadt meg a rongy a pogány fogságból hazaszabadult rabok testén s látható volt a meztelen csánkóikon a bilincstörés hege. Bűnbánó leányok betakart arczczal jártak a vásárban s vezeklésük jeléül nyirfaággal verték a meztelen hátukat. A Lázárok sáfránynyal besárgítva jártak házról-házra, nyöszörögve, hálálkodva. Ellenben voltak nemes uraknak öltözött csavargók is, kik üldözőik elől menekültek s ajánló levelekkel voltak ellátva. Sápadt leányok csodatevő szűzeknek

adták ki magukat, a kik extaticus állapotukban nem érzik, hogyha a karjukon tűket szurkálnak keresztül, viziókat látnak, a megboldogultak lelkeivel beszélnek s apró üvegcsékben csodaerejű vizeket osztogatnak mérsékelt árért. A kártyavetőnők jövendőt mondanak, lopott jószág tolvaját kiolvassák, szerelemitalt árulnak s rejtett kincseket segítenek fölfedezni. A félkézkalmárok igyekeznek a hoszszú ujjaikkal elkaparítani a tolongásban az erszényeket, s a parasztokat rászedik hamis aranyakkal. A kocsmákban lesnek prédájukra a hamis játékosok, a kikhez az áldozatul kiszemelt parasztot a csaló madarak vezetik. Éjjel folyik a munkájuk a betörőknek, a kik között megint rangfokozatot képeznek a kik csak jó reggelt kivánnak, nyitott ajtókon belopózva, a kik megint tolvajkulcsokkal remekelnek, a kik aztán kecskelábbal törik fel a nehéz vasajtókat, s a kik végül emberölésre is el vannak készülve.

És ezek mind egymás kezére dolgoznak, az egész társaság összetart, egyetért. Vannak törvényeik, alapszabályaik, s van, a ki törvényt tart közöttük: az a Malach, a király. Ezt szabadon választják. S ez tesz igazságot a peres ügyeikben; büntetést oszt: botoztat, korbácsoltat, akasztat. Életnek és halálnak ura, a milyen egy király szokott lenni. Ő vezeti az állam ügyeit: ha valaki bajba került, azt kiszabadítja. Kémeket tart. Az üldöző fogdmegeket megvesztegeti. Házasságot köt és elválaszt, confirmál, rangot oszt, kinevez. Felosztja a társaság jövedelmét, hogy mindenkinek jusson belőle. Ünnepeket tart a társaság emlékezetes napjain, s ha valakinek az a fátuma esik a társaságból, hogy az akasztófán végzi, annak a nevét megörökíti. Megkeresztel és temetkezik. Ő a császár és pápa ebben a társaságban!

Szokásuk a vagabundtársaság királyainak hires historiai neveket «lopni» a maguk számára.

A mostaninak a neve Rákóczy Ferencz. Vagy a hogy a külföldi tudósok irják: «Ragoczky».

Nemzetségére nézve czigány. Nem magyar, nem német, nem oláhczigány, hanem «kóbor czigány».

A magyar czigány «rom»-nak nevezi magát, a kóbor czigány «zsidó»-nak.

Ennek a társaságnak nem is lehetne illőbb alakot keresni királyul. Hatalmas öles termet, szivós izmokkal, széles vállal, kicsiny kezei és lábai indus eredetére vallanak, maga a feje pedig festőnek való modell. Tojásdad arcz, rézbarna szinű, csiga metszésű száj, keskeny bajuszszal, mely göndör szakállával összefoly, fényes fekete göndör haja domború homlokáról füle mögé csavarva, gazdag hullámokban omlik vállaira. Igazi dalia.

A czigányneve (mielőtt királylyá választották volna) «Piránó» volt, a mi czigányul annyit jelent, hogy «szerető».

Meg is érdemelte.

Már csak mi is maradjunk ennél a névnél, ne koptassuk azt a Rákóczyt.

Mikor ez az alak végig megy Bécs utczáin, fején hatalmas báránybőrsüveg, foltos kék mentéjén lúdtojásnyi ezüst filigrán gombok; a mellén három csattos mentekötő: a középső csatton domborműben kiverve egy ágaskodó lovat fékező férfialak. Ez a vajda családi czímere. Vörös nadrágját tenyérnyi széles szíj szorítja a derekához, annak is nagy ezüst csattja van. Az egyik kezében viszi a buzogányos nádpálczát, mely külömb a herczegi portások botjánál, vagy a tambour majorénál. Azon is czímer van: egy kigyóval küzdő oroszlán. Ez meg a vajdaság czímere. Hát mikor ebben a parádéban megjelenik a piaczon, minden ember mutogat rá: «Ott megy a csavargók királya! A Rákóczy!»

A hatóságnak van tudomása róla, hogy ez a király. Tetszik, hogy ezt a nagy nevet kuszpitolja. Hadd szokja meg a publikum, hogy ezen nevetni szabad.

Mert bizony szabad azon nevetni, mikor egy király az egyik kezében a hatalmas vajdajogart emeli, a másikban

pedig egy réz-üstöt tart a fülénél fogva, a melyben több üst van beskatulyázva, s azokat árulja úton-útfélen a vásári népnek.

Mert a csavargók királya maga becsületes mesterséget űz. Rézkondérokat készít. Az egész népe mind tolvaj, csaló, koldus. De ő maga nem lop, nem csal, nem koldul. Úgy is illik. Ezért is van tekintélye a népe között: ő csak vezeti az általános munkát.

Estére aztán, az angelus elhangzása után az egész csavargó had elhagyja az utczákat, s takarodik haza.

Többfelé vannak az «otthon»-aik elosztva: egész strategiai rendben.

Egy része a Bettlerstiege körül lakik, a Köniqinkloster táján. A másik a Hernalsi úton, a mely menedéket virágos nyelven úgy hívnak, hogy «Bad im Elend».* A kiknek éjjeli munkájuk van, azok egy nagy pinczébe bujnak le a Rothenthurm-utczában. De a főhadiszállás a «Kothluke»-nél** kezdődik. Ott van a király residentiája: a mirákelpalota. Ott tartják a törvényszéket, ott csinálják a haditerveket, s ott tartják a fényes lakzikat.

Mikor a koldusok, a csavargók ünnepet akarnak ülni, akkor mind a mirákelpalotába gyülekeznek. Ott azután ledobják a rongyaikat, mankóikat, lemossák a beteg szint, a ragyát az arczukról, megnyilnak a szemeik, kiegyenesednek a lábaik; felöltöznek gavalléroknak, menyecskéknek; csapra ütik a hordót; muzsikát csinálnak s folyik a dáridó világos virradtig.

Azért csodapalota a neve, hogy így átváltoznak benne az emberek.

A mirákelpalotát maguk a bécsiek is (a kik nem tartoztak a díszes czéhhez) csak akkor látták, a mikor a Szent István tornyába felmentek s annak a ballustrádájáról körültekintettek a vidéken.

* Nyomorfürdő.

** Sárlyuk.

Nem volt valami csábító tájék. Kopár pusztaság közepett egy rendetlen háztömkeleg, melynek közepéből valami furcsa nagy épülettömeg emelkedett ki. A kupolájáról azt lehetne hinni, hogy valami török mecset, csakhogy a tetejét sem minarét, sem gloriette nem ékesíti, hanem egy öblös kémény, mely éjjel-nappal füstölög.

Öreg emberek emlékeznék még rá, hogy a törökmegszállás idején ez az épület volt a tábori sütőház, a hol a negyed millióra menő török hadsereg számára a kenyeret sütötték. A kerek épületben volt köröskörül száz sütőkemencze. Ugyanakkor támadtak azok a házak is egy csoportban. A hadjáratok hienáinak a barlangjai voltak. Az a sok markotányos, kufár, csiszár, uzsorás, rabkereskedő czigány, a ki seregestől kisérte a török tábort s vásárt ütött a martalék fölött, a mit a portyázó tatár csapatok összeharácsoltak. Ezek vetették meg az alapját a jól rendezett tolvajtársadalom fő-főmenhelyének. Maga a társadalom megvolt régen s már két századdal előbb megvolt a constitutiója.

Hanem ennél jobb helyet nem választhatott ki magának.

Az egész környék vadvízjárta, egész évben sáros. Az egyik oldalán a házcsoportnak a török temető, a másikon egy tőzegvágás. A hátamögött a vesztőhely, kavicslepte avar közepén, melyet csak egy fehér nyárfák közé elrejtett ház szakít félbe: az a gyepmester háza. Nem kóborol ott más, mint elzüllött kutyák, a mik lehúzzák az eleven embert; hollók, varjuk seregestől felszállnak a magányos nyárfákra, meg arra a négy oszlopos szomorú emelvényre.

Egyetlen utcza vezet e háztömeg közé, a melynek jellemző neve a «Kothluke».

Rászolgál a nevére: minden évszakban végtől végig sár, latyak és deget. Azon szekér soha nem jár. A házak alacsonyak, rendetlenül össze-vissza épitve, itt deszka, ott vályogfal, zöld penésztől, salétromtól belepett vörös tégla; zárt ajtók, papirossal beragasztott ablakok, leskelődő lyu-

kak az oldalfalakon. Néhol egy alacsony ajtajú bolt, melynek küszöbén rongyokba bugyolált anyóka gunnyaszt.

A Kothlukéból nincs kijárás: zsákutcza az. Ellenben minden házból van a másik házba átjárás, vagy a padláson, vagy földalatti folyóson keresztül: lehet belőle szökni mindenfelé. Az utczaajtóra nem is kerülnek az emberek: tudják a járást az egész labyrinthban. Hasztalan jön ide a policzáj kutatni, motozni, nem talál meg semmit és senkit. Még a mirákelpalotának a bejáratát se tudták felfedezni soha. Csak látják, hogy a kéménye füstöl, de hogy hol járnak bele, azt idegen meg nem tudja.

A míg a Kammesierer Györgyöt a Kothlukéig elvezette, megismertette őt így sebes-kutyafuttában a helyzettel.

— No hallod-e Bruder, ez szerencsés fogás volt, hogy ma rád találtam. A Malach ezért meginvitál malaczpecsenyére. Jobbkor nem kerülhettél volna haza. Épen ma csipték nyakon a Ragoczkynak a nagyobbik fiát.

— Az én bátyámat? kérdé György ijedten.

— Ha te is a Ragoczky fia vagy, akkor annak a nagyobbik fia bizonyosan a bátyád: a phrálod.*

— Hát miért fogták el a bátyámat?

— Azért, mert nagyon szerette a szenteket.

— Hát nem szabad a szenteket szeretni?

— De ő azokat a szenteket szerette, a kik ezüstből vannak kifaragva.

— Lehetetlen!

— A biz úgy van. Ez a templáriusok közé tartozott.

Ezen még jobban elbámult György. Hisz ő azt hitte, hogy ő tartozik a templáriusok szövetségéhez, a kik a Bafomet templomában egészen mást csinálnak, mint a szenteket szeretik.

— Tudod: templáriusok azok, a kik a templomokban elbujnak, becsukatják magukat, s aztán felnyitogatják a

* Bátya — czigányul.

szentségtartókat s a mi szent ezüst és arany a kezükbe akad, azt elszeretik a papoktól.

— S a bátyám ezt a mesterséget űzte volna?

— De nagy sikerrel. Majd meglátod, ha az öreg kipakol a te feltalálásod örömére a közös kincstárból: mennyi drága billikom, arany, ezüst bokály kerül onnan elő! Olyankor a koldusok mind aranyból, ezüstből iszszák az áldomást.

— S a bátyám ebben részt vett? Pedig milyen lovagöltönyben járt.

— Hja, pajtás, látsz te majd itt hímzett uribenás * vitézeket is. Azok is csak olyan begárdok, mind a többi. Hanem tegnap rajtavesztett a princz. Valaki elárulta. Nyakon csipték. Aztán kikötötték a pellengérre. Ha ott jártál volna a vásártéren, megláthattad volna.

Györgynek rémledezett a tegnapi nap emlékeiből olyasmi, hogy csakugyan látott valami népcsődületet a pellengér körül, mikor az uri társasággal ökrös szekéren arra mentek, de akkor nem ügyelt rá. Az ő bátyja lett volna az? A marchese di San Carlo?

Kábult fejével mindent el lehetett ma hitetni.

— És most mi történik a bátyámmal?

— Hát, hogyha a Malach ki nem tudja kaparítani a lurdéha** kezéből, bizony eljut abba a lakodalomba, a hol a széló *** a menyasszony.

Györgynek a szeme előtt kezdett vörös lenni a világ. Az járt a fejében, hogy ő a bátyját erőszakkal ki fogja szabadítani.

Ezalatt eljutottak a Kothlukéig. A Kammesierer a legelső háznak az ajtaját felnyitotta`s azon bevezette Györgyöt. Aztán keresztül-kasul hurczolta magával szűk folyosókon, csapóajtókon, rozoga lépcsőkön keresztül, míg

* Díszruha — czigányszó.

** Katona.

*** Kötél.

egyszer aztán egy olyan udvarba jutottak, a mely körül volt falazva, nem volt benne semmi kijárás.

Csak egy kankalikos kút volt az udvar közepén, a kútostor le volt bocsátva a kámvába.

A Kammesierer felhúzta a kútgémet, s beleállt a vederbe.

— No most ereszsz le engemet, aztán szállj le utánam.

György úgy tett, a hogy mondva volt neki.

Azon a kúton át volt a bejárás a mirákelpalotába. Egy földalatti folyosó vezetett odáig, a melyből kőlépcsőzet kanyargott fel a csapóajtóig. A mint azt a fejével felemelte a Kammesierer, előttük állt a csodapalota.

A hajdani török tábori sütőház szilárd épület volt, a minőt a törökök hagytak hátra mindenütt, a hol ideiglenesen is letelepedtek. Egy nagy köröndöt képezett, melybe számtalan kemenczeszáj tátongott körül. Hajdan kenyérsütő pestesek, most pedig válogatott vendégszobák. Cabinets particuliers! Néhány meg volt hagyva tűzhelynek, azokban lobogott a tőzegparázs. Lánczra akasztott bográcsokban rotyogott a lakoma, a miben roppant fakanalakkal kavargatott egy-egy félmeztelen alak. Egyik pestesből pedig kovácsműhely volt alakítva, a hol rézkondérokat készítettek. Ezeknek a tűzlángja világította meg az egész palotát csodálatos lakóival együtt. A füst a nagy kéményen tódult ki, melyen a kupola végződött.

Benn a köröndben úgy nyüzsgött az ember, mint valami országos vásárban. Nem volt már koldusjelmez látható. Divatos stuczerek udvaroltak felcziczomázott mamzelleknek, s egy pár hegedű és klarinet zenéje mellett olyan szép menuettet jártak, mint akármely salonban, a muzsikusok nem voltak már vakok s a tánczosok nem voltak sánták, s a ki a colonnet fenhangon kommandirozta, szintén nem volt ma siketnéma. A hosszú asztalnál javában folyt a lakoma s a bográcsokból nagy czinkanalakkal osztogatták a húsos kását, a mibe minden, a mi jó és drága, össze volt főzve, füge, mazsolaszőlő, szerecsendió és avas szalonna.

Az asztalfőn ült a Malach. Csak a férfiak ültek, a hölgyek a hátuk mögött álltak, ős aristocrata szokás szerint s a férfiak fején keresztül nyulkáltak a tálba, természetesen kés, villa, tányér nélkül, a hogy hajdan étkeztek a lovagkorban, midőn még «Erkölcsös Henrik» rá nem diktálta az asztali rendet Bécs lakosságára.

Volt ott mindenféle nyelven tartott beszéd, melyet mégis mindenki megértett. A tolvajok régen feltalálták a volapükot.

A Kammesierer és a sírásók a sereghajtók lehettek már. (Éjfél után járt az idő.) Az asztaltársaság nagy riadallal fogadta őket, s rögtön helyet szorítottak számukra a hosszú padon. Egyszerüen ment az. Az egész padsor neki vetette a vállát egymásnak, a ki a tulsó szélén ült, az lemaradt a padról, így jutott helyhez az ujon érkezett.

— No, Kammesierer! Mi hír a Kielámból?* kiálta az asztalfőről a Malach.

— Jó hírt hozok, Malach. Megtaláltam a rajkódat. Tudod, azt, a kit elvettek tőled az iltisek,** ráfogták, hogy lopott gyerek, itt hozom. Ihol van! No hát, legényke, mondd, hogy ki az apád.

György egész komoly orczával mondá:

— Az én apám Rákóczy Ferencz, a fejedelem.

— Az vagyok én! A Rákóczy Ferencz, a nagy fejedelem. A te édes apád! Szeretett szép rajkóm. Csakhogy megkerültél. Nézzed, bibast! Hisz úgy hasonlít hozzám, mintha csak a szájamon köptem volna ki!

Azzal összeölelte, csókolta Györgyöt, s oda ültette maga mellé a lóczára.

És György egészen meg volt elégedve, hogy már most hát ő rátalált az apjára, a fejedelemre, a kihez őt a kutyás ember utasította.

Ez az egész társaság, a melybe belecseppent, valami

* Város.
** Poroszlók.

nagyon derék gyülekezetnek tünt fel előtte, az után a másik társaság után, a melyből megugrott.

A Malach szakasztott olyan öltözetet viselt, mint az asphaleia nagymestere a maskarádában. Csakhogy ez nem volt maskara, hanem igazi fejedelmi habitus. Büszke volt az apjára. De még az is ő rá.

— Jaj de régen vártalak, szeretett rajkóm! Azóta a szegény anyádat is elvitte a devla, dikhecz a másvilágra. Nem maradt már csak a phrálod[1] a «Csercsen».[2] Az is úgy hasonlít hozzád, mintha egy fáról szakították volna. Aztán meg a Mirikló.[3] Hol van a Mirikló? Bujj elő a sutból. Nézd, itt van a phrálod. A kisebbik phrálod.

A Mirikló azonban már elhagyta a vidám társaságot, s elment aludni az egyik kemenczébe, csak a két mezítelen lába volt ki belőle. Sehogy sem akarta meghallani, hogy a nevét kiabálják.

— Hej te Sosoj![4] Gyere elő az asztal alól. Eredj oda, csiklándd meg a talpát, hogy ébredjen fel.

Erre az intésre előbujt az asztal alól egy purdé, a kinek az egész öltözete egy piros nyakravaló volt, úgy tudott négykézláb futni, mint a nyúl. Odament a pesteshez s megcsiklandta a leánynak az egyik talpát. Arra az a másik lábával jól pofon rugta.

— Húzd ki a lábánál fogva! kiálta rá a vajda.

A Sosoj szót fogadott s kihúzta a leányt a kemenczéből, minden rugkapálózás daczára.

A Mirikló lehetett valami tizenhárom-tizennégy éves hajadon. Valóságos czigány leány. Csak egy ing volt rajta, az is egészen izabella színű, itt-amott szétnyilva. A bőre olyan, mint a barna bársony. Karcsú, macska hajlékonyságú a termete, leányosan kifejlett bájakkal. Vékony újjai,

[1] A czigány ph nem f, hanem p. és h.
[2] Csillag — czigányul.
[3] Gyöngy — czigányul.
[4] Nyúl — czigányul.

keskeny lábai, gömbölyű bokái. Szénfekete haja lelóg az arczába. A szemeit, mint az álmos macska, összehúzva tartja, s a két öklével dörzsöli. Úgy nyafog:

— No mi kell már? no! Nem tánczolok többet! Az apád lelkének sem tánczolok. Nincs lábam. Nem találom. Alhatnám.

S kiránczigálta a kezeit a Sosojéból.

Ekkor aztán maga a vajda ugrott oda hozzá s megfogta a kezét.

— No te phéna.* Hát nem jösz, mikor hívlak? Itt a phrálod.

Erre a leány eltakarta mind a két kezével az arczát s elkezdett jajgatni.

— Jáj! jáj! jáj! Vele álmodtam most. Azt láttam, hogy viszik a dolmánhoz. Sok sok lurdok voltak. Ereszsz vissza, hadd álmodjam tovább, mi lett a Csercsennel.

— Ne te bibas! Nem a Csercsen jött meg, hanem a Jiló.**

— A Jiló?

Erre rögtön felnyiltak a leánynak a szemei. Nagy karikaszemek! S a mint meglátta Györgyöt, nagyot sikoltott, mint a felriadt vad madár, s odarohant hozzá, ölébe vetette magát, átkarolta két szívós karjával s elkezdte csókolni a szemeit, a két orczáját, az ajkait. Csak úgy csattogott, czuppogott az a két vérpiros ajka.

— Jiló, kedves Jiló! Jaj de szerettelek, mikor kicsi voltam.

Györgynek nem is esett rosszul ez a megtévedés. Fogadta az ölelést, a csókot, hiszen testvércsók volt. Czigánycsók volt, hazugság volt. S mégis mennyivel igazabb volt, mint az, amelylyel ama tündér elbűvölte.

Azoknak az áruló csókoknak az ámbraillatától egész

* Leánytestvér — czigányul.

** Szív — czigányul.

beteg lett, most ezek a hagymaszagú csókok kigyógyították belőle.

Hoztak neki ételt és italt. Az italt nagy ezüst billikomban. Sör, bor, pálinka összekeverve, a sült egész ürüczomb ezüst tálon, hozzá dió csemegéül.

Mirikló megtanította rá, hogyan kell a sültet tízkörömmel trancsirozni, a hol nem enged az inasrész, az ember a fogával harapja el, s aztán a phéna a két kezével tömi a phrál szájába a falatokat, «egyél, kedves Jiló!» S minthogy a kenyérevés nem czigány szokás, diót esznek a hús mellé. Azt meg a fogaival törögeti meg a phéna a phral számára. Úgy eteti, mint a csóka a fiát.

A muzsikusok odajöttek a hátuk mögé, s most már az ő fülükbe húzták a nótát, a mihez a Sosoj járta a rókatánczot.

Az egész társaság örömét megzavarta egyszerre egy teljes lovagornátusban megjelenő alak, puderes parókával a fején, koszperddel az oldalán, a ki az ittas alakokat jobbra, balra taszigálva, mint a ki itthon van, a Malachig furakodott.

— Ohó, Herterick![1] Mi hírt hoztál Herterick?

— Elég rosszat. A Csercsent nem adták ki a klemsből az én jótállásomra. Pedig a nemesi parolámon kívül még egy zacskó hamis Hellerrichtigert[2] is kináltam az iltiseknek. Azt mondták, hozzak bizonyítványt, hogy a Csercsen valósággal Gugelfranz,[3] a ki nem genffolni[4] akart, mikor a Difftelbe[5] bezáratta magát, hanem jámbor Christianer,[6] a ki ájtatoskodás közben elaludt, s nem vette észre, hogy az ajtót bezárták. Gyorsan készíttess, Malach, egy Briefelt,

[1] Kardos — tolvajnyelven.
[2] Forint.
[3] Szerzetes — tolvajnyelven.
[4] Lopni.
[5] Templom.
[6] Zarándok — tolvajnyelven.

hol van a Briefelwetzer? Kammesierer! Te tudsz diákul. Diktáld neki az igazságot. Te meg, Malach, keresd elő a mölchi apátság pecsétnyomóját. Hajnal előtt készen legyetek vele, mert vásár napján gyorsan ítélnek. A Csercsen már ott van a siralomházban, s a nyakravalójának a vége Cavaller * kezében.

A Malach kiosztá a parancsokat nyugodtan a szakértőknek a hamis bizonyítvány elkészitésére.

— Megálmodtam én azt! jajveszékelt Mirikló. Viszik a bátyámat a vesztőhelyre.

— De nem viszik! kiálta fel György, a mindenféle italok és indulatok keveréke egészen elkábítá a fejét. Nem engedem, hogy a bátyámat kivégezzék.

Ezért még több csókot kapott Miriklótól.

S a csókok még jobban feltüzelték. Fenhangon szólt oda a társaság közé.

— Nem engedjük azt a gyalázatot megtörténni familiánkon, a nemzetségünkön! Kiragadjuk a Csercsent a poroszlók körme közül erőszakkal. Feltörjük a börtönt, leöljük a strázsákat! Ki jön velem? Én megyek elől. Adjatok egy kardot.

A Malach az asztalhoz vágta a süvegét s elkezdett jajveszékelni.

— Jáj! jáj! jáj! Kedves édes drágalátos rajkóm. De megrontották az erkölcsödet azok a bárók!** Micsa veszekedő embert csináltak belőled? Nem való a kard a mi kezünkbe! Egyszer vett a czigány kardot a kezébe, azt is siratja a keserves nagyidai nóta. Ne ugrálj te! Ne rúgdalj te! Nem megy te veled hadakozni az én huszonnyolcz nemzetségemből egy se, mert ez mind szétszalad, ha egy lovas katonát meglát. Jaj ides virem. Ülj le a becsületesebbik pofádra. Majd elcsináljuk mink ezt nálad nélkül.

* Hóhér.
** Báró = úr, czigányul.

De György nem engedte magát elcsillapíttatni. Egyre tüzelt.

— No hát megyek magam. Egy magam sem ijedek meg száz poroszlótól sem. Add ide a' kardot, te, kinek hívnak.

Ez a lovagköntösű csavargónak szólt.

— Ugyan húzd ki a kardodat s add oda neki, hogy menjen vele verekedni, mondá a Malach a lovagnak.

Erre a vitéz úr nagy teketóriával kihúzta a kardját s átadta Györgynek.

Nagy hahota lett belőle.

Az a kard fából volt.

Györgyöt ez a röhej egészen kiforgatta az eszéből.

Odavágta a kardot az asztalra, s beleordított a kaczajba.

— Ejh! Hejh! Hiszen ti zsebrákok vagytok!

Erre a szóra a kaczagásból egyszerre dühordítás lett.

«Zsebrákok!»

Ilyen díszes társaságnak azt vágni a fejéhez, hogy ők «zsebrákok!» Így csak az erdőn csavargó tolvajokat csúfolják.

— Hát te ugyan miféle jó madár vagy? Hadd nézzem meg azt az égrevigyorgódat! szólt egy vén czigány, egy égő hasábfát kihúzva a bogrács alól s annak a tüzes végével odavilágítva az ifju arczába. (Györgynek úgy rémlett, mintha ezt a sunyi vigyori pofát látta volna már valahol.) Ninini! Nem te vagy az a nyalka hajdulegény, a kinek én tegnap megbillogoztam ott a ménesben a paripáját? A kit a kutyás manum* kifogott? Csakhogy akkor bajuszod volt!

— Igen is, az vagyok. Az a kutyás ember az én apámnak, Rákóczy Ferencznek a vezére. Az a ménes is az én apámé. Azért hozták ide, hogy a mi vitéz bajtársaink felkapjanak azokra a lovakra, aztán az apámmal együtt

* Ember — czigányul.

engemet, meg a bátyámat a bécsi fogságból kiszabadítsanak. Jertek oda! Mindnyájan kaptok egy lovat.

— Hagyd el már! csititá a társaságot Piránó. Nem látjátok, hogy csunyául be van rúgva, szegény rajkó. Azt sem tudja már, hogy fiú-e, vagy leány! Eredj már aludni te rákló.* Nem kell neked se khandó,** se kúre.*** Kell neked álompecsenye. Vidd magaddal, Mirikló. Dugd be a száját. Ne hagyd beszélni! Mert lebeszéli a fejét a nyakáról.

Mirikló azt a formáját találta ki a szájbedugásnak, hogy egy pipát adott a phrál szájába, a mit az apja zsebéből lopott ki, derék ezüstkupakos tajtékpipát s elvéve a vén kovács czigány kezéből az üszköt, azzal rágyujtott.

Áldott egy jószág az a pipa. Nem hiába mondják, békepipa! Ez igazán kibékíti a haragos embereket. Milyen okos dolog volna, ha a parlamenti praxisba behoznák a pipázást. Az elnöknek a helyett a nyavalyás csengetyü helyett volna egy öblös tajtékpipája s mikor már nagy a haddelhadd a tisztelt házban, elővenné a pipáját, meg az aczélkova-taplót, kicsiholna, rágyujtana, egyszerre kivánt csend lenne a házban. Minden szónok követné a jó példát. Ez volna a klotür.

Úgy történt itt épen.

A pipagyujtásra lecsendesültek a felzajdult indulatok. Mindenki rágyujtott s akkor aztán lehetett csendesen tanácskozni s sikerrel biztató határozatokat hozni.

A szerepek ki lettek osztva. Az elfogott Cseresennek zsemlyébe sütött finom ráspolyt juttatnak a kezéhez, a mivel békóit lereszelje. Az őrséget mákonyos pálinkával elkábitják. A lovasok ménjeinek tüzes taplót dugnak a fülébe. Mikor az escorte megindul, petárdát sütnek el az utczán, s aztán felgyujtják a vásári bódékat, s a tüzi vesze-

* Suhancz — czigányul.
** Kard — czigányul.
*** Csikó — czigányul.

delem alatt lekapják a szegény bűnösök szekeréről a Csercsent, s azzal aztán «usgye fore!» a merre nincs szája a világnak!

György kezdett rájönni, hogy ez egy igen jól rendezett állam, melynek minden életszerve tökéletesen egymásba talál.

Ketten pipáztak egy pipából a Miriklóval. A mi úgy ment, hogy a Mirikló odaült szemben a térdére. A phrál szívta a pipából a füstöt, a phéna felnyitotta kerekre a száját s átszívta a füstöt, a mit a bátyja karikákban eresztett ki a száján. A Mirikló aztán ezt a füstöt megint a piros orrlyukain keresztül fujta a rákló szeme közé. Ezt az úri dámák nem csinálják utána!

Végre teljesen helyreállt Györgynek a hódolata a hatalmas Malach iránt, midőn az, a holnapi haditerv megállapítása után, elkiáltá magát, «upre púpos! Dologra minden ember!» s egy éleshangú érczsípba háromszor belefújt.

Erre a sivító hangra egyszerre abba hagyta az egész gyülekezet a mulatozást. A gavallérok és damoazellek sietve bújtak be a köröndöt sorban övező kemenczék odúiba, a honnan nehány percz mulva ismét előjöttek, koldusrongyokban, mankóval, sántán, vakon, álsebekkel a tagjaikon, ragyás, sárgalázos pofákkal, perselylyel, zarándok bottal a kezükben, jámbor faczipős barátok, apáczák képében s eltünedeztek a titkos kijáratok között.

Mégis nagy úr lehet az a Malach, a ki egy sipfüttyentéssel mind a huszonnyolcz nemzetségből egyszerre koldust tud csinalni. Bámulta őt. Büszke lehet az apjára. Ez az a valódi Rakóczy Ferencz, a milyennek őt Wammána históriájaban leirták, igy mondta el azt a Künzli Péter az examinalók előtt. A rablók, tolvajok vajdája. A csőcselék fejedelme.

S ő becsülte ezt a csőcseléket!

Mennyivel derekabb emberek, mint a kikből a társaság áll, a melyet elhagyott.

Ezek csak a világi hatalom ellen csináltak szövetséget, de amazok az isteni hatalom ellen.

Ezeknek a törvényei egymás védelmére szólnak, amazoké egymás megrontására.

Ezek hazudják azt, hogy ők koldusok, vakok, sebesültek, viselős asszonyok, megesett hajadonok.

Amazok hazudják azt, hogy ők nagy hazafiak, ország zászlósai, bölcsek, istennők, ártatlan szűzek.

Ezek irtóznak a vérontástól, gyávák, szemérmetlenek.

Amazoknál kéj a vérengzés, dicsekedés a bűn, erény a dölyf!

Ezek a templom küszöbén vétkeznek, amazok pedig az oltár előtt.

Ezek nem szentelik meg a házasságot, de megtartják. Amazok megszentelik, de öröm nekik, ha megtörhetik.

Nem bánta a cserét!

— No hát Jiló rajkóm, csókolj kezet a dádédnak, azután eredj aludni, a phénád majd lefektet.

György úgy tett. Megcsókolta a Piránó koromtól fekete kezét.

Azután a Mirikló megimádkoztatta, szépen letérdepeltette maga mellé: «Amáró Dádé».* (De csak odáig tudta, hogy «add meg nekünk a mi mindennapi kenyerünket ma».)

Aztán vetett neki ágyat bundából a jó meleg kemenczébe. Oda lefektette.

Aztán maga is mellé feküdt.

Hiszen az volt az ő phrálja. Ő meg annak a phénája.

György úgy aludt késő reggelig, mint egy jó gyermek.

* Miatyánk — czigányul.

XX. FEJEZET.

A PHÉNA.

Arra ébredt fel György, hogy egyszerre csak a pokolban álmodta magát. Az elkárhozottak ordítását hallotta, a kiket az ördögök égő szurokba mártogatnak.

Ébren még jobban hallotta azt a kétségbeesett kínorditást.

A kemencze szája előtt látta Miriklót a padkán ülve. A leány felhúzta a lábszárait s fejét a két karjával átfont térdeire nyugtatá.

— Ereszsz ki! mondá a leánynak, fektéből fölemelkedve.

— Ott maradsz? Aluszol! acsarkodott rá a leány, a szemeit karikára felnyitva s fehér fogsorait rávicsorítva. Ezek a szemek, ezek a fogak világítottak a sötétben.

S aztán, hogy a rossz gyermek nem fogadott szót s nem akart tovább aludni: Mirikló oda ugrott, rátérdelt, hanyattvágta, s egy percz alatt úgy bepólyázta a bundába, a min feküdt, mint egy babát. A fiu még tehetetlen volt a mély álomtól; a leány pedig olyan erős volt, mint egy párducz.

— Csitt! Meg ne mukkanj! Mert elvisz a devla!

Azzal megint kiült a pestes szájába.

Az a bőszült ordítás egyre hangzott: valami olyan őrületes keveréke volt a kaczajnak és a jajgatásnak, hogy György féltében eltakarta a füleit, hogy ne hallja.

A leány pedig egész gyönyörűséggel hallgatta. Tetszését azzal fejezte ki, hogy egyik öklét a másikhoz ütögette.

— Úgy kell! Jól esik neked! Molsamer!

Egyszer aztán vége lett a kínordításnak.

Akkor valami mormogó tanakodás következett: férfi és

női hangok keveréke, melyből a Malach gordonkahangja vált ki. Mikor ő beszélt, akkor a többi hallgatott.

De mind ebből a beszédből nem értett György semmit. Olyan zagyvalék volt az, a mit csak a csavargók értettek.

Egyszer aztán azt kérdé a Malach:

— Hol a Jíló?

— Aluszik, felelt a Mirikló.

— Keltsd föl.

— Náné!

A Malach többször odakiáltott a leányra parancsoló hangon, de a leány mindig azt kiáltotta vissza: «náné».

Odaküldték a Sosojt, hogy költse hát az fel a Jilót. Azt meg úgy rugta mellbe a leány egyszerre mind a két lábával, hogy hanyatt bukfenczezett tőle.

Rátámadtak öten-hatan.

Mint a saskeselyű a fészkét, úgy védelmezte a pestes oduját. Éles körmeivel osztotta a pofont jobbra-balra.

— Hagyjátok! Ácsi! szólt a Malach. S aztán csendes halk hangon beszélt a leányhoz czigányúl, szépen, hizelkedően, a hogy csak a czigány dádé tud enyelegni a maga aranyos kedvenczével. A leány csak közbe ümmögött: «ühüm; majd, majd! Jó, jó».

— Hozok neked négy sor piros klárist! Ez volt az utolsó szava a gyügyögtetőnek.

Azután elcsendesült minden. A csoszogások megszüntek.

— No már most kijöhetsz. Mind elmentek, mondá Mirikló az ifjunak, s felkötötte neki a lábaira a szandáljait. (György az egyiptomi Abrekh jelmezében jött ide.)

Akkor aztán a leány kinyujtózkodott, nagyot ásítva. Olyan hajlékony dereka volt, hogy hátrafelé csavarodva, visszafelé fordított arczczal csókolta meg a phrálját. Ez volt a jó reggel. Aztán meg egy korty alamázia.

— Mondsza csak, kérdé György, miféle ördöngős ordítozás volt itt az elébb?

— A Molsamert büntették meg, a ki a Csercsent elárulta az iltiseknek.

— Hogy tudták meg, hogy ki volt az áruló?

— Nagyon ravaszul. Összeterelték a Csercsen czimboráit, a kik neki a templomrablásnál segíteni szoktak. Azok közül kellett egynek a Molsamernek lenni. Tagadta valamennyi. A Malach szidta, átkozta őket. Egyszer aztán azt mondta: «hogy a devla növeszszen rókaszőrt az orrán annak, a ki áruló volt!» S erre egy a czimborák közül egyszerre az orrához kapott. «Te vagy a Molsamer!» kiáltott rá egyszerre minden ember.

— Hát aztán mit csináltak vele? Megölték?

— Dehogy ölték! Mi nálunk vért ontani nem szabad. Hanem azt tették vele, hogy felakasztották a lábainál fogva oda arra a keresztvasra, s aztán a bajuszát, meg a szakállát szálankint huzogatták ki, s az alatt meg a talpait csiklandozták. A ficzkó kaczagott is, meg ordított is egyszerre. Úgy kellett a csórnak!* Rászolgált.

— De hát a Csercsennel mi történt?

— Azt viszik akasztani. Nem használt semmit a hamis igazság. Ki lett mondva a fejére a sententia.

— S nem tesznek semmit a megszabadítására?

— Dehogy nem tesznek! De nagyon is tesznek. Minden kavarodás el van már csinálva. A mi fajtánk maga nem verekedik, hanem tud verekedést csinálni. Ma reggel elhiresztelték a péklegények között, hogy a vörös barátok elraboltak egy apáczát, most azok fellármázták a többi mesterlegényeket s meg akarják ostromolni a klastromot. A vásárpiaczon meg azt tették az embereink, hogy egy medvetánczoltató medvéjét megölték, levágták a fejét, lehúzták a bőrét, s aztán a nyúzott medvét felakasztották egy hentesnek az ajtajára. Akkor aztán nagy lármát csaptak, hogy a hentes emberhúst árul, azzal készíti a hires virstlijeit. Most az egész vásáros nép fel van dühödve a hentesekre, s rombolja szét a bódéikat.

* Tolvaj — czigányul.

— Ebben a zavargásban meg lehetne szabadítani a Csercsent, mikor a szekéren viszik.

— Az a szándék. De oda is legény kell a gátra. Mink magunk nem veszszük kezünkbe a khandót. Nekünk nincs khandónk. De van a diákoknak. Van itten sok diák, magyar, lengyel, cseh. Azok mind kardot hordanak. Elhiresztelték közöttük, hogy a Rákóczy fiát viszik veszteni. Azok nem engedik, mert közülük való. Összeröffentek, hogy elállják az utat a csatorna hidjánál, s mikor jön a hidra a szekér, odarohannak. A lovas katonák elé hegyes háromszögletű vas gáncsokat szórnak, a mitől a lovak megsántulnak, s aztán a Csercsent kiszabadítják: beledobják egy csónakba s elmenekülnek vele a Dunára.

— Ez nagyon jó terv.

— Csak egy hiba van benne. A diákok pennás emberek Nem hagyják magukat olyan könnyen fellovalni, mint a parasztok. Azt mondják, hogy ki áll annak a szónak, hogy a kit veszteni visznek, csakugyan a Rákóczy fia, s nem valami zsivány? Ki ismeri a Rákóczy fiát?

— Ismerem én.

— No hát épen így főzte ki a dádé. Azt kiabálta nekem. Azért mondtam én, hogy «náné», «náné».

— De hát miért mondtad, hogy «náné».

— Mert én nem akarom, hogy odamenj.

— Miért?

— Hallgasd csak, mit akarnak? Hogy te eredj oda a hidhoz, a hol a diákok gyülekeznek. Téged már ismernek. Láttak lovasjátékban. Mind rád mutogatnak. «Ez az egyik». «Ez a kisebb». Akkor aztán mikor megérkezik a szekér a hóhérral, a baráttal, meg a szegény bűnössel: te egyszerre felhajítod a tollas süvegedet s elkiáltod magadat: «frater meus!» Arra a diákok mind előrerohannak a kardjaikkal s megszabadítják a Csercsent.

— Azt fogom tenni.

— Csitt! Ne kotyogj! Nem fogod azt tenni.

— Ki mondja?

— Én mondom. Nem eresztelek oda.

— Miért nem?

— Miért nem? Hát azért nem, hogy egy arany anguszterint* nem adok cserébe egy ezüst anguszterinért. A Csercsen az ezüst gyűrű, te vagy az arany gyűrű.

A vadember logikája!

És György nem volt eléggé jártas a philosophiában, hogy ennek a tételnek a hamisságát be tudja bizonyítani.

— Hát te kit szeretsz inkább, a phrálodat, vagy a phénádat, kérdé, hizelgően odatapadva az ifjuhoz a leány.

— Bár ne volnál a phénám!

— Akkor jobban szeretnél? Szebb volnék, ha nem lennék a phénád?

— Csak olyan szép volnál, mint most, de nem volna bűn, hogy szeresselek.

— Bűn? Milyen az a bűn?

— Bűn az, a mi rossz.

— Miért rossz a bűn? Keserű a bűn? vagy büdös? Vagy harap? Ha se nem keserű, se nem büdös, se nem harap: akkor hogy volna rossz?

— Tiltja az Isten.

— A «Devla?» A Devla azért adta a fogat, hogy harapjunk vele, a szemet, hogy nézzünk vele, a száját, hogy csókoljunk vele. A szivet azért adta, hogy dobogjon.

— De az én szivem azt dobogja most, hogy a bátyámat ölni viszik s nem szomjazom most a csókot, hanem a vért!

— Jaj de szép vagy, mikor így haragszol! Haragudjál még egy kicsit. Hadd szeresselek még jobban. Én is tudok ám szebb lenni, mint most vagyok. Nézd: egészen egyedül vagyunk. Senki sincs kettőnkön kívül az egész mirákelpalotában. A tüzek mind kialudtak, csak a kürtőnyiláson át süt be a nap. Oda abba a szegletbe: egy kerek folton. A többi mind sötét. Várj egy kissé. Ne készülj még.

* Gyűrű — czigányul.

Az én akaratom ellen úgy sem mehetsz el innen, mert nem tudod a csapóajtó nyitját. Ülj le. Itt a sonka. Itt a karafina. Egyél, igyál. Én majd eljárom előtted a «nángonicséri» tánczot.

A leány egy alacsony vasajtón át eltünt. György körüljárta a csodapalotát s meggyőződött róla, hogy innen csakugyan nem tud a maga eszétől kiszabadulni.

Valami csengés-bongás zavarta ki a fürkészéséből. A «czáj»* jött elő.

A míg a nagy köröndön sötétjében járt, alig volt látható, mikor aztán abba a fénykörbe belelépett, melyet a kürtőn át besütő nap vetett a szögletbe, olyan volt, mintha a földből bujt volna elő. A pokolból.

Pokolbeli tünemény volt!

Sűrű fekete haja szétszórva s a homlokán egy ezüst abroncscsal átszorítva; nyakát és keblét tíz sor ezüstpénzfűzér takarta. Karjait és bokáit kigyóalakú kösöntyük szoríták; karcsú derekáról domború csipőin kezdve a térdéig száz szalag csüggött alá, a hány, annyi szinű, mindegyiknek a végén egy kis ezüst csengetyű. Ez volt az egész öltözete.

Egy kosár volt a kezében, teli csinált virággal.

Először azzal a kosárral csinált mindenféle játékot. Majd a fején, majd az öt ujja hegyén egyensúlyozta. Odakinálta, meg elkapta; karcsú, hajló termete a csábtáncz minden mozdulataira alakult egyre. Mosolygásában a kárhozat minden édessége együtt volt.

Egyszer aztán, mintha véletlenből, ügyetlenségből történnék, kiesett a kosár a kezéből, a virágok szétszóródtak.

Azokat aztán egyenkint felszedegette, ügyes taglejtéssel, a lába ujjai közé csiptetve s úgy szedte fel a kezébe, s valamennyiből egy koszorút font. Mikor aztán az a koszoru készen volt, akkor lekapta a fejéről az ezüst abroncsot s átkötötte vele a derekát. (Olyan karcsú volt az, hogy

* Leány — czigányul.

övnek viselhette a diadémot.) A koszorut pedig a feje körül fonta.

Akkor aztán neki szilajult a legőrjöngőbb tánczhak. Vad szökéseiben csengett rajta a száz csörgő, s mikor sebesen körülforgott, mint az orsó, valamennyi szines szalag, mint a virágszirmok kelyhe, szétterült körülötte. Olyan volt, mint egy kinyilt virág.

S aztán, mikor a tánez végeztével odaomlott a Jiló ölébe, olyan volt, mint egy elhervadt virág. Ez a «nángónicséri» táncz.

Szólni nem tudott, csak pihegett.

György maga is olyan extasisban volt, hogy azt hitte, az egész világ abból a kis kerek szérüből áll, a mit a nap e föld alatti boltozat sötétségéből kigömbölyített.

— Hajh! Csak ne volnál a phénám! Hajh! csak ne várna rám a phrálom.

— Hát mégis itt hagysz? Mégis el akarsz menni? Hát nem tudlak semmivel visszatartani. Pedig úgy fáj érted a szivem. Mert tudom, hogy soha sem foglak látni többet.

— De én visszajövök hozzád, Mirikló.

— Nem te többet. Mesterségem a jövendőmondás. Tudom, hogy soha sem látlak többet. De neked is megjövendölöm, hogy meg fogod bánni, hogy itt nem maradtál. Majd sajnálni fogod, hogy eldobtad azt a poharat, a mi most tele volt töltve a számodra avginnal.* Mikor meg fogod tudni, hogy nem volt benne méreg. De már akkor későn lesz. Te nem jösz vissza ide többet, mint a hogy nem megy vissza az ember az álmába soha, ha egyszer fölébredt. Hát csak eredj. Nem tartalak vissza.

S azzal ledobta fejéről a koszorút.

— Hanem így nem mehetsz ki a világba, a hogy most vagy. Ma már nincs maskarák napja. Ebben a kantusban megkergetnének, elfognának. Majd én felöltöztetlek. Diákok közé akarsz menni. Neked is diákruhába kell bújnod.

* Méz — czigányul.

— Hol vegyem azt?

— Van mi nálunk mindenféle gúnya. Ne kérdezd: hol vettük? A Devla adta. Majd kiválasztok egyet a számodra.

A Mirikló ismét bement a vasajtón. S nem sokára visszatért a keresett jelmezzel. A magyar és cseh diákok viselete volt ez. Gombos dolmány, szűk nadrág, puliderrel; vörös süveg fehér ludtollal. Keskeny görbe kard hozzá.

Elébb a tarka ó-egyiptomi maskarától kellett Györgynek megválni.

A phéna segített neki.

— Oh milyen szép vagy! sóhajtá a leány, kezét feje fölé kulcsolva! Mért kell te neked elveszned?

S aztán végig csókolta a szemein elkezdve a lába hegyéig.

Akkor aztán felöltöztette a diákgúnyába. A piros süveget is feltette a fejére, szépen féloldalra nyomva.

— Most már mehetsz.

Aztán elvezette a csapóajtóig s azt felnyitotta előtte.

Ott még egyszer eléje állt.

— Legalább hát üss meg egyszer, hogy arról tudjam meg, hogy szerettél!

Dehogy ütötte meg!

XXI. FEJEZET.

A PHRÁL.

A feljáró kútnál várt Györgyre a Kammesierer.

— Ugyan sietnünk kell a hidhoz, hogy idején ott legyünk. Sok időt ellegyeskedtél a Miriklóval! Már hallani a minoriták kis tornyából a harangszót. Ez a szegény bünösök lélekcsengetyűje. Most csak torony irányában siessünk.

Ez alatt azt értette a Kammesierer, hogy nem a lakások tömkelegén át vezette Györgyöt, hanem a kerítéseken

másztak keresztül. Azok ugyan mindenütt felálló szegekkel voltak szegélyezve, hanem okos ember tud magán segíteni. Összegöngyölíti a köpönyegét, azt ráveti a szeges párkányra s szépen keresztül hág rajta.

A mint azonban a vásártér közelébe értek, nagyhamar észrevették, hogy ezen az úton a hidhoz el nem jutnak. Az utczák tele voltak már rakonczátlan csőcselékkel, mely áthatolhatatlan tömeget képezett: ordított, üvöltött. Rongyos, szurtos alakok, a minőknek létezéséről a városlakónak sejtelme sincsen, mintha a föld alól bújnának elő, s mint a patkányok táborszámra, lámpákat, ablakokat törve, kerítéseket pusztítva. Egyszer-egyszer egy csapat lovas katona vágtatott közéjük: azt kőzáporral fogadták, s aztán nagy üvöltéssel rohantak szerteszéjjel, elbujva a pinczékbe, a kerítések mögé. Aztán megint elől kezdték.

— Neked pedig, törik-szakad, ott kell lenned, mert a te jeladásodra vár mindenki, mondá a Kammesierer. Átkozom a szép szemeit annak a Miriklónak! Várj! Valami okosat gondoltam ki! Itt van közel a part. Fussunk a csatornához: ott találunk egy csónakot.

Jól számított. A csatornán mindig ott őgyelegnek a «wasserpirát»-ok: a hajósok, tutajosok utonállói. Egy füttyentésre rögtön előevezett egy marczona ficzkó, keskeny lélekvesztőjével a szennyvíz kanális boltozata alól. György és a Kammesierer gyorsan beleugrottak a csónakba, s evezőkre kapva, sebesen siklottak tova a megáradt csatorna hátán: a magas part eltakarta őket.

Mentől jobban közeledtek a hid felé, a népzaj annál nagyobbra nőtt, a lélekharang csengésébe közbeszóltak a félrevert harangok, az égen füstfelleg kezdett feltolakodni. A zavargók bizonyosan felgyujtották a hentesek sátorait.

A csatorna hidjánál György és a Kammesierer kiugráltak a csónakból s a labodával benőtt szemetes parton felkapaszkodtak a mellvédig.

Itt olyan sűrűn verődött már össze a tömeg, hogy

egyik váll a másikat érte. Az ember kénytelen volt a szomszédjának a zsebébe nyulni.

A hidfőnél lehetett látni a diákok csoportját: fehér tollas süvegeikről meg lehetett ismerni őket. A Kammesierer utat tört odáig György számára.

«Itt a princz: itt a Jiló!» ez a jelszó futott át egyszerre a tömegen.

Györgyöt a diákok fölemelték vállaikra.

«A princznek vörös toll kell a süvegére!» kiáltá egy hang a tömeg közül.

«Statim erit!»

Egy diák már kapott a dulakodás közben egy sebet a fejére. Az jó volt piros festéknek. Mikor újra felemelték Györgyöt a vállaikra, már akkor piros toll lengett a süvegébe tűzve.

A csavargók felkapaszkodtak a hídfő oszlopára s készen tartották a hegyes lábhorgokat, a miket a lovas katonák elé kell majd szórni.

A trombitarecsegés jelenté, hogy közeledik már a szomorú menet. A vásártérről az égő sátorok zsarátnokát hordta idáig a szél. Zürzavaros orditozás hangja kavargott egybe: káromlás, segélykiáltás, bestiális röhej; vérszomjú gyávaság adta ki tele torokkal a hangját, a mint egy-egy új sátor gyuladt meg s a felhalmozott zsiradék lángja oszlopként emelkedett a veres füstfelleg közé.

Ilyen temetési pompát szerzett a Malach az ő első szülöttének.

A lovas katonaság zárt csoportban nyomult a híd felé. Császárdragonyosok voltak; bivalybőr pánczélban. Egy svadrony a szekér előtt, a másik utána. Két sor lovas a szekér mellett.

György, a diákok vállára emelve, láthatá a szekéren ülő Csercsent. Fehér ing volt rajta, kék szalaggal, a két keze hátra kötve. Szemközt vele a capucinus, feszülettel a kezében; mellette a bakó, a ki a kötél végét tartá a markában, a mely az elitélt nyakára volt hurkolva.

— Ott a Cserceen! Az a phrálod! kiáltá a Kammesierer Györgynek.

— Ez az én phrálom? hebegé György elképedve.

Az ő képzeletében annak a lovagnak az alakja élt, a kit ő még egy nappal előbb versenytársának tartott: a délczeg marchese di San Carlo, a kit gyűlölt, halálos párbajra kihivott, azért mert az ő ideáljához meri felemelni a szemeit — és a kiről aztán megtudta, hogy ez az ő édes testvére: fia az ő atyjának, Rákóczy Ferencznek, a lázadók fejedelmének. Azzal a gondolattal volt tele a lelke, hogy minő diadal lesz az, a midőn ő, a kisebbik testvér, a bátyját kiszabadítja az ellenség kezéből s ekkor megismerteti magát vele: «marchese di San Carlo! ölelj meg! Testvéred vagyok, San Christina lovag!»

Igy képzelte azt el magában.

S ime itt hoznak eléje egy ismeretlen ficzkót, a kit ő soha sem látott. Micsoda ábrázat! Barna, mint a diófa s még azon kivül ragyaverte, a himlőhelyek még feketebbé tették az arczát, s a felső ajkának az egyik oldalán kiirtották a bajuszát, úgy hogy csak félbajusza van, az is tüskés, mint a hiuzé, szemei veres karikák közé szorítva, aprók és ravaszul hunyorgók, sűrű bozontos haja a homloka közepéig lenőtt, s a két füle messze eláll a fejétől, mindegyikbe egy ezüst karikafüggő akasztva.

S ez akar San Carlo József lenni! Az ő bátyja!

Először a bámulat, azután az ijedelem, utoljára a düh vett erőt a lelkén.

Hiszen ha az nem az ő phrálja, akkor a Mirikló sem volt az ő phénája!

A méreg felforrt szivében!

Ő otthagyja a szerelmes tündérke barlangját, letépi ölelő karjait, eltiltja mámorító csókjait — azért, hogy idejöjjön a vérét ontani egy ilyen gézengúz ragyabunkó miatt, a ki az ördögnek a bátyja, de nem ő neki.

— Nos! Jiló! kiáltá rá a Kammesierer, most hajítsd fel a süvegedet! Itt a phrálod!

György lekapta a fejéről a süvegét; de nem hogy felhajította volna, hanem a földhöz vágta s oda kiáltott a diákoknak.

— Ez nem az én bátyám! Ez nem Rákóczy fia! Ez egy tolvaj lókötő. Fussatok innen!

Erre aztán futott az egész gyülekezet, a merre látott. Az volt a legokosabb, a ki a híd alá menekülhetett.

Csak György maga nem futott el.

Ott maradt egyes egyedül; magára hagyatva mindenkitől.

S a mint a lovasság élén közeledett a dragonyos kapitány, György eléje lépett, kihúzta a kardját s markolatával nyujtá át a tiszt felé.

— Kapitány úr! vegye át a kardomat. — Foglya vagyok.

A kapitány pedig, a helyett, hogy elvette volna György kezéből a kardot: örvendező kaczagással kiálta fel.

— Beim blauen Herrgott! Serenissime! Ez aztán az ostoba szerencse! — Ön engem őrnagygyá tett!

György azt hitte, hogy gúnyolódnak vele. Folyvást felajánlva nyujtá a kardját a tisztnek.

— Csak tolja a hüvelyébe azt a kardot, serenissime. Mondá a tiszt s aztán üljön fel egy lóra s csatlakozzék ide mellém.

Azzal egy vezényszóval megállítá a svadronyt a híd előtt: a dragonyosok leugráltak a lovaikról; két ember közül egy a két ló kantárát fogta, a másik pedig a karabélyát vette a kezébe s gyalog sorakozva vonult a híd felé.

A zendülők erre nem számítottak. Hogy a dragonyos gyalog is beválik. Egyszerre megtisztult a hid; a csavargó had leugrált a vízbe s igyekezett a partra kiúszni. A gyalog csapat tisztára seperte a hidat. A szekér átmehetett akadálytalan. A kisérő svadronyból is leszállt nehány rota a lóról s azok is puskával a kézben vonultak a szekér után. Ez nagyon jó intézkedés volt, a csatornán túl következő terület tőzegvermeivel a lovasságra nézve veszedelmes terep volt: onnan csak a puskások verhetik föl a lesbe bujt

czinkosokat. A hidfőn innen maradt lovasság pedig visszatartá a tömeget a hídon átkeléstől.

A kapitány ismételt felszólítására György felkapott egy üres nyeregbe.

— Ön nem ismer rám? kérdé a tiszt.

— Ah! A carrousselben talalkoztunk? Mondá György.

— Igen. De én nem mint résztvevő. Csak mint intéző. Sietek tiltakozni. A carroussel társasága nem jó Sippschaft.

— Hogyan?

— Még ön kérdi, hogyan? hiszen ön verte tönkre az asphaleiát. Azok mind ülnek.

— Hol ülnek?

— Bizony nem a diványon. De hol járt serenissime azóta? Úgy keresik mindenfelé, mint a három napkeleti bölcsek a kis bambinót.

— Engem keresnek?

— Legfelsőbb rendeletből. Ha czivil találja meg, száz arany jutalmat kap; ha militér, egy rangfokkal előléptetést. Gratulálok magamnak. Engem serenissime örnagygyá tett. De hol bujdokolt serenissime azóta? Az egész politzájnak ideája sincs felőle.

György elmondhatta volna az egész csodapalota történetét s azzal megint nagy szolgálatot tett volna a jó rend embereinek. Nem is tartozott annak a titkát őrizgetni. A mióta a Cserczent meglátta, bizonyosra vehette, hogy rászedték a csavargók. — Dühös is volt rájuk. — Hogy a magasrangú urak és delnők alakosdit játszottak vele: ezt is zokon vette; de hogy még a tolvajok és koldusok is megcsalják! Ez már keservesen esett. — Kinek higyjen még az ember?

De még sem árulta el őket.

Eszébe jutott a Mirikló.

Hisz a czigányleány nem csalta meg. Ennak a csókja igazi csók volt: annak a marasztalása igazi marasztalás volt. Az ő hozzá igazán jó volt. Meg is siratta, mikor elvált tőle.

A Miriklóért megbocsátott az egész csodapalotának.

— Nem mondhatom meg, hogy hol voltam.

— Ahán! Értem. Szép hölgynek a titka áll az útban.

— Igen is. Szép hölgynek a titka.

— Akkor nem kérdezősködöm felőle, serenissime.

— De mért czimez engem a kapitány úr serenissimének?

— Hát hiszen már nyilvános titok, hogy marchese di San Christina nem más, mint Rákóczy Ferencznek a fia.

György most kezdett már igazán megzavarodni.

Hát akkor a Malach még sem csaló! Akkor ő még is igazságtalan volt iránta, ha ez csakugyan az ő apja. S akkor a Mirikló megint csak az ő huga lesz.

— Mondja csak kapitány úr: ismeri ön azt a szót, hogy «phéna?»

— Soha sem hallottam: ki sem tudom mondani.

— Úgy hiják az én apámnak a leányát.

— Az ön apjának a leányát úgy híják, hogy «Aspremont herczegnő.»

Mindezek úgy jöttek György lelke elé, mint egy megterhelt gyomor álmai: összefüggetlen, képtelen viziók.

Ez alatt megérkeztek a sappeurök, az égő sátrak tüzét eloltani, sorkatonaság vonult ki a vásártérre, kordont húzni; a lovasság parancsot kapott a visszatérésre.

— Most megyünk egyenesen a Burgba, mondá a kapitány.

— A császári Burgba?

— Ott kell önnek jelentkeznie a cancellárnál. És így tovább.

— Merre tovább?

— Azt majd meg fogják önnek mondani.

XXII. FEJEZET.

«IO, EL RE.»

Az udvari cancelláriában első műtét volt, a min Györgynek keresztül kellett esni, hogy a diák öltözet helyett egy eddig soha nem látott jelmezt adtak rá, mely egészen a termetére volt szabva.

Azután két Hofcharge közé fogva felvezették a Schweizerstiegén keresztül, az uralkodók arczképgallériáján végig a nagy gobelinok termébe, melynek falait remekbe készült szőnyegek fedik; a nagy Savoyainak diadalait megörökítő képekkel. Egy kép Erdély meghódolását ábrázolja a Habsburg-ház királya előtt: az akkori időbeli boncsokos, kaftányos magyar főurak korhű alakjaival.

A teremben csak egy ülőhely van: az a mennyezetes trón. A király számára. A többiek állnak.

A teremben díszruhás főurak, mellvértes katonák, hermelines főpapok voltak együtt, halkan suttogva egymás közt.

A két udvaroncz odaállítá Györgyöt a trónnal szemközt.

A kamarások botjának kopogtatására mindenki rendbe állt félkörben a trón előtt: az oldalajtó megnyilt, s belépett, cancellárjaitól kisérve — a király.*

Komoly, halavány, indulatnélküli arcz; szürkülni kezdő szakállal és bajuszszal; viselete egyszerű, fekete selyem spanyol öltözet, rövid gallérpalásttal, fején lapos barét, nyakában az aranygyapjas rend láncza.

A főurak fejüket mélyen meghajtva álltak, míg a király trónján helyet foglalt.

Az uralkodó alig emelve föl szempilláit, tekinte az előtte

* Czímei között volt a «római császári» is: de okiratain Yo el Re (én, a király) nevezi magát.

álló ifjura, ki az udvaroncz sereg közül délczeg magatartása által kivált, s halk, melancholikus hangon szólt hozzá.

— Lépj közelebb, hivünk, Giunchi György gróf.

Erre a szóra merészen emelte fel a homlokát az ifju s halkan, de hallható hangon mondá:

— Én, György, Rákóczy Ferencz fia vagyok. Atyámat: a koldusok fejedelmét meg nem tagadom.

A képtelen elszörnyedés hangja zúgott fel egyszerre a magas gyülekezetben.

A király egyet inte csillapítólag, keskeny, lágy hajlású kezével; arra csend lett s aztán három ujjával az ifjura mutatva így szólt:

— Úgy van. Rákóczy György vagy. Fia Rákóczy Ferencz fejedelemnek. De nem annak a Bécs városi koldusok királyának, a ki e fényes nevet bitorolja. A te atyád Erdélyország nagyfejedelme volt; a ki a nevét a történelem legfényesebb lapjaira irta fel. Mint őseimnek ellensége, nyilt csatában harczolt ellenünk: Isten úgy akarta, hogy mi győzzünk és ő bukjék el. De a midőn minden fényes czimét elveszté is, megtartá a legfényesebbet: a «jó keresztyén» czimét. Távol e világrésztől a Fekete tenger partján él a te atyád, egy maroknyi hivével együtt, kiket isteni félelemben egyesít. — És te igaz fia vagy a te nagynevű atyádnak, velünk anyai ágról vérrokon: kedvelt hivünk, kit születésének kitünő fénye, s jeles lelki tulajdonságai felette ajánlanak s kit már gyermekkorától fogva felséges házunk gyámságába s párfogásába vettünk s ki hűséges magaviselete, engedelmessége s jó akarata által kegyelmes indulatunkat magára vonta; — s a kinek mi kiváló érdemeiért két hübért adományozunk, mint Sicilia királya, melyek egyikét Del Contrasto, másikat Valle di Giunchinak nevezünk. Ez utóbbit siciliai grófsággá teszszük s adományosát a siciliai grófok minden előjogaival felruházzuk: s ez adományt annak minden törvényes utódaira kiterjesztjük. Azonfölül 2500 scudi év-

dijat adományozunk a birtokhoz, mely hivünket Rákóczy Györgyöt Di Giunchi grófot s minden utódait elidegeníthetlenül megillesse s az alkirály engedelme nélkül még ideiglenesen is zálogba ne vétethessék.*

A király szavainak elhangzásával örvendező suttogás támadt a főuri hallgatóság közt.

Az egyik udvaroncz, a consiliarius, Györgynek a vállára tette a kezét, lefelé nyomva az ifjut.

De a fejedelemfinak vasból vala a térde, nem tudott meghajolni. Ennyi kegyosztás után sem!

Pedig odatették már a kezébe a huszonnégy pergamentlapra terjedő donatios levelet.

Ekkor a király még egy pecsétes levelet vett elő. Ezt már a palástja zsebéből.

— És azonkivül én, mint nevelő atyád, még egy ajándékkal bocsátalak el. Ime atyádnak a végrendelete, melyet hozzánk küldött, azzal a kérelemmel, hogy azt fiának adjuk át, vedd kezünkből. Ez az atyai örökséged.

Most azután nem volt többé vasból a térde Rákóczy fiának.

XXIII. FEJEZET.

A KÉT TESTVÉR.

A király leszállt a trónról s visszavonult a lakosztályába.

A hátramaradt főurak siettek Györgynek jókivánataikat kifejezni.

A consiliárius ott maradt mellette s sugdosta a fülébe, hogy melyiknek milyen titulaturával szolgáljon? «Durchlaucht.» — «Excellencz.» — «Eminencz.» — «Serenissi-

* Thaly Kálmán okirataiból szószerint átvéve: «Yo, el Re m. p.» aláírással, Dominus Rex mandavit mihi Andreae de Molina stb. Lásd: Századok II. 586.

me.» — «Reverendissime.» — «Illustrissime.» «Euer Hochgeboren.»

Ugy hozta magával az udvari etiquette, hogy ők ketten maradjanak utoljára.

Mikor a császári kincstár lépcsőin aláhaladtak, a következő discursus fejlődött ki közöttük, lépcsőfokról lépcsőfokra.

— Ugyan édes magnifice, nem tudná ön nekem megmondani, miféle nagy érdemeim lehetnek nekem, a mikért én manapság e fényes megjutalmaztatásokban részesültem?

— Serenissime azt legjobban tudhatja. Ön detegálta egy ő Felségéhez irott levelében a status és societás corruptiójára coaleált asphaleia ligának a gonosz attentatumait; mely társaság tagjai in flagranti meglepetve, részint elfogattak, részint proscribáltattak s ez által egy nagy morális mételytől szabadult meg a főváros és a birodalom.

— S ezt én fedeztem volna fel, — egy a királyhoz irott levélben? — Hiszen én nem tudok irni.

A consiliárius a két tenyere közé hajtotta le a fejét.

— Serenissime. Non faciat sculptile! Méltóztatik velem tréfálkozni. Hiszen emlékezhetik rá serenissime, felettébb jól, hogy én voltam a praesese annak az examináló commissionak, a mely serenissime proficientiáját in studiis de semestri ad semestrim contemplálta. Én nekem méltóztatott respondeálni ex historia hungarica, s a calligraphiai exercitiumait suppeditálni, melyek felől én a testimoniumát manupropria infrascribáltam. Csakhogy akkor méltóztatott serenissimének pisze orrának, szőke hajának, görbe lábainak lenni, a mi azóta nagy præferentiájára diametraliter megváltozott.

György nem állhatta ezt meg nevetés nélkül.

— Tehát legyen úgy, hogy én irtam ezt a levelet a császárnak. De hát mi történt azután?

— Hiszen jól méltóztatik tudni a dolgot. Circumstantialiter méltóztatott denunciálni az egész Méte-festivitas

peripetiáit. — A politzia azonnal interveniált s detenálta az egész collegiumot. Pro dolor, hogy a fő totumfac, a Wammana nem volt többé confrontálható. Az letaliter affligálva maradt ott a theatrumon. A többiek az inquisitionak lettek átadva.

György a lépcső alján bucsut vett a consiliariustól, az azonban még azon túl is vele maradt. S ő rajta kivül még két polgári öltözetű férfi maradt az urfi sarkában, a kik egész a régi szállása kapujáig elkisérték.

Ott ismét bucsut vett a consiliariustól. A mire az felkisérte Györgyöt egész a szállásáig. Ott azután tudtára adá, hogy ő neki legmagasabb utasítása van György herczeget nem hagyni magára egész addig a pillanatig, a míg Genuában hajóra nem fog szállni, Siciliába utazandó.

Az a két kisérő is arra van rendeltetve, hogy György úrfi felett őrködjék. Csupán azon czélból, nehogy a denunciált asphaleia társaság valamely merényletet kövessen el a nagy protectioban részesült ifju ellen. Sok az ellensége! Egyfelől az asphaleia, másfelől a mirákelpalota. No meg egyebek is. Superflua cautela nunquam nocet.

György megköszönte szépen ezt a gondoskodást s nem talált benne semmi kifogásra méltót.

A Künzli Pétert otthon találta, s a régi jó pajtási viszony rögtön újra össze lett kötve.

Péter sok mindenféle pletykát tudott, a mik azóta jöttek forgalomba, hogy egymást nem látták.

György megigérte neki, hogy ha elmegy Siciliába, őtet is magával viszi.

A Péter tudatá Györgygyel, hogy a mai napon két fiatal úr járt a szállásán, utána tudakozódva. A neveiket fölirták a fekete táblára.

György elolvastatá Péterrel a két nevet, s aztán azt mondá neki, hogy ha az a két úr ismét visszajön, vezesse őket hozzá. Ezek a marchese di San Carlo segédei voltak.

Az esteli órákban jelenté a Péter, hogy az a két uraság ismét itt van.

György most eléjük ment.

Az egyik segéd így szólt hozzá.

— Uram. Mi marchese di San Carloval együtt ma reggel a megállapodás szerint megjelentünk a Spinnerin am Kreuz előtt a rencontrere, ott vártunk egy óráig. Ön nem jött el.

Györgynek a válasza ez volt.

— Force majeur volt, a mi visszatartott. Egyébiránt is, ha megjelenheték vala is: én marchese di San Carloval meg nem verekedtem volna. Elismerem, hogy hibáztam és ok nélkül cselekedtem, a midőn a marcheset megsértettem és provocáltam. Nemes emberhez illő módon a sértést megkövetem s a kihivást visszavonom. Kérem az urakat, vegyék ezt tudomásul.

A két lovag tudomásul vette a nyilatkozatot.

Erre az egyik egy lepecsételt levelet vett elő a kalapjából s átnyujtá azt Györgynek.

— Marchese di San Carlo küldi. Olvassa ön.

— Uram. Én nem tudok irást olvasni.

— Hát törje fel a levelet, majd én elolvasom.

György feltörte a levelet s átadta a lovagnak, az felolvasá.

«Marchese di San Christina. Én elismerem, hogy hibáztam és önt ok nélkül sértettem meg. Lovaghoz illőn megkövetem önt a sértésért s ezzel adok önnek elégtételt. Marchese di San Carlo».

Györgynek egyszerre megtelt a szeme könynyel.

József ugyanazt írta Györgynek, csaknem szó szerint, a mit György izent Józsefnek.

Ki diktálta egyszerre, mind a két fiunak ugyanezeket a szavakat?

Talán ugyanannak az anyának az áldott szelleme, a ki akkor, midőn mint kis gyermekek egy ágyban aludtak, éjjel felkölt a fekhelyéről s betakargatta őket. Talán még most is fölkel örök fekhelyéről, mikor a két fiának rossz álmai vannak: s ismét betakargatja őket.

XXIV. FEJEZET.

SICILIÁBAN.

KÉT VÉGTELENSÉG.

György még soha sem volt túl Bécs város határán. Testi és lelki látköre oda vala összeszorítva egy város sánczai közé. Van-e még e szűk utczákon, a sok emeletes házakon, a bástyakapukon túl valami más világ, és abban más népség, mint az a «palaczkhordó» kedélyes polgárság? arról még csak álma sem volt.

A szándékosan elferdített nevelés miatt magából Bécsből is csak azt ismerte meg, a mi az oda összesereglett idegen kalandvadászok bizarr ötlete volt: a titkolt orgiákat, a carousseleket; — aztán meg a koldusok csodatanyáját; de a nagy császárvárost a maga komoly nevezetességeivel, udvari és diplomatai körével, tanintézeteivel, császári ritkaságtáraival, kereskedelmi forgalmával, katonai rendszerével soha sem ismertette meg vele senki. Nem volt sem az aulában, sem a kaszárnyában. Csak annyit tudott, mint minden nyárspolgár, hogy «nincs több, csak egy császárváros, nincs több, csak egy Bécs!»

És most egyszerre áttették őt Siciliába.

Mintha csak egy más planétába tették volna át.

Egyszerre történt: mert tengeren szállították oda.

Erre jó oka volt a bécsi udvarnak.

A szárazi út Olaszországon visz keresztül, s Olaszországban könnyen el lehet tévedni annak, a ki — maga is hajlandósággal bir az eltévedésre.*

Minden császári, királyi és atyai kegyosztás mellett is

* A hogy azt később a bátyja, József, be is bizonyította.

György csak egy beczézett fogoly volt. A hajó a legbiztosabb börtön, s a tenger a leghívebb porkoláb.

Arra is szükség volt, hogy mielőtt György Siciliába megérkezik, a császári staféta őt megelőzze, a palermói viczekirálynak küldött utasításokkal. És azután még «valaki más.»

Hogy az akkori közlekedési eszközök mellett hamarább lehetett a szárazföldi uton Siciliába jutni, mint hajón, az nem annyira az olasz diligence kitünőségében keresendő, mint inkább a hajózás természetében. A Triesztből kiinduló kereskedelmi hajónak az egész keleti olasz part hosszában minden kikötőnél meg kellett állani, árúczikkeket kirakni és felvenni, s friss ivóvízzel ellátni a népét. Mikor aztán Olaszországnak végét érte, akkor nem vitorlázott a hajó egyenesen Messinának; hanem lelódult Maltába, mert oda volt irányozva a legfőbb rakodmánya: a styriai vas és az istriai butorfa; csak azután került fel megint nyugatnak, míg szerencsésen megállapodott a sziget éjszaki oldalán, Palermo kikötőjében. Ott pedig tizennégy napig vesztegzár alatt kellett maradnia, a mért Maltát érintette, a mi már a Kelethez tartozik.

Györgynek ez út alatt bőséges ideje jutott ezt a két végtelenséget tanulmányozni: a tengert — és az atyja végrendeletét.

Tengert sem látott még soha. Volt alkalma rá, hogy megismerje ez istenarczot jó kedvében és haragjában: a sima tengert, mely a napot eltemeti, s a holdat megszüli, s a háborgó tengert, mely a zivatarral harczol, s e harcz közben a nyomorult gályát hullámboltozatok alá temeti: az alvó tengert, melyen teljes szélcsend alatt a lomha járómű egyik oldaláról a másikra dülöng s a világító tengert, mely csodás éjjeleken illuminátiókat rendez oda alant az azurkék mélységben, millió fantasztikus alakú meduzáival, salpáival, vénusöveivel.

Egy kisérőt adtak mellé az eddig ismeretes világból: egykori lovászát, Künzli Pétert. Az «alter ego» nem igen

volt «másik én»-je az urának, a kit az iskolában képviselt. A tenger és a szél irgalmatlanabb examinatorok, mint a bécsi mixta commissio urai voltak. A Péter minden erősebb hajómozgásnál tengeri betegséget kapott, s akkor nem lehetett szavát venni: csak jajgatott és a szenteket invokálta. Györgyre pedig semmi hatása sem volt a hajó ingásnak. Tűrte, mint egy gyakorlott tengerész. A legnagyobb zivatarban az volt a gyönyörűsége, hogy felmászott az árboczkosárba s ott hintáltatta magát — és kaczérkodott a villámokkal.

A csendesebb napokon aztán, mikor a Péter a rendes emberi állapotba visszazökkent, elővették az á-bé-abot s a mit Wammána elmulasztott, Péter igyekezett helyrepótolni: Györgyöt irásjegyek formálására tanítá.

Gyors esze volt, hamar megtanulta. Nem sokára anynyira vitte, hogy a mit örökségül kapott a királytól, atyjának végrendeletét elolvashatá. — Francziául volt az irva: megértheté.

Ekkor nyilt meg azután előtte egy új látó határ: a tengernél is véghetetlenebb.

Maga a czím, mely a végrendeletet megnyitja, oly ünnepélyesen nagyszerű.

«Én Ferencz, a Te kegyelmességedből oh Istenem, Erdély országának Keresztyén Fejedelme, Rákóczi-fejedelem, s a Római Szent Birodalom fejedelme, Magyarország Részeinek Ura, Székelyek Grófja, Munkácsi és Makoviczai Herczeg, Sárosmegye örökös Főispánja stb. stb.»

Tehát nem csavargó gyülevész vajdája! A hogy a «studium»-ban volt leirva.

És nyomban e fényes czímek után következik a még nagyszerűbb lemondás.

«Te adtad e minőségeket és czímeket nekem óh Uram, részint egy szabad nemzet választása, részint születésem által.»

«Távol legyen tőlem, hogy én e hiú minőségekkel és

czímekkel dicsekedjem: megvallom az én szívemnek alázatosságában, hogy én csak a haragnak gyermeke: por és hamú vagyok.»

S folytatja a porrá és hamuvá változást önvád szavaiban.

Elismeri, hogy nagy Isten-adományait és tehetségeit Isten ellen és önmaga ellen fordítá: magát a «háladatlanság utálatos szörnyetegének» nevezi. — Isten büntetésének — nem: könyörületességének nevezi azt, hogy tőle elvette a fejedelemséget és a világi javakat, hogy őt meglátogatta mindenféle szomorúságokkal, melyeket a világ nagyjaitól szenvedett. S megköszöni Istennek azt, hogy őt egy olyan országba száműzte, a hol büszkeségét megtörve, lemondva az emberi elme hiú számításáról és a földi hatalmakban való bizalomról, egyedül az Isten irgalmába vesse reményét.

Soha sem beszélt ez ideig senki György előtt Istenről. Azt tanulta eddig, hogy a templom csak a pap kedvéért van, s a pap maga gúny tárgya.

Atyjának a végrendeletéből kezdé sejteni először, hogy mi a «hit»?

Az a hit, mely a porba hullott nagyságot az égig fölemeli.

Igy látta az atyját égig emelkedő nagyságában lelke előtt megjelenni.

Nem tudott neki élő arczot adni, még is megismerte: előtte állt.

Bűnbánatot érzett, hogy e fényes alak helyett, (ha csak egy napra is,) egy olyan fintorképet tudott atyjául elfogadni, mint a csavargók királya.

A következő sorokban egyre emelkedik az ájtatos hangulat.

A száműzött fejedelem igazolja magát Isten előtt (csak az Isten előtt), hogy miért írja meg e végrendeletét. A Keleten dúló ragályos mirigy ösztönzi erre, melynek legjobb hívei már áldozatul estek. Aggódik a többi

hiveiért, a kik az ő halála által mind nyomorra jutnak, a kiket pedig úgy szeret, mint saját gyermekeit. És azután ezekért a gyermekeiért. «Szívemnek ömledezésével szólok hozzád én Istenem, miután már annyi évekig szólottam az emberekhez, a kik meg nem hallgattak engemet!»

«Nem panaszkodom reájok, Uram! és ne vedd olybá, mintha gonoszat akarnék azoknak is, a kik óhajtják vala, hogy a keresztyén fejedelmek birodalmaiba való belépés el legyen én előttem zárva: mivel a Te itéleteid voltak azok fölöttem s az emberek csak végrehajtók valának. És látod is én Istenem, hogy én mindnyájokat szeretem, a Te szerelmedben. Kérlek, bocsáss meg azoknak, a kik engem leginkább üldöztek és rágalmaztak, mert bizonyára azt hitték, hogy igazságosan cselekesznek.»

Dávid király zsoltárai nem szebbek ezeknél!

Az ifju, a hogy szemeivel elnézte a végtelen tengert, melynek láthatára összefoly az éggel, épen úgy látta lelke előtt elterűlni azt a másik végtelenséget: atyjának szellemét. Hát még ha ennek a partjait meg fogja ismerni: ha egyszer jön valaki, a ki elmondja élőszóval előtte, mik voltak a tettei a világtörténetben ennek az ismeretlen alaknak?

POSTHUMUS GONDOLATOK.

Talán jó is volna itten befejezni ezt a regényt?

Ha rajtam állna, én azt tenném.

Egy nemes szívű fejedelemfi, ki szép lelkének méltó sorsát megtalálja! s él, azontúl a világ legboldogabb édenében.

Egy nagylelkű uralkodó, ki ellensége gyermekét boldoggá teszi.

Két testvér, kiket a rosszakarat egymásnak halálos ellenségévé mérgesitett, kibékül egyszerre a halálban is elenyészhetetlen anyai szeretet sugallata által.

Ez volna a legideálisabb megoldás.

Csakhogy a mai kor empyricus szelleme mind ezt nem fogadja már be.

Idylli önelenyésztetés! Fejedelmi nagyszívűség! — Dicsőült szellemek mysticus befolyása a földi eseményekre! — Mind ez elavult régi poézis. A mai kor igazságot követel. Nem mulatunk, nem élvezünk, nem gyönyörködünk; hanem analyzálunk.

Igaz-e az, a mi megtörtént? s ha igaz, miért igaz? hogy történhetett meg?

Maga a pergamen sem elég bizonyíték már! Hátha falsum?

S ilyen pergamen is csak kettő van a kezünkben.

Az egyik Mikes Kelemen naplója, melyben az van írva az ifjú Rákóczy Györgyről, hogy «a mi herczegünknek semmi neveltetése nem volt: — azon igyekeztek, hogy semmit ne tanuljon: azt véghez is vitték. És én azt csodálom, hogy írni tud, ha rosszul is. Legnagyobb fogyatkozást azt találom benne, hogy magyarul nem tud. De az nem az ő vétke. Németek nevelték, a kik csak a Miatyánkot sem engedték volna, hogy magyarul megtanulja.»

A másik pergamen pedig a III. Károly király adománylevele, melyben a gyermek ifjú felmagasztaltatik, jeles lelki tulajdonságaiért, s olyan kiváló magaviseletért, mely egy Siciliai grófság s hatalmas pénzbeli apanage adományozására méltó.

Hogy tartja fenn ez a homlokegyenest ellenkező két okirat egymás ellenében az igazait?

Ha III. Károly király Rákóczy Ferencz fiát ki akarta tüntetni ily fényes adományozás által, miért nem tette ezt az elsőszülöttel, Józseffel; a ki valóban fényes tehetséggel, előkelő műveltséggel, tudománynyal birt; miért az ifjabbal, a gyermekeszűvel, a jelentéktelennel?

Mi befolyása lehetett itt a nőtestvérnek, Rákóczy Juliának?

Mi szerepet játszott itt Pelargus: a kurucz vezér?

Mi lett Pelargusból az után a jelenet után, a melyben

Györgyöt futásra bírta s maga hátramaradt, az ifjú menekülését fedezni?

Ki volt az, a ki Károly királynak György nevében megirta a veszedelmes asphaleia társaság mysteriumait? A mely felfedezésért aztán a király Györgyöt ily fényesen kitünteté?

Egy megoldást szabad sejteni a jogosan kételkedő kérdésekre.

Hátha Rákóczy József, a bátya, volt ebben az egész regényben az igazi vezéralak?

Hátha Rákóczy József nem volt az a léha kalandhős, a milyennek őt a névtelen iró jellemzi; hátha nem illett rá az a kifakadás, a mivel őt Mikes Kelemen megbélyegzi: «az apa felől elmondhatom, valamint egy régi nagy ember felől mondták volt, hogy ha született, bár soha meg ne halt volna; a fia felől pedig: hogy ha a nyomorult világra nem jött volna, semmit sem vesztett volna rajta.»

A hogy József végnapjai fellobbanásában előtünik: ennek az ellenkezője volt.

De testileg beteg volt már.

Már ifjan öreg volt. Egész életszervezetét megrongálta a korai kicsapongás: a mire bő alkalma volt mindig. Tüdővérzése volt.

Érezte, hogy e miatt ő maga vezéri szerepre képtelen. Hogy azt a hivatást, a mit tőle vár a szabadságáért rajongó nemzet, nem képes betölteni.

Talán ő volt az, a ki az öcscsét, a testben lélekben romlatlan, erőteljes ifjút, az ő neki szánt szerepre felavatta.

Neki már tudnia kellett azt, hogy van egy öcscse: mert nagy fiú volt, mikor tőle elszakiták; nem úgy mint az, a ki bölcsőben volt még: ki bátyja létezéséről nem tudott.

Talán épen József volt a közvetítő Pelargus és György között.

Talán épen azért kereste József az asphaleia szövetségét, hogy az öcscsét kiszabadítsa annak megrontó hálói közül.

Akkor ő lehetett az is, a ki a királynak megírta György nevében a titkos szövetség üzelmeit.

De hát ő honnan tudhatta azokat meg; holott nem volt beavatott tagja a társaságnak?

Hogyan vállalkozhatott Pelargus arra a vakmerő koczkázatra, hogy mint komédiás akrobata a titkos társaság ünnepélyére elmenjen? Honnan tudhatta azt, hogy arról a helyről el lehet menekülni? Kitől kapott tájékozást? Ki ismertette meg a helyiséggel?

Vaktában történt volna mindez?

A véletlen: a Deus ex machina működött tán e történetben?

Ezt a mai kor kritikus szelleme nem fogadja el többé.

Követeli, hogy keressük az igazságot.

Azt kell hinnünk, hogy ebből a lánczból hiányzik még egy szem.

Lehet, hogy az az egy szem is a kezünkben volt már, de kiejtettük belőle.

Talán a történet további folyamán rátalálunk megint. S akkor az egész világos lesz előttünk.

Talán az új mese, mely most kezdődik, megoldást fog szogáltatni a befejezett mesének.

E végrendeletnek minden sora tágította azt a végtelen látóhatárt György előtt. Megtudta belőle, minő összeköttetései voltak atyjának a világ leghatalmasabb uralkodójával, XIV. Lajossal: hogy az még számüzetése helyén is fejedelmi udvart tart s a franczia kormánynyal érintkezik.

És a mi legcsodásabb hatású volt ránézve, az a gyöngéd gondoskodás, a melylyel György fia iránt viseltetik. Csak Györgyről beszél, Józsefet nem említi soha. Györgyre ruházza át lengyelországi nagy jaroszlavi uradalmát, melyet XIV. Lajos vett a számára; Györgyöt diszíti fel ez uradalommal járó «Makoviczai herczeg» czímével. (Hányadik czíme ez már!) György kezébe bocsátja át a franczia kormány által az apa javára kötelezett 6000 livre évi

járadékot. Ot ajánlja francziaországi rokonai magas pártfogói kegyelmebe. Miért szerette úgy Györgyöt? és egyedül őtet, a kit csak a bölcsőben látott utoljára? a ki még semmit sem tett, semmit sem tudott? Miért halmozta el ezt a fiát szeretetének egész összeségével?

Ez a gondolat még végtelenebb volt, mint a tenger!

XXV. FEJEZET.

EGY MÁS PLANÉTÁN.

Manapság a földet körülhajókáznák annyi idő alatt, a mennyibe került Györgynek Bécstől a palermoi alkirályi palotáig eljutni. No de végre még is csak eljutott.

Az alkirály azóta megkapta már, Olaszországon keresztül, a bécsi kormány utasításait, s rangjához illő tisztességgel fogadta a fejedelemfiut.

Serenissimének czímezte, a mi a mediatizált herczegeket megilleti. Az alkirály palotájában volt elszállásolva, s annak a hintaján járta be a várost. Miután mindent megszemlélt, a mi látni való volt: az alkirály megismertette őt a helyzetével.

— Serenissimének két dominiumot ajándékozott a római császár ő felsége; kit a békekötés Siczilia uralkodójává tett. Az egyik uradalom a Giunchi grófság, a melynek nevét egy ideig viselte is a serenissime. Ez itt fekszik Palermo közelében: dúsan termő földje ontja a gabonát, jó szüretet ád a borból és gyapotból, szorgalmas, munkás népség lakja. Hanem egy nagy maleficiuma van. Az idegent, a mint letelepül azon a vidéken, rögtön felkeresi a szigetláz. Makacs, hosszas betegség, a melyből a keleti fajok még csak kilábolnak valahogy: a spanyol, görög; legfeljebb, hogy egy sárgafakó szín marad meg az arczukon örökre; hanem a kiben egy csepp német vér folyik, az okvetlenül halállal végzi a sicziliai patécsot.

Már pedig Györgynek meg kellett vallani, hogy az ő ereiben felesen lüktet a germán vér: anyja német herczegnő volt. Aztán útitársa, a Künzli Péter pedig telivér helveta.

— Akkor maradjunk a Del Contrastonál. Az is igen szép vidék. Buzatermeléssel ugyan ott már nem foglalkoznak; gyapotot és czukornádat sem mivelnek; mert ahoz sok emberkéz kell: hanem vannak rajta a helyett egész erdők gesztenyefákból: a szentjánoskenyér, a granátalma, a narancs, czitrom vadon terem, egész pagony számra, az egész mezei munka az ingyen termő gyümölcs leszedéséből áll; a melyet aztán zsákokban szállítanak el a kikötőig, a hol biztos piaczuk van. Egy rendes, megbizható bérlő gondozza az egészet, a ki szintén fekete czukrot is főzet a bozótszámra termő édesgyökérből. Legbecsesebb jövedelmi ága azonban a birtoknak az olajfa-telep, mely fallal van körülvéve, a mely fal felmegy egész a várkastélyig; a melynek terraszáról felséges kilátás nyilik a hegyszakadékok által környezett völgyre.

— Tehát vár is van a birtokon?

— Még pedig ősrégiség. Még a görög uralomból való. Gyönyörű dóriai oszlopcsarnokkal. Egykorú a taorminai romokkal. Lakásra azonban a legközelebbi tulajdonosai sem használták már régóta, hanem odalenn laktak a völgybe épített villában.

— S miért nem laktak fenn a várban?

— Azt majd megtudja serenissime, ha ott lesz. Látta serenissime a tengerről az Aetnát?

— Láttam. Pompásan füstölög.

— Most csak füstölög: egy idő óta nyugodtan viseli magát. A Del Contrasto birtok ott fekszik az Aetna tövében.

— Ah! Az nekem nagyon kedves fog lenni.

— Nagyszerű látvány lesz mindenesetre: kivált ha egyszer kitör. Kevésbé kellemetes lesz serenissimére nézve a Malandrinik és a Fuggitivik közelsége, kik a körülfekvő erdőségekben tanyáznak.

— Kik legyenek azok?

— A Malandrinik olyan uraságok, a kik maguk nem dolgoznak semmit; hanem a mit más ember összegyüjtött, azt erővel elveszik. Szokásaik közé tartozik az utazók kifosztogatása: nevezetes embereket el szoktak ragadni magukkal, s nagy váltságdíjért szabadon bocsátani. Ha meg nem kapják érte a váltságdíjat: elébb a füleit vágják le, utoljára a fejét, azt küldik be a késedelmező rokonoknak. A Fuggitivik pedig olyan menekültek, a kik nincsenek megelégedve az idegen kormányzattal; a kik összeesküvés, pártütés miatt proskribáltattak, a jószágaik elkoboztattak, s a kik szintén ott tanyáznak az Aetna környékén, a hegyszakadékok között, a hol sok az elhagyott ház, a hozzájárulhatlan barlang, s időnkint onnan törnek elő jól fegyverzett csapatokban vásári népet, bérlőket megadóztatni, kormány postaszállítmányait elrabolni s egész harczokat vívnak a kisérő katonasággal. Ezek nem olyan kegyetlenek, mint a malandrinok; hanem vitézebbek.

— Talán az én birtokom is egy ilyen elkobzott jószág?

— Természetes dolog. Üres föld lehet Amerikában, de Sicziliában nincs. Ha itt a császár egy dominiumot el akar ajándékozni egy hívének, azt csak úgy teheti, hogy egy hűtlentől elveszi a birtokot. Mind a két uradalom, a Giunchi völgyi ép úgy, mint a Del Contrasto völgyi egy proskribáltnak a hűbére volt: külömbség csak az a kettő között, hogy a Giunchi völgy birtokosa már meghalt, a Del Contrasto völgyié pedig még él.

György nagyon magába szállt e felvilágosításra.

Az alkirály félreértette a fiatal herczeg megilletődését.

— Ne legyen serenissimének aggodalma e miatt. Ezekkel minekünk bizony számolnunk kell. Mind a két elődje megkisérti az új birtokost az ágyában megfojtogatni: a mi dolgunk, hogy megvédelmezzük őt ellene. Csakhogy az, a melyik már meghalt, veszedelmesebb: az, a ki láthatlan alakban mint malaria lopózik be a hálószoba ajtaján s

csontujjaival összeszorítja az áldozata torkát, vampyr szájával kiszívja a vérét. Ez ellen nem tudjuk az új hűbérest megvédelmezni. De a másik ellen igen. Tizenkét jólfegyverzett zaffo fogja önt az uradalmáig kisérni, s azok ott maradnak a serenissime körül, mint testőrség. A zsoldjukat a kormány fogja fizetni. Serenissime csak az élelmezésükről gondoskodik. Ez legfeljebb kétszáz scudiba fog kerülni évenkint, az olcsó élelmi szerek mellett.

György egyre hallgatott, mélyen elmélázva.

E szerint ő egy számüzöttnek a birtokát kapta meg adományul. Egy nemes emberét, a kit kivertek ősei kastélyából, azért mert a hazáját szerette!

— Ha kevesli ön a tizenkét fegyverest, monda az alkirály, megduplázhatom; adhatok huszonnégyet.

Az a gondolat, hogy gyávának tartják, felkölté Györgyben a daczolást.

— Ellenkezőleg. Sokallom a tizenkét zaffót. Elég lesz nekem hat.

— Nem lesz elég. Mert mikor serenissime kisétál a pagonyban, két zaffónak kell előtte járulni puskával, kettőnek pedig illő távolságban követni a lépteit. Négy zaffónak ez alatt otthon kell maradni a kastélyban, mind a négy oldalán egynek; alattomos megrohanás ellen őrködve. Négynek pedig kell fenntartva lenni az éjszakai szolgálatra.

Ezt el kellett fogadni Györgynek föltétlenül.

Az alkirály kategorikus beszedéből azt is megértheté, hogy a tizenkét zaffó, a kik közül négy minden sétájában kisérni fogja, arra is nagyon alkalmatos lesz, hogy a serenissime maga is valahogy el ne szökhessék a szigetről.

Palermotól Messináig hajón is lehetett volna utazni Györgynek; de az alkirály utasitásában az volt, hogy a szárazföldi uton szállíttassa oda. Egy negyedévre kifizette neki az apanageát, s aztán a tizenkét fegyveres zaffó kiséretében útnak bocsátá.

Az út unalmas volt egész Messináig; nem a tengerpart mentén visz az, hanem a hegyek között, emberlaktalan, növénytelen vidékeken keresztül, hegynek fel, hegynek alá. Két öszvér hátára kötött zsöllye volt a jármű.

Mikor a Scala hegy ormait eléri az út, ott aztán egyszerre megnyilik az igazi sicziliai tájkép. A dusgazdag keleti növényzet, minőhöz európai szem nem szokott, az aloék, kaktuszok, mint sövénykerítés, a virító oleander, mint útféli bozót, a pálmák, a mandulafenyővel összekeveredve, a granát-almák és narancsfák sötétzöldje felváltva az olajfaligetek szürke lombozatával, maguk a kopár sziklák benőve kápri bokrokkal és babérfával. És ez óriási kert teleszórva az ezredévek építési remekeivel; a mik között az a legszebb, a mi már rom.

Bécs után Messina!

György kezdett hálát érezni azon jóltevő kéz iránt, mely őt ide átvarázsolta.

Ez az egész tájék úgy tünt föl előtte, mint egy ébren látott álom. Az embert az a gondolat fogja el, hogy milyen jó lesz ezt tovább álmodni, még tovább álmodni, s aztán végképen elaludni.

A messinai népet is nagyon kedve szerint valónak találta. Vidám, gondatlan faj az, összekeveredve göröggel, arabbal, normannal, spanyollal, francziával, a melyik felváltva uralta a várost. S e városnak harczi eseményekben gazdag története van. S arra minden lakosa visszaemlékezik.

Györgynek nem volt szabad ebben a városban soká mulatni, ott semmi jót sem tanult volna. Azzal siettették, hogy ebben az időszakban eső szokott esni Sicziliában, s ha a Fiumárák megdagadnak, nem tud majd eljutni a kastélyába, a mi Messinához még jó két öszvérjárta napi távolban esik.

A sirokko csakugyan meghozta az esőt. Zivatar, mennydörgés, villámhullás következett be György utazására. Volt abban jó is, meg rossz is. A jó az volt, hogy Messiná-

ból kivonulása alkalmával elmaradt a nyakáról az a csoportos koldushad, mely az országutakat megszállva tartja s valóságos plágája az utazónak; csak egy csuklyás barát maradt meg állandóul az üldözésében, a ki szamárháton ülve árult szent szobrocskákat s még a megáradt Fiumárát is átusztatta, s nem tágított addig, a míg az alamizsna dénárt meg nem kapta.

Lucskosan, agyonázva jutott el a karaván a Del Contrasto völgy villegiaturájáig. A zaffóknak a puskacsövei szinültig voltak vízzel; azok ugyan egyet sem tudtak volna lőni, ha megtámadta volna őket valaki. György az egész bevonulás alatt semmit sem látott a tájékból a zápor miatt.

Megérkezésekor a bérlő fogadta, ki előreküldött futár által értesítve volt az új földesúr megérkezte felől.

A bérlő az urasági villa földszintjét lakta; az emelet fenn volt hagyva a magas uraságok és a denevérek számára.

Esős időben roppant nagy tűz volt rakva a kandallóban. Úgy látszik fa van itt elég; a tűz közepén volt lánczra akasztva a nagy bogrács, melyben kecskehús főtt csicsókagyökérrel. A körül telepedett le az uraság, a katona, meg az öszvérhajtsár jó egyetértésben.

A bérlő maga is csak aféle bennszülött sicziliai nép fia volt, a ki hetenkint egyszer borotválja le a bajuszát s kecskebőr harisnyát hord.

A rengeteg nagy földszinti teremben jó friss páfrán volt kiteríve a fal mögé: az volt a fekhely. A terem szögletében volt egy nagy sziklába vágott verem, abban állt a bor. Becsületes sicziliai veres karczos. Őszszel beletöltik mint mustot a verembe, letakarják egy nagy lapos kővel, s aztán meregetik kobakkal, a míg benne tart. Pincze is, hordó is, egy személyben.

A mint az utazók és a házbeliek lassankint elfeküdtek a jó puha haraszt ágyba, s a bérlő és György egyedül maradtak a kandalló hamvadó parázstüze előtt, a fitta-

juolo sinczerizálva ismerteté meg a földesurát a birtoka előnyivel és hátrányaival.

A Del Contrasto uradalom, jó gesztenyetermészkor, behoz kétezer ötszáz skudi jövedelmet. (Skudi = római tallér.)

Ennek fele illetné meg szerződés szerint a földesurat, másik fele a bérlőt. Azonban vannak mulhatlan kiadások, a melyek a jövedelmet megröviditik. A bérlő és a földesúr kénytelen megosztozni, testvériesen, a birtok jövedelmén, egyfelől a nagyon tisztelt malandrini urakkal, másfelől pedig a becsülésre méltó fuggitivi uraságokkal; mindegyiknek kiszolgáltatván a birtok átlagos jövedelmének egy negyedrészét. Ilyenformán a földesúrnak és a bérlőnek marad tiszta jövedelemképen ezerkétszázötven skudi. Ebből hatszázhuszonöt jut egy-egy részre. E szerint, ha az új földesúr még tizenkét gesztenyefogyasztót is hozott magával, fegyveres zaffók alakjában; miután ezek kizárólag az ő becses személyének a védelmére vannak rendeltetve, s annál fogva azoknak az élelmezése ő rá tartozik, marad neki magának az egész Del Contrastói dominium jövedelméből négyszázötven scudi.

Hát ez bizony nem valami herczegi jövedelem. Azonban olyan helyen, a hol nincs mire elkölteni a pénzt, ez is elég sok.

Reggelre megszünt a zápor. György, a mint kitekintett a szőlőlugassal befuttatott veranda alól, egy mély üregbe látta magát bezárva, melynek boltozatát egy sűrű, lomha szürke felhőtömeg képezte. A kastély körül óriási vén gesztenyefák, sötétzöld lombjaikkal, miknek némelyikét még a saraczénok ültethették. Koronáikat az átvonuló felhő seperte.

Később a felhőkárpit emelkedni kezdett: a panoráma tágult; a szemközti hegyoldalból vidámzöld szentjánoskenyérfa-liget kezdett előtünni, vegyítve haragos zöld ernyős piniákkal. A felhő még feljebb vonult, elfoszladozva egy felfutó bástyafal felül, mely ezüstzöld olajfa-

berket látszott körülfogni. A fal egyre följebb vonult, az olajfák egyre emelkedtek egymás fölé, végre előtünt nagy magasságban egy párkányozott bástya, a fölött egymás fölé hágó terrasszok, végre egy oszlopcsarnok; egy egész vár. Ez a Del Contrastói várkastély. Mögötte sötétzöld háttér örökzöld cser és ilex erdőkből. Ég nem látszik még sehol.

A felhőkárpít vonul fölfelé.

A tölgy és ilexrengeteg az égbe látszik felnyúlni, míg lassankint helyt ád a lúczfenyőnek; azután következik a törpefenyő, a veres bogyójú boróka, a tiszafa. A hegy még egyre tart.

A felhőkárpit tovább göngyölödik; a sziklaoldalakat már csak az őszbecsavarodó rozmarinok, gyopárok takarják. Azoknak is vége szakad; következik a nagy fekete sivatag görgeteg, melyen semmi tenyészet nem látszik; a láva uradalma. Egymásra torlódott formátlan tömegek, likacsos, szivacs alakú kolosszok.

De az ég még mindig nem látszik sehol.

A felhő kurtina egyre följebb emelkedik; csúcsos sziklakúpok tünnek elő, párázó odúkkal; gránit bástyák, melyek összefutnak, vápáikban hóval fedve (odafenn a záporból hó lett) utoljára egy nagy széles köröndöd, zegzugokra tépve, oldalai kénsárgák, veresek, hamuszínüek; közepéből lenyomott füsttömeg gomolyog alá; nagyobb mint egy templomégés füstje, a mi a felhővel összevegyül.

Ez az Aetna.

Ez is György uradalmához tartozik.

György úgy el volt merülve az «élő hegy» bámulatában, hogy meg sem hallotta a házi gazda unszolását, a ki a reggelit elkészítette a számára.

— Én oda fel akarok menni. Monda György a gazdának.

Az a szeme közé nevetett egész tele torokkal.

— Oda? fel? A pokolba? Az volna a derék!

— Hát ön talán még soha sem volt odafenn.

— A milyen igaz, hogy a nevem Bonaventura Calzolaio.

— Hát mért nem ment oda fel?

— Először, mert semmi keresetem sincs odafenn a pokoltorkában; másodszor mert nem lehet. Szebb azt innen alulról nézni.

György hozzá látott a reggelihez. Volt finom póré hagyma, tatárkapolenta tejjel és lépes méz.

Azután megint rátért a kedvencz tárgyára: az Aetna hegyére. Ezuttal a zaffókhoz fordult.

— Ti fogtok engem kisérni párosával a sétáimon?

Kérdésére rögtön előállt négy zaffó és fogta a kezébe a puskáját.

— Velem fogtok jönni oda fel a hegy tetejére.

Erre mind a négy zaffó visszatámasztotta a szögletbe a puskáját, s megint elnyújtózott a lehevert alomban.

— Hát nem fogtok kisérni?

— Oda nem!

Signore Bonaventura aztán olyan szépen elmagyarázta neki, hogy nem érdemes az az egész Aetna arra, hogy az ember a csizmatalpát elszakgassa miatta; sétálni való hely van itt sokkal szebb elég; végig a gesztenyefa erdőkön; szebbnél szebb kertek, ligetek váltogatják egymást, egyik villa és mulatóhely a másikat éri; a tűzhányó hegy úgy van körülfogva házakkal, kertekkel, mint egy szép nymfának a dereka virágból font övvel. Csak sétáljon ő herczegsége itt a puha gyepen, az árnyékban; ez sokkal egészségesebb mulatság, s ha már épen szép kilátást akar élvezni, ballagjon fel a saját várkastélyába, a gyönyörű Del Contrastóba. Annak a terrasszáról el lehet látni Taorminaig; ott nem is tarthat semmitől; mert a vár, az olajfák kertjével együtt, magas kőfallal van körül kerítve.

György belenyugodott a jó tanácsba. Két fegyveres zaffó elől harmincz lépésnyi távolban, kettő hátul kisérte a sétája közben.

Mint egy rabot.

A Péternek semmi hasznát sem vehette, mert annak az egész életszervezetét összezavarta az olasz konyha.

Először is végig járta azokat a csodálatos gesztenye-erdőket, miknek fái olyan terebélyesek, hogy egy század lovas elférne alattuk; a kérgeikbe görög és arab betűk vannak bevésve, évszámokkal, a mik a saracénok uralkodására emlékeztetnek.

A völgy lapályos részeit narancsligetek, fügefagesztek szaggatják koczkákra, a hol a fák összevissza vannak vegyítve piniákkal, pálmákkal, mandulákkal, a mély televény talaj el tudja táplálni valamennyit, s minden liget körül szőlőlugassal befuttatott házak kandikálnak elő: a legtöbbnek nincsen födele, sima teteje csak esővizfogásra való.

Az emberek, a kikkel sétájában találkozott, többnyire szamáron jártak: csupa férfi; asszonyféle nem mutatta magát. És mindegyiknek oda volt a nyergébe fektetve keresztbe a hosszúcsövű puska. Mintha az egész világ mind vadászni járna.

Pedig itt a vad ugyan nagy ritkaság: az őzet, nyulat még tán a görögök lenyilazták; a vadkannak pedig jó dolga volt itt a gesztenyeerdőkben, meg odafenn a makkosokban, de az is régen kipusztult már innen. Nem ismernek itt más vadat, mint vándormadarakat, a mik Európa felé huzásukban a szigeteken megpihennek. Itt nem is élnének meg, mert ennek a paradicsomkertnek nem jutott a kertek átkából, a kárttevő hernyókból, a mi az énekes madár tápláléka. A siczíliai kertész csak azokat a bogarakat ismeri, a mik hasznot hajtanak s azokat gondozza, tenyészti: a méhet, a selyemhernyót, a cochenillát, a cantharidest.

Dolgozó embert sem látni sehol, se igavonó barmot.

Itt nem szántják, nem ássák, nem kapálják a földet: terem az magától; a szőlőkben a kecske a vinczellér: az lelegeli a gazt, a fákról a fáttyuhajtásokat; a magtermő növénynek a hol elhullott a szeme, ott újra kikel s jó

szántából ismét aratást ád. Húst az ittlakók csak ünnepnap fogyasztanak: akkor gödölyét ölnek; mészáros, hentes ismeretlen mesterember itten. Hanem hal van elég. Azt ontja a tenger, s azzal minden ház el van látva bőven.

Ez első sétájában utitársul szegődött hozzá signore Bonaventura.

Elmagyarázta neki, hogy meddig terjed az uradalma. Elvezette a majorsághoz, a hol apró tehenkék és tyukok vannak. Ott tartották az öszvéreket is. Kettőt felnyergeltetett a bérlő, s aztán azokon folytatták a sétát a hegyi úton, fölfelé a várkastélyig.

Egy magas tömör fal vette körül a kastély kertjét, mely százados olajfákkal volt tele: tornyos kapu, felvonó hiddal vezetett a kertbe. Ott is szabadjára volt hagyva minden. Ide még kecskéket sem bocsátottak be, s annálfogva a tarka levelű acanthus, s az árticsóka dúsan burjánzott a fák alatt mindenütt, a vadszőlő keresztül-kasul nőtte az utakat. A kastély ravelinja előtt leszálltak az öszvérekről s folyvást a négy zaffo kiséretében felmentek a hosszú egyenes lépcsőzeten az első mellvédig. A második mellvédhez vezető lépcsők már összevissza voltak düledezve. A földrengés rongálta így meg. De a lépcsők közül olyan buján sarjadzott elő a babérfa, hogy könnyű volt rajtok felhatolni. Ott következett azután a nagy terrassz, körül ölelve egy gyönyörű árkáddal, melynek üres fülkéiben valaha márvány szobrok álltak.

A kastélynak nem volt már sem ajtaja, sem az ablakain redőnyök. A vas drága a szigeten: az ajtókat értékesítették s az ablakfák elrohadtak. Most szabadon repkednek keresztül a termeken a denevérek.

S milyen pompa, mennyi fenkölt izlés látszik még most is e meztelen falakon! A csigás koronázatú dóriai oszlopok, körül fogva babérfüzérekkel, acanthuslevelekkel: az ökör koponyás homlokzatok, a rovátkolt pillérek. «Hja, a kik ezt építették, azok még nagy urak voltak!»

Az utódjaik már nem birták a monumentalis épületet

fentartani s leköltöztek a völgybe, egy téglaépítménybe, melyben egy tető alatt van a raktár, a pincze, az istálló a salonnal.

A Del Contrasto vár háttal fekszik az Aetnának: a szemközti kilátás a völgyre nyílik.

Észak felé, az erdőség közül emelkedik ki valami hosszú oszlopsoros építmény, közepén egy óriási, pyramisalakú hiddal.

A bérlő elmondá az új földesúrnak, hogy ez a roppant építmény a hajdani birtokos herczeg, duca di Arragona műve, egy vízvezeték, mely az Aetna hóolvadékait a tengerbe ereszti alá. Ma már úgy hívják, hogy Ponte di Caracci.

Minő úrnak kellett annak lenni, a ki az Aetnától a tengerig építtetett egy aquæductot, melynek minden oszlopa nagyobb egy templom tornyánál.

Az utódja egy pajtában tanyázik, együtt a fegyvereseivel s osztozik az erdei zsiványokkal a gesztenyetermésen.

A delet az egész vidéken jelenté a harangszó. Minden falu, zárda harangja megszólalt, azzal az egyes kongatással, a mi az olasz harangozás sajátsága.

Lefelé elég gyorsan jutott el György a kiséről vel a villához, ott várt rájuk már a halleves, meg a tatárka-kása, rizike-gombával összefőzve. Mindnyájan egy közös asztalnál ebédeltek: úr, bérlő és zaffók.

Hanem a Pétert nem lehetett előkeríteni. Az úgy jól tartotta magát fügével, meg szentjánoskenyérrel, tetejében meg méhsört ivott, hogy aztán elfeküdt tőle, úgy összehúzódva, mint a tüskés borz, s nyomorultnak vallotta magát. A bérlőné főzte neki a mindenféle ezerjófű herbatékat, de azoktól még nyavalygósabb lett.

Az ebéd utáni időt minden ember alvással tölti. Egész estig okosabbat tenni nem lehet. A nap forrón süt s a mult napi zivatar után minden szikla úgy párolog, mint a befűtött kemencze.

Ez lesz itt a mindennapi mulatság.

A mint aztán a nap eltünik a hegy mögé, akkor egyszerre harmattá válnak a forró ködök, s rögtön hideg lesz a völgyben. Akkor megint a hűs levegő miatt van tiltva az idegennek a szabadban ácsorgás. A természet rabja az, a kit ide küldtek.

Mivel lehet itt eltölteni az időt ?

A kecskepásztor tud dudálni s a béresek értenek valami tánczhoz. De a zene épen olyan csúf, mint a hozzá való tánez.

Női alak is mutatja magát: egy szolgáló, de annak olyan nagy golyvája van a nyakán, hogy irtózat ránézni.

György rendbehozatta magának az emeleten a kiszemelt hálószobáját, mely az ideig foghagymaraktárul szolgált.

Hozott magával szarvasbőrterítőt és pokróczot, két szapuló bakon keresztül fektetett tragácsból hamar össze lett állítva a nyoszolya.

Hanem a míg az erkélyen bámulta az ezernyi ragyogó csillagot, s az azokat el-elfátyolozó vulkánfüstöt, az alatt az ágyát úgy ellepték a kakerlakok (vulgo: sváb bogár), hogy mikor visszatért a szobájába, azt hitte, medvebőrrel van leterítve az ágya: fekete volt az egész terítő. Persze: odaszoktak a sok foghagymától.

Megpróbált velük harczba keveredni. Hasztalan küzdelem: ha egy lepedővel kiszórt az ablakon ezret, jött helyette másik ezer. Hozatott vizes csebreket, azokba állíttatta bele az ágya lábait; hát akkor meg felülről a gerendákról potyogtak le hozzá. Végre készítettek a számára négy rúdra kifeszített mennyezetet gyékényből, akkor aztán a folytonos bizsergésből a feje fölött értesült a nagy számú hálótársai ébrenléte felől.

Ezt bizony meg kell szokni: ez együtt jár a paradicsom gyönyörüségeivel.

Mikor végre nagy nehezen elnyomta az álom, akkor meg egyszerre puskaropogásra riadt fel.

Felöltözötten, a hogy feküdt, kisietett az erkélyre s kér-

dezé az udvaron sétáló Bonaventura úrtól, hogy mi van odakinn?

— Semmi baj, mondá az. Csak a malandrinik bolondoznak.

Hanem a lövöldözésre előrohantak a földszintről a zaffók. Mindenik hozta a puskáját magával.

Nagy vitájuk volt a bérlővel: követelték, hogy nyissa ki nekik a kaput, hadd menjenek malandrinit fogni.

Signore Bonaventura váltig csitította őket: hogy nem kell e miatt oly nagy indulatba jönni. Majd ő maga beszél azokkal az urakkal, ha ide jönnek. De hát nagy volt a zaffókban a vitézség és a kötelességérzet. Ők erőszakosan kirontottak a kapun s mentek az erdőnek zsiványt fogni.

Arra aztán nem sokára keletkezett a gesztenye-erdőben egy hatalmas puffogtatás: keverve lárma, káromkodás hangjaival. Azt lehetett hinni, hogy nagy ütközet van ott.

Rövid idő mulva aztán tömeges lépések hangja hallatszott a láva-talajon, melyből a vén gesztenyefák kinőttek, s a szép holdvilágnál nem sokára kibontakozott az egész harczi társaság. Elől jött a tizenkét zaffo, hátul ugyanannyi malandrino. A zaffóknak hátra volt kötve a keze: az ő puskáikat is a malandrinók hozták. Mindegyiknek két puska volt a vállán.

— No hát nem megmondtam ezt előre? dünnyögé Bonaventura úr. A malandrino csak malandrino s a zaffo csak zaffo.

S azzal sietett kinyitni a kaput az idetartó uraságok előtt.

— Ah! Ő az, maga a Fra Barbarigo! mondá felismerve a brigantik vezérét. Csak tessék nyugodtan maradni a szobájában, serenissime. Majd elvégzem én magam a signorikkal az elvégzendőket.

— De én akarom látni azt a tisztelt haramiavezért, s magam akarok vele egyezkedni.

— Egyezkedni? Az uram, nem lehet. A malandrinóval nem lehet alkudozni, mert az kegyetlen szerzet. Az csak

úgy értekezik az emberrel, hogy a puskacsövét a mellének szegezve tartja.

— No majd én megpróbálok vele másképen értekezni; csak hozzon ön fel ide hozzám bort és poharakat.

— No ez már okos gondolat.

A rablók nagy diadallármával jöttek be a villa udvarára; maguk előtt hajtva a lefegyverzett zaffókat, a kiket menten bezártak egy üres gesztenyeszárítóba.

A mi cseléd, hajtsár volt az udvaron, annak rögtön hasra kellett feküdni, az arczát a két karja közé rejteni és úgy vesztegelni, a míg az urak itt maradnak.

A rablóvezér nehány szót váltott halkan a bérlővel, s aztán kiválasztott még két rablót a társai közül s nem sokára lehetett hallani a lépteik recsegését a falépcsőn.

Az ajtó nyitva volt előttük: nem kellett betörniök. György ott állt, az asztalnak támaszkodva, összefont karokkal.

Mind a három rabló a mellének szegezte a puskája tölcsérvégét.

György elnevette magát.

— Cospetto! Így szoktak jó reggelt kivánni Siciliában? Fra Barbarigo!

A nevetés erős fegyver.

A rablóvezér visszanevetett rá. Szőrrel benőtt pofájából csak a két szem, meg a fehér fogsor villogott elő.

— Én igenis Fra Barbarigo vagyok, de hát önt kinek hívják?

— Engem pedig Giorgiónak hívnak: a többi nevem beleveszett a tengerbe.

— Ez tetszik nekem! mondá a rablóvezér. Semmi duca, semmi marchese?

— Az mind belefulladt a tengerbe. Csak afféle contadinó! A mit mindjárt megtudnak az urak, mihelyt poharat koczintanak velem. Ilyen bort csak a parasztok isznak.

A pohárkinálásra a rabló urak véleménye egészen megváltozott az új földesúr irányában. Minthogy ő maga úri-

tette ki elébb a poharát, bizton lehetett utána inni: nincs megmérgezve a bor.

— Eh, ez jól esett! mondá Fra Barbarigo.

— A mai heves ütközet után! Önök elfogták mind a tizenkét zaffómat.

— A miért utólagosan engedelmet kérünk.

— Sőt nagyon leköteleztek vele. Igen alkalmatlan ficzkók. Minden lépten-nyomon elől-hátul párosával kisértek. Az ember egy kis kalandra se vállalkozhatik. Ki az ördög fog egy szép leány ablaka alatt serenadot tartani, négy puskással a háta mögött?

— No no! A szép leányok ablaka alatt való gitározástól óvom önt, signore. Az itt nagyon könnyen egy késdöfést jövedelmezhet.

— Hát én is ott leszek akkor. S mit fognak önök most csinálni ezekkel az elfogott zaffókkal?

— Elviszszük őket a hegyszakadékok közé: ott bezárjuk egy sziklavölgybe s ott tartjuk, a míg a messinai kormányzó megküldi értük a váltságdíjat, fejenkint száz scudit.

— Száz scudi! Az sok egy zaffóért.

— Hát mit akar a signore? Nekünk csak ötven marad belőle. Felét a zaffo kapja.

— Ahá! Értem. Hát közös üzlet?

— No hát a szegény zaffóknak is csak kell élni valamiből. A zsoldját soha sem kapja. Ha hébehóba mi nem segítjük egy kis keresethez, éhen döglik a szegény állat.

— Egészen helyeslem a felfogást. Hát tudja mit, signore Fra Barbarigo! Ha a messinai kormányzó megtagadná a száz scudit a zaffókért fejenkint...

— Akkor a zaffók fejeit fogjuk mi a kormányzónak beküldeni.

— Ne kegyeskedjenek ehhez a módszerhez folyamodni. Akkor én kifizetem uraságtoknak az illetékes 50 scudit a zaffókért fejenkint.

— Akkor mi visszahozzuk signorenak a zaffókat.

— Ezer köszönet. Nem kérek belőlük. Tessék őket utasítani, hogy menjenek kapálni. Én örülök, hogy megszabadultam tőlük s nem taposnak többé a sarkamra.

A rablóknak tetszett ez az utasítás s már erre csakugyan nagyot ittak.

— És most beszéljünk a saját affárénkról. Signorik valószínüleg az osztalékuk átvételéért kegyeskedtek idefáradni. Mennyi is az?

— Kerek számban hatszáz huszonöt scudi. Egy negyedrésze a birtok jövedelmének. Ebből egy baioccot sem engedünk lealkudni.

Fra Barbarigo nem érte be azzal, hogy a szemeit forgatta dühösen; hanem még a tőrének a markolatát is kezébe fogta.

— Csak hagyja ön azt a kést a hüvelyében, signore Barbarigo.

— No mert a bérlőnek az a szokása, hogy minden idejövetelünk alkalmával újra kezdi az alkudozást, mintha mi komisz saracénok volnánk, s addig soha sem fizet, a míg a kést a torkára nem teszszük. Megkivánja a természete, hogy annyi ütést kapjon a hátára, a hány erszényt kitesz az asztalra, s a míg leszámlálja a scudikat, folyvást kell egy úrnak a nyakán tartani a kezét.

— No hát ez most mind fölösleges czeremonia lesz, miután én magam fizetem az angariát; s az még nemes ember koromból megmaradt nálam, hogy a mit játékon vesztek, azt zúgolódás nélkül fizetnem kell.

— E szerint ön nem sokalja az angáriát?

— Sőt kevesellem. Önöknek több részt kellene kapni a jövedelemből.

— No ez már nemes emberhez illő beszéd.

— Hallgassák meg önök az én ajánlatomat. Jelenleg négyen osztozunk a Del Contrastói birtok jövedelmén. Önök, tisztelt uraim, én magam, signore Bonaventura, meg a fuggitivik. De hát mi szükségünk van nekünk erre a negyedik osztozó társra? Lökjük ki ezt magunk közül,

s oszszuk fel a jövedelmet három részre. Akkor önök kapnak hatszáz huszonöt scudi helyett nyolczszáz harminczhármat: mondjuk kerek számmal kilenczszázat, s mi másik ketten is olyanformán kapunk.

Mind a három signore nagyot ugrott erre a szóra örömében.

— Hisz ön nagyobb számtudós Al-Gebernél, a számok feltalálójánál.

— Tehát elfogadják az ajánlatot ?

— Szives örömmel.

— Ezért aztán az önök részéről azt a viszontszolgálatot várom, hogy mikor a fuggitivik alkalmatlankodnak nálunk, azokat kegyeskedjenek innen elkergetni, hogy engemet, akármerre bolyongok egyedül, erdők, hegyek között, se maguk nem bántanak, sem a fuggitivik által bántani nem engednek.

—Itt a kezem rá! szólt Fra Barbarigo, odanyujtva kérges tenyerét György elé. Mától fogva az ön vezényletére állunk.

S hogy igéretét biztositsa, kihúzta a kebléből a zsinórra kötött érczsípját s átnyujtá Györgynek.

— Hordja ön ezt magával, signore. S akárhol jár ezentúl, ha valami veszély fenyegeti, csak ezt a sípot fújja meg, s tapasztalni fogja, hogy egyszerre, mintha a sziklaodukból bújnának elő, ott teremnek az én vörös sipkásaim s megvédelmezik önt akár a fuggitiviktól, akár a zaffóktól.

Egy pohár bor szentesítette a szerződést.

— Most még egy száz scudim volna elajándékozni való, monda György.

Erre a szóra Fra Barbarigo magasra emelte a fejét.

— Kinek néz ön minket, uram ? Ajándékozni csak a szenteknek és a kolostoroknak szokás, nem olyan gavalléroknak, mint mi.

— Pardon! Gratia! Rosszul választottam a szót. Én ezzel egy szolgálatot akarok megfizetni. Az Aetnának a tetejére akarok felmenni; le akarok nézni a kráterébe: annak adom a száz scudit, a ki engem oda felvezet.

— De ez még nagyobb megbántás! Minket szolgálatért akarni megfizetni! Mi nem szolgálunk senkinek! Mi bérért nem teszünk semmit. Hanem ha az Aetna tölcséréhez akar ön feljutni, akkor lovagoljon el a San Nicolosi d'Arena kolostorhoz, ott ajándékozza ön a mezítlábos barátoknak azt a száz scudit. Azok aztán majd rendelnek ön mellé egy biztos vezetőt, a ki felsegíti önt a hegy tetejéig, megmutogatja a Monti Rosszit, a Val del Bóvét. Vigye ön magával ezt az én tőrömet: ennek a markolatába van vésve a nevem. Ezt mutassa meg a barátoknak. Akkor aztán minden utat nyitva fog maga előtt találni.

A haramiavezér még a kését is átadta Györgynek.

Akkor aztán szép egyetértésben lementek a földszintre, a hol signore Calzolaio főzte a vacsorát az úri vendégek számára.

Fra Barbarigo elmondta a bérlőnek, hogy minő új szerződés jött a signori malandrinik, meg az új földesúr között létre. A bérlő szeretett volna valami észrevételt tenni rá, de valahányszor felnyitotta a száját, mindannyiszor a nyakszirtjára ütöttek ököllel, megvonva tőle a szót.

Végül az új szerződés értelmében kifizették a malandriniknak a kilenczszáz scudit, mire azok a zaffókat maguk előtt terelve, nagy puskadurrogások közt eltávozának.

A bérlő egész a kapuig kisérte őket lámpással.

Mikor visszatért Györgyhöz, kétségbeesetten kiálta fel:

— Tudja ön, hogy mit csinált most, serenissime? Megtette magát a «Maffia» főnökének!

— Hát nagyon jó. Ha az a maffia engem megvédelmez a fuggitiviktól.

— Igen, de ha egyszer kormányváltozás lesz, a mi sokszor van Siciliában, akkor a fuggitivik visszatérnek erőhatalommal, s azok akkor engem felakasztanak.

— Hát azok akkor engem is felakasztanak. Hát nem elég dicsőség lesz kendre nézve, ha ott lóghat mellettem ugyanazon a gesztenyefán?

Györgynek olyan jó kedve volt ez után a kaland után,

a minőt csak egy kis diák érez, mikor azt hallja, hogy bedűlt az iskolának az oldala. Sietett az örömét közölni a Künzli Péterrel.

A Péter azonban még mindig maródi volt, a megitatott keserű herbaték még jobban összehúzták a beleit. A szolgáló már reszelt tormát rakott a gyomrára. De az sem tetszett neki. Mindig azt hajtotta, hogy ő egy skorpiót nyelt el s most az marja odabelül.

Mind a mellett nagy figyelemmel hallgatta végig, a mit György elregélt neki az éjjeli kalandról: az elfogott zaffókról és a kedélyes malandrinikról, aztán meg arról a jó alkuról, a mit ez utóbbiakkal kötött.

Azt a tervét is közölte vele, hogy legközelebb fel fog mászni a Monte Gibellóra (a malandrino így nevezte előtte az Aetnát). Csak arra vár, hogy a Péter talpra álljon: őt is viszi magával.

Azután hagyta a Pétert izzadni s maga felült az öszvérre s elindult egyedül a környékben kalandozni. Nem jártak már a sarkában a zaffók.

Útközben járó-kelő parasztoktól kitudakolta, hogy merre az út a tűzhányó felé: azok megértették vele, hogy csak haladjon mindig napnyugat felé, ott majd talál egy várost: az Catania. Ott majd aztán megtudja, hogy merre van a mezítlábos barátok kolostora.

Estefelé hazavetődött a villába.

A Pétert nagy munkában találta: valamit irt.

György előtt ez volt a tökéletes egészségnek a legfőbb kriteriona, az irás. Magáról tudta, hogy már arra is nagy elszántság és duzzadó izomerő kell, hogy az ember a lúdtollat beledugja a kalamárisba: hát még azokat az engedetlen ákombákokat a papirosan megjelenésre kényszeríteni, egyiket a másikhoz hozzá támasztani, hogy el ne dűljenek; egyiknek a szarvát a másiknak a farkához hozzá kötni, s végül el tudni olvasni az embernek azt, a mit leirt. Vad lovat könnyebb rendes ügetésre birni, mint azt az átkozott kalamust. Azért nagyon meg volt nyugtatva

a hű mindenesének az állapotja felől, mikor azt irni látta.

— No csak mulasd magad, Peti.

Reggelre kelve azonban azzal a hirrel fogadta signore Calzolaio, hogy annak a tedescónak beharangoztak. Az már deliriumban van, s nagy dicsekedésére fog válni, ha az estét megéri.

Odament hozzá.

Péter hagymázban volt: félrebeszélt. Nem ismerte már meg a gazdáját. Györgyöt nézte saját magának s beszélt hozzá, mint Künzli Péterhez; ő maga pedig Wammána személyébe képzelte át magát.

— Hol csavarogsz, te Bärenhäuter! Te Künzli Péter? rivalt rá Györgyre. Nem tudsz itt lenni, mikor én hívlak? Megint azzal a gézenguz czimboráddal játszottál? Majd adok én nektek, mind a kettőtöknek! Fogd rögtön ezt a levelet és vidd a consiliariusnak. Nem annak! Hanem a nagymesternek. Azért sem annak! A Lodoiszka herczegnőnek. De el ne veszítsd, mert ebben vannak megirva a Giorgio titkai. Tudod ki az a Giorgio? Azt gondolod, hogy Giunchi gróf? Nem az! Talán azt gondolod, hogy San Christina marchese? Nem az! Annak a Giorgiónak a neve felsővadászi Rákóczy princz! De el ne mondd senkinek, mert pórul jársz! A fejedet levágják, ha fecsegsz. No hát fogd ezt a levelet és szaladj vele. Tudod, kinek szól? A cancellárnak.

— Ez bizony félre beszél, mondá György.

A bérlő és a felesége nem eresztették közel a nyavalyáshoz: a patécs ragályos. Hanem a levelet elvették tőle. Azt is elébb megfüstölték borókabogyón: úgy adták át Györgynek.

A levél le volt pecsételve, de a borítékjára már nem volt felirva semmi czím.

György többször kérdezte a lázbetegtől, hogy kinek szól az a levél: az mind annyiszor leszidta. «Hát nem megmondtam?» Csakhogy mindig más nevet mondott. Utoljára a palermói kormányzóhoz utasítá vele.

— Pedig az nagyon fontos levél lehet, bizonyítá a bérlő, mert a német egész délután körmölte, a keze is reszketett, a foga is vaczogott bele, mégis csak irta.

György magához vette a levelet.

Aztán papot hivatott, az meggyóntatta a Pétert, feladta rá az utolsó kenetet: estére csakugyan meghalt a Péter.

Másnap szép énekszóval eltemették.

György ezzel egyes-egyedül maradt az idegen világban.

A míg a temetési szertartás huzódott, csak elmaradt még a villában: az a halott pajtás odakötötte ahhoz a szomorú helyhez; hanem a mint ráhányták a koporsóra a lávadarabokat, akkor elővette az a sivatag egyedüllét érzete, az a vágy az örök futás után: szaladni valamerre, fel a magasba! Még magasabbra! Ki a világba!

Még nem tudta, hogy egy szigeten van. Soha sem beszéltek előtte geographiáról, nem értett a mappához.

A temetés utáni nap felnyergelteté az öszvérét s azt mondá a bérlőjének, hogy ha éjszakára nem talál visszakerülni, ne keressék sehol: Cataniába megy.

A bérlőnek nem volt utasításába adva, hogy a földesura jártára-keltére vigyázzon. Mehetett, a hová akart. — A szigetről el nem futhat. — Legfeljebb agyonüthetik a fuggitivik, s akkor majd jön helyette új földesúr. Örökké nem tart semmi Siciliában: még a földesurak sem.

György egy parasztvezetőt fogadott fel, a ki jó fizetésért vállalkozott rá, hogy elkalauzolja őt egész Taorimináig, de már azontul nem ismerős a vidékkel: ott fogadhat mást.

Ezek az itteni lakosok egy napi járó földnél többet nem ismernek az országukból. Az Aetna tövétől a tengerpartig: ez a jártasságuk. Hogy mi van a tűzhányó tulsó oldalán? arra semmi gondjuk. A tűzhányó tetejére pedig épen nem kivánkoznak.*

* Ez még manapság is így van: az «angol ház» vendég-

Éjjelre érkezett meg György Taorminába.

A siciliai éjjel nem éjjel, az csak egy fényes álom. Az alkonyég fényváltozatai belenyulnak az éjszakába. A csillagok vezérei már odafenn ragyognak, s a firmamentum még folytatja az átborulását a karmazsinból a lilaszinbe, míg utoljára megáll a hasonlíthatatlan sötét-kékben, mely tele van szórva milliárd égi fénytől.

Még fényesebb a föld! A felséges Taormina romjai. Halhatatlan emlékei egy kétezer év előtti kornak, a mikor az istenek emberekké tudtak lenni s az emberek istenekké.

Egy város romja, mely nagyobb Bécsnél. A még fennálló oszlopok mutatják, milyen nagy lehetett — fölfelé? Az a felségesen nyugodt klasszikus építészi styl! Azok az emberentuli mértékek!

György az egész éjszakát ott töltötte a szabadban, az amphithearum még fennálló árkádjai alatt. Az öszvére legelt a fűben, a kalauza horkolt a bogáncsbozót alatt. Ő pedig bámulta a romokat, a csillagos eget, az Aetnát.

A mint besötétedett, a tűzhányó nyugati oldala, mely addig ónfeketének látszott, lassankint el kezdett világítani: egyre sugárzóbb lett, utoljára rózsaszinű fényben tündökölt. György felrázta az alvó kalauzt, követelve tőle, hogy magyarázza meg neki, miért világit ott a hegy oldala.

A kalauz elmondta nagy álmosan, hogy az ott a láva. Valamikor elöntötte egész Cataniát. Húszezer ember ott veszett benne. Még most sem hült ki egészen: éjente felvilágit.

— Mikor történt ez? kérdezé György.

— Nem tudom. Én még akkor gyermek voltam, mondá a kalauz s tovább aludt.

Arra a kérdésére, hogy mi volt ez óriási rom valaha? annyit tudott felelni a kalauz, hogy «theatrum».

könyvében ezerével vannak Európa minden nemzetei képviselve: ezer közt ha van egy siciliai.

Theatrum!

A bécsi Hanswurst színház után a taorminiai amphitheatrum, a hol húszezer görög tapsolt az olympi versenyek viadorainak! Hátterében a füstölgő Vulkán-óriással. A márvány boltivek, az oszlopcsarnokok, a gránit talapzatú scéna! A fülkékből hiányzanak már az istenszobrok, de szellemeik most is itt laknak a mohos falak között.

Az emberek nem építenek már, hanem az Aetna még mindig épít. Félszázadonkint eszébe jut valami. Kilódit egy nagy tömeget, tűzzé olvasztott kőből. Új hegyeket épít. Igy emelte fel a mult században a két ikerhegyet: a Monti Rossit. Egy fiók kemenczéje, a Monte Frumento most is eregeti ki a hasadékaiból a friss tűzfolyamot s építi az új köröndöt a kráterénél. A felhő, melyet az ég felé lódit, lángvörös, s oda világít az ősanya vulkán kupjára. Az pedig fényes fehér. Ott az örök jég országa van; csak a kürtője sárga a kéntől. De a füst, mely belőle felgomolyog, megint olyan fehér, mint a hófelhő, meg-megvillanva időközönkint a földalatti tűztől; s ez a fehér füst megáll a csillagos ég közepén mozdulatlanul, mint egy felhő, mely egy oszlopon nyugszik.

György ott virrasztotta végig az éjszakát a taorminai romok között s csak a pirkadó hajnal figyelmezteté a továbbutazásra.

Taorminán tul nem volt szüksége többé kalauzra. E dicsőséges romoktól kezdve egész Cataniáig egy szakadatlan gyöngysora következik a nyári palotáknak, kolostoroknak, melyek csodaszép délgyümölcskertek között feküsznek. Egyik falunak a végénél kezdődik a másik. Azok be sincsenek kerítve. A fákon annyi a gyümölcs, hogy minden arrajárónak jut belőle: meg sem látszik rajta. Egy baioccoért válogathat belőle, a ki lopni szégyenel.

Az első város, melyet Taorminán tul talált György, volt Aci Reale. Az egész város hét réteg lávaomladékon épült, a miknek óriási rétegeit ki lehet venni egy hosszú lépcsősoron, mely a városból a mélységbe vezet.

Ebbe a mélységbe rohan alá a kék Acys vize, melynek partjain egykor a cyclops Polyphem bámulta félszemével a nymfák tánczait.

Aci Realén tul emelkedik az út Aetna felé, folyvást gazdag termésű kertek között, melyeknek fényes lombozatából a kolostorok rézkupolái villognak elő. Az út maga fekete. Csupa lávatörmelék. S az útféli házak is olyanok, mintha a falaik vasdarabokból volnának összerakva. Minden kő itt láva rétegeiből van kifejtve. A természet nevet, a házak gyászolnak.

Ez a fekete út vezet egy fekete városba: ez San Nicolosi.

Az egész város egy sziget, melyet körülvesz egy folyam. Az Aetnából kitört láva folyama. Alatta száz meg száz épület romjai feküsznek: hajdan viruló kertek mulató tanyái. A város megmaradt közben. A felső részét ölelő láva-folyamág már kihült, azon keresztül lehet járni. Mezítlábat még most is éget. A szélesebb folyamág még éjente izzó fényt sugárzik ki s a faczipő talpát elszenesíti, a míg az ember keresztül szalad rajta.

E városka szélén áll a San Nicola d'Arena kolostor. Ide lett utasítva György Fra Barbarigo által.

A banditafőnök tőrének előmutatása után a legszívesebb fogadtatásban részesült s az igazi vendégszeretet fogalmát itt találta először megtestesülve.

A barátok, megértve a kivánságát, egy napi pihenés után rendelének melléje egy kalauzt, meg egy szerzetest. A kalauz az útjárás megmutatására, meg az élelmiszerek czipelésére szolgált, a szerzetes pedig a tájképi nevezetességek megmagyarázása végett lett hozzá csatolva.

Nevelte a barátságot az ajándékul átadott száz scudo, melyet — nagyon valószinűleg — a barátok a malandrinokkal meg szoktak osztani.*

* Elisée Recluse. Le convent considerable de San Nicolosi D'Arena. Pendant une partie du siécle dernier, des brigand s'étaint

Az útitársul kirendelt benczésnek az arcza olyan ismerősnek tünt fel György előtt! Mintha már valaha, valami nevezetes alkalommal találkozott volna vele? Csakhogy annak bajusza volt, szakálla nem volt, mostan pedig szakálla van, bajusza nincs. És mégis úgy emlékeztet rá! Hisz akkor is csak álcza volt az.

Most az a neve, hogy Fra Oloferno.

Fra Oloferno alakja egészen elütött azoktól a sicilai barátoktól, a kikkel ez ideig György jártában-keltében mindenütt találkozott. Ez egy szelid, komoly ember volt: több nyelvet beszélt, s jártas volt a történelemben, földrajzban, csillagismeretben. Olvasta a régi klasszikusokat, s a görög és római mythologiát. — Györgyre nézve pedig ezek a dolgok épen olyan ismeretlenek voltak, mint maga az Aetna. Elhallgatta napestig a kolostor oszlopcsarnoka alatt a bölcs barát felfedezéseit. Ez neki mind új világ volt. — Két napot kellett ott vesztegelnie a kolostorban. Sirocco fujt: azt be kellett várni, míg elmulik, mert olyankor ködös a láthatár: a kilátás elvész. A hegymászót is eltikkasztja a hőség. Még az öszvér sem szeret ilyenkor utazni.

De az az idő nem veszett kárba. Először életében akadt György egy emberre, a ki «valót» beszél előtte. Egész ifju életében soha senkitől nem hallott valami igazat. Az mind mese volt: kápráztatás, hamis adat, irányzatos költemény.

Mint az égi malasztot, úgy szívta a lelkébe a tudomány új levegőjét.

Pater Oloferno elmondta előtte rövid vázlatban Sicilia történetét. A fénykorszakot, melynek emléke a taorminai romvilág. Egész a legujabb évekig. Hogyan került Sicilia a Bécsben uralkodó császár birtokába. Békekötési szer-

installés, dans les salles de monastere. Les rares visiteurs de l'Aetna ne pouvaint alors aborder la montagne sans entrer en composition avec les bandits.

ződmény: országcsere útján. Ép olyan ideiglenes birtoka a császárnak, mint az általa adományozott uradalmak az új földesuraknak. Ez a föld mozog a hódítók lába alatt. Lakott már itt mindenféle nemzete a két világrésznek. Mind elmult róla. Csak az ős siculus marad meg, a ki a lávarétegre, mely házát eltemette, mikor a láva kihül, megint új házat épít.

György megtudta, hogy ez a széles nagy völgy, melynek nappal fekete talaja éjjel rózsaszínben világít, még ötven év előtt gazdag buzatermő föld volt, szegélyezve olajfaerdőkkel, narancsligetekkel: ezernyi meg ezernyi boldog ember tanyája. Volt egy herczege, a ki annyi kincset gyűjtött a birtokából, hogy saját költségén építteté meg azt a roppant vízcsarnokot, mely a Vezuvról a hóolvadás áradatát a tengerbe levezette. Egész hajóraj jött, ment a cataniai kikötőben, mely az itt termett buzát, gyapotot, czukornádat szállítá messze földre. — Egy éjszaka meghasadt az Aetna oldala, s a kiömlő láva eltemette az egész viruló paradicsomot, kertjeivel, falvaival együtt. Olyan gyorsan jött a pokoltűz, hogy a lakosok nem birtak előle menekülni. Keresztül tört egy útjában álló hegyen; s két új hegyet torlasztott fel a völgy közepén. Onnan lerohant a tengerbe, s a kikötőt megnépesíté — szigetekkel. A dúsgazdag herczeg egy éjszaka koldussá lett. S azóta nem járnak a kikötőbe a gályák, nincs se buza, se gyapot, se czukornád többé.

A mint a sirocco elmult, pater Oloferno felkészíté Györgyöt az útra. Egy darabon öszvérrel, szamárral lehetett előre hatolni: odáig az út erdők között visz el. Ezt az utat éjszaka tették meg. Itt nincs semmi érdekes látni való. Hajnalhasadtával bukkantak ki a vigályos erdők és vulcáni sziklaszakadékok közül, az ég skarlátfényétől visszatündöklő Piano del Lago lonkás oldalán. Egy tó a vulkán oldalában. — Ez sem volt ott még ötven év előtt.

Ezt is a legutolsó vulkánkitörés teremté meg. Mikor a megrepedt hegy oldalából kiömlött a megolvadt ércz- és

kősalak, ugyanakkor a kráter kitörő tüzétől megolvadt a hegy ormát borító jégtömeg, s aztán ez a két folyam rohant egymásra! Az lehetett hősköltemény! az lehetett a gigászok harcza, mikor ez a két istenerő egymással ölre kapott. A lávafolyam párafelhővé oszlatta a vízáradatot, s a jeges víz kővé fagyasztá az olvadt salakot. S utoljára is a víz maradt a győztes: medenczét vájt magának a lávatömegben, s azt megtölté szinültig. Aztán mind a ketten elpihentek, mikor belefáradtak a tusába.

A Piano del Lagon tul következik a Val de Bove, az a fölséges sziklaörvény, melynek széléhez csak hasmánt csuszva mer halandó ember közelíteni. A szédítő mélységben ott tátongnak a tűzhányó kemencze szádái, melyek az óriás érczfolyamot kiokádták a világra. Egy pillantás a föld mélyébe, a hol az örök tűz él. A mélységbe lenézőt úgy húzza valami varázs lefelé!

Itt egy ódon toronyépület következik: római emlék, egy görög tudósnak. Ez a bölcs is addig tanulmányozta az Aetna mélységét, míg egyszer nem birt ellenállani a vágynak, hogy e meredélyről leugorjon. Ez a torony szolgált pihenőül a tüzhányó látogatóinak.*

Itt hátra hagyták az öszvért, szamarat, s élelmiszereiket a kalauz vállára bizva, gyalog indultak fel a felséges óriás kráterhez.

Itt már az örök hó és jég országa kezdődik.

A meddig a sziklarepedésekből, a melléktölcsérekből kipárolgó gőzök megolvasztják a jeget: ott sárgul a kénvirággal zománczozott szikla, a többi mind tükör-sima jég. A forró déli napsugár apró csermelykéket olvaszt meg belőle, de a jégréteg azért soha sem fogy el: egyre szaporodik. Csak a kráterből kihányt hamu rétegein lehet felhatolni a tűzhányó kámvájáig, melynek óriási kerületéből fenségesen emelkedik ki az örökké élő füstoszlop, felleg-üstökös fejét, míg a világ össze nem dűl, folyvást

* A «casa inglese» későbbkori építmény.

feltolva az égbe. Itt egyedül ő maga az élő: köröskörül minden halott. Az anya-vulkán oldalait egész raja fogja körül a leányoknak és dédunokáknak: apróbb-nagyobb nyitott kupok, a mik, ha haragba jönnek, maguk is tüzet okádnak.

Itt, a tizezer lábnyi magasból tekinte szét a fejedelemfi maga körül. És akkor azt hitte, hogy csakugyan egy más plánétába jutott. Egy egészen külön álló kis világ ez, egy háromszegletű csillag, mely a földtől külön van szakítva s forog körülötte, mint a hold.

Az Aetna magasáról mind a három tengert beláthatá, mely a szigetet körülveszi s még a tengeren túl a távol világ kék előfokait.

Arra a tudatra jött, hogy ő itt nem más, mint fogoly. Ez az egész világ csupán börtön ő rá nézve, a honnan nincsen szabadulás.

XXVI. FEJEZET.

A SZIKRA A TŰZKŐBEN.

György arra kérte páter Olofernót, hogy vezesse őt le magának a tűzhányónak a kráterébe, a mennyire abba le lehet hatolni.

— Mit akarsz odalenn, grófom?

— Meg akarom kérdezni ettől az élő óriástól, hogy miért vagyok én itten?

A szerzetes nagyot bólintott a fejével.

— Elvezetlek, a hogy kivánod.

És aztán a kalauz segélyével levezette Györgyöt a kráter szakadékos párkányain keresztül annak az öblébe, mely sárga és vörös érczcsapadékokkal van berozsdázva egész addig a lángoló kerek kürtőig, mely lemegy a föld mélyébe s melyen át gomolyogva tör elő az örök tűz a föld alól.

György hosszasan elbámult a titokteljes látványon.

— Nos? Kaptál a kérdésedre választ? szólítá meg a szerzetes.

— Kaptam, mondá György. Az örök tűz egy szikrát adott kölcsön a magáéból. A tarsolyomban van egy levél, melyet a mellém rendelt szolgám irt nagy igyekezettel, mikor már a halál révén küzdött. Ebben a levélben kell annak a feleletnek lenni, hogy miért vagyok én itt? A levél rólam van irva. Ezt a haldokló elmondá. De már a czímet nem tudta rá irni a borítékra, s öt nevet elsorolt előttem, hogy kinek szól, de mind visszavonta. — Bűnt követek-e én el, ha ezt a levet felbontom és elolvasom.

— Ha bűnt követsz el, vezekléssel helyrehozod. De minthogy a levél senkinek nincs czímezve, én előre feloldalak a bűn alól.

György felszakítá a Künzli Péter által irt levelet.

György arcza egészen elsápadt, a midőn a megholt Péter levelét olvasá.

A levél a parlemói alkirálynak szólt.

Abban le volt irva mind az, a mi György körül történt Palermóból elutazása óta a legapróbb körülményekig.

Az utolsó adat volt az, hogy György szövetséget kötött a siciliai malandrinókkal, azokat zsoldjába fogadta, a mellé adott zaffókat elzáratta és fogva tartja s a szigetről megszökni készül.

E szerint az ő kedves gyermekkori jó pajtása nem volt más, mint egy fizetett kém az udvari cancellária szolgálatában, a ki már gyermekkorától azon kezdte az irásgyakorlatot, hogy denunciált. Nyomorult zsoldért! Talán nem is azért, hanem vele született ösztönből, mint a hogy születik a jó tacskó-kutya borzfogónak.

Az a jó czimbora, a kivel minden falatját megosztá, a kiről azt hitte, hogy egyedül szereti a világon! Áruló! Kém!

De ennél a szívbeli keserűségnél még nehezebben feküdt

a lelkére az a rettenetes tudat, a mit a levélből megértett, hogy ő itt ezen a szigeten csak egy jól elzárt fogoly, a kinek a személyleirását minden kikötőben ismerik, a kire nézve nincs remény ebből a kietlen nagy börtönből valaha kiszabadulhatni.

Tehát a kegylevelek, a grófi czímek, az adományozások, a kitüntetések mind csak a láncznak, a bilincsnek új meg új nemei. O már el van itélve a születése napján, a bölcsőjében, holtig tartó nehéz fogságra. Megbüntetve, condamnálva, mielőtt vétkezhetett volna.

Pater Oloferno ott ült mellette és figyelemmel nézte az ifjú arczszine változását, a levél olvasása közben.

György felvett egy lávadarabot a földről, belegöngyölte azt a levélbe, s aztán levelestől együtt belehajítá a nagy füstokádó kráterba.

De az a levél még a pokolnak sem kellett, még az is visszaokádta, s a hömpölygő füstoszlopban még sokáig ott lehetett látni a tánczoló papirdarabot, míg lángot nem vetett.

Ekkor aztán György fölegyenesedett, körülnézett a végtelen láthatáron. Valami kéjes szédülés fogta el. Félig akarva, félig öntudatlan maga is alábukott a meredélyről.

Ha pater Oloferno ott nincs és izmos karjaival meg nem ragadja, menthetetlenül bele hull a tűzokádó torkába.

Talán jobb lett volna neki!

A barát ölébe vette az alélt ifjút s úgy vitte ki a mély sziklaköröndből. Ott lefektette a jégre és megdörzsölte az arczát, a karjait hóval. Aztán, hogy magához kezdett térni, megnedvesíté az ajkait borszeszszel, a mit kobakjában hordott.

György föleszmélt s mind a két kezével megragadta a barát kezét s odavonta azt az ajkaihoz és megcsókolá.

— Miért akartál a tűzhányó torkába lerohanni? kérdezé Oloferno.

— Oh atyám, az olyan fájdalom volt, a minek nem

lehet a nevét megmondani. — A régi istenekkel beszélni, rettenetes dolog. Ez itten Vulkánus úgy-e, a kit megszólítottam? Minő választ adott? — Az rosszabb a halálnál. — Az olyan, mint az élve-eltemettetés.

— A tűzisten haragos.

— Talán a jégisten kegyelmesebb. Hagyj itten feküdnöm a jégen. Hadd beszéljek vele. A jegek istene Neptun — úgy-e?

— Nem, fiam. Az Jupiter. Horácz irja: «Jam satis terris nivis atque diræ grandinis misit Pater». A hó és jég istene Jupiter volt.

— Hadd beszéljek vele!

Azzal végig feküdt arczczal a jégen, meleg ajkaival oda tapadva hozzá.

A vezető figyelmezteté a barátot, hogy jó lesz a visszatérésre gondolni, mert a nap lefelé hanyatlóban van már.

— Kibeszélted már magadat a jéggel? kérdezé Oloferno.

— Beszéltem vele.

— Adott választ?

— Adott. Mondsza csak, kié ez a tűzhányó hegy?

— Csodálatos kérdés! Ugyan ki akarná ezt a rettenetes csodát tulajdonának nevezni?

— De mégis kinek a birtokához tartozik ez?

— Beleesik a Del Contrasto uradalom határába.

— Tehát az enyim.

— Isten őrizzen tőle, hogy megkapd a részedet belőle.

— De akkor ez a jég is az enyim, a mi az Aetna csúcsát fedi.

— Mit akarsz ezzel a jéggel?

— Majd megmondom, mit akarok? Mikor én Bécsben laktam, a fényes főúri lakomák közepén jéghideg italt kaptak a vendégek poharakban, a minek a neve «aqua Bensari». Olasz találmány. — Egy hirhedett úrhölgy lakomája végén mindenféle gyümölcsöt hordtak körül, a miket, ha megkóstolt az ember, akkor vette észre, hogy

jégből vannak. Ezeket meg úgy hívták, hogy «frutti di Procopi». Egy florenczi conditornak a találmánya. Uraknok való csemege! Mert nagyon drága. — Törvény van rá, hogy csak az esztendő három nyári hónapjában szabad készíteni és árulni. A nyári hónapokban. De nyáron meg nincs jég. A florenczi czukorsütőnek a távol Mont-Blancról kell öszvérháton hozatni a jeget az urak fagylaltjához és sorbetjéhez, s annak is fele elolvad, a míg odaér. — Hát nekem most az a gondolatom támadt, hogy ha mi ezt a jeget innen az Aetnáról hajóra rakatnánk, abból Olaszországban rengeteg pénzt lehetne szerezni. És akkor volna a gályáknak okuk a cataniai kikötőben horgonyt vetni ismét. Ha nincs buzánk, czukrunk, gyapotunk többé, van jegünk, eladjuk a gazdagoknak az Aetna jegét.

— Istennel beszéltél, fiam!

— Én megteszem az első kisérletet. Rád bizom a pénzt, a melylyel egy hajót ki lehet bérelni a jégszállításra — és aztán a jégkereskedésnek az egész hasznát odaadományozom a te kolostorodnak.*

— Isten segítsen, fiam, a te gondolatodban!

Kitalálta-e pater Oloferno, hogy mi szikra rejlik a jégben? Hová gondol a fejedelemfi ezzel a tervével?

Ha az volt pater Oloferno, a kinek mi sejtjük, akkor bizonyosan kitalálta.

A börtönfalat lehet ezzel a jéggel keresztül törni!

* Ez idő szerint a cataniai püspökség 12 ezer ducati haszonbért kap az Aetna jegéből.

XXVII. FEJEZET.

AZ ÉJJELI PÁVASZEM.

A kolostorhoz visszaérkezve, György legelébb is misét szolgáltatott a szerencsés megmeneküléseért a pokol tornáczából. Azután rende szerint meggyónt pater Olofernónak. Majd kihallgatást kért a kolostor perjelétől s közölte vele a jégkereskedés tervét, a mit az nagy készséggel fogadott. Úgy szinte a hajóbérlésre szánt kétszáz scudit is.

Ezzel a fiatal úr el lett bocsájtva, hogy menjen haza és várja be otthon az utána küldendő értesítéseket.

«Haza!» — «Otthon!»

Hát létezett ilyen fogalom rá nézve?

Hol van az ő otthona? A Del Contrasto villájában? A feketeczukor gyártó Calzolaionál, s annak a csontváz feleségénél, meg a gugásnyakú szolgálójánál? — A malandrinik között? Azon az adományozott birtokon, melyet egy régi nemestől koboztak el, a ki maga most a hegyszakadékok barlangjaiban él? S a kinek ő most bitorolja a nevét és czímét, míg az igazi nevét és fejedelmi czímét viselő apa valahol a hitetlenek földén számlálja a napok jöttét és lementét!

El volt keseredve a jóltevője iránt, a ki őt ennyi kitüntetéssel elhalmozta. Két uradalmat és gazdag apanaget adott neki. Hagyta volna inkább a csodatanya koldusai között! Hisz az a bécsi csőcselék még válogatott társaság ezekhez a szigetlakókhoz képest! Az legalább kedélyes, tréfás, mulatságos és a mellett jó szivű, ez pedig unalmas és kegyetlen.

Folyvást az Aetnát látni maga előtt, folyvást a brigantikat tudni maga körül, folyvást a háborgó földet érezni a lába alatt. És soha egy mosolygó nő-arczot nem látni!

Ez az utolsó volt a legszomorúbb gondolat.

A siciliai leány is bizonyosan szép és kedves fiatal korában, csakhogy akkor azt a rideg féltékenység rostély mögött tartja. A miféle némberrel György még eddig találkozott, az mind csámpás, csipás, gugás volt, durva bőrű, mintha páczolva volna, a haja fakó, molyette, a szája széles, fekete fogú, melle lapos, háta domború, a hangja olyan, mint a ludgágogás, mint a megmerített korsó böfögése.

Ezek között töltse ő el ifjú életét? A mikor a szív tele van követeléssel.

Eszébe jutott a szép Mirikló!

Micsoda alak volt az? Arany testben gyémánt szív! A kis ujjában több volt a nő, mint az ittenieknek az egész testében. A császárnak mind a négy országában nincs ahhoz fogható bűbájos teremtés.

És őt most idedobták az idegen szigetre, a mint a mese hősét, Klimius Miklóst, a ki egy más plánétán csak majom alakú nőket talál, vagy olyanokat, a kik faderekúak, meg egylábúak.

A taorminai romokig nem volt szüksége kalauzra. Az út folyvást a tengerpart mentén kanyarodik, bekerített nyaralók, narancs-kertek közé határozva, csak a nagy görög városon túl kezd szerteszét elágazni.

Itt sem fogadott kalauzt. Rábízta magát az öszvérének a tájismeretére. Az aztán vitte őt a saját hajlandóságai szerint, az úteltérőnél azt az ösvényt választva, a mi neki inkább tetszett.

Dél lehetett, mikor György a taorminai arkádok alatt ellovagolt, s a míg a nyeregben ülve egyet szunyokált, egyszer csak arra ébredt fel, hogy már lement a nap.

Lehetetlen, hogy nyeregben ekkorát bólinthasson az ember.

Úgy volt az lehető, hogy az ösvény egy mély útba vezetett, melyet mind a két oldalán magasra felnyuló meredek sziklafalak szorították össze. Ott már délután három órakor is éjszaka van.

Nem emlékezett rá, hogy idejövet ehhez hasonló sziklafolyosón jött volna keresztül.

Mindegy volt neki, akárhová vezet az út. Másutt sem várja a megérkeztét senki. A félelemhez pedig teljesen hiányzott a fogékonysága. Külömben is nála volt a bandita sípja, a minek csodaerővel kell birni, s a saját jó öklében és az ólmos botjában is bizott valamelyest.

A szikla-út pedig, daczára annak, hogy egyre fölfelé vitt, mégis mindig mélyebb kezdett lenni. Egyike volt az az Aetna mély repedéseinek, a melyek utoljára egy megfagyott lávaréteg torlaszánál végződnek. A napvilág már ennek az útnak a fenekét nem éri soha.

Nemsokára megtudta György az öszvér eszejárásának az ethicai alapját.

Ebben a mély útban van az Aetna-vidék gyér hegyforrásainak az egyike. Olyan kis forrás, hogy útközben, a míg lefelé halad a forró sziklákon, elpárolog. De a felbugyogó forrásfőnél tágas völgyet nedvesít meg, s az tele van édes bogáncs és bojtorjánfélével. Erre emlékezett vissza a teherhordó állat.

A mint a forráshoz ért, nagy röhögéssel odavágtatott, s beleállt a kristálytiszta vízbe a négy lábával, úgy kezdte azt mohón szürcsölni, azután pedig neki állt a bogáncsbozótnak s nagy lakomát csapott belőle.

Hasztalan nógatta, ösztökélte a lovasa, nem mozdult ki onnan. Régi dolog az már. Bálám óta mindig, valahányszor egy szamár, meg egy próféta vitába keveredett egymással, mindig a próféta lett a vesztes.

Utoljára is azt kellett tenni Györgynek, hogy leszállva a nyeregből, ott hagyta az öszvért, a kantáránál fogva hozzákötve egy tamariskbokorhoz s maga elindult gyalog, tovább az ösvényen valami éjszakára való tanyát felfedezni.

Egy kanyarodásánál a sziklafolyosónak egyszerre megnyilt előtte a hegy vápája, magasan fenn az Aetna füstölgő csúcsát mutatva, alant pedig az út mentében egy

amphitheatrumszerű félkört tüntetve fel, mely olyan képet mutatott, mintha nagy kőkolonczokból volna összerakva egy lépcsősorozat, mely utoljára elvész egy tágas sziklaboltozat sötét odújában.

A hegynyiláson át besütött a nap a sziklaköröndbe. Ismét nappal lett. S a nyirkos hideget felváltotta a fülledt forróság.

A körönd keleti oldalán volt egy kis házikó. Fekete falai lávából összerakva, a házacska ablakában megtüzött a napsugár, s az mint egy tűznégyszög világított alá a magasból. És a fekete ház egy kis kertecskével volt körülvéve, a meredek sziklapárkányon oleander bozót és gránátalma hajlott alá, a ház teteje papyrussással volt födve. Az útról a házig egy a sziklába vágott keskeny lépcsősor vezetett fel meredélyben.

A mint közelebbről nézte ezt a sziklafészket, egyre nagyobb talány lett az előtte.

Legelőször maga a hozzá felvezető út. Egy lépcsősor, mely a meredeken csapinós sziklafalba van vágva. De annak a lépcsőnek minden egyes foka olyan magas, hogy emberderékon fölül ér, arra az ember nem lép, hanem szökell. Egy hosszú kötél van legfenn megerősítve, s alant egy vaskarikába csomózva, ennek a segítségével lehet feldobálni magát az embernek. Ha odafenn azt a kötelet elvágják, akkor már két ember kell hozzá, a ki egymást felsegíti egyik kőpadról a másikra, mint az egyptomi piramidok megmászásánál.

Aztán az egész egyenes vonalú lépcső nem megy a ház ajtajának, hanem az utolsó foknál megtörik. Úgy, hogy ott egy ember, a ki bizik a jó két öklében, egyedül visszaverhet százakat, s sziklákkal agyonzúzhatja az ostromlókat, a nélkül, hogy azok őt czélba vehetnék.

Az is megfoghatatlan, hogy hogyan épitették oda abba a sziklaoldalba azt a házat? De még rejtélyesebb volt a házat körülvevő kert. Honnan került ez oda? Egy óriási gesztenyefa egészen ráborul a házra sötétzöld lombkupo-

lájával, két oldalán pedig ezüstzöld levelű olajfák hajlanak keresztül a kerítés párkányán, mely aztán egész hosszában tele van nőve szentjánoskenyér és fügefabozóttal, a gyümölcstermő cserjék úgy látszanak függeni a szikla oldalában.

Hogy ez nem vendégfogadó ház, azt onnan is sejthette György, hogy az út zsákutczává záródik e tájon. A megfagyott lávatömeg koloncai elzárják két felől, s azokon túl egy tátongó hasadék sötétlik.

Ebben a házban olyan ember lakik, a ki nem szereti a látogatókat.

Ha rendes észjárású ember lett volna, azt teszi, hogy rögtön visszafordúl innen, felkeresi az öszvérét s míg az éj itt nem lepi, vágtat vissza hegynek alá az útválasztóig, a hol a járt ösvényről letért.

Talán elő is vette volna a jobbik eszét, ha egyszer csak meg nem szólal odafenn a függőkertben egy lélekfordító hang: egy dal, leányhang; csengő, édes hang: valami siciliai románcz. S ugyanazt a dalt háromszorosan adja vissza a sziklatheatrum, mintha három leány énekelne egymással versenybe, mindegyik fél hanggal alább, mint a másik.

Nemsokára az alakjából is láthatott meg valamit az éneklőnek. Egy fürtökkel körülárnyékolt fejet, meg két meztelen kart.

A nőalak kimosott fehér ruhákat tereget ki a szentjánoskenyérbokrokra, száradni.

A kik Siciliában gyolcs ruhát viselnek, azok nem lehetnek banditák.

A mint tovább hallgatta a dalt: feltünt neki, hogy ez még sem olasz néprománcz melodiája, hanem egyike azoknak a madrigáloknak, a miket valamikor Bécsben hallott a Méte-ünnepélyen.

Hátha hétfejű tűzokádó sárkány őrizte volna a házat, nem tört volna-e fel azokon a szédületes lépcsőkön, hogy meglássa ennek a dalnak az éneklőjét?

Az Aetnában sem ég akkora tűz, mint egy tizennyolcz éves fiu szívében.

Fokról-fokra felhajigálta magát a lépcsőzet legmagasabb párkányáig.

Ott azután látta, hogy hiába volt minden fáradsága.

Az utolsó lépcsőfoknál, derékszögben következik egy sziklába vágott gádor, melyet megszakít egy mély verem, a minek az oldalába kaszák vannak verve. — A vermet még csak át lehetne ugrani, de a mi azon híd gyanánt átvezet, a vas csapóajtó fel van húzva s elzárja a ház bejáratát.

A dal a kertben azonnal elhallgatott, a mint György el kezdett a lépcsőkön felmászni.

Eszébe jutott, hogy hiszen van ő neki egy varázssípja, a melyet a malandrino vezértől kapott. Hátha itt vehetné valami hasznát? Megeresztett rajta egy éles füttyöt.

S a sípszónak csakugyan volt hatása. A csapóajtó rögtön el kezdett alá ereszkedni s csendesen keresztül feküdt a mélységen s tárva hagyta a bejáratot.

De György ovakodó volt. Hátha ez csak fortély? A vasajtó lebillenik oldalvást a rálépő terhe alatt s azt aláküldi a kaszaverembe. Egy jó szökéssel átugrott a vasajtón a küszöbig.

Nem látott semmi élő lényt maga előtt, a ki üdvözlését viszonozza.

Ideje volt körülbámulni a rejtélyes kertet és házat.

Egy óriási boltozat domborult azok fölött: hasonló a siciliai «latomiákhoz», mint valami nagy barlangnak a száda; de elől szabályosan ki volt vágva félkerekre. Ugyanezen sötétkék sziklákból volt építve maga a ház is.

De az a nagy gesztenyefa felhatolt a lombjaival egész az üreg boltozatáig, onnan terült ki a ház fölé.

Hogy tudott ez a fa itten ily nagyra megnőni? azt csak azok értik meg, a kik látták a siciliai gesztenyeóriásokat a meztelen lávarétegből kiemelkedni, a hol egy fűszál nem talál földet a maga számára. Csodatenyészet van az

Aetna körül, a minek a titkába ember nem képes lehatolni. A füge és narancs úgy díszlik a kopár sziklán, mint másutt a televényben.

A barlang padmalya még több ölnyire bemélyed a sziklafalba, a hol már fák nincsenek, s ennek a boltozatáról hull alá szakadatlan esőcsöppekben az Aetna jegének olvadéka, mely a talajban elszivárog. Talán ez a titka annak a mesés tenyészetnek.

Azoknak a folyton hulló esőcseppeknek a sugárai olyanok, mint egy nagy tündér-hárfa ezüst húrjaival; s most, midőn épen a hanyatló nap rájuk süt, egy lángoló szivárványt támasztanak a sötét barlang előtt, melynek kápráztató színpompája megrettent. Itt istenek laknak!

A régi görög mythos istenei!

A mint ott elámulva áll, egyszer csak megtörik a tündér húrszőnyeg, a szivárvány széttágul s előlép a vízsugarak közül: nem egy istennő, hanem egy szép leány.

Prózai dolgot végzett: egy muszelin szövetet mosott ki: azt hozta vissza kiteríteni. — Ehhez a munkához volt vetkőzve.

A mint azonban meglátta maga előtt Györgyöt, nagyot sikoltott, s hirtelen körülcsavarta a termetét azzal a nedves muszelinnal. Aztán egy perczig bámultak egymásra mind a ketten; aztán pedig el kezdtek kaczagni s kitárt karokkal rohantak egymás elé. — «Io!» kiálta elragadtatással György.

— Én vagyok az «Io!» A te Iód! S végre te is az én Abrekhem vagy!

Többet aztán nem mondtak egymásnak. Egyik sem kérdezte a másiktól: «hogy kerültél te ide?» — Mint a hogy két éjjeli pávaszempillangó: a «papilio Io» ráismer egymásra, mikor a geszt. mélyéből összehozza őket a «mirabilis jalappának» az illata.

Egy darab paradicsom volt a számukra kiemelve a föld közepéből, beleépítve a szikla keblébe, beárnyékozva hal-

hatatlan fák lombjától, beillatozva a rozmarinfák, narancsok, myrtusok ámbrájától.

Nem gondoltak ezek mostan se az életre, se a halálra, se a mi azután következik.

Csak a csókban kifáradt sohajtás suttogta: «te vagy az én Iom! Te vagy az én Abrekhem. Te vagy az én szerelmem!»

Ilyen nagy utat kellett nekik tenni, hogy ezt egymásnak megmondják? Nem tehették ezt a Méte-ünnep-mysteriumai alatt?

Tündérálomnak, varázslatnak tetszett ez a találkozás. A vad fantasia véletlene-e ez? Mysticus romanticismus? Az olympi istenek fenséges tréfája? Cythere szeszélye? Talizmán? Fátum? Kizmet?

Egyik sem.

A legegyszerűbb megoldása volt ennek a találkozásnak. Ezúttal a földiek tréfálták meg a — magasban lakókat.

— Ne kérdezz semmit, mindent elmondok, én sem kérdek tőled semmit, mindent tudok, mondá a leány. Elébb láss a lakomához.

— Lakomához?

— Hát étlen-szomjan csak nem hagyom a vőlegényemet, a kit vártam.

— Te engem vártál?

— Ma estére vártalak. Ha magadtól nem jöttél volna, hoztak volna. Ki utasított ide? Oloferno? Akkor okos ember volt.

— Nem. Az öszvérem hozott ide.

— Akkor a szamár volt az okos. Ereszsz, hadd öltözzek fel!

— Igy szebb vagy.

— Hallgass!

Adott neki egy fricskát az orrára. S elfutott toilettet csinálni a házba. Nem sokára visszajött. No ugyan nagy toilettet csinált! A muszelin fölé egy vörös kendőből övet kötött a derekára.

Aztán felkapta a két karjára Györgyöt, úgy vitte a házba mint egy ölbeli babát.

Egyetlen szobából állt az egész lakás. A falak simára csiszolt kőből voltak rakva. Asztal, nyoszolya, székek mind kőből voltak, letakarva gyapjuszövetekkel. Zsákok, bőrtömlők, fa- és cserépedények voltak a szögletekben elhelyezve. A hátulsó falból egy ólomcső nyult ki s annak a nyilásán csorgott folytonosan egy vízsugár a szobába, mely a padlatba vágott kőmedenczét szinültig tölté, de azon túl soha sem csordult.

Négy sült madárféle volt egy cseréptálban, hozzá sült gesztenye. A madarak olajban voltak kisütve.

György esküdött rá, hogy ennél fölségesebb lakomát soha életében nem evett. Szerette volna tudni, hogy jutott ehez Io?

— Te csak egyél. Én tudom, hogy mire gondolsz. Mindenre felelek, mielőtt kérdeznél. Azt akarod tudni, hogy hol veszem én a pecsenyének való madarakat itt a sziklaodúban? Hát láttad a kövek közül kinőve azt a sok borókabozótot, meg a medveszőlőt. Az egész esztendőben rakva van bogyókkal, folyvást terem. S a madarak mindig rájárnak. Azok ott megfogják magukat a kiakasztott tőrökben; s mikor szükségem van rájuk, csak kimegyek a bozóthoz s behozok belőlük, a mennyi a konyhámon kell. Ez minálunk a baromfi-udvar. Az olasz úgy hívja a kerítését, hogy «uccellaio». S onnan éldegél tisztességesen.

— E szerint most is megtörténik az a csoda, hogy fürjek hullanak az égből?

— És manna: gesztenye alakban. És olaj csordul ki az özvegyasszony kifogyhatlan korsójából. Azt ez a szép olajfa adja. — De már most azt szeretnéd tudni, ugy-e, hogyan sütöm én meg a fürjeket, és a gesztenyét, mikor itt nem kapni tüzelőfát sehol? Hát hiszen itt van a tüzek atyja, a «Gibello». A fejünk fölött csurog le a forrás vize, az olvadó jégből a sziklahasadékokon keresztül, a lábunk alatt meg füstölög a Solfatara. Egy sziklarepedés van e

házikó alatt, a minek katlant csináltak s azt lezárták egy agyagkondérral: onnan jön fel a föld alatti hőség. A katlan fölötti cserépkondér megolvadna a hőségtől, ha folyton nem csorogna belé az a felülről jövő vízsugár. Gyere, tekintsd meg.

Io felemelt egy csapóajtót, mely a padlattal egyenlő volt, s onnan kőlépcsőn szállt alá, maga után vezetve Györgyöt a ház alatti pinczébe. Másutt a pincze hideg: ez itt meleg volt. A tűzhely környékén olyan forró volt a szikla, mint a puzzuolei solfatara körül. Az üstben folyvást forrott a víz, s felülről folyvást ömlött bele annyi hideg víz, a mennyi elpárolgott belőle. Ha az olajjal tölt serpenyőt föléje tartották, az olaj is forró lett, s lehetett benne pecsenyét sütni, a gesztenyét pedig csak a katlan párkányára kellett rakni, hogy megsüljön.

— Már most látod, ugy-e hogy micsoda fejedelmi várkastély ez itten. Ezt bevenni egy hadsereggel sem lehet. Én magam: egy leány, az alkirály valamennyi katonáját mind agyonverem kövekkel. Kiéheztetni sem lehet ennek a várnak az urát, mert itt egész esztendőben friss eledel terem. Ital is van elég, úgy-e, jó volt az a narancs-sorbet, a mit a számodra készítettem. Hát még a gránátalmabor?

— De hát ki ennek a várnak az ura?

— Hallgass! Ne kérdezz! Ha megszólalsz, mindjárt bezárom a szádat: — egy csókkal.

Az ilyen fenyegetés hasonlít a jutalomkitűzéshez sűrű közbeszólásokra.

— Egymás után meg fogsz tudni mindent, de várd sorára. Te ostoba vagy, semmit sem tudsz. Úgy-e, mondtam, mikor legelőször találkoztunk, hogy én is olyan ostoba vagyok, mint te. Egymáshoz illünk, mert semmit sem tudunk. De én már akkor tudtam azt, hogy szeretlek; de te még nem tudtad. Te még akkor azt sem tudtad, hogy kinek hívnak? Azt mondtad, hogy te vagy Giunchi gróf. Hogy nevettem rajtad! És aztán haragudtam is rád!

Hisz ez a Giunchi név az én családomnak a birtokneve. Minket hinak Abulfeda di Giunchinak. Akkor te neked az én bátyámnak kellene lenned. Én pedig nem akartam, hogy te az én bátyám légy. Én tudok valami más lenni te rád nézve, mint hugod. Azt is tudtam, hogy a Giunchi nevet a birtokkal együtt elvették az én családomtól, azért, mert a császár ellen rebelláltak a férfiaink. Azokat mind száműzték: engem pedig felvittek Bécsbe s ott rábíztak olyan jó gondviselő kezekre, mint Lodoiszka grófnő. Gondolsz még rá? Most is szebbnek találod még, mint én vagyok? Találhatod már! Levágták annak a haját s bedugták a karmelitanők kolostorába. — No már megint kérdezni akarsz? — Czupp! — Várd sorára! Mindent megtudsz. — Én hamarább megtudtam, hogy ki vagy te igazán, mint te magad. — S nem találod ki ezzel a te kondor fejeddel, hogy kitől tudtam meg? — Pedig olyan közel volt hozzád. A te testvérbátyádtól, a kit viszont marchese di San Carlónak czímeztek akkor, mikor te a San Christina nevet kaptad. — Akkor tudtam meg, hogy ő Rákóczy József fejedelemfi, te pedig Rákóczy György vagy. — A római császár udvaránál összekerültek mind azoknak a tartományoknak az előkelő fiai és leányai, a melyeken ő uralkodik. Annyi neki a trónusa, mint más császárnak a nyerges lova. Spanyolországban, Németalföldön, Ausztriában és Magyarországon, a két siciliai királyságban lobognak az ő kétfejű sasai. S mikor ezek a minden országból összejött idegenek, spanyolok, belgák, magyarok, olaszok egy helyen összegyülnek s találnak egy olyan nyelvet, a min egymást megértik, tudod, hogy miről beszélnek azok valamennyien egymás közt? — Czupp! — Most igazán ne szólj semmit.

Io úgy találta, tüzet oltani tűzzel igen rossz methodus. György nem bánta, akármi történik a római császárnak mind az öt trónusával. — Hűsítőt kellett a számára késziteni gránátalmából.

— Mikor te még nem tudtad, hogy ki vagy, mi már

akkor azt mind tudtuk. Minden nemzet a magyarokra gondolt. Mikor azok el kezdik a lánczot törni, a többié is lehull. — De hát ki fogja kezdeni? — A fejedelem öreg ember, lemondott a világról. Messze is van s ott igen jól őrzik. De van két fia. József a legöregebb. Az már férfi. Hanem egy baja van. Az, hogy halott. Korán kezdett élni s elvégezte. Mihelyt lovagol, mellvérzést kap. A tábori élet megölné. Ő maga is tudja, hogy veszni indult s ettől ellágyult a lelke is. Hanem annak van egy öcscse: a György. Még gyermek, de egész dalia. Mennyit emlegették a nevedet! — De nem lehetett hozzád férni. Wammána őrzött s a Péter szolgád kémkedett. Minden szavad, minden gondolatod fel volt jegyezve. — És a bátyád, József látta, hogy téged is ugyanarra az útra visznek, mely őt ifjan megvénítette. — Ki akart ragadni kezeik közül. — Mindent tudott, a mi a Méte-ünnepélyen történt. Kitől tudta meg? Hát kitől mástól, mint én tőlem. — Szerettelek. — Nem akartam engedni, hogy a rossz tündér elvarázsoljon. Attól voltál megigézve: engem sem akartál látni. Mikor azt láttam, hogy csókolod az ajkát, olyan közel voltam hozzá. hogy ezt a tőrt az oldaladba fúrjam. Még most is szeretném ezt a szivedbe döfni, ha rá gondolok.

— No hát döfd oda! mondá György, szétnyitva a mellényét a szíve fölött.

— Kétszer ne mondd, mert megteszem.

— Döfd oda.

S a leány fogta a tőrt s el kezdte azt az ifju bőrébe lassan benyomni a hegyével; — de aztán csak eldobta a kezéből s más módját találta ki a boszúállásnak.

Azzal tovább folytatta a regemondást.

— Az a kutyás ember a bátyád szövetségese volt. Ő hivta azt fel a bécsi vásárra. Az volt a tervük, hogy téged odacsalnak a vad méneshez, s akkor a szilaj lovakkal együtt elragadnak magukkal Magyarországba. Minden jól ment a terv szerint. Csak egyet nem tudtak elszakí-

tani: azt a lánczot, a mivel téged a szép Zsuzsanna a lábaihoz kötözött. Annak a foglya voltál. Mennyi tervet koholtunk, hogy ebből a hálóból kiszabadítsunk. És Wammána sejtette terveinket. Azzal hiusította azt meg, hogy téged összeveszített a testvéreddel; párviadalra hívtátok egymást. Ekkor mi viszont azt találtuk ki, hogy a mikor összejöttök a Spinnerin am Kreuz mellett, ott ragadtatunk el téged a kuruczokkal, kik a közelben rejtőznek éjjel-nappal. Azoknak a vezére volt a csikósgazda: a bécsiektől kutyás embernek gunyolva. — Wammana ezt az embert akarta ártalmatlanná tenni. — Ezért volt a népies maskaráda a vásárban; a csikós látogatás, a fogadás egy párviadalra kard bot ellen. Az alatt, míg a tündérnő csókjai téged vakítanak meg, Wammána tőrhegye a csikós szemeit szúrja ki. A te kiáltásod: «magyar, üsd» fordítá meg a rémkomédiát. A csikós agyonüté bottal az ellenfelét. Maga is híres bajvivó volt.

— Tudom. Atyám vezére volt. Pelargus a neve.

— Tehát ezt megtudtad?

— Igen. Az általános zűrzavarban nehány szót tudott velem váltani. Ő mondta meg, hogy San Carlo marchese az én bátyám. S aztán siettetett, hogy fussak onnan az ablakon át leereszkedve a kötélen. Ő addig védni fogja a karzat feljáratát. — Mi lett Pelargusból?

Erre a szóra el kezdett hangosan kaczagni Io.

— Hogy mi lett Perlagusból? Oh te majom! oh te szajkó! te bibasz! Azt kérded tőlem, hogy mi lett Pelargusból? Te kérded én tőlem, hogy mi lett Pelargusból? Hát engem ismersz-e? Hogy hívnak?

— Te vagy az én Iom.

— Bizony még is megvan a két szeme. Azt hittem, bagoly vagy, a ki csak éjjel lát.

— Nos, mi lett Pelargusból?

A leány még jobban kaczagott: «no ne csiklandozz ezzel a kérdéssel, mert kikaczagom a lelkemet».

— Csak annyit mondj, hogy nem ölték-e meg a Bafomet-lovagok?

— Eszükbe se volt. A rendőrség fel volt lármázva már: az egész Méte-ünnepély denunciálva volt egy, a császárhoz intezett levélben.

— Az a levél az én nevemben volt irva. De én azt nem irtam, mert még akkor nem is tudtam irni. Pedig azért nyertem jutalmul ezt a két grófságot Siciliában.

— Nehéz kitalálnod úgy-e, hogy ki volt az a nagylelkű ember, a ki helyetted és nevedben tette a feljelentést, s aztán neked engedte át a jutalmat, kitüntetést? Hát nem sugja meg a szived, hogy az a bátyád volt: József?

— S miért tette azt, hogy engem ide juttatott?

— Hát rosz helyen vagy? Háladatlan kigyó.

— Most egészen jó helyen vagyok. De mégis tömlöcz ez a sziget.

— Hogy volna tömlöcz, mikor tenger veszi körül? — Hát kérdesz még valamit? Ne kérdezz. Nincs ahhoz való eszed. A Méte-ünnepély hősei mind szétfutottak a catastropha után, s megtudva a följelentést, a kik bünösebbnek érezték magukat, siettek menekülni a határon keresztül, mások maguk mentek fel védekezni, s az elfutottakra hárítani a gonoszságokat. A császár nem engedte, hogy a törvényszék elé kerüljön az óriási botrány. Többet a hölgyek közül kolostorba dugtak. Én azok között voltam, a kik álruhában Olaszországon keresztül menekültek. De elébb tanácsot tartottam a bátyáddal, a ki téged, a Bafomet-templomból megmenekülésed után, nyomról nyomra követett: a csodatanyáig, a hol a czigány vajdát elfogadtad apádnak, s kicsiny hija, hogy zendülést nem kezdtél a csőcselékkel. Ezt is a bátyád akadályozta meg. — Ő volt a te gondviselésed. Ő volt az, a ki azt a dicső nagy szerepet, melyet a sors ő rá bizott s melyet ő elvesztegetett, terád ruházta át. Ha még valaha összetalálkoznál vele! Hát tudod-e már, mért jöttem én ide? Még sem tudod? — Hát hány ezer csóktól fogod megtanulni? Azért, mert

szerettelek, azért mert féltettelek. Te azt a kastélyt, azt a birtokot kaptad hűbérül a császártól, a melyet az én családomtól koboztak el. Téged megölnének itten az én bátyáim, rokonaim az első holdvilágtalan éjszakán, ha én be nem takargatnálak.

S betakargatta az ifjút hosszú aranyba játszó hajának sátorával köröskörül. Ezt nem járja át a tőr!

— Jó szerencse hozta úgy; meg az a viaszgyertya, melyet a bambino képe előtt elégettem, hogy tégedet az öszvéred félretérített a rendes útról; mert a Domenichino bátyám ott lesett rád a gesztenye-erdőben, a Fiumara mellett, a fuggitivikkel, hogy útközben visszatérett elfogjanak. Tudva volt, hogy oda fenn jártál a Gibellón.

— De hátha nem hagytam volna magamat elfogni? Én sem vagyok viaszból, azt tudod. S nézd ezt a sipot; ha ezzel jelt adok, a malandrinik minden rejtekből előrohannak a védelemre.

— Ah! s te azt képzeled, hogy húsz malandrino meg mer támadni két fuggitivót? Azok csak alvó embereket mernek megrohanni. De a kard hegyétől csiklandik a bőrük. Kár volt velük azt az alkut kötnöd. Az uradalmad jövedelmének egy harmadát nekik kötötted le. A bátyáim ezért dühösek rád nagyon.

— Soha se legyenek azért dühösek; ott van még a harmadik rész. Azt meg nekik adom.

— Hát neked akkor mi marad?

— Nekem pedig marad ez az egész világ, a mit most a két karommal átölelek.

S ugyan átölelte.

— Hát te én velem is beéred?

— Nem kell nekem az egész Sicziliából egyéb; egyedül te. S már most nem börtön nekem ez a sziget; hanem paradicsom. Soha el nem kivánkozom innen.

— Azért mégis el fogsz menni, majd ha én küldelek.

Az édes álmokat egy puskalövés a völgyben zavarta fel, melyet sokszoros visszhangban adtak tovább a sziklák.

— Valamelyik megérkezett a két bátyám közül.

— S az ide fel fog jönni?

— Ez a mi közös menedékünk.

— S ha az engem meglát?

— Ki fogja rántani a kését és rád rohan.

— Akkor meg fogjuk tudni, hogy melyikünknek a kése élesebb?

— Igen; ha én nem volnék köztetek. Mind a kettőtöknek drágább a vére, mint hogy egymás tőre ontsa ki. Te maradj veszteg oda lenn a pinczében. Ott jól el vagy rejtve. Majd mikor én hivlak, akkor előjöhetsz. Szeretsz-e? Ha szeretsz, akkor most hagyd magad eltemetni s várd el, míg feltámasztalak.

S az ifju el hagyta magát temetni és hitt a feltámadásban.

XXVIII. FEJEZET.

IO LAKODALMA.

A sziklalépcsőkön hangzott a felhágó alakok lármája. Hárman voltak; mind népies viseletben, kecskebőr mellényekben, lábszáraikon szijjal körül csavart irhabőr; fejükön nagy karimájú hegyes kalap, körül tűzködve szent képecskékkel. Derekukon széles öv, abban tőrmarkolat, pisztolyagy, elefántcsontból; vállukon hosszú csövű puska, gyöngyházagygyal, arany veretű betükkel.

Az egyik közülük volt Domenichino; a másik kettő szintén valami futó nemes.

Io bebocsátá őket a csapóajtón.

Nagy lármával mentek be a házba, olyan fenhangon beszéltek, hogy György minden szavukat meghallhatá a pinczeajtón keresztül.

— Elszalajtottuk a madarat, szólt az a vékony tenor hang, mely Iót, mint hugát üdvözlé.

— Bizonyosan elvert benneteket! Kötődék vele Io.

— Ahá! elárulta a kelepczét előtte valaki; visszafordult a ficzkó fele úton Taormina felé; de ott meg a Satturno kezébe fog esni. Egérfogóban van már.

— Hát a többiek hol maradtak?

— Odalenn a völgyben pecsenyét sütnek a lakodalomhoz.

— Ti lőttetek valami vadat; hallottam a lövést.

— Igen. Én lőttem meg.

— Tán marmota?

— Nagyobb.

— Talán vad kecske.

— Annál is nagyobb. Egy vad öszvér.

— Vad öszvér?

— No igen; gazdátlan legelt a forrásnál; tehát vadnak kellett neki lenni. A pajtások most darabolják fel és megsütik. Pompás lesz a lakodalomhoz.

(No derék sógor! Mondhatom. Gondolá magában György. Meglövi a háztűznéző vőlegénynek az öszvérét s azzal tartja ki a lakodalmat.)

Io nagyon jót nevetett a vadászkalandon.

— A sülthöz való polentát a Satturnónak kell magával hozni, beszélte Domenichino, s azt is elmondta, hogy milyen nehéz ahhoz hozzájutni. Az átkozott görög nem akar már hitelbe adni lisztet; a zecchinok pedig az utolsóig elfogytak.

— Még ma megkapjátok a pénzeteket, s aztán lesz minden elég.

— Kitől kapjuk meg?

— Hát kitől mástól, mint az én vőlegényemtől.

— Ha a Satturno el tudja csipni.

Ismét lövés hangzott a völgyben. Ezúttal a Satturno bátya érkezett meg a maga csapatjával.

Annak bassus hangja volt. De csak eleinte. Mentül tovább beszélt, annál vékonyabb lett.

— Hoztál polentát? kérdé Domenichino.

— Én? Azt gondoltam, hogy ti hoztok.

— Hát egy tömlő bort?

— Azt útközben megittuk.

— Hát a contét elfogtad-e?

— Én? Hiszen ti lestetek rá.

— Hát akkor mit hoztál?

— Egy barátot.

— Hát azt hol hagytad?

— Odalenn van a henteseknél; kolbászt tölt.

— Testa di madonna! No ez szép dolog! Pecsenye van; de polenta nincs hozzá. Pap van az esketéshez, de vőlegény nincs hozzá!

Io nevetett a bátyjai kétségbeesésén.

Mikor két siczíliai egymással beszél, akkor az nem párbeszéd, hanem párdal (nem dialog, hanem duett). Egyszerre beszél mind a kettő. Mire a füle meghallotta, már a nyelve felelt rá. S ha az egyik elhallgat, akkor a másik is elhallgat.

Egy ilyen pauzát felhasználva, közbe szólt Io.

— No ha ti olyan élhetetlenek voltatok, hogy tized magatokkal nem tudtátok elfogni a princzipét: én ügyesebb voltam; mert én elfogtam őt egy magamban.

Azzal felnyitotta a pinczeajtót s lekiáltott Györgynek.

— Herczegem, jöjj elő.

A két bátyának tátva maradt szeme szája a bámulattól, a mint ezt az idegen alakot meglátták a sülyesztőből kiemelkedni.

A Domenichino egy nyurga, keskeny vállú legény volt; hosszú nyaka, kiálló Ádámalmacsutkával, sápadt arcza, ritka szakállal, de nagy szemekkel és szemöldökkel, a haja simán borult le a két fülére. Derékban elég hosszú lett volna, de a lábai voltak rövidek; mikor állt is, úgy nézett ki, mintha ülne. A Satturno ellenben tömzsi legény volt, széles vállakkal és hosszú karokkal; s úgy be volt az arcza nőve szakállal, bajuszszal és szemöldökkel, hogy a míg meg nem szólalt, nehéz volt kitalálni, hogy melyik a képes fele?

A két előkelő nemes, a mint tudomására jutott annak a nagy gyalázatnak, hogy a nővérének a boudoirjában egy férfi volt elrejtve, éktelen haragra förmedt s rárohant czimerének meggyalázójára. Domenichino puskát fogott rá, Satturno pedig a tőrét rántotta ki. Csakhogy az a puska olyan hosszú volt, hogy a csőnek a vége túl ment Györgynek a fején s a szűk szobában nem lehetett vele hátrább menni. Satturnónak pedig György egy csavarintással kivette a kezéből a tőrt s a háta mögé dobta, s aztán félkézzel megkapta a kecskebőrénél fogva s úgy odaültette a kőpadra, hogy fájhatott neki, mert mind a két kezével odakapott.

— Maradj veszteg! Mondá neki György. Te meg ne hadonázz azzal a puskával, mert kiütöd a fogadat az agyával. Én lovagias szándékkal jöttem a várkastélyotokba. Üdvözöllek Abulfeda di Giunchi grófok.

A várkastély, a grófi czím megtette a hatását. Aztán meg Györgynek a két hatalmas ökle.

— Én mint kérő jöttem ide a jegyesemért, folytatá György. S ha a móringon megegyezhetünk, azonnal fizetek, s hozhatjátok a papot.

A «fizetek» szó épen varázshatással birt. A puskákat szegletbe támasztották.

György adta a grand seigneurt.

— Azt tudjátok, hogy én ki vagyok. Nővéretek az én jegyesem, jól ismeri fényes eredetemet. Atyám után fejedelem, anyám után rokon a franczia királylyal és a római császárral. Nevem principe di Rákóczy. Nem szorultam rá, hogy a ti grófi czímetekkel ékeskedjem. Nem is egyébért fogadtam el a ti családotoktól elkobzott uradalmak donatióját, mint hogy annak a jövedelmét ti nektek, a kik számüzve vagytok, átadjam. A mi a bérlőtől, s a malandrinoktól megmarad: az legyen a tietek. Azonkívül móringolok az én menyasszonyomnak ezer skudit, a mit a kincstáratokba deponálok.

De már ekkor mind a két bátya a nyakában volt.

— Ti többiek pedig ne tátsátok itt a szátokat, hanem lássatok utána, hogy becsületes lakomát készítsetek, itt a pénz! Hozzatok a görögtől a mi jó és drága.

Azzal odadobott egy marék pénzt a kőasztalra, a min a fuggitivik röptiben megosztoztak, s futottak nagy versenykiabálás közt ki a házikóból, futtában czímezve az inyenczségeket, a mikkel a mai lakodalmat gazdagítani szándékoznak. «Cannelloni! mortadella! prosciutto! susamiello! formaggio! cipolle!» Nagy vendégség lesz ma itten. Az albergo csak egy futamodás, a hol mindezt megkaphatni, csengő pénzért. S éhes embernek gyors a lába.

— Küldjétek fel a barátot! kiálta utánuk Satturno bátya.

— Akkor aztán csak négyen maradtak a házban.

— Az eljegyzéshez azonban két gyűrű is kell, mondá Domenichino.

— Nekem van egy, mondá György; de ez az apámról rám hagyott czímeres gyűrű, a melyről megfogadtam a Boldogságos Szűznek, hogy soha más kezére nem adom, a midőn visszaváltottam az uzsorás zálogából.

— Jó lesz ahhoz az én két függőm, monda Io, lecsavarva a füléből a nagy karikafüggőket, a miket gyűrűnek is lehet használni.

— Azonban a házassági szerződést is meg kell írni! Erősködék Domenichino.

— Jó lesz, mondá György. Ird meg te, sógor Domenichino.

— Én tudok jól írni, de csak szemüveggel, azt pedig eltörtem. Menté magát az ifjabb bátya.

— Hát talán te Satturno?

— Hah! Én nekem meg épen csoda irásom van! De most épen irógörcs van a kezemben; nem tudom a tollat fogni.

Io közbenevetett.

— No akkor ki van egészítve a társaság, mert a princzipe meg épen nem tud írni, a hogy én sem.

— No majd megirja a barát.

— Ha van tintája, papirosa?

— Hogy ne volna? A nélkül nem oszthatna gyónó czédulákat.

Jött már a barát. Lehetett hallani a kőlépcsőkön a faczipője csattogását. Olyan könnyedén ugrált, mint a kecske.

György örvendetesen volt meglepetve, mikor a barátot meglátta. Az ætnai vezetőjére ismert benne: Páter Olofernora.

— Hát téged hoztak ide erővel, szent atyám?

— A gondviselés újjmutatása volt ez, fiam.

György tudatta vele, hogy most rögtön egybe akar kelni ezzel a grófkisasszonynyal, egyházi szertartás szerint.

Oltárt rögtön lehet minden olasz háznál felállítani. Viaszgyertya is volt.

— De elébb a házassági szerződést kell megírni.

A barát arra is készen volt. A csuhája zsebéből előszedte a papirost, tollat, kalamárist. A két bátya két oldalt diktálta neki, hogy mi legyen a házassági szerződésben.

Akkor aztán következett, hogy a vőlegény és a menyasszony irják alá a szerződést.

A barát nem kérdezte tőlük, hogy tudnak-e írni. Hanem megfogta a vőlegénynek a kezét, a három ujja közé szorította a tollat s úgy vezetve a kezét oda rajzoltatta vele az írás alá szép öreg betükkel: Giorgio di Rákóczy de Felsővadász.

Azt senki sem tudta (Io sem) hogy György a tengeri utazás alatt megtanult Pétertől írni.

György az alatt, a míg a barát a kezét vezette a papiron, elolvasá az okiratot.

Egy sympathetikus reczept volt az a sáskák ellen.

György furcsán nézett a barátra.

Az pedig ő utána a menyasszony kezét fogta meg, s azzal iratta alá a nevét — a sáskareczeptnek. A barát kiverte a tollát s átadta az írást Satturnonak.

Io az egész műtét alatt folyvást nevetett.

Györgyöt bosszantotta ez a nevetés. Egy menyasszony! Mikor a házassági szerződést aláírja. Mi nevetni való van azon?

— Mit nevetsz ezen az iráson? kérdezé Iótól német nyelven.

— Nem az iráson; hiszen nem tudom olvasni; hanem ennek a barátnak a pofáján. Nézd csak ezt az arczot!

— Én nem találok semmi nevetni valót rajta.

— Nézd meg jobban, te golyhó. De jól megnézd!

— Akár hogyan nézem, én ezt a barátot egy tisztességes jámbor arczú férfiúnak találom, mondá György.

— Hát hisz «azon» nevetek épen!

S nem birt magával a menyasszony. Mentül ünnepélyesebbé vált a menyegzői ceremonia, annál nagyobb lett a csiklandozó inger nála a nevetésre. Mindig félreforgatta a fejét.

— Az ördög látott ilyen menyasszonyt, káromkodék Satturno bátya. Más jámbor menyasszony sír, mikor esketni viszik. Ez meg röhög!

Io, még akkor is, mikor a szerzetes elé letérdepelt György mellé, csak úgy tudta a nevetés vágyát leküzdeni, hogy a félöklét a szájába sajtolta, mi végre a két grófi bátyát olyan felgerjedésbe hozta, hogy a tőreiket emelték föléje, gyilkoló halállal fenyegetve, ha egész illendő komolysággal nem mondja el a pap után az esketési formulárét.

Csak páter Oloferno arcza maradt nyugodt és hivatásának megfelelő. Folyvást következetes ájtatossággal végzé a szent szertartást, úgy olvasá fel a breviáriumból a benediktiót, úgy köté össze a kopulált párnak a kezeit a kordájával, szemeit ég felé forgatva, s arczának megnyúlt kifejezést adva. Igazi mintaképe volt egy missionáriusnak, a ki a vad emberek között hirdeti az igét. Mikor fejét lehajtá, lehetett látni a tarkóján a kopasz pilist, melyet a tonsura képezett.

Megáldá az ifju párt s kötelességükké tette, hogy egymást szeressék.

— No! A nyakában van már a princznek a gúzs! monda Satturno Domenichinónak; a mint vége volt a ceremoniának. Legyen neki az ő hite szerint! dörmögé Satturno. Akkor aztán sietett kezet szorítani a boldog vőlegénynyel és gratulált neki a menyasszonyhoz.

Domenichino bátya mingyárt megismerteté a süvét a sicziliai menyasszonyok szokásaival.

— No most sógor, magadra hagyunk a mátkáddal. Egyedül maradsz vele. Mi megyünk le a völgybe a lakomát vezetni, mert az a násznagyok kötelessége. A te dolgod a menyasszonyt megszelidíteni. Nem tréfa dolog ám ez. Előre megmondom. A sicziliai mátka, mikor a nász estején a vőlegénye hozzá akar nyúlni, először is felszalad előle a háztetőre; aztán elbújik a pinczébe, bemenekül a sütőkemenczébe, onnan kell előhúzni. Akkor pedig rúg, harap és körmöl. Nagy szerencséről fogsz beszélhetni, ha holnap reggel mind a két szemedet felnyithatod. A hajadat jó volna előre tőből levágatnod. Különösen az Io hugomnál nagyon kell vigyáznod. Mert ez a milyen vad erényes, megteszi azt, hogy leugrik a párkányról a mélységbe, ha nagyon szorongatod. Egy tigrist kaptál feleségül, szegény Giorgio! Egy párducz nőstényt. Kést ne hagyj a közelében, mert megöl. Ha letalál verni, csak nekem kiálts, én majd fölszedlek.

Most már aztán Giorgio volt az, a ki nem állhatta meg, hogy féktelen kaczagásban ne törjön ki. A mit a két bátya nem vett jó néven. Ez a legnagyobb sértés. Kételkedni abban, hogy a menyasszony kikaparja a vőlegény szemét.

Szerencsére a barát felfogta a helyzet komoly természetét. Őtet nem zavarta az meg, hogy a menyasszony folyvást nevet az esküvő alatt, sem az, hogy a vőlegény nevet az esküvő után. A csuklyájában volt egy nagy zseb, az tele volt amuletekkel, a minőknek a hatása az ilyen

alkalmaknál mindig bebizonyult. Egyet azokból a menyasszonynak a nyakába akasztott, másikat a vőlegényébe. Az első arra szolgál, hogy a menyasszonynak engedelmességet, a második pedig, hogy a vőlegénynek szeretetre való erélyt kölcsönözzön. És ime a szent jeleknek a csodája azonnal nyilvánult, mert azoknak az erejétől a menyaszszony szeliden borult a vőlegénye keblére, s elszivelte, hogy az egy hosszú, forró csókot szívjon az ajkairól.

— Oloferno! Te csodatevő férfiu vagy! Mondá erre Domenichino, s azzal a két bátya, a baráttal együtt magukra hagyá az egybekelt szeretőket. Talán még sem fogják egymást legyilkolni.

A czimborák ez alatt nagy tüzet raktak odalenn a völgyben; azonkivül szurok fáklyákat gyujtottak meg, s elkezdtek a dudaszó mellett szilaj kecsketánczot járni. A lakomához valót összehordták, a tömlőket megnyitották, nagy danolást és lövöldözést míveltek egész reggelig; a völgy világos lett a tűz és fáklyafénytől, a sziklák visszhangzottak a daltól és fegyverropogástól.

A szerelmesek mind nem láttak, mind nem hallottak abból semmit.

. . . Hanem egy kérdésére még sem tudott György választ kapni Iotól.

— Miért nevettél te olyan bomlottul az esketés alatt?

— Azt majd megmondom neked egyszer; — de már akkor sirni fogok.

XXIX. FEJEZET.

A JÉGHAJÓ.

György bizonyára nem számlálta a napokat, a mik ezután következtek.

A földön kívül nincsen idő. S a kik szerelmesek és boldogok, azok nem élnek ezen a planétán.

Az a sziklai barlang kastély, a maga csodálatos függő kertjével, az volt az ő egész világa.

Az uccelaio, a gesztenyék, a fügefák, a cardik, az articsókák kiszolgáltatták a mindennapi lakomájukat, a melyet Io tündérkeze izletessé tudott varázsolni. Mindig fedezett föl hol egy spárgatelepet, hol egy csiperkefészket, a mivel a lakomát változatossá tegye. A narancsfák, a granátalmák, meg a hulló forrásvíz: aztán meg a hulló csókok. Mi kell a szomj eloltására több?

Milyen derék dolog egy olyan kicsi kis asteroidban élni, mint Sicilia szigete! Annak egy akkora kis tartományában uralkodni, mint a Val del Bove! S ott egy akkora kis mennyországot fogva tartani két kézzel, mint a minő Iónak az istennői termete, a kondor hajától elkezdve a rózsaszinű körme hegyéig. — Hajh, milyen geographia!

És a mellett minden nap más nő. Egyszer sem az, a mi tegnap volt. Mindennap új meg új alak. Olyan a szenvedélye, mint a csodás tengeri medúza szinei: öt perczig rózsa, azután liliom, majd arany; éjszaka világitó fény! A szivárványnak hét szine van, a szerelmes nőnek hétszer annyi.

Egy fejedelem nem gondolhatott volna ki nászörömei számára pompásabb menhelyet, mint a milyen Io sziklafészke volt.

Magasan túlemelkedve a ragályos gőzkörön, a tömjénillatú havasi növények mondhatlan illatárja között, egy Hesperidák kertje, s annak a háta mögött egy óriási barlang kupolaboltja, melynek párkányzatáról folytonos csergéssel hull alá a jégolvadás permetege, átlátszó kárpitot képezve a nagy alkoven előtt. Nappal ez a biztos menedék. Künn rekkenő meleg van, a délszaki fák kövér leveleiről csepeg az izzatag harmat; a mannafán jegeczczé válik a gyógyerejű mézga. Ez az álmok ideje. A vízkárpit mögött hűs levegő van.

Emberhang nem téved e helyre; de az ezernyi énekes madár zenéje meg nem szünik. A délvidék vándorai most

huznak nagy csapatban a tengeren át s Sicilia a pihenő helyük. Itt találnak tápszert az arbutus erdők mindig érő szamóczáiban. S adót is fizetnek a madárfogó tőrökben.

Este van a lakomázás ideje. Akkor jó a házba bemenni. Naplement után egyszerre hideg lesz a lég s csak később enyhül fel ujra; de a házikót langy melegben tartja a solfatarától elpárolt víz a pinczeodúban. Itt már fel van találva a gőzfűtés.

A jó etyepetyével * elköltött lakoma után jön a tündéri éjszaka, a mit a lapos háztetőn szoktak elkölteni. Fölöttük a mélyen sötétkék boltozat, tündöklő csillagaival. Majd feljön a félhold az égre s behinti ezüsttel a komor sziklákat.

Io meséket mond a szerelmesének, miket dajkájától, anyjától, leánytársaitól hallott. A mesevilág e népnek a története, a vallása, a poezise.

György áhítattal hallgatja az új Sheherezádét, míg mind a kettőnek a szemeit lezárja az éjfél s fut a hold csónakja fölöttük odább; a fülemülék versenyeznek egymással, egyik csalitból a másikba. Fölébresztik őket a rigók, meg a pacsirták: a hajnal énekesei.

György észre sem vette, hogy átalakult sicziliaivá. E csodálatos föld és e csodálatos ég befolyása alatt minden nyugtalan vágy, minden erőteljes ösztön elaludt lelkében: a szerelem édes örömei folytonos mámorban tartották egész idegzetét. A legszebb halál neme — a kéjben elolvadni.

Talán úgy elmult volna itten, hogy a történetiró fel sem jegyezte volna a nevét.

Egy éjjel, mikor ott az égmennyezet alatt feküdtek, arra ébredt fel György, hogy Io karjait a nyaka köré fűzve elkezdi őt a lapos háztetőn végig hengergetni magával együtt.

* Azon korbeli szó az «appetitusra». Lásd «Mikes Kelemen levelei». J. M.

Szoktak így mulatni pajkos gyermekek, hogy a földön fekve összeölelkeznek, aztán legurulnak a pázsitos lejtőn; hol az egyik van felül, hol a másik. S a szerelmesek is a gyerekek sorába mennek.

A háztetőnek magas párkánya volt; nem eshettek le róla. Legfeljebb, hogy György jól odaütötte a hátát a falhoz.

A másik perczben aztán ő hengergette vissza a tulsó oldalra Iót, akkor meg az érintkezett gyöngédtelenül a mellvéddel.

De erre ismét még sebesebben gurigázta vissza Györgyöt Io s annak a feje is nagyot koppant ezuttal a falon.

— Hallod-e, ezt a játékot én nem szeretem. Panaszkodék György.

— De én még kevésbé szeretem. Válaszolt rá Io.

— Hát akkor minek csinálod?

— Nem én csinálom; hanem te!

— Dehogy csinálom; hiszen én aludtam.

— Én meg álmodtam is. Ott jártam veled az égben.

Erre mind a ketten fölnéztek az égre.

— Nézd! Nézd! Suttogá György. Hát ki lopta el a holdat az égről?

— Aztán meg a csillagokat?

Azért mégis világított az ég: csakhogy az a fény tűzveres volt.

Egyszer aztán megszólalt az, a ki ezt a játékot csinálta velük: egy erős, taszító dördülés a föld alatt, mely úgy megrázta alattuk az egész házat, hogy minden idegük elzsibbadt bele.

— Mi ez? kiálta fel György, elijedve.

— A hegy háborog. Monda neki Io. Sokszor megjön ez.

A mi az égről letörülte a holdat és a csillagokat, a monte Frumento krateréből kitóduló füstfelleg volt, megvilágítva a tűzhányó aknájából kitörő tűzoszlop által.

— Ne félj! biztatá Io Györgyöt. Ez csak a Monte Frumento.

Ez csak a kis öcscse az öregnek. Nem ő maga haragszik.

De Györgynek ez is elég volt.

A háztetőről láthatá, hogy abból a tátongó sziklahasadékból, mely a völgyi utat elnyelni látszik, valami rózsaszinű fény kezd felderengeni, mely egyre jobban tért foglal el, majd izzóvá lesz. Onnan egy lávafolyam tör elő.

Sietett magával levinni Iót a háztetőről.

Az egész ház recsegett, ropogott: de ellentállt. A kik azt építették, már akkor számításba vették, hogy ez a szikla él és mozogni szokott.

De azért még sem lehetett a házban megmaradni. A solfatára kürtője oda alant a pinczében oly erővel veté föl a gáztömeget, hogy kidobta az elzáró üstöt s azzal az egész épületet megtölté fojtó kéngőzzel. Ezt a pokolpárát nem lehetett embernek kiállani.

Vége volt a paradicsomnak; itt volt az angyal a lángpallossal az ősembert kiverni a maga boldogságából.

Az a csendesen hulló csermely sugár ott a barlang előtt szintén átalakult harsogó zuhataggá s az aláomló víz fekete volt.

És aztán elkezdett hullani valami eső. De az nem enyhített, áztatott, hanem égetett. Hamueső volt. Azon forrón, a hogy a tűzokádó gyomrából kikerült, hullott alá a tűzveres égből. Fekete eső.

— Fussunk innen, kiálta Io, megragadva György kezét. — Meneküljünk Taorminába, míg a láva utól nem ér.

S azzal gyorsan, a hogy csak a rémület sokszorozta a testi erejüket, rohantak alá a hosszú lépcsőgádoron a háztól a völgybe, beburkolva a fejüket kendővel, hogy a hamuzápor meg ne fojtsa.

Az égre emelkedő tűzoszlop megvilágítá a völgyet.

Veszedelem volt a futás: mert a sziklaoldalokról óriási kolonczok rohantak alá, miket a földrengés ledöntögetett.

Io csakhamar elfáradt a futásban, lábait égette a forró homok.

— Hagyj engem magamra itt a forrásnál, lihegé, midőn a szíklaforrást elérték. Te menekülj magadban.

De ez a forrás is iszapot okádott most tiszta víz helyett.

György nem szólt semmit, csak az ölébe kapta a szerelmesét s úgy futott vele odább.

A hamuesőtől azonban olyan sűrű sötétség volt előtte, hogy a sziklás uton maga is csak bukdácsolva tudott előre hatolni. Azt sem tudta, hol jár?

Ha világos lett volna, találhatott volna valami hegyi ösvényt, mely a lankákra fölvezet: de ebben a vak sötétségben kénytelen volt találomra botorkálni előre.

S a hamueső kezdett már borsónagyságú kősalakkal vegyülni.

— Dobj el, és hagyj itt vesznem! nyögé Io.

György annál jobban szorítá magához.

Most egyszerre egy minden érzéket megbénító zuhaj hömpölygött végig a föld alatt s egyszerre tűzfény borítá el a vidéket.

Maga az öreg szólalt meg: a Monte-Gibello s azzal együtt egy égostromló tűzoszlop lövelt fel a magas kráterből.

Ezzel a hamueső megszünt: a sötétség is elmult.

A szűk sziklavölgy véget ért, s kiszakadásánál lehetett látni a régi csinált utat, mely Taormina felé visz.

— Az úton vagyunk már! Rebegé György, ne félj, megmenekülünk.

— Várj csak. Mondá Io. Majd megtudod nemsokára, hogy minő menekülés ez?

A hol a forró hamutalaj véget ért, ott már Io leszállhatott György öléből s a maga lábán futhatott tovább.

Mind a kettőjüknek fekete volt az arcza, mint az ördögé. Iszonyat volt egymásra nézni!

Nem sokára bekövetkezett az, a mitől Io tartott.

Fenn a légben elkezdett valami tompa bőgés, búgás támadni, mely nem hasonlít a villámsugár dörgéséhez,

annál huzamosb. Az Aetna által az égbe felhányt kődarabok kezdtek visszahullani a földre. Még tüzesek voltak, mikor leestek. Lehetett őket látni, mint ív alakban lehulló vérveres csillagokat. A hová leestek, sziporkázva ásták be magukat a földbe.

György két karját tartá Io feje fölé. — Mintha védelem volna az egy ilyen pokolbeli meteor ellen!

Az izzó kövek egyre sűrűbben hullottak.

A szép (római időből való) viaduct mellett, volt egy csinált kút. A sziklába volt vágva egy kis fülke, s annak a közepéből folyott a tiszta víz egy meduzafőn keresztül egy kagylóalakú márvány medenczébe.

Ennél a kútnál megállítá Györgyöt Io.

— Nem futunk tovább. Meg kell halnunk. Igy is jó lesz. Itt mossuk meg az arczainkat, hogy ne menjünk ilyen ördögpofával a mennyországba.

Azzal letérdeltek a kút medencze elé s megmosták az arczaikat, szép fehérre pirosra.

Törülközőjük nem volt: felszárították egymásnak az arczát a csókjaikkal.

Akkor aztán nem féltek többé.

A mint az ki volt mondva, hogy «meghalunk», csodamódra elmult a szivükből minden rettegés. A nagy kataklyzma nem volt rájuk nézve többé más, mint egy felséges látvány.

Az isteni tűzbálvány, mely siet elfoglalni a helyét a biborral bekárpitozott égben; a rózsaszinű jégkúp, a skarlát-piros sziklák, s a tűzfelhőkből alá szálló aranyveres csillagok: — és mind ez vissza ragyog két szempár tükrében! Az ember nem tudja, melyik felségesebb? a valóság-e, vagy a tükörkép.

Átölelve tartották egymást. Szeretve, csókolózva meghalni! Hát lehet ennél nagyobb gyönyörűség? Mikor egy-egy óriási olvadt kőtömeg a közelükben lecsapott, szikraözönt szórva maga körül, bravot kiáltottak neki, s ha jött egy kén-gomoly, olvadt ércztömeg, hosszú fényfarkat húzva

maga után, sisteregve vonult el a fejük felett: azt megtapsolták.

Melyik van hát nekik szánva?

És aztán közben elmondták egymásnak, hogy milyen boldogok voltak. Elmesélték ujra a tündéri örömöket, a szerelem százféle bohóságait, s ujra kezdték a szerelmi esküdözést: milyen szép vagy! szeretlek, imádlak! Provokálták a bömbölő Aetnát a dévaj kaczagásukkal, inzultálták a mennydörgő felhőket csókjaik csattogásával.

Hahaha! Ha ti csókolóztok, hát mi miért ne csókolóznánk?

S az égből alázuhanó kövek, az égő meteorok, a lángoló kéngomolyok szépen kikerülték őket leestükben. Itt két szerelmes ölelkezik: — oda nem eshettek.

Még a vén föld Isten is hozzájárult a tréfáikhoz. Ők ott ültek a kútmedencze párkányán: a föld egy lökést adott nekik s azzal leestek a kút mellé. Akkor aztán csak úgy is maradtak. Jó az ember fejének a földön.

— Hallod ezt a morajt? Monda György Ionak. Ez egy corricolónak a dübörgése.

— Oh te bohó! A földrengést a kétkerekű talyiga görgésének veszed.

— De bizony corricolo gördülése ez, jól hallom.

A mint aztán felemelték a fejüket a földről s kikémleltek a kútfülke alól, akkor látták, hogy csakugyan kétkerekű jármű döczög az egyenes úton feléjük, melyet két szamár vontat; az ülésben egy barátforma alak ül; csuklyája a fejére húzva. Az égi tűzfényben ember és állat feketének látszik, hosszú éles árnyék vonul utánuk az úton.

— Nézd! ott jön az ördög, a ki elvisz bennünket! szólt dévaj nevetéssel Io.

Csakugyan a földalattiakkal kellett szövetségben lenni annak az élő teremtésnek, a ki ezen a réméjszakán kétkerekű laptikájával meginduljon fölfelé azon az uton, mely az Aetna felé vezet. A ki Istennel van, az menekül innen inkább, a hogy a szamarai futni birnak.

Ez pedig közelebb jön.

Már odaért a kút elé. A szamarak érzik a víz szagát s ösztönből is odafutnak corricolostól a vízmedenczéhez.

Az a csuklyás alak pedig, a szekéren, a mint meglátja az ifjú párt, leugrik a kocsiról s mély dörgő hangon szól:

— Ah! Io! Giorgio! Értetek jöttem!

Annak még fekete az arcza a hamuesőtől: csakugyan olyan, mint Belzebub.

— Ki vagy, mit akarsz velünk? kiált György, merészen eléje állva a félelmes alaknak. Mi neved?

— Pater Oloferno.

— Padre Oloferno! Kiálta kétségbeesetten Io. Mondtam ugy-e, hogy a sátán jön értünk, a ki elvisz bennünket.

— Legyen eszed! Hiszen Pater Oloferno nem a sátán.

— Én tudom kicsoda padre Oloferno! meg hogy kicsoda a sátán. Padre Oloferno nem a sátán, hanem mégis a sátán jött értünk.

Pater Oloferno mérgesen kiáltott rájuk.

— Valamennyi szentekre: ne disputáljatok most a sátánról, hanem kapjatok fel a corricolóba; aztán siessünk Taormina felé.

De Io makacskodott.

— Nem! Nem! Én nem hagyom a Györgyömet tőlem elszakítani. Mi megegyeztünk, hogy itt halunk meg. Most akarunk meghalni együtt. Mikor legjobban szeretjük egymást. Ugy-e Giorgio?

S olyan erővel csimpajkodott bele, hogy György mozdulni sem tudott.

— Ejh! Bolond gyerekek! Dörmögé Pater Oloferno, s nem sokat teketóriázott velük; hanem felnyalábolta mind a kettőt, a hogy egymást átölelve tarták s mint két ölbeli babát, odavitte a kétkerekű szekeréhez, behajította s azzal ráhúzott a két szamarára a fustélyával, s maga gyalog futva mellettük, vitte a kétségbeesett szerelmes párt — igazán úgy, mint a kiket veszteni visznek.

Io egyre kiabált és sírt, hogy mért nem engedik meg-

halni? s biztatta az égből hulló köveket, hogy oda sujtsanak le az ő fejére, de a mit azok hallatlanná tettek.

Az Aetna lángoszlopa egész felleget támasztott maga körül. Pluto beleártotta magát Jupiter hivatalába. S a pokolbeli felhő is villámokat szórt és mennydörgött.

Egy erős szélroham, mely a tenger felől jött, egyszerre félretaszítá a lángveres füstkárpitot, melylyel az ég be volt terítve s átverte az Aetna déli oldalára.

Az ég egyik felét ismét elfoglalták a csillagok; a hold vékony ezüst sarlója ott úszott a sötétkék boltozaton. Véletlen csillagtalálkozás folytán épen ott ragyogott a holdsajka fölött a Jupiter fényes csillaga.

Io nagyot sohajtva mutatott fel az égre.

— Nézd! Monda Györgynek. Ott van az égi jel, a mi teneked szól. Tudod, mi az a félhold, azzal a csillaggal?

— Nem tudom.

— Az Törökországnak a czimere.

— Azt meg épen nem tudom, hogy mi dolgom van nekem Törökországgal?

— Azt sem tudod? No majd megtudod nem sokára.

A corricolo a két szamárral szerencsésen eljutott a taorminai gesztenye-erdők közé, a hol már kevesebb volt a veszély.

Ezen az oldalon tiszta volt az ég, az óriás fák zöld boltozatain keresztül kandikáltak a csillagok, s a bokrok közt repkedtek a fénybogarak.

Mikor hegynek fölfelé vitt az út, a két szamár csendesen czammogott: a kocsivezető szerzetes maga is segített tolni a szekeret. György beszédbe ereszkedett vele.

— Isteni gondviselés volt az, atyám, hogy te értünk jöttél most ezzel a corricolóval.

— Az volt fiam.

— Honnan jöttél?

— A kolostorból.

— De hisz az nagyon messze van ide.

— Még tegnap este indultam útnak.

— Hogy mi értünk jőjj?

— Hogy «te érted» jőjjek.

— De hiszen tegnap este még csendes volt minden a földön. Mi a kaszáscsillag feljöttéig ébren voltunk és beszélgettünk. A tűzhányó nem nyugtalankodott. Csak egyet-egyet mordult; de azt már megszoktuk. Hogyan sejtetted te azt meg, hogy minket a tűz ki fog zavarni a fészkünkből?

— Nem tűz zavar ki téged a boldog fészkedből, édes fiam: hanem a jég.

— A jég? szólt elbámulva György. Hát hol van itt jég?

Io értette már ezt.

— Hát nem érzed, hogy itt van a jég a mi sziveink között.

— El is fog akkor ott olvadni, mondhatom.

— Bizony nem fog elolvadni, kedvesem: akármilyen forró legyen is a mi szivünk.

Mire a corricolo feljutott az út legmagasabb pontjára, már akkor virradni kezdett.

Csodálatos hajnal! Keleten sárgul az ég alja, majd biborszínbe megy át, a tenger azurkék, a jónai hegyek olyan közel látszanak, délnek veres kárpittal van behúzva a firmamentum, melyet tűzoszlopként támogat az Aetna kitörő lángja. A hegyrepedésen egy világító sáv kigyózik alá: a kiömlő láva. A sűrű gesztenye-erdő alatt vidám mulató-lakok falai ragyognak a hajnalpírban. Alább Taormina felséges romjai tündöklenek a hajnalfénytől. Az öbölben egy két-árboczos gálya áll horgonyon, behúzott vitorlákkal. S fenn az égen még látszik a félhold, közepében a fényes csillaggal. Annak a hajónak az árboczán ugyanazt a jelt lobogtatja a veres zászló.

— Látod azt a hajót ottan? szól Io, erősen megszorítva Györgynek a kezét.

— Látom. Két-árboczos török schooner.

— Az a jéghajó.

— Hát mi közünk nekünk egymáshoz? Nekem meg a jéghajónak.

— Kérdezd meg csak padre Olofernotól.

Pater Oloferno kérdezetlen is felelt.

— Emlékezzél rá fiam, hogy a midőn az Aetna tölcséréhez felvezettelek, te voltál, a ki azt kieszelted, hogy a kúpot ellepő jégnek nagy vásárt lehetne szerezni olyan országokban, a hol a jeget csemegének használják s messzeföldről hozatják öszvérháton. Hajóval könnyebben el lehetne szállítani.

— Tudom. A költséget előre át is adtam a perjelnek, a mibe egy hajó kibérlése kerül.

— Azt a pénzt most visszakapod, nyereséggel. Egy smyrnai hajós elvállalta a jégszállítást, s megvette készpénzen a jeget. Innen ő azt Konstantinápolyba fogja szállítani.

— Hát az igen derék dolog. A te kolostorod is nyer vele, meg én is.

— A hajó már meg van terhelve az egész jégrakománynyal. S indulásra készen áll.

— Hát csak szedje fel a vasmacskáit, feszítse ki a vitorláit, s aztán induljon Isten hírével, vagy ha török hajó, hát Allah hírével, a maga útjára.

— Azt még ma tenni fogja: csak te rád vár.

— Én rám vár a hajó? — Hát miért vár én rám?

— Hogy elvigyen magával.

Ezen már meg épen nagyot nevetett György.

— Hogy én is elmenjek a jéggel? Hisz nem akarok én sorbetet, meg fagylaltot késziteni Stambulban.

— Hát elfelejtetted már, a mit nekem mondtál odafenn a Monte-Gibello kúpján?

— Bizony nem emlékszem már semmire.

— Mikor választ követeltél a tűzhányótól ama kérdésre, hogy miért vagy te itt most?

— Kérdeztem volna? Hiszen nagyon jól tudom.

S azzal hangos csókot czuppantot Io könnyező szemére.

— Nem ezt a választ kaptad a kérdésedre, fiam. Hanem, hogy olvasd el azt a levelet, melyet magaddal hoztál, czímzet nélkül: s a mit abból a levélből megtudtál, az annyira kétségbe ejtett, hogy bele akartál rohanni az Aetna kráterébe.

— Emlékezem rá. Az volt abban a levélben, hogy engem azért küldtek ide, hogy holtig el legyek temetve, hogy ez a sziget rám nézve egy börtön: öröm nélkül, szerelem nélkül.

— És akkor fordultál a másik elementumhoz, a jéghez, tanácsot kérve, s attól jött az a gondolatod, hogy az Aetna jegével kereskedést lehetne űzni a keleti tartományokba, s akkor te magad is elszökhetnél innen egy jégszállító hajóval.

— Igaz, hogy azt mondtam, mert akkor nagyon el voltam keseredve. De most már nem tartom ezt a szigetet börtönnek: nem akarok innen menekülni. Itt van nekem a menyasszonyom, az én kis feleségem. Most már boldog ember vagyok, s csókolom a kezét a császárnak azért, hogy ideküldött. Kibékültem minden ellenségemmel. Senkivel sem vagyok haragban. Egészen itthon vagyok már. Eszemben sincs, hogy innen elszökjem.

Pater Oloferno most már kemény hangnyomattal szólt.

— De hogyha a hazád szólít?

— Hazám? Hát van én nekem hazám? Hogy hivják ezt az országot?

— Magyarország.

— Aha! Ismerem azt a patriát: onnan jönnek a csikósok, a hajtsárok, meg a drótos tótok Bécsbe. Nem vágyom utánuk.

— Nem azokból áll a te nemzeted! Az délczeg, vitéz, nemes faj, a ki századokon át védbástyája volt a keresztyénségnek, hős lovagja a szabadságnak s most nyög az idegenek uralma alatt.

— S hogyan segíthetnék én ezen a nemes népfajon?

— Úgy, hogy ha most innen elmenekülsz, felhasználva

a kedvező alkalmat, a mikor a kémeid nyomodat vesztették, s aztán elvitorlázol oda, a hol dicső atyád számüzetésben él. Az ő neve, a Rákóczy név maga egy tábor. Ha egy Rákóczy a haza földjére leteszi a lábát, a föld megrendül alatta, s ha az ébresztő szót elkiáltja, a halottak föltámadnak: egy egész halott nemzet s összetöri lánczait.

— Hát miért nem megy az atyám oda?

— Azért, mert egész Európa minden hatalmasai kötést csináltak ellene, hogy őt fogva tartsák a pogányok földjén. Atyádnak, a nagy fejedelemnek meg van tiltva bármely keresztyén országba belépni. S a ki menhelyet, védelmet adott neki, a török szultán, az egyúttal az ő börtönőre, a ki vigyáztat rá, hogy menhelyét el ne hagyhassa. De ha te odamégy az atyádhoz, hogy ő átadhassa neked a maga hatalmát örökségül, s rád ruházhassa azt a nagy küldetést, a melytől ő maga el van zárva: azzal te megjelenhetsz Francziaországban, odaléphetsz a király elé, a kivel rokonságban állsz, s megújíthatod vele azt a szövetséget, a melyben dicső atyád állt az ő nagyatyjával, s hadsereg élén térhetsz vissza hazád felszabadítására.

— Különös beszéd egy paptól. De hát ki hivott engem? Én nem hallom a hívást.

— De hátha én küldelek? Ha én mondom azt, hogy eredj!

Ezt Io mondta Györgynek.

György nagyot bámult kedvesére.

— Te küldesz engem?

— Én! Giunchi Albufeda Io! A mór fejedelmek utóda; a ki nem felejtettem el soha, hogy hazám szabad volt s nemzetségem úr volt e kis hazában. Én mondom, hogy eredj! Vége van a csókolózásnak: kezdődjenek a kardcsattogások. Én, a ki szeretlek, a ki imádlak! A ki Bécsben is megszabadítottalak ellenségeid hálójából, a ki ide is utánad jöttem, itt is elrejtettelek, sziklaodúmba; megkötöztelek a szerelemmel, hogy látható ne légy, életjelt

ne adj. Én mondom neked: most nyitva van a börtönöd ajtaja! Csak egy napra! fuss innen! És aztán végezd el, a mire a sors elhivott. Szabadítsd fel hazádat! Akkor az én hazám is felszabadul.

— Velem jösz-e?

— Hova gondolsz? A hová neked menni kell, ott nincs szükség szerelmes leányra. Oda nem kell boldog ember. Abban a perczben én sem vagyok többé nő: férfivá változom át s fegyverrel a kezemben megyek ellenséget irtani.

— Hát elhagyjalak hűtlenül? Az esküdt feleségemet? Hisz megver az Isten.

Io most gyöngéden borult György vállára.

— Kedvesem. Első és utolsó szerelmem. Nem ver meg téged az Isten, ha engem elhagysz. Engem se, ha tőled elválok. Nem voltunk mi hitves társak soha.

— Hát nem esketett bennünket össze az oltár előtt pater Oloferno?

Io mosolygott, de már a szemeiben ott ragyogtak a könnyek.

— Emlékezel úgy-e, drágám, milyen nevetés lepett meg engem egyszer, mikor valamit kérdeztél tőlem? Aztán megint, hogy nem tudtam magammal birni, mikor az esküvőnk szertartása lefolyt: egyre nevetnem kellett, s mikor te unszoltál, hogy mondjam meg, miért nevetek folyvást? akkor azt mondtam neked: «majd megmondom neked egyszer, hogy miért nevettem: de már akkor sírni fogok.»

Zokogott már.

Ekkor meg azt nem értette György.

Végre aztán a sírást kaczagással keverve rikácsolt fel Io.

— Hát te vaksi! Hol van a két szemed, hogy nem ismertél rá? Együtt jártál vele a Monte-Gibellon: s tőlem kérdezed, hogy hová lett? Hisz ez Padre Oloferno a te megmentőd, a te védelmeződ, Pelargus.

György ekkor ébredt a való tudatára.

Valóban ő az: csakhogy Bécsben délczeg csikós volt, athleta termetű, sodrott bajuszú, hosszuhajú magyar, itt pedig szakállas, bajusztalan olasz barát, görbe hátú, lecsüngő fejű, kurtára nyirt hajjal és kiborotvált pilissel.

A kuruczvezér nagy mestere volt az átalakításnak: hajdanta is megjárta Bécs városát álczázottan, s ő fogta el a híres Ocskait, Rákóczy áruló vezérét, a tábora közepén, a ki az oláh czigány alakjában nem ismerte fel hajdani kenyeres pajtását.

Mikor aztán Oloferno kiegyenesíté előtte összegörnyesztett termetét, akkor ráismert.

És akkor aztán a nyakába borult.

— Én vagyok Pelargus; mondá az álszerzetes. Atyád vezére egykor: a te őröd, védelmeződ gyermekkorod óta. Engem biztak meg az ország elégedetlen fejei, hogy téged kiszabadítsalak s atyádhoz vigyelek. Most itt a szabadulás percze. Ne tétovázz. Kövess. Én is veled megyek.

A gályáról felhangzott a hajótülök szava, mely az indulásra készséget jelenté.

— Siess! kiálta Io. Nem vagyok feleséged.

De György nem állhatta meg, hogy még egyszer át ne ölelje kedvesét.

Io visszatiltá.

— Vége van! Ez a könny volt rajtam az utolsó, a mi asszonyi! Letörültem! — Mától fogva férfi vagyok.

S hogy erős lelkéről bizonyságot tegyen, kirántá övéből azt a kést, melynek markolata mindkét végén pengével van ellátva. A tőr egyik hegyét a saját szivének, a másikat kifelé irányzá.

— A siciliai leányok így szokták a csókot visszautasítani.

A hajótülök másodszor is szólt. Oloferno megkapta az ifjú kezét s vas erővel ragadta magával le a parti lejtőn. Io alakja eltünt tőle örökre. S az egész boldogság szétfoszlott, mint egy édes álom.

Percz mulva ott ültek a csónakon, mely őket a hajóhoz szállítani készült.

XXX. FEJEZET.

«SZEMEMBŐL KÖNYPATAK CSOROG.»

«Mohabbet» volt a török gályának a neve, mely Györgyöt Pelargussal együtt felvette. Két árboczos török hadihajó: tizenkét ágyuval és százhúsz tengerész katonával ellátva. Arnot lovakat szállított Törökországból Messinába, a császári lovasság számára, egyenesen a kormány megbizásából.

Ez azonban nem akadályozá a hajós kapitányt, hogy mellékesen a saját erszénye kedveért is egy kis üzletet csináljon. Ballastnak jeget vett föl, azzal rakta meg a hajó fenekét. Arról is volt valami sejtelme, hogy az a két utazó, a ki busás vitelbért fizetett előre, valami politikai menekültféle; az egyik barátcsuhában: ez törökül is beszél. A török politikának a hegedüje mind a két oldalon fel volt húrozva.

A vitorlákon kívül még más mozderőt is hordott magával a gálya, a mi tengeri ütközeteknél, más hajók üldözésénél nélkülözhetetlen: evezőket. Huszonhat evezőlapát volt a két oldalán, s azokat hetvenkét férfi húzta. Három sor pad volt a számukra egymás fölötti sorokban alkalmazva. Gályarabok voltak. Az egyik lábuk oda volt békózva hosszú lánczczal a gályapadhoz. Azon ültek, azon háltak: arról el nem távozhattak messzebbre, mint a mennyire a láncz bocsátotta. Igen kegyelmes láncz volt: öt lépésnyire is mehettek miatta.

A kiindulásnál nem volt szükség az evezőkre: a nélkül is elég erősen hajtotta a szél a vitorláknál fogva a hajót, s a pilóta útmutatása mellett erősen ügyelni kellett, hogy a gálya neki ne menjen azoknak a tengeralatti kolon-

czoknak, a miket Poliphémosz hajigált Ulyszszesz hajói után.

György naphosszant ott ült a hajó farában, szótlanul, az elhagyott szigetre bámulva, melynek városokkal megrakott partjai egyre messzébb tüntek el szeme elől. Alkonyatra nem látszott már belőle egyéb, mint az Aetna. Naplement után a narancssárga égen, mint egy fekete felhő, mely gyökeret vert a tengerbe, úgy látszott a füstje a láthatáron.

Csak ez a füst emlékeztette még Iora.

Ez volt egyetlen és igazi szerelme.

Csodálatos teremtés! A ki feláldozza mindenét a szerelemért, s aztán feláldozza a szerelmét a hazájáért. Azért a hazájáért, mely tűzesővel, kőzáporral, lávafolyóval veri őt ki utolsó menhelyéből.

Te rettenetes bálvány! Te haza!

Mire az éj leszállt, már akkor a láthatáron csak egy gyönge tűzpír jelezte, hogy hol van az ő elvesztett paradicsoma.

Pelargus gyökeres orvoslás alá vette az ifjú kedélyét. Mit? Szerelem? Az még ebben a korban csak játéknak való!

Előfogta és tartott neki nagy előadásokat hazája történetéből. Hogy harczoltak, mennyit szenvedtek a magyarok hazájuk szabadságáért.

Györgynek elég gyors felfogása volt, hogy megértse, mit jelent az: egy ország, melyet őseink elfoglaltak, abból rendes államot alkottak, a minek törvényei vannak, a melyen egy nemzet él, mely a saját nyelvén beszél, ír, prédikál, tanít; a hol az, a ki derék tettekkel kitünteti magát, nemes emberré lesz; s ennek a nemes embernek beleszólása van abba, a mit az országnagyok tesznek, fel egész a királyig. S a kin törvényellenes igazságtalanságot elkövetni nincs megengedve a hatalmasoknak; mert fölöttük áll egy még hatalmasabb, az egész nemzet. S ez a szabadság.

György egészen fölmelegedett a szabadságért. Megértette, hogy azért, hogy egy egész nemzet szabadsága meg legyen tartva, olyan kiváló alakoknak, a kiket az a nemzet vezérül megválaszt, a veszedelmekkel, sőt magával a halállal is szembe menni dicsőséges feladat. Csak meg kellett gyújtani a lángot: égett az aztán magától is. Volt olaja elég abban a szívben!

Azonban egyszer csak megállt a szél, a vitorlák lelohadtak: a hajó nem ment előre.

A hajóskapitány jelt adott éles sípszóval. Arra az őrök felrugdalták fektükből a gályarabokat s megkezdődött az evezés.

György először látott ilyent. Azon a kereskedő hajón, a melyen ő idejött, nem voltak evezősök.

Nehéz munka!

A harmadfél öles evezőlapátot három ember emeli és húzza, a kik három egymásfölé emelt karzatra vannak felosztva. Egyszerre kell mind a két oldalon a huszonhat lapátnak felemelkedni és lecsapni a vízbe. Mikor felemelik a lapátot, akkor az evezősök mind fölugranak a helyeikből s előre toppannak, akkor aztán lemerítik az evezőt lapjával élesen a hullámba s hirtelen hanyattvetik magukat az evezőpadra: az emberek nagyot nyögnek, a feszített evező megrántja a karjaikat kegyetlenül s a visszahulló láncz nagyot csördül. A hány evezőcsapás, annyi nyögés, annyi lánczcsörgés khorusban. S ez így megy szakadatlanul, a míg újra bele nem kap a szél a vitorlákba. Hátuk mögött jár a porkoláb, a ki ügyel rájuk, hogy mindenki jól megmarkolja az evezőt s az izmai feszüljenek. A ki nem jól húz, annak a hátát eléri a hosszú rinoczeroszbőr korbács.

S az izmok munkáját jól lehet ellenőrizni, mert ing nincs rajtuk: az egész felső testük meztelen, övön alul is csak rongy az öltözetük. Hozzá vannak már edzve a tengeri légtől. Hanem aztán táplálékot eleget kapnak. A gályarab munkájához erő kell, s a gályarab gazdájának ügyelni

kell rá, hogy igás marhája el ne csenevészszen. Mindennap háromszor kapnak húst rizskásával! — Hát mi panaszuk lehet?

Nincs is. De nem szabad lenni. A gályaraboknak meg van tiltva az egymás közötti beszéd. A ki megszólal, azt ütik. Rab dolga a hallgatás.

Hanem azt nem lehet tőlük megtagadni, hogy néha-néha, mikor pihenő óra van, ne danoljanak. Az éneklés szabad. Sőt azt meg kell engedni a gályarabnak, azért hogy a tüdeje táguljon.

Vannak közöttük görögök, örmények, olaszok, francziák. Minden csoport a maga nótáját énekli.

György hallgatja ezeket a dalokat a födélzetről.

Egy este valami különösen mélabús dalra gyújtottak rá az evezősök, a miben fájdalom, vágy van kifejezve, hogy Györgynek a szemébe szökött a köny, mikor azt meghallá.

Elszégyenlette magát Pelargus előtt ezért a gyöngeségért s letörlé a könnyet a szeméből.

Hanem akkor aztán azt látta, hogy Pelargus barázdás arczának a mély redőin is végig csorog az a csodálatos víz, a minek a kútforrása a szívben van.

— Ez egy magyar dal. Monda Pelargus szomorún.

— Hát e rabszolgák közt magyarok is vannak? kérdé elbámulva György. Hogy kerültek azok a török gályára?

— Hát mint hadi foglyok.

— Én azt hittem, hogy ezek mind gonosztevők, a kik gyilkosságért lettek gályarabságra elitélve. Érted te azt, hogy mit danolnak?

— Régi magyar dal, mindenki ismeri.

Az evezősorból ez a dal hangzott fel chorusban:

«Szememből könypatak csorog
Emlékedre édes hazám.
Bár tatár rabszijat fűz rám,
Szivem csak érted dobog.

S aztán még komorabban folytatja:

«Bár még egyszer láthatnám
Kéklő bérczed kedves hazám
Vigan hunynám le szememet
Majd ha egy hant eltemet.»

— Taníts meg engemet erre a dalra. Monda György Pelargusnak.

— De akkor értened kellene a szöveget. S te nem tudsz magyarul.

— Megtanulhatok tőled, a míg a tengeri út tart. Ha Siciliáig jöttömben megtanulhattam irni Pétertől, innen Rodostóig csak megtanulhatok te tőled magyarul. Az sem lesz nehezebb, mint az irás.

Pelargus aztán elmondta neki németül a kardal értelmét.

Akkor meg épen el volt tőle György ragadtatva.

Most már kötelezte Pelargust, hogy grammatice szedje szét előtte a mondatokat egyes szavankint.

Pelargus hozzáfogott.

— Szememből = «aus meinen Augen».

— Micsoda? Ott egy szó, itt meg három.

— Igen. «Szem» = «Auge». A magyar az emberi tagoknál soha sem használja a többes számot: tehát «Augen «Szemem»; = «meine Augen». «Szememből» = «Aus meinen Augen».

— Csodálatos egy nyelv.

Hát még mikor a «láthatnám» analyzisére került a sor.

— «Lát» = «sieht», «láthat» = «kann sehen», «láthatnék» = «ich könnte sehen». «Láthatnám» = «ich könnte es sehen». S erre ugyan vigyázni kell: mert ha azt mondod a magyarnak, hogy egy szót sem tudsz magyarul, akkor szivesen lát, megtraktál s azt mondja: «igyál bruder»; de ha magyarul szólalsz meg s a határozott módot a határozatlannal összezavarod, akkor nem koczczint veled többet.

— Akkor ez még nehezebb, mint irni megtanulni. De legalább azt az egy nótát megtanulom, hogy az apám rám ismerjen róla.

S betanulta ezt a szomorú dalt, a mit a gályarabok énekeltek.

S azután megtette azt, hogy a mikor a gályarabok odalent az evező padokon azt a hazai dalt énekelték, ő a gálya korlátján keresztül hajolva, beleénekelt az ő chorusukba: a miért azok nevető arczczal tekintettek fel hozzá.

A gályarabok nevetnek is!

S aztán a sipkájukat tarták fel hozzá. Hát természetes az észjárás. «Ha rokonszenvezel velünk, ne csak dalszóval mutasd ki, hanem dobj egy kis alamizsnát!» György odahajította nekik néhány piasztert.

Mit csinálnak a gályarabok a pénzzel? Hát luxust űznek. Rágnivaló dohányt vesznek rajta. Ezt nem ád a magas kormány: legfeljebb a katonák pipáiból kivert bagót engedik át nekik. Pedig hát ez a rab életének az egyedüli gyönyörűsége: a bagózás.

Egy éjjel a közös kajütben heverészve azt mondá György a Mentorának:

— Hallod-e Pelargus. Nekem egy jó gondolatom van, a mi neked is tetszeni fog.

— Mondd el, herczegem.

— Én már alig birok magammal, hogy a szabadságért való küzdelmet megkezdhessem. Ha egy lánczot hallok csörögni, a vér a fejembe tódúl. Ha egy kivont kardot látok, átfutja minden porczikámat a hőség. Kedvem volna neki menni a zsarnokoknak és izekre tépni őket.

— Ezek mind olyan indulatok, melyek a Rákóczyvérnek diszére válnak.

— Hát én azt főztem ki magamban, azokon a csendes éjszakákon, a midőn az evezősök lánczcsörgésétől nem birtam elaludni, hogy egy éjjel mi ketten megrohanjuk ezeket a pipogya strázsákat, levágjuk, beledobáljuk a tengerbe. Aztán leverjük a gályaraboknak a lánczait, felfegy-

verezzük őket a katonáknak sorba rakott fegyvereivel, mikor azok alusznak, aztán felkonczoljuk a helyőrséget: elfoglaljuk a gályát s azzal kitüzzük a szabadság zászlaját.

— Herczegem! Ez tréfának nagyon komoly; komolynak nagyon bolond!

— Miért?

— Azért, mert ez a török szultán hajója, ezek a török szultán katonái, s a török szultán a mi protektorunk és szövetségesünk.

— De ezek a gályarabok meg a mi hazánkfiai. Hát szabad a török szultánnak a magyarokat a gályához lánczolni? Ki adott neki arra jogot?

— A hadi szerencse. Ezek itten hadifoglyok.

— Hadi foglyok? Hát ha a magyaroknak védnöke a szultán, hogy kerülnek a magyarok török hadifogságba?

— Hja édes herczeg; te ezt még nem érted. Ezek a magyarok labanczok voltak.

— És mi?

— Mi pedig kuruczok voltunk.

— Hát a kurucznak, meg a labancznak egymást gyülölni kell, bárha mind a kettő magyar is?

— Bizony gyülölni kell! Mikor hadat jártunk, vágtuk egymást karddal, lőttük lánczos golyóbissal; ha megkaptuk, törvényt tartottunk a fejére, kivégeztük; egymás városait porig hamvasztottuk. Ennek az a sora.

— No hát az jó volt akkor, a mikor hadat jártatok; de itt most nincsenek ellenséges felek. Itt én nem látok mást, mint lánczra vert rabszolgákat, a kik zsarnokaiktól el vannak nyomva. S te már úgy beletüzeltél engem a rabláncztörésbe, a zsarnokok elleni gyülöletbe, hogy a hol rabszolgákat hallok nyögni, lánczot csörömpölni, mindjárt görcs száll a két karomba, hogy kikapjam a kardot a strázsájuk kezéből s ketté hasítsam vele a fejét.

— Fogadj be egy kis filozofiát a kebledbe herczegem; mert filozofia nélkül a világban nem lehet megélni. A rab-

szolgaság egészen relativ dolog; attól függ, hogy érzi-e a terhét az, a kire rá van mérve, vagy nem érzi? Ezek a gályarabok itt már egészen hozzá szoktak a maguk állapotjához. Többször beszélgettem velük, az őreiket megfizetve, s kikérdeztem őket a sorsuk iránt, ha nem kivánkoznak-e haza? Nem kivánkoznak. Ez a kesergő nóta csak egy régi emlék, a mit eldalolnak; de nem éreznek többé. Húsz éve már, hogy itten ülnek. «Minek mennénk mi a hazánkba már vissza? Feleségünk rég férjhez ment, gyerekeink elzüllöttek, házunkat se találjuk a helyén; földeinken megosztoztak. Senki se ismerne ránk többet. Otthon koldulnunk kellene, vagy rabolnunk: még több verést kapnánk, mint itt s utoljára felakasztanának. Itt pedig összeszoktunk már, mind jó ismerősök vagyunk, senki sem szidja a másikat. Minden napra kijár bőségesen a magunk elesége: azt nem veri el a jég!» Ezeknek nem fáj a rabszolgaság. Hozzá szoktak.

— Talán hát jó néven sem vennék, ha fel akarnám őket szabadítani?

— Sőt bizonyosan elárulnának. Mert a megszokott rabszolgaság az embernek a lelkéből is szolgát csinál. Ellenben azok, a kik otthon vannak, minden sérelemért nagyon érzékenyek. A hazájában lakó magyarnak az is rabszolgaság, ha idegen parancsol neki; nem kell oda korbács: elég az idegen szó. Annak rabszolgaság az, ha nem a saját birája, nem az ország törvényei szerint itél fölötte. A nemes magyarnak az is zsarnokság, ha törvénytelen adót vetnek ki (nem az ő nemesi portájára), hanem a jobbágya telkére. Felháborítja a lelkét, ha a házát megszámozzák, a telkét fölmérik. Vannak magyarok, a kik a legkinosabb rabszolgaságnak tartják, ha a templomuk tornyára a kakas helyébe keresztet tüznek ki; s inkább választják a gályarabságot, mint hogy a feszületet megcsókolják: a kiknek a börtön nem oly rettenetes, mintha a templomukba jezsuitát visznek misét mondani. S a kik azért, hogy ezt a láthatatlan lánczot, a minek a békója

nem tör, a füzére nem csörög, letörjék a kezükről, készek kardot fogni, életet, boldogságot, ősi vagyont feláldozni: felzendülni, táborba szállani. Azért mert ők érzik ezt a rabságot. S mert érzik, joguk van attól megszabadulni. Ezek várnak te rád, mint megszabadítójukra. Érted-e már?

— Teljesen értem. A megszokott rabság tehát nem rabság. S az a békó, a mit a láb visel, nem olyan nehéz, mint az, a mit a lélek visel. De hát hadd kérdezzek tőled még egyet. Azt mondád: ezek a gályarabok, ezek a magyarok, megszokták már a gályapadot, az evezőlapátot; mert húsz éve már, hogy itten ülnek. De hát vajjon azok a magyarok, a kik otthon húzzák az igát, nem szoktak-e ahhoz épen olyan jól, mint ezek itten?

Erre a kérdésére az ifjúnak nem tudott Pelargus mit felelni.

A választ erre a kétségre megkapta évek mulva a bátyja, József; bele is halt, a mikor megkapta.

A Mohabbet hajóskapitánya, úgy látszott hogy néma volt. Szavát nem lehetett hallani soha. Volt egy ezüst sipja, azzal szokott jelt adni. Egész a görög partokig tudomást sem vett a két utazójáról.

Salonikinál horgonyt vetett a hajó, hogy élelmi szereket bevegyen. Itt a kormányzótól egy csausz jött ki a hajóhoz, a ki a hajóskapitánynak egy levelet hozott, meg egy csomagot.

Annak a levélnek az olvastára rögtön megnyilt a kapitánynak a szája. Maga sietett György kajütjébe s a szelám után meghivta őt magához ebédre, Pelargussal együtt. Györgyöt herczegnek czímzé, a kisérőjét pedig muteszerifnak.

Aztán felbontá előttük a csomagot. Prémes diszkaftán, öv és kövekkel kirakott markolatú kard volt benne, melyeket előre küldött a nagyvezér György herczegnek megtisztelő ajándékul.

Attól kezdve aztán a hajóskapitány nagyon beszédes lett egyszerre. Elmondta, hogy milyen parádéval készül-

nek a herczeget fogadni Sztambulban. Mennyi fényes ajándék vár reá: egész palota; szép háremhölgyek; paripák.

— Tökéletes a diadalunk! Mondá Pelargus, mikor Györgygyel egyedül maradt.

S aztán egész az Aranyszarv öbölig építék a szebbnél szebb fellegvárakat.

A Rumili Hiszszárnál azonban ismét eléjük jött egy csónak, a mely a hajóskapitánynak levelet hozott.

Annak az olvastára aztán a kapitány megint kevés szavú lett, az a kevés szó abból állt, hogy a «gyaur» ifjúnak nem szabad Sztambulba belépni, és egyáltalán a Mohabbetet elhagyni, hanem ugyanazzal a hajóval az apjához kell utaznia haladéktalanul Rodostóba. A muteszerif kiszállhat és mehet, a merre akar; de csak a kisázsiai parton.

Az a kis véletlen történt időközben, a hogy Pelargus a csausztól kitudta, hogy palotaforradalom ütött ki: az eddigi nagyvezirt, a becsületes mészárost, letették s elküldték Syriába kormányzónak, (ez nagy barátjuk volt a magyaroknak) s helyébe emelték a szultán iró diákját, a ki egyuttal a padisah egyik leányát is nőül vette. Innen eredt a helyzet gyors megváltozása.

Pelargus kiszállt és előre sietett teveháton tudatni Rákóczyval fia megérkeztét.

György magára maradt a hajón s volt módjában elmélkedéseket tartani a török diszkaftányok természete fölött, melyek hidegben nem tartanak meleget, melegben nem adnak hüsset.

Diszpaloták, háremhölgyek, fellegvárak, mind eltüntek a délibábbal.

XXXI. FEJFZET.

«MON PÈRE!»

A hosszú tengeri út alatt nevelése alá vette Pelargus a védenczét.

Legelébb is megismerteté vele nemzete történetét. Országalkotását, nehéz küzdelmeit; a hitért, szabadságért való önfeláldozását.

Majd áttért az atyja világtörténelembe való viselt dolgaira. Ki volt Rákóczy Ferencz olyan idős korában, mint György fia? Hogy nevelték őt is épen úgy, mint a fiát, bécsi pártfogói nemzete iránti közönyben, idegennek, udvaroncznak. Megházasíták egy német herczegleánynyal, kit rokonsági kapocs kötött úgy az osztrák, mint a franczia uralkodó családhoz. És nem a férj lett renegát, hanem a feleség lett honleány. Annak a szerelme csak testvérlángja volt a honszerelemnek. György még csecsemő volt, a midőn az apját leghivebbnek hitt barátja elárulá, s összeesküvésért börtönbe hurczolták; nejét kis fiával együtt Bécs gondja alá helyezték. És a feleség ki tudta szabadítani fogoly férjét börtönéből: asszonyi lángészszel, s átmenekíté Lengyelországba. Maga megszenvedett érte.

(Ah, erre a kedves anya-arczra is csak úgy emlékezett már György, mint egy álomképre.)

— Hol van ő most?

— Az égben!

Azután elbeszélte Pelargus a szabadságharcz történetét. Hogy indult meg? Hogyan nőtt nagygyá? Eleinte rosszul fegyverzett mezei hadakkal; utoljára egész felszerelt ármádiával. A vitézség csodáit, a honszerelem óriási munkáját: a diadalmas csatáikat. Hogyan választották meg atyját Erdélyország fejedelmének? Aztán a balvégzet

csapásait, a megsemmisítő trencséni ütközetet. Rákóczy elbukását, megsebesülését. És a kivándorlást.

Leirta Pelargus György előtt atyjának daliás alakját, a ki mind arczra, mind termetre igazi őstypusa annak a fajnak, a melynek hiába keresik rokonságát a pisze orrú, széles pofájú, pisla szemű nemzetek között. Egyedül áll ez.

Azután megismerteté Györgyöt azoknak az atyját hiven követő vezéreknek az alakjaival. Milyen Bercsényi, Forgács, Eszterházy, Jávorka? Úgy irta le őket, a hogy maga előtt látta, tizenöt év előtt!

De hát mi történt azokkal e tengeridő alatt?

Arról, hogy a bujdosó magyarok élnek-e még, s hogyan élnek? ki hozott volna hirt, távol fekete tenger partjáról?

Azonkívül abban is fáradozott Pelargus, hogy Györgyöt bevezesse a magyar nyelv kezdetleges ismeretébe.

Hiszen volt hozzá talentuma: lám milyen tiszta kiejtéssel tudta elkiáltani azt, hogy «magyar, üsd!» de még sem ment semmi a fejébe.

Pelargus elmondott előtte magyarul egy zsoltárt, hogy ismerje meg a nyelv szólamos hangzását: «A Sionnak hegyén Úr Isten, tiéd a dicséret. Fogadást tesznek néked itten, tisztelvén tégedet».

Nem tetszett neki. Sok benne az «e» hangzó; aztán meg az a «nak-nek-nék!»

Legalább hát annyit tanuljon meg, hogy a találkozásnál az atyját magyarul üdvözölhesse: «édes atyám!»

Ezt megtanulta: ámbár nagy fáradságába került, a míg hozzá szokott, hogy az egyik «é»-t, meg az egyik «á»-t hosszabban kell kiejteni, s sokáig nem ment a fejébe, hogy miért nem lehet ezt úgy mondani, hogy «edés átyam.»

Hanem aztán még is csak azt mondta Pelargusnak, hogy «még sem mondom én ezt az apámnak az első találkozásnál: mert ez hazugság volna. Én még nem tanultam hazudni; ne kezdjem el azt magyarul.»

Pelargus azt mondta rá: «igazad van.»

A Dardanelláknál aztán Pelargus kiszállt az ázsiai parton s előre ment teveháton Rodostóba, hirt vinni a fejedelmi apának fia megérkeztéről. Szárazföldön rövidebb annak az útja. De Györgynek a hajón kellett maradni s tengeren tenni meg az utat Rodostóig.

A szultán iródeákjából nagyvezérré emelkedett első török államhivatalnok teljes tudatával birt annak az etiquette-szabálynak, melylyel a diván egy vérbeli princznek tartozik. Ennek a partra szállásánál tizenkét ágyúlövéssel kell megadni a tisztességet. Mellesleg (vagy talán főként) az a kötelezettség is meg lett tartva, melyet a hatalmasságok képviselői rónak a nagyvezir elé: hogy Rákóczy Ferencz fia másutt le ne tegye a lábát a török földre, mint épen csak a fekete tenger partján, a hol már az atya és a többi magyar menekültek mind szépen együtt vannak. Másként lett volna az, ha a régi nagyvezir, (a mészáros) maradt volna a kormány élén.

Egyszer aztán csak véget ért az unalmas gályázás. A kis-ázsiai partok zöld hegyei közelítettek, s azok között a kies fekvésű Rodostó, számos minaréival, födéltelen házaival, melyeknek nincs ablaka. Minden ház körülvéve kőfallal, s azon belül kert.

A Mohabbet horgonyt vetett a magas tengeren, a kikötő sekély medre miatt nem vitorlázhatott be. Ott tette meg a tizenkét ágyúlövést. Mely tisztességadás után Györgyöt egy bárkára szállították, a melyet hat evezős hajtott a part felé.

Az ágyúlövésekre Rodostó egész férfi népessége kitódult a partra. Az asszonynép felment a háztetőkre. A bujdosó magyarok, kik a fejedelem kiséretéhez tartoztak, együtt vonultak ki az érkező kedves vendég elé, a kiről már a több nap előtt megérkezett Pelargus annyi csodadolgot regélt. Többen nem birták elvárni, hogy előttük legyen: perspectivával hozták őt közelebb a szemeikhez. A fejedelem is belenézett a perspectivába, de azt mondta, hogy nem lát rajta. A könny mindjárt a szemébe szökött.

György állva támaszkodott a bárka árboczfájához. Rajta volt a török kaftán, oldalán a díszkard.

Minden evezőcsapás közelebb hozta a parthoz. Már láthatta az embercsoportokat. Már észlelhette, hogy különféle társaságok vannak együtt. Azok a fehér turbánosok, hosszú kaftánosok a törökök, a fekete süvegesek, csíkos kabátosok az örmények, a veres sipkások, fehér szoknyások a görögök (a zsidók csak a kerítések mögül dugták ki a fejüket.) Hanem a kik középen állnak, azok a nyuszt kalpagosok, a gombos dolmányokban, kard az oldalukon, azok bizonyosan a magyarok.

Már az arczaikat is láthatta. Találgatni kezdte, melyik ezek közül az ő atyja? Az a délczeg dalia, a ki eszménye a magyar férfi-szépségnek? Nem tudta kitalálni.

Volt ott a csoport közepén egy kiváló alak, a kihez a többiek tisztelettel közeledtek, de ez nem az, a kit Pelargus leírt előtte emlékezete után. Ennek mellét verő sűrű szakálla van, mely hosszú bajuszával összefolyik, az is szürke már. És György még nem látott bajuszos szakállas férfi-arczot soha. A csikósnak van bajusza, de szakállt nem visel, a capucinusnak meg szakálla van, de bajusz nélkül. A többi is olyan volt. Meg kellett azt elébb szokni, hogy ezek is emberi lények hát?

Mikor aztán a kőpart lépcsőzetéig eljutott a bárka, akkor megtudta György, hogy melyik ez arczok közül az atyjáé.

Valamennyi magyar mind levette a süvegét a fejéről s magasra emelve kiáltott vivátot az érkező elé, csak az az egy hosszú őszszakállú tartá fenn a fején a kalpagját. Ez a fejedelem. S aztán kiválva a társaság közül, nehéz léptekkel a lépcső párkányához indult.

György kiugrott a bárkából, mielőtt az ki lett volna lánczolva s pillanat alatt felfutott a lépcsőkön.

Az ősz fejedelem széttárta reszkető karjait s hangos zokogással szorítá kebléhez kedves gyermekét, a kit a bölcsőben csókolt meg utoljára. Most aztán kivette belőle a

magáét, összecsókolta a két arczát, az ajkát, a szemeit, azt a szép homlokát, azokat a gyönyörű hajfürteit, lázasan rebegve: «fiam! kedves kicsi fiam!»

György pedig megcsókolta az atyjának a kezét, letérdelt előtte, átkarolta a térdeit, s szép szelid arczát atyjának a kezére fektetve fuldoklá:

«Oh mon père, oh mon bon père!»

... Nem vitte rá a lelke, hogy azzal az egyetlen szóval, a mit betanult, behazudja magát magyarnak.

XXXII. FEJEZET.

«OTTHON.»

Ez tehát az «otthon». A száműzöttnek az otthona.

Egy nagy, födéltelen épület, befuttatva szőlőlugassal, ez a fejedelem palotája. Butorzatát képezik nehéz vasládák, asztalok, székek, melyek mind darabokra szétszedhetők. Ezeket a butorokat maga a fejedelem esztergályozta. Az ország nagyjai segítettek neki benne. Mindjárt az iró szobája mellett volt az esztergályos műhelye, azon túl pedig a hálószobája, egyszerű tábori ágygyal.

Bőséges lakoma várt a kedves vendégre, ki az asztalnál az atyja jobbján ült. Az egész ebéd alatt hallgatás volt a dolga. A társaság egymás közt magyarul beszélt, a miből ő egy szót sem értett. Mellette ült ugyan Pelargus, a ki halkan tolmácsolta neki, hogy miről vitatkoznak az urak? de akkor még kevesebbet értett belőle. A török diplomatiai és politikai fordulatok nagy eseménye volt a szőnyegen. Ismeretlen föld és annak ismeretlen lakói! És hogy mind ezeknek minő befolyása lesz a rodostói száműzöttek sorsára? Az egyik úrnak radicalis, a másiknak opportunista nézetei voltak. S e fölött ősi magyar szokás szerint erősen tűzbe tudtak jönni. Ilyent sem hallott még György soha. Bécsben nem debacchál senki.

A fejedelem maga nem szólt közbe. O megtartotta méltóságos nyugalmát. Fia iránti gyöngédségét azzal fejezte ki, hogy minden ételből maga szedett ki a tányérjára.

De azokkal az ételekkel is úgy volt György, hogy a mint egy darabot a szájába vett belőle, alig birta lenyomtatni. A másfél század előtti magyar konyha rettenetes volt! Csupa fűszer, eczetes, mézes, sáfrányos levek, orrtekerő mártások, veszedelmes saláták. Ha kenyér nem lett volna, bizony éhen marad. Végre mégis hoztak valamit, a mit megízlelhetett, sült tyukot. Ezzel jól lakott. Hanem midőn a rizskásával és fahéjjal töltött paprikát hozták eléje, nem állhatta meg, hogy oda ne forduljon Pelargushoz, s azt ne kérdezze tőle németül: «was ist das für ein Jammerszeug?» a min maga a fejedelem is elmosolyodott, ellenben a kamarása, Mikes Kelemen uram nagyon csóválta rá a fejét.

Ebéd végeztével a fejedelem megmosta a kezét s azután felállt, mire az urak is hátra tolták a székeiket s abba hagyták a disputát.

Rákóczy Ferencz imádkozott fennhangon: «Mi atyánk, ki vagy a mennyekben!»

Az egész társaság utána mondá az «Úr imáját.» De a szemével mindenki Györgyöt nézte.

Annak meg sem mozdultak az ajkai.

Rákóczy Ferencz is észrevette azt.

Az ima után kezébe fogta a serlegét.

— Ezt a poharat a te szerencsés megérkezésedre, édes fiam!

Az áldomáspoharat mindenki körömpróbáig kiitta.

Akkor azt kérdezé a fejedelem a fiától:

— Hát te édes fiam, micsoda nyelven tudsz imádkozni?

— Sehogy sem.

— Nem tudsz imádkozni? Hát a templomban mit csinálsz?

— Soha sem voltam templomban.

Erre a szóra úgy elfogta a fejedelemnek a szivét a

keserűség, hogy a kezében tartott billikom összehorpadt ujjainak a nyomása alatt.

A fia nem csak hazát, nemzeti nyelvet nem ismer, de az égről sem tud semmit, imádkozni sem tud.

Mint a kisértetfutás, úgy hangzott végig a termen a nagy sóhajtás valamennyi férfi ajkáról.

Másfél óráig tartott az ebéd. Etyepetyéje jó volt a magyarnak még a bújdosásban is, s a rodostói bor nem ment senkinek a fejébe.

Ebéd után a fejedelem előhozatta a dohányos börbönczét és a pipákat, az urak rágyújtottak. Maga Rákóczy Ferencz elhagyta a társaságot. Pelargus megsúgta Györgynek, hogy az atyja ebéd után a kápolnába szokott menni s ott egyedül ájtatoskodik félóráig. Az urak addig pipázhatnak.

Az alatt Pelargus egyenkint megismerteté Györgygyel az atyja asztalánál ült férfiakat. Mind tudtak annyit francziául, hogy lehetett velük beszélgetni, Mikes Kelemen, a kamarás épen nagyon jártas volt a franczia irodalomban, a hogy a leveleiben felhozott Lafontaine meséi, Brantome anecdotái bizonyítják, a mik csak eredetiben voltak megkaphatók.

Félóra mulva visszatért Rákóczy Ferencz a kápolnából s akkor kezet szorítva, bucsút vett az uraktól, melyre az egész társaság eloszlott. A fiát megcsókolá s Pelargusra bízta, hogy vezesse el őt ahhoz a házhoz, a mely számára be lett rendezve.

— Én itt akarok maradni az apámnál, mondá György.

Ezért a szóért gyöngéden megveregette az apa a fiának az orczáját, s aztán végig húzogatva a szakállát, nagyot mosolygott. Majdan kiadta a rendeletet az inasainak, hogy az ő saját háló szobájába tegyenek be egy ágyat a fia számára.

Pelargus magukra hagyta őket.

Mikor aztán senki sem látta őket, akkor egymás nyakába borulhattak és kisirhatták magukat kedvükre. Ez a világ-

nyelv, a mit mindenki megért, s a mihez nem kell tolmács.

Rákóczy Ferencz saját magának az ifju alakját látta Györgyben újra fölébredve. Talán a lelke is hasonlított az övéhez, de az még el volt rejtőzve, mint egy tetszhalott. Lehet-e azt valaha fölébreszteni?

Azután behivatta Mikes Kelement s rábízta, hogy ismertesse meg a fiát «per apices» a rodostói bujdosók helyzetével.

György, olyan magyart találva, a ki francziául beszél, meg akarta mutatni, hogy ő már nem egészen ismeretlen, sokat tanult útközben Pelargustól. Tudja jól, hogy minő híres nagy emberek vannak itt az atyja körül.

— Mit csinál Bercsényi?

— Az már nyugszik az Úrban. Mult esztendeje költözött el vizi betegségben.

— Nagy veszteség! És a felesége?

— Az most özvegyasszony.

— Derék nő!

György azt hitte, hogy az özvegyi fátyolt az a classicus jellemű nő viseli, a ki férjének és a hazának oly törhetlen híve maradt holtig.

— Majd holnap meglátogassuk, mondá Mikes; nagyon fog örülni, ha a herczeget meglátja.

— Hát Eszterházy tábornok hol van?

— Az még elébb meghalt, keleti pestisben.

— Nagy kár. De a két derék fiu, az Eszterházy és Bercsényi grófok itt vannak, a kik atyám huszárjait vezénylik.

— Azok elmentek Francziaországba s a huszárjainkat is összetoborzották, azokból alakítottak egy franczia huszárezredet.

— Hát Jávorka, a legvakmerőbb vitéze atyámnak?

— Az pedig elmenekült innen a legtüzesebb kuruczokkal együtt Lengyelországba.

— Hát akkor ki maradt itten a fejedelemmel?

— A kiket ma az asztal mellett látott a herczeg. Ezek-

ből áll II-ik Rákóczy Ferencznek az udvara, táborkara és hadserege.

— S mit csinálnak itt kegyelmetek?

— Várjuk az angyalt, mint a bibliai Lázár, a ki beletaszítson bennünket a Bethesda tavába, mikor az felduzzad.

Künn az udvaron dobszó hangzott fel.

— Kinek szól ez? kérdé György, a kit ez a harczias jel egyszerre felvillanyozott.

— Bizony nem a katonáknak, csak az uraknak meg a cselédségnek, vacsorára dobolnak. Majd hallhat a herczeg ilyen dobszót naphosszant többször is.

Az urak ismét összeszedkőztek a dobszóra, ismét leültek az étkező asztalhoz. De a vacsora már nem tartott sokáig, csak félhéttől nyolczig. Mikes Kelemen ezt rövid időnek találja. Persze, Erdélyben tíz óráig szokott az tartani (másnap reggel).

Akkor a fejedelem jelt adott az asztalbontásra. Ujból imádkoztak, kiki hazatért a lakására, a fejedelem fogta a gyertyát s a fiával együtt átment az ágyas házába.

Se a levetkőzésnél, se a felöltözésnél nem kellett neki segítség, pedig a magyar öltöny, csizma feszesen jár.

Györgynek nem kellett ringatás. A hosszú tengeri út annyira elcsigázta, hogy a mint letette a fejét, azonnal elaludt. A háló szobában sötét volt, az ablakokat itt vas táblákkal zárják be.

Egyszer fölébredt a világosságra. Csak gyertyavilág volt.

Az atyját látta maga előtt könnyű panyókában, gyertya a kezében. «Reggel van?» kérdezé.

— Csak aludjál, fiam, mondá az apa. Éjfél után két óra. S azzal átment a mellék szobába.

György látta a félig nyitva hagyott ajtón keresztül, hogy a fejedelem leül az asztalhoz és ír.

Ez az ő rendes életmódja.

A mint megvirradt, ismét megütötték az udvaron a

dobot, s arra mindenki felneszelt a háznál. A fejedelem is felöltözött.

A második szónál már együtt voltak a tornáczban az urak s követték a fejedelmet a kápolnába.

György is velük akart menni, de az atyja visszamarasztá. «Majd később!» Ott hagyta mellette Mikest és Pelargust.

— A «később» alatt azt értette az atyám, úgy-e bár, hogy ha majd megtanulok imádkozni?

Mikes sanyarúan mosolygott.

— Talán még mást is. A herczeg ebben a különös öltözetben nem igen produkálhatja magát emberek előtt.

Az igaz, hogy elég különös volt, a bécsi plundra, megviselve az Aetnamászásban s kiegészítve a török kaftánnal.

— Majd a házi gazdánk szab a herczegre más köntöst, mondá Pelargus. Szabómesternél fogadtunk szállást.

S a míg a fejedelem a kápolnában ájtatoskodott, azalatt elvezette a két főúr Györgyöt a fejedelmi lak közelében fogadott szállására.

Az egy őrménynek a háza volt, annálfogva ablakai is voltak az utczára. A házi gazda szűcs- és szabómesterséggel foglalkozott. Ő maga volt a szücs, a felesége volt a szabó. Az anyja pedig aranyhimző. A legtökéletesebb szövetség.

Az ismerkedés azon kezdődött, hogy az ifjabbik hölgy mértéket vett Györgyről. Csinos, karcsú termetű nő volt, igen fiatal, tojásdad arczczal, nagy fekete szemekkel, s vastag félhold alakú szemöldökkel. Kár, hogy az arcza nagyon ki volt festve fehérre pirosra, de csak a füléig, azon túl aztán látható volt a szép szattyán szinű bőr.

Az őrmény is nagyon félti a feleségét, de azért nem tartja zár alatt, se fátyol alá nem rejti, mint a török, elég őrizet annak az anyósa szeme. Az idősebb háziasszony is épen úgy ki volt festve fehérre pirosra, s attól olyan volt a képe, mintha lárvát hordana.

A míg az ifjú asszony mértéket vett az ifju termetéről, az alatt Mikes megalkudott az özvegygyel a teljes öltözet árában. S arra foglalót is adott Pelargus, a ki a világ minden nemzetének nyelvén beszélt, megkérdezé a szép szabónőtől, hogy mikorra fog elkészülni az öltözet. Nem kapott semmi választ.

— Ahhoz ugyan hiába intéz kegyelmed akárminő kérdést, mondá Mikes. Mert az még csak három esztendős házas, s az őrmény asszonynak négy esztendeig a férjhez menetele után nem szabad megszólalni a háznál, csak ha a férje vagy az anyósa kérdezi.

Az anyós aztán megfelelt a kérdésre a menye helyett.

Derék szokás! Bölcs intézmény. Ha Európában is elterjedne.

Az alku után az őrmény nagylelkű lett, s arra a dicső napra, a mikor a teljes öltözet elkészül, meginvitálta a herczeget, Pelargussal és Mikessel együtt egy kis nemzeti lakomára. Lesz jó bivalykolbász és «peszmeg».

A magyar öltözethez megkivántató zöld szattyán saruk végett azonban már a török fertályba kellett menni a herczeggel, mert bőrmunkával csak a törökök foglalkoznak.

A pacsmagdzsi kinn ült a tornáczában, a lábait maga alá szedve, s fújta a füstöt a nargiléből. Le is ültette maga mellé a látogató urakat a puha szőnyegre s egy kis nubiai embervakarcs által hozatott a számukra pipát és fekete kávét. S kegyesen meghallgatta a kivánságukat.

Ő maga nem varr csizmát, mert ő úr, a rabszolgák dolgoznak odafenn a ház tetején, azok majd elkészítik a csizmát. Mérték nem kell hozzá. A török csak kétféle kaptafát ismer. Egy kicsit, meg egy nagyot; a kinek a lába nem fér el a kicsi saruban, megkapja a nagy habdát.

«Afferum!» (Jól van.)

Pipázás közben beszélgetének is törökül: «Szelim alejkum.» «Allah ekber.» «Jekdür Allah!» «Allah kérim.»

Mikes megbiztatá Györgyöt, hogy ezzel a négy mondat-

tal egész Törökországban mindenütt meggyőzheti a társalgást.

— No lám, törökül hamarább megtanultam, mint magyarul!

Ujabb dobszó hangzott a fejedelem palotája előtt.

— Siessünk vissza! Dobolnak a palotában, monda György.

— Ez csak az első dobolás, nyugtatá meg Mikes. Még másodszor és harmadszor is fognak.

— S mit jelent ez a dobszó?

— A fejedelem és az urak misét hallgatni mennek a kápolnába.

— Mi az a mise?

— Templomi szertartás, katholikus ritus szerint. Keresztyén országokban harangszóval szokták rá a híveket összehivogatni, török földön nem szabad harangozni, itt dobolunk.

György nem mutatta az arczán, hogy valami kiváncsi volna erre a szertartásra. Helyette a misére a viczéje szokott eljárni Bécsben. A nevelője a szent misét csak Blumauer-féle torzképekben ismerteté meg vele.

— Mi azalatt megjárhatjuk a görög fertályt. Kócsagos forgót, mentekötőt csak ottan árulnak.

A görög fertály házai voltak a legszebbek Rodostóban. Az asszonyaik is a legszebbek voltak. De visszataszítóvá tette őket az a hideg dölyf, a mivel az idegent fogadták. Az mind oly fennt hordozta az orrát, hogy csak a szempillái alól nézett az emberre, s csak úgy félig nyitott szájjal beszélt, mintha sajnálná a szót vesztegetni.

Itt is megtéve a vásárlásokat, még a zsidófertályba is ellátogattak a herczeg számára hátas lovat vásárolni, mely ennek a népfajnak az üzletét képezte.

Mizraim földének hajdani lakói itt nomád életet éltek, lakásaik alig voltak szilárdabbak a hajdani sátraknál, minden szárnyék akol és lakás. Az udvarokban a sátoros ünnepekre emlékeztető lombfedte lugas. Ezek megint más

methodust követtek az asszonyaik megőrzésében, mint a másik három népfaj. Kiválogatták a legcsúfabb vén banyákat s azokat ültették ki a házaik küszöbére, a kiktől aztán az idegen vándornak elment a kedve a további szemlélődéstől.

Mikor aztán a herczeget teljesen ekvipálták, akkor ismét hangzott a dobszó a fejedelem palotája környékén.

— De már erre ugyan siessünk! Mondá Mikes. Mert most már ebédre dobolnak. S ahhoz csak két dobszó járul.

Még aztán öt óra tájon ismét háromszor doboltak, ez pedig szólt a délesti misére. És végül kétszer doboltak a vacsorára. Tizenkét dobszó egy napra, abból nyolcz kápolnába hivó.

— Így megy ez mindennap? kérdezé György Mikestől.

— Bizony így megy, herczegem, legkisebb mulasztás nélkül.

Vacsora után György maga kérte meg az atyját, hogy hadd menjen Pelargussal a fogadott szállására.

A fejedelem elérté a gondolatját, mert elmosolyodott.

— Csak maradj te még az éjjel nálam. Holnap elviszlek magammal vadászni, s ahhoz hajnal előtt indulunk.

— Vadászni? mondá György s a szemei fellángoltak e szóra.

— Szereted a vadászatot?

— Még soha sem vadásztam. Milyen lehet az?

A fejedelemnek búsan hanyatlott alá a feje erre a szóra.

Az ő fia még csak vadászni sem tud!

A praterben lett volna vad, de ott vadászni halálbüntetés alatt tilos, Siciliában szabad lett volna, de ott meg nincs vad. A madárfogó sövény az egyedüli sport.

Eleven eszű fiatal embernél a képzelet pótolja az ismeretet. György alig birta az éjjel lehunyni a szemét abbeli izgatottságában, hogy ő holnap az atyjával együtt vadászatra megy. A fejedelem ki is választott a számára egy jó Comenazo-féle puskát.

Elképzelte magában, hogy minő vadakra fognak ők puskázni!

Itt Ázsiában otthonosak az oroszlánok és a tigrisek. Látott már olyat a bécsi császári Praterben kalitkarács mögött. Milyen lehet ez még a szabadban. Lőni jól tudott czélra, erre megtanította Wammána. Pisztolylyal ellőtte a levegőbe felhajított greschlit. Előre hevült attól a képzelettől, hogy majd mikor egy olyan sörényes királyi fenevad szembe jő rá, a minek olyan emberforma pofája van, mintha egy óriástól kapta volna, ő bátran meg fog állni előtte, ordíthat ez, a hogy a nagy száján kifér, őt meg nem ijeszti, bevárja tizenöt lépésnyire, akkor süti el rá a puskáját. Ott fogja eltalálni a homloka közepén. A királyi fenevad magasra szökik fel a levegőbe, s aztán bukfenczet vet, s elterül a porondon halottan. Ő büszkén fogja a lábát az elejtett ellenség fejére tenni. Erre a fejedelem azt fogja mondani: «te valóban az én fiam vagy!» Még álmában is folyvást tigrisekkel és párduczokkal viaskodott. Már viselte is azt a párduczkaczagányt, a melynek az eredeti tulajdonosát ő maga ejté el.

Hajnali két órakor jelt adott a dobszó a készülődésre. A magyar urak a második dobszóra mind összekerültek, kiki lóháton, puskával a vállán, vadásztáskával az oldalán, vadászkutyája is volt mindegyiknek. Elindulás előtt egy korty törkölypálinkával felmelegítették a gyomrukat s azzal kikoczogtak a kastély udvaráról. A papra rázárták az ajtót, hogy szembe ne jöhessen rájuk, mert az rossz jel a vadásznak.

György egészen kedvében volt, hogy ismét lovon ülhetett, s a mint a mezőre kiértek, előre vágtatott a zsidótól vett lovával, a melléje rendelt kamarás Mikes Kelemen alig bírt vele lépést tartani s hiába kiabált neki, hogy ne szaladjon előre! mind felveri a vadat! Hallgatott is az rá! Ha felveri a vadat, annak lesz az baj!

A rodostói szőlőhegyeken túl elterülő róna igazán szép vadászterület volt, magas fű és sás, a miből a vadász-

kutyának csak a farka látszik ki, bokros csalitok, tocsogós sömlyékek. Egy domboldalban nádkévékből összerakott gunyhó volt. Ez előtt megállt az egész vadásztársaság. Mindenki leszállt a lováról, azokat kibéklyózták s a fejedelem lovászainak az őrizetére bízták. Aztán az egész társaság csatárlánczot formálva, felosztá egymás között a területet, ki merre induljon, kiterjesztett legyező mintájára. Találkozót adtak egymásnak a nagy távolban látszó cziprusfák halmánál. A sorrendre nézve nyilat huzának, azaz hogy fűszálat, ki hol álljon a sorban? Györgynek a szélső jobb jutott. Nagyon jó hely! szél ellenében a vad nem orrontja meg a puskaszagot, aztán a hány vadat a belsők elhibáznak, az mind a szélső puska végére kerül. Csak Mikes Kelemen nem húzott nyilat, neki az volt a rendeltetése, hogy György mellett maradjon. A fejedelem a középre jutott.

A szélsőknek kellett legelébb elindulni, utóbb a közbeesőknek, hogy így a vadak üst módra legyenek bekerítve.

György útjában egy nagy tamariszkbozót volt, mintegy ötszáz lépésnyire. Kelemen úr figyelmezteté, hogy tartsa lövésre készen a fegyverét, mert abból a bozótból okvetlenül ki fognak ugratni valami vadat, a ki ott még most szépen aluszik.

Csakugyan be is teljesedett a biztos jóslat. Alig zörrent meg a haraszt a vadászok telekes bocskorai alatt, a midőn nagy sebtében ugrott ki a reketye közül egy hatalmas nagy nyul, alig husz lépésnyire Györgytől, s aztán futott, a hogy csak tudott.

György pedig hagyta futni.

— Ahol van a nyúl! Ott fut a nyúl! kiáltá rá Mikes.

— Hadd fusson szegény.

— Mért nem lőtte meg a herczeg?

— Minek lőjem meg? Hisz nem bánt az senkit.

— Nem bánt? Nem bánt? De jó ám a husa, eczetes páczban borssal, gyömbérrel.

— Nem vagyok én a szakácsnak szolgája, hogy pecsenyét hordjak neki a konyhára.

— Hát mit akar lőni a herczeg a vadászaton?

— Várom, a míg rábukkanok egy oroszlánra.

— Oroszlánra! De már ennél a szónál le kellett ülni Mikesnek egy vakandtúrásra, mert állva nem birta el a kaczagást. Hahaha! Egy oroszlánt! Édes herczegem, nincs itt e tájon egyéb oroszlán, mint a fejedelem kalendáriumában, a ki a zodiacus szerint az április hónap signumát képezi.

— Hát valami más nemes vad, a mi méltó arra, hogy megküzdjön vele az ember. Medve, vagy farkas.

— Az sem jár errefelé soha. Róka van elég, de annak nyáron vedlett az irhája.

— Hát ezek az urak itten csak nyúlra vadásznak?

— De bizony fogolyra is! Nézze a herczeg, ott repül egy falka, hallja a durrogatást, leszedtek belőle hármat, még nekünk is jut belőle. Durrantson közéjük!

— Én? Repülő madárra vesztegessek puskaport és ólmot?

Még a sárkányát is leeresztette a puskájának s engedte, hogy a kisérője vegye ki a részét a prédából, a kinek nagy öröme volt, mikor a vizsla elhozta a szájában a megszárnyazott foglyot. A madár még eleven volt, ott vergődött a vadász kezében.

— Szegény kis madár. Milyen szép jószág. De kár érte! Hogy vergődik szegény.

— Majd mindjárt segítek rajta, mondá Mikes, s aztán megmutatta Györgynek, hogyan szoktak a vadászok a megszárnyazott foglyon segíteni, hogy ne vergődjék tovább. A saját szárnya tollából egyet keresztül szúrnak a fején.

(Akárcsak Wammána a kutyás emberrel! dörmögé György, a mit bizony Mikes nem értett meg.)

— Hát itt nincs egyéb lőni való, mint nyúl és fogoly?

— Biz itt ez az egyedüli vadállomány.

— S a fejedelem is csak ilyenre vadászik?

— De még milyen passzióval! Majd meglátja a herczeg, mikor összejövünk a négy cziprusfánál, a vadásztáskájának minden zsinórján csügg egy felhurkolt fogoly, s elől-hátul kilóg a nyilásán egy-egy tapsifülesnek a feje.

— Akkor én nem fárasztom a lábamat tovább, hanem itt maradok a rekettyésben, sipot faragni. Kegyelmed csak menjen tovább a vadászokkal.

Mikes bizony nem mondatta magának kétszer, György leheveredett a fűbe s elkezdett az ostormén-bangitából tilinkót faragni. Ott hagyta magára s ment üldözni az elszalasztott nyúlat.

A vadászat hevében egyik vadásznak nincs gondja a másikra. Kiki magának lő. Mikes meggyőződött róla, hogy az ő herczege a városi élettől elpuhult legényke, a ki már a lovaglástól is kifáradt s ott hagyta a zsombékon pihenni.

Jó delelőn állt már a nap, mikor a vadásztársaság visszakerült a cziprusfáktól. Visszafelé egy csoportban jöttek. Arrafelé tartának, a hol Györgyöt Mikes hátra hagyta.

A fejedelem csakugyan úgy volt feldíszítve vadász-trofeumokkal, a hogy Mikes előre megmondá, minden szijhurkon egy madár, a táska két végén két nyúlfej, lelógó fülével.

György pedig ült a zsombékon és tilinkózott.

A fejedelem kissé izetlenkedett a miatt, hogy a fia olyan vadászhoz nem méltó módon viselte magát az egész társaság előtt, azonban György sem valami nagy elragadtatással látta fejedelmi apját ilyen zsákmánynyal megrakottan.

— Hát te fiacskám, ki sem lőtted a puskádat? kérdé a fejedelem a fiától.

— De igen, én is lőttem valamit.

S azzal előhuzott a bokorból egy óriási sast, melynek a két szárnya másfél ölet ért át.

— Egy nyulat vitt a körme között. Röptiben lőttem le. A fejét találtam. A nyulat hagytam futni.

Akkor aztán kebléhez ölelte a fejedelem a fiát: «hej bár én is inkább sasra vadászhatnék!»

A magyar főurak aztán mind felékesíték a süvegeiket annak a sasnak a szárnytollaival.

XXXIII. FEJEZET.

A KÖZÖS FÜRDŐBEN.

Györgynek elég volt egy hónap Rodostóban arra, hogy egész kedélye lelankadjon. Az az örökös egyformaság. A túlságos ájtatoskodás. A fejedelem vagy ír, vagy farag, vagy esztergályoz. Nyul- és fogolyvadászat minden negyednap, még ha «varrótű esik is», a hogy Mikes mondja. A borzasztó fűszeres ételek. Az ismeretlen nyelven folytatott disputák, a mik tolmácsolva még érthetetlenebbek. Aztán sehol egy női arcz. Bárha cseléd volna is, bárha vén asszony volna is! Akár csak egy fegyenczházban. Csupa férfi!

— Beteg az én fiam, mondá a fejedelem a kamarásnak.

— Nem beteg biz az, hanem únja magát.

— El kellene őt vinni a savanyúvizforrásra.

— Azt hiszem, hogy jobban szomjuhozza az a meleg, édes forrást. (Ezek a saját szavai Mikesnek.)

Pelargus elmondta már, hogy György minő paradicsomi boldogságnak volt részese Siciliában. Mikor egyszer-egyszer olyan nagyot sóhajt, bizonyosan a szép Io jut eszébe. A nagy szerelemből egyszerre ideesett megint, mint Klimius Miklós, egy idegen planétára, a hol az asszonyok élőfából vannak, gyökeret vertek a földbe, s a fára mászót pofonütik az ágaikkal.

Egy szép kánikulai napon (épen szent István király napján) aztán hírül hozá Mikes a herczegnek, hogy a feje-

delem el fogja őt vinni magával az Ali-kői fürdőbe, a hol a férfiak, vegyest a nőkkel, a legszebb leányokkal mind egy közös tóban fürdenek, még pedig egész Istenadta minémüségükben.

György el sem mosolyodott már erre az érzékizgató biztatásra. Előre sejté, hogy ebből is az lesz, a mi a vadászatból. Oroszlánt igér, nyulat ád.

Lóháton jó öt órajárás a hirhedett Ali-kői fürdő Rodostóhoz.

Mikor a fejedelem, fiával és a kiséretéhez tartozó urakkal megérkezett, épen javában volt az évad.

Egy völgyteknő mélyében van a gyógyító erejű víz, Allah szabad ege alatt, bekerítetlenül, csak az alsó részén, a hol a víznek lefolyása van, fedi a partját egy hatalmas calamusnádbozót, összeboruló legyező-alakú lombleveleivel, alatta pedig a sárga virágú nympheák terjengetik széles áterezett sötétzöld leveleiket a víz szinén. Ez a hölgyek számára való bejárat a fürdőbe. A férfiaknak nincs szükségük védő árnyékra.

A völgy két oldalát ellepik a sátorok, egyszerűek és pompásak. Némelyik csak egy lepedőből áll, a másik keleti szőnyegekkel van feldíszítve s kamrákra felosztva. Azonkivül száz meg száz szekér van a völgyben, melyeken a távol országból idecsődült népség tanyázik ernyők alatt.

Valami száz lépésnyire a fürdőtótól van aztán egy ponyvával kerített cserény forma, a hölgyek számára, kik a fürdés után oda szaladnak, lemosakodni. Akkor mindenki legeltetheti rajtuk a szemeit.

A fejedelem és kisérői is küldöttek előre sátorokat, a mik már készen vártak rájuk. De mire ők a fürdéshez elkészülének, már akkor a tó csaknem tele volt emberekkel, a kik állig lemerülvén, csak a fejeikkel valának a szabadban.

Györgynek nagyon jó előérzete volt, hogy ez a fürdői gyönyörűség is hasonlítani fog a vadászat örömeihez.

Az Ali-kői tó sárfürdővel szolgál. Az egész egy iszap-medencze, fekete, meleg és büdös.

A sártükör felett sok női fejet is látni. Azok között a török hölgyek arcza arról különböztethető meg, hogy egy vékony fátyol van a homlokán átkötve. A görög és örmény hölgyek arcza ellenben fedetlen, ezek, minthogy ólom és higany tartalmu arczfestéket használnak, a mint ebbe a kénpárás degetbe belépnek, egyszerre olyan feketék lesznek, mint a szerecsenek.

Mikor aztán a hölgyek megelégelték a fürdést, akkor kiszállnak a tóból, s futnak a cserény felé. Szabad őket megbámulni. Az egész testük be van zománczozva vastag sárréteggel. A cserény mögött lemosakodnak, s ott azután kapnak gyapot lepedőt, a mibe tetőtül-talpig beburkolva kerülnek ismét elő s ballagnak a sátoraikhoz.

Ilyen patinával aztán maga Anadyomene se lehet kellemes.

A herczegnek is meg kellett fürödni, Mikes Kelemennel együtt.

«Azt tudom, hogy úgy jöttünk ki, mint az olyan állatok, a kik makkot esznek,» írá Mikes. «Ott a sok asszony, leány, kik felkendőzik sárral magukat és a kik olyanok, mint az ijesztők, sárosan, de nem másként.»

«Abból a fekete apothécából a savanyuvízre kell menni, abból harmad napig kell inynya, a mennyit lehet, hogyha azt akarja valaki, hogy úgy megtisztuljon, mint a kristály.»

«De minthogy a görög papok semmi alkalmatosságot sem mulasztanak el, a hol egynehány polturát nyerhetnek, azért ezt a vizet is meg kelleték szentelni, mert a nélkül nem volna hasznos.»

«Ez a víz épen hozzáillik a sárfürdőhöz, mert ha az egyik utálatos, a másik fertelmes».

«Ez a víz nem savanyú, hanem sós, az is rossz ízű, zavaros.»

«Egészségesnek nem használ, a ki beteg, még betegebb lesz tőle.»

Így ismerteti meg azt a drága italt egy hét évvel előbb írt levelében Mikes. (1720. aug. 23.)

Ugyan hogy vitte rá a lelke, hogy hét évvel később azt írja: «mi is ott voltunk s jól megitattuk (a keserűsós vízzel) a herczegünket. De azt nem poharankint kell inni, hanem serlegenkint. A ki harmadnapig vagy negyven ejtel vizet a gyomrába tölthet, annak már nincsen szüksége a Hypocrates orvosságára. A való, hogy a mi herczegünk annyit nem ivott, de az olyan orvosságra nincsen szüksége, és a nyavalyáját baráttánczczal* kell orvosolni. Nincsen is jobb orvosság annál, mert mind a testnek, mind a léleknek használ, se szebb tÁncz annál nincsen. Némely historicusok ugyan azt mondják, hogy a «menyasszonytáncz» vigabb. . . .

György herczeg nem kivánkozott a Mohamed paradicsomát még közelebbről megismerni.

Mikor a fürdőről visszatértek, a fejedelmet egy sürgöny várta Konstantinápolyból.

A franczia nagykövet tudatá vele az örvendetes eseményt, mely a franczia királyi családot érte. A királyné, a kinek eddig gyermeke nem volt, egyszerre ikreket szült, két leányt.

Azt mondja erre Mikes: «a kezdet elég bőséges. De inkább akarták volna, ha fiun kezdette volna. De az a jó ájtatos királyné a fiura is kiszerzi az engedelmet».

Szóba került, hogy ez örvendetes esemény fölötti gratulatióját a fejedelemnek is illendő lesz átadatni a franczia királynál, még pedig külön megbizott által.

De ki legyen ez a megbizott? A ki egyúttal egyéb dolgairól is beszélhet az internált fejedelemnek a franczia király előtt. Az most bizonyosan királyi jó kedvében van, s kegyelmes elhatározásokra hajlandó.

A vállalkozó és erre alkalmas urak már elmentek Francziaországba, Bercsényi és Esterházy ifju grófok.

* «Patentia» = baráttáncz.

A fejedelem azt kérdezé a' tanácsosától, hogy nem jó lenne-e György herczeget küldeni Versaillesba a gratulátióval?

Többben helyeselték a szándékot, de mások ellenmondtak. Különösen Mikes Kelemen. Az ifju herczegnek nem jó iskola a franczia udvar. Bécsben csak hidegen élvezte a poklot; de Párisban melegen fogja megkapni. Aztán nagy szüksége van rá, hogy anyanyelvén, a magyaron beszélni megtanuljon. Azt pedig sehol másutt meg nem tanulhatja, mint itt, a magyar számüzöttek telepén. Azonkívül is legfőbb ideje, hogy valami vallásos neveltetésben részesüljön, mivelhogy még csak imádkozni sem tud, s sem az Ó-, sem az Új-Testamentomot nem ismeri. Az elmulasztott oktatást megadhatja az ifjunak a fejedelem udvari papja, a ki jeles pedagogus. Ennyi argumentumok mellett aztán rábirta Mikes a fejedelmet, hogy ne Györgyöt küldje Versaillesba az üdvözlő irattal, hanem Pelargust.

XXXIV. FEJEZET.

«A KIS ZSUZSIKA.»

No de időközben csoda is történt! Az örmény szabó elkészítette az új öltözet ruhát. «Csak két héttel késett az igért határidőn felül, a mi azok előtt, a kik a szokásokat ismerik, valóságos csodának nevezhető.

Erre a nagy napra, hogy az öltözet teljesen elkészült, nagy vendégséget adott a lakóinak a szabó gazda. A herczeg és Pelargus együtt részesült abban a kegyben, hogy egy örmény vendégséget végig nézhetett. Mert arra, hogy végig is egye, külömb fog kell, mint a milyennel a magyar faj rendelkezik. Az örményeknek vas fogaik vannak. Csak azok képesek megfelelni annak a hirhedett hurkának, a mely apróra vagdalt bivalyhúsból készül, s kéményben megfüstölve s kiszárítva élveztetik.

De még jobban kipróbálja a fogakat a «peszmeg». Ez pedig olyan eledel, hogy a jeget (a mit nyáron drága pénzen vesznek) megtörik apróra, s akkor leöntik sűrűre főzött forró musttal; akkor aztán kanállal eszik a forrót, meg a hideget egyszerre.

Györgynek még ezzel sem találták kedvét. Azt mondta Pelargusnak, hogy ha mindennap ilyen traktával kényeztetnék, még akkor sem óhajtana Rodostóban megvénülni.

Ellenben a skófiummal kihimzett magyar díszruhájának nagyon örvendezett. Most legalább meglátogathatja végre özvegy Bercsényi grófnét, a kiről Pelargustól annyi nevezetes jellemvonást hallott elbeszéltetni.

György, épen úgy, mint Pelargus, azt hitte, hogy mikor az özvegy Bercsényi grófnőről beszélnek, hát az nem más, mint az a nagylelkű hősnő, a ki férjét és a fejedelmet minden viszontagságon keresztül hiven kisérte és erélyesen istápolta.*

Arról Mikes Kelemen nem világosította fel őket, hogy ez a kitünő asszonyi alakja a szabadságharcznak, még tavaly

* A kinek emlékét a galathai St.-Benois templomben elhelyezett sírkő e szavakkal örökíti meg: «Itt nyugszik a kitünő matrónák való eszményképe Csáky Krisztina grófnő: a ki a világ jó és balszerencséjét megismeré. A báj, a természet és gazdagság adományaival felruházva, kegyességével Istent, engedelmességével férjét, szerénységével mindenkit megnyert, de a balsors erejét kikerülni nem birta. Midőn férjének, Bercsényi Miklósnak, a fenséges erdélyi fejedelem II. Rákóczy Ferencz vezérsége alatt hazájuk szabadságáért fegyverrel harczolók fővezérének és fejedelmi helytartónak, mind két sorsában leghűségesebb élettársa, a számkivetés mostoha végzetében, türelmes és hős lélekkel követőjévé szegődött: azt vallva, hogy ott van a hazája, a hol Istene és férje jelen van. Önmagánál erősebb. Legyőzője és megtorlója magának. Számkivetve a hazájából és otthonában boldog. Az Úrban csendesen elszunnyadva, átköltözött az örökkévalóságba. Rodostóban, a Propontis partján, April 25-én urunk 1723-ik esztendejében. Életének 69-ik, száműzetésének 13-ik esztendejében. Dic Pater, et Ave!» J. M.

tavaszszal meghalálozott s hat hónappal később az özvegy Bercsényi gróf újra megházasodott: elvette a felesége nevelt leányát, a «kis Zsuzsikát», hogy aztán nehány hónap mulva azt tegye özvegy Bercsényi grófnévá. A többi urak pedig nem beszélnek egymás között az özvegy asszonyságról. Kiki azt hitte, hogy talán már a másik értesítette az új állapotról Györgyöt és Pelargust.

Másnap, a mint az új köntös elkészült, engedelmet kért György az atyjától, hogy az özvegy Bercsényi grófnét meglátogathassa, Pelargussal együtt. A fejedelem megadta rá az engedélyt, de azzal a kikötéssel, hogy Mikes Kelemen is kiséretében legyen, meg hogy délután menjenek oda; mert ha délelőtt mennek, a menyecske ott találja őket marasztani ebédre.

Györgynek sehogy sem ment a fejébe, hogy mi baj támadna abból, ha őt az özvegy grófné ott fogná ebédre.

Délután két órakor indulának el, lóháton: Bercsényiék lakása épen az ellenkező végén volt Rodostónak, mint a fejedelem kastélya.

Györgynek a kedélye még mindig az alikői keserűvíznek az üdvös hatása alatt állhatott. Minden keserű volt neki. Mindent kritizált, a mi csak útközben eléje került. Micsoda esetlen házak, gaz nő ki a kövek közt! Az utczákon folyik a sár! Unalmas egy vidék! Ezek az egyforma zöld szőlőhegyek! Az a szomorú zöld színű tenger! Ez a zagyvalék nép, mely bivalyfogataival elállja az utczát! Alig lehet a piaczon keresztül vergődni a sok rongyos szekértől! Ezek a faképű görögök! Kivált az asszonyfélék! A mumusnak öltözött török nők! A férfiak meg, mintha az öreganyjuk szoknyáját vették volna fel kaftánnak! S méhkast viselnének a fejükön! Meg ezek az örmények! Másutt a kéményseprők nem ilyen feketék! S milyen utálatos nyelv, a mit beszélnek!

Mikes Kelemen, tapasztalva a herczeg rossz kedvét megkisérté másfelé téríteni az eszejárását, s útközben példálózott neki, hogy csak nincs is a világon szebb idioma a

magyarnál. Azt a herczegnek meg kell majd tanulni, grammatika szerint. Mindjárt lóhátról adott is fel neki egy példát a conjugatióból. Tudjuk, hogy a latin grammatikában az első igehajtogatás az «amo»-val kezdődik. A magyarok is ezt választot'ák szintén: csodálni lehet, hogy miért nem inkább a görög grammatikáét: «τυπτω» (ütök).

— Tanulja meg ezt a szót herczeg: «Szeretek, szeretsz, szeret, szeretünk, szerettek, szeretnek».

— Hisz ez meg úgy hangzik, mint mikor két ács húzza az öreg fürészt előre-hátra! Milyen gyöngyen hangzik ez németül «ich liebe, du liebst, er liebt», magyarul meg csupa «retek, rekeszek, szekeresek». Hisz ha én ezt egy szép leánynak mondom, elszalad, azt hiszi, szakkermentezek.

Mikes nagy megbotránkozással csóválta a fejét. Micsoda nevelés! Hogy el tudták rontani ezt a fejedelmi vért!

Megérkezvén Bercsényiék lakása elé, a hol a csatlósok rögtön bekötötték a lovakat az istállóba, első tekintetre meglepte Györgyöt, hogy ez a lakás sokkal kényelmesebben van berendezve, mint a fejedelemé. Dagadó kerevetek, drága szőnyegek, ezüst kancsók és serlegek, úgyszintén majolika vedrekbe ültetett virágok mindjárt az elfogadóteremben. De mind ez elveszett a szeme előtt, mikor egy persa kárpit mögül előlépett a ház asszonya.

Egy kis finom filigránmunka hölgyecske, a kinek életvidám arczához úgy illik az ellentét: a fekete gyászruha és fátyol. Az a derült sima homlok, az a finom orr, az a rózsaszínű orcza, az elrejthetetlen kis gödröcskékkel a közepén, az áll is épen olyan gödrös, és azok a módos mozdulatok, az a gyermeteg mórikálás! György azt hitte, hogy Bercsényinének az unokáját látja maga előtt. S a mint Mikes Kelemen bemutatta, már a nyelve hegyén volt, hogy a «nagymama» után tudakozódjék, a midőn a fiatal hölgy hirtelen eléje vágott, kezét nyújtva szives indulattal.

— Hozta Isten, György herczeg! Oh az én boldogult férjem, Bercsényi gróf nagyon sokat emlegette a herczeget.

Csak egyszer láthatná életében! Oh, hogy nem teljesülhetett ez a kivánsága!

Györgynek egyszerre hidege is, melege is kezdett lenni. Hát ez az a tiszteletreméltó matrona? az a hősnő? A Bercsényi özvegye? Pelargus sem tudott egyebet tenni, mint hogy a feje tetején benőtt tonsuráját vakarta. Ellenben Mikes Kelemen lopva előhúzá a csizmaszárából a frizérfésüjét, s a haját a tarkójáról a füle mellé fésülé, ilyenformán fedezve a feje tetején támadt kopaszságot.

E fájdalmas emlék megújulásánál aztán semmi sem volt természetesebb, mint hogy a gyászoló özvegy könyekre fakadjon. S az még jobban illett az arczához!

Elmondá a végpillanatait a megdicsőültnek. Itt ült, ezen a karszéken, feküdni nem birt már: egyik keze a fejedelem kezében volt, a másik a feleségeében. «Ki lesz neked olyan hived, mint én voltam? édes fejedelmem?» Ki fog téged úgy szeretni, mint én szeretlek, édes kis Zsuzsikám?». (Ezeket mind magyarul mondá.)

De György két szót mégis megértett belőle. Azt, hogy «szeretlek» meg azt, hogy «Zsuzsikám».

Tehát ennek is Zsuzsánna a neve! Mint annak a másiknak! A megátkozottnak! A szívből kitépettnek!

Erre aztán németül szólalt meg a herczeg:

— «Liebe Zsuzsikám!» Én nem tudok magyarul beszélni. De azért magyarul érzek.

— Tudom! Mindent elmondtak már nekem a herczegről. Alig vártam, hogy meglátogasson, felelt az özvegy meglehetős németséggel; s aztán leülteté az urakat a kerevetre, Györgyöt magával szemközt egy persa kartalan székre.

György ekkor látta, hogy milyen szépek a Zsuzsika szemei a könyek felszáradtával. Ez a szivárvány sötét kékje.

— Hát hogy tetszik a herczegnek Rodostó? kérdezé a grófné.

— El vagyok bájolva mind a várostól, mind a vidékétől.

A házak csupa virágos kertekké alakítva: körül az üde zöld, mosolygó szőlőhegyek. Ez az eleven élet az utczákon, a piaczokon. Ez a sok fajta nép, érdekes keleti viseletével! a classicus arczélű görögök! a komoly, méltóságteljes ozmánok, a patriarchalis örmények! a pompás jelmezek! A zamatos keleti nyelvek! Ez nekem mind végtelenül tetszik. Hát még az a fölséges tenger! melyet a hányszor meglátunk, annyiféle arczot mutat. Napestig el tudnék benne gyönyörködni.

A két kisérő úr egymásra nézett: idejövet egészen más véleménye volt a herczegnek.

— Oh én is úgy szeretem a tengert, mondá az özvegy, olyan kedvem volna egy vitorlás bárkával messze elcsapongni rajta. De hát magamban nem mehetek. S nincs senkim, a ki kisérjen.

Egész öntudatlanul jött nála ez a kaczérság.

— Hát én majd eljövök a grófnéért s azután együtt kirepülünk a tengerre.

— Nagyon jó lesz! Mikor?

— Holnap mindjárt.

Mikes Kelemem közbevágott:

— Ha valami rossz szél nem fúj.

— S meddig fog a herczeg itt maradni? kérdezé az özvegy?

— Oh nagyon sokáig. Nekem addig itt kell maradni, a míg jól meg nem tanulok magyarul.

— S szeret kegyelmed magyarul tanulni?

— Imádom ezt a nyelvet! Nincs ehhez fogható melodia. Egy olyan szép szót mondott a grófné az elébb: «szeretlek».

De már ez sok volt Mikesnek!

— Hiszen édes herczegem: én ugyanazt a szót mondtam kegyelmességednek az úton, s nekem azt tetszett mondani, hogy ez olyan, mint a fürészelés.

— Nem igaz! Nem az a szó volt. Kendnek a szavai közt egyetlen egy «l» betű nem akadt meg.

A grófné elnevette magát. (Hajh de szép volt, mikor nevetett.) — Az ám, édes herczegem, mert ez a szó «szeretek» csak annyit tesz, hogy «ich liebe» ; de ha már az az «l» betű is közbe szúródik, akkor azt teszi, hogy «ich liebe dich».

— Ah! hisz ez egy valódi csodanyelv! mondá György. Egy «l» betűnek a közbeszúrása egy szerelmi vallomás. Az imádónak a magyar hölgytől nem kell egyebet kérni, csak egy boldogító «l» betűcskét. Hja, ha így magyarázzák a grammatikát, akkor egyszerre megértem.

— Könnyebb is egy nyelvet egy asszonynak a szájából megtanulni, mint egy férfiéból, mondá az özvegy, mert a férfi szájat eltakarja az a csunya bajusz, de az asszony szájának minden mozdulatát lehet látni.

Pelargus közbeszólt :

— Ezt úgy hivják, hogy «grammatica viva».

— Mi az? kapott a szón György. Grammatica viva! Abból tudnék én gyorsan tanulni.

— No hát járjon el hozzám a herczeg mindennap, én majd tanítani fogom magyarul.

— Nagyon jó lesz.

— Mindennap egy órát.

— Nem! Kettőt!

— Ha mindennap húsz szót megtanul, egy hónap alatt kész magyar lesz.

— Kegyelmedtől megtanulok százat egy nap.

— Nono! csak ne olyan mohón! morgolódék Mikes Kelemen.

— Kezdjük el mindjárt ma. Mi az, a mit megfogtam? kérdezé György.

— Ez az én kezem.

— «Az én kezem».

— Nem a kegyelmed keze, hanem az enyim.

— «Az enyim». — «Kezem». — «Enyim!» Nem felejtem el. Hát ezt hogy hívják? A herczeg nagyon határozottan érintette ajkaival az etymologisált tárgyat.

— Ezt úgy hivják, hogy «csók». Ezt meg úgy hivják, hogy «pofon». Nem szabad.

— «Csók». — «pofon», «szabad». Köszönöm. Ezt correpetálni kell.

Nem is gondolta a herczeg, hogy minden szavával micsoda kétélű tőröket forgat meg az ő kisérője szivében. A «kis Zsuzsika» épen a jó Mikes Kelemennek a titkos lángja volt, a kiről forró epedéssel emlékezik meg nénikémhez irott levelében. Zsuzsikáért sóhajtozik örökké. El is vette volna, ha sanyarú sorsa nem gátolja benne. De így tűrnie kellett, hogy az aggastyán fővezér grófnét csinált belőle. «Mert nem azért házasodik az ember, mivel szüksége van rá, hanem azért, hogy módja van benne».

Mikes volt a legfiatalabb legény a rodostói száműzöttek között, azért, hogy mint aféle irással bibelődő embernek, kopaszodott is a tarkója. Annálfogva a sok öreg sas között eddigelé versenytárs nélkül állt. Ha a fejedelem messzebb útra rándult ki vadászatokra, ő rá bizta, hogy az alatt őrizze meg az özvegy asszonykát, a mi az ő szivének nagyon is jól esett. Ő kezdett el feszengeni, s figyelmezteté Györgyöt.

— Gondoljunk már a hazatérésre, herczegem. Elsőt doboltak a várban.

— Hadd doboljanak! Az a misére szól. Én nem tudok imádkozni.

Az özvegynek az arcza e szóra a legőszintébb ijedelmet fejezte ki. Összecsapta a kezeit.

— Nem tud imádkozni? (Aztán egyszerre a szánalom jelent meg az arczán.) Szegény kis herczeg! Hát aztán mikor valami nagy baja van, mikor veszélyben forog: mit csinál, ha nem tud Istenhez fohászkodni. No én megtanítom kegyelmedet imádkozni. Az lesz a legelső. Holnap mindjárt.

— Ide jöjjek?

— Nem. Hanem a Panajia görög kápolnába. Ott van az én áldott férjem eltemetve.

— Megtanulok kegyelmedtől imádkozni magyarul.

Mikes Kelemen ugyancsak zsurolta már a talpával a padlót. Ideje volna már az elmenetelnek.

Az özvegy olvasta az arczáról a kamarásnak a nyughatatlanságát, de eléje vágott:

— Oh bizony addig, a míg ozsonnát nem adtam kegyelmeteknek, tőlem el nem mennek. Az volna szép! Ha a látogatók egy magyar asszonynak az asztalától megvendégeletlen távoznának.

Mikes Kelemen hasztalan szabódott, hogy ők most végezték az ebédet; meg hogy az alikői keserűsós kúra után még hat hétig kell dietát tartani: Zsuzsika minden válaszszal készen állt.

— Tudom én, hogy mit szabad és mit használatos az alikői fürdő után az asztalra hozni. Betanított engem arra az én megboldogult nevelőanyám, a drága jó Krisztina grófné. Nem lesz más, mint töltött galamb, gyömbér befőttel. Ez a gyönge gyomruaknak való.

A töltött galamb, meg a gyömbér befőtt pedig szintén a gyöngéje volt Mikes Kelemennek. Ezzel vissza lehetett tartani. És aztán el kellett néznie, hogy a Zsuzsika valamennyi galambmáját mind a György tányérára szedegeti. Azt pedig ő is szerette: t. i. a galamb máját. De az ő porcziója keserű volt. Bizonyosan rábocsátotta az epét a szakácsné! Azok a galambmájjal kinálkozó kétágú villák mind az ő szivén jártak keresztül. Ez alatt is egy csomó magyar szót tanult meg a herczeg: «kérem, — köszönöm, — elég, galamb, — kés, — villa, — pohár, — bor, — áldomás, — «szállok kendnek!» — «állok elibe!» Ha ez így megy, a grammatica vivában nagyon hamar a «gyakorlatokra» fog kerülni a sor.

Még soha ilyen jó étvágygyal nem látták enni a herczeget.

De hát kitünő konyhája is volt az özvegy grófnénak.

A rövid ozsonna, melyben nem volt más, csak töltött galamb, meg gyömbér befőtt, természetesen hétféle fogás-

ból állt, alig akart vége szakadni, s az mind egyszerre kedvencz étele lett a herczegnek. A drága jó levelen sült, meg a húsos pite különösen megnyerte tetszését, s miután azoknak a készítésmódját is előadta a háziasszony, annálfogva folyvást annak a beszélő száját kellett nézni, hogy a kiejtését a szavaknak jobban felfoghassa.

Zsuzsika grófné, magyar asszonyok szokása szerint, kifogyhatatlan volt a kinálkozásban. A mellett egyik perczben könyezett, a mikor eszébe jutott, hogy ez volt az ő szeretett Miklósának is a kedvencz étele, meg hogy ezt a liktáriumot a felejthetlen Krisztina grófnőtől tanulta; a másik pillanatban megint jó kedve volt. Mikes Kelemennel is sokat évődött, úgy téve, mintha ő járna utána, s az játszaná a bibliai Józsefet.

Az meg aztán boszújában annál többet evett.

— No ha mink az éjjel tüzes tatárokkal nem álmodunk, hát soha sem, dörmögé a kamarás úr, az ozsonna végén szürcsölve a meggypálinkát a hosszúnyakú egyesből.

Egyszer mégis csak vége szakadt a rövid ozsonnának. Az urak búcsút vevének a háziasszonytól, megajándékozták a cselédeket, s aztán felülének a lovaikra.

Györgynek a paripája azt követte, hogy egyre oldalt fordulva lépegetett előre, ez által kényszerítve a gazdáját, hogy folyvást visszanézzen, a míg csak láthatja azt a házat, a melynek a tetejéről kendővel integetnek utána búcsúüdvözletet.

Mikor aztán a szűk utczák elnyelték a lovagokat, György egyszerre nagyon beszédessé vált. Nem tudott kifogyni a dicséretéből ennek a csodahölgynek, a kihez hasonló aszszonyt ő soha sem látott. Ezzel lehet tréfálni, enyelegni, minden szót fölvesz, semmi meg nem sérti és azért mégis olyan tiszteletet tud maga iránt fentartani, mint egy királyné.

Mindenképen jó kedvre volt hangolva a herczeg. Előre vágtatott s a szemközt jövő vásárosokat a saját nyelvükön

üdvözlé: a törököket «szelim alejkum»-mal, a görögöket «pola téti»-vel; egyszerre olyan nagy lingvista lett.

A hátra maradt két kisérő ógott-mógott.

— Bolond dolog lesz ebből!

— Hogy elfelejtette egyszerre a szép Iót!

— Pedig az azon kezdte, hogy a nyakába ugrott s összecsókolta.

— S megesküdött vele a holdvilágnál.

— Pater Oloferno áldása mellett.

Mikor aztán megint a tengerpartra kijutottak, akkor meg bevárta a kiséről̈t György s elragadtatással beszélt nekik a tengerről.

— Van-e ennél fölségesebb látvány? Nézze kegyelmed azt a végtelennek látszó sima tükröt! Mennyi változatosságot mutat. Amott zöld, mint a pázsit, itt meg már biborszínű, ni ott a tulsó partnál meg egészen sötétkék. Azok a halászbárkák a fehér vitorlákkal olyanok, mint valami nagy hattyúmadarak.

Itt egyszerre elhallgatott. De mind a ketten kitalálták a titkos gondolatját: «Milyen gyönyör lehet egy ilyen halászbárkán «párosával» ama tündérvilág fölött végig repülni».

Bizony vacsorára doboltak már a fejedelem kastélyában, mire hazaérkezének.

A fejedelem nem tett semmi szót az elmaradás miatt. Csak a vacsoránál, a midőn látta, hogy György hozzá sem nyúl az ételhez, a két kisérő úr is csak tisztesség végett majszol valamelyest foghegyen, mondott annyit, hogy «előre tudtam, hogy majd jól tartja a fiút galambmájával a menyecske!»

(Hiszen ha csak a májával tartotta volna jól!)

A vacsora utáni «amabilis confusio» alatt úgy eltűnt a herczeg az étkesteremből, hogy senki sem vette észre.

Csak a társaság széotszlása idején, mikor Pelargus kereste, hogy hazavigye, akkor jöttek rá, hogy az új ruhái mind le vannak rakva a tornáczban, egész a szattyán

csizmáig. A herczegnek tehát mezitláb, «in puris indusiis et perisomatibus» kellett valamerre elosonni.

De senki sem látta, hogy merre osont el.

Nosza futott szét az egész társaság herczeget keresni! A fejedelemnek tudtul sem merték adni a dolgot, minthogy már aludni tért vala. Azon okból doboltatni, trombitáltatni sem mertek, hanem szaladgáltak szerteszéjjel, kérdezősködve okostól, bolondtól, nem látta-e a herczeget, vagy a hogy a magyarok mondják: «keresték őt égen, földön és padláson». Ő azonban egyik helyen sem volt található, mivelhogy vacsora után leszökött a tengerpartra, ott felbérelt egy kaikdzsit, attól leczkét vett a csónakkal való vitorlázásból, csak éjfél felé került vissza; azalatt nagy vizeket bejárt a Propontison.

Szegény Mikes és Pelargus uraimék majd megőszültek ez alatt a nagy rettegéstől.

Mikor aztán György herczeg visszakerüle, csurom víz, nagy csatakosan, térdig és vállig felgyűrkőzve, akkor erélyesen remonstrálának előtte, hogy ilyen bolondságokat többé ne cselekedjék!

Akkor aztán még neki állt feljebb! Hogy «hiszen ha megigértem a szép Zsuzsikának, hogy elviszem a tengerre vitorlás-csónakázni, hát akkor okvetlenül kell értenem a vitorlás-csónakázáshoz! Ez már csak egész syllogismus!»

Erre aztán a két philosophus azt mondá neki: hogy «majorem concedo: minorem nego!» nem kellett volna megigérni a szép özvegynek a vitorlás-csónakázást.

De hát van is a fiatal emberrel szemben a logikának hatalma!

Másnap reggel a mint a misére hivó dobszó harmadszor is elhangzott, György minden értekezés nélkül elhagyta a kastélyt s elindult gyalog a Panajia görög kolostort felkeresni.

Könnyű volt arra rátalálni a görög negyedben, ámbátor tornya nem volt. Harangozni nem szabad a muzulmán városokban, azért toronyra sincs szükség: egy keményfa-

tábla, melyet két kalapácscsal ütögetnek, hivogatja össze isteni tiszteletre a hivőket.

Mikor György megérkezett a kápolnához, már akkor annak nyitva volt az ajtaja; egy nagy süveges és nagy szakállas barát már ott várta az ajtóban; kevéssel beérte: egy piaszter elég volt neki, s onnan egyenesen odavezeté Bercsényi Miklós befalazott síremlékéhez.

Az özvegy már ott volt a márványkő-sarcophag széles talpazatán térdepelve.

Némán inte a herczegnek, hogy foglaljon mellette helyet.

György is odatérdepelt a szép özvegy mellé.

Bercsényiné aztán elkezdé halkan, érthető szóval elmondani a Miatyánkot, összetett kezeit a márványkoporsó párkányára támasztva.

György figyelmesen nézte az asszony imádságos kis száját s igyekezett utána mondani — a nem értett szavakat.

(Az, a kihez e szavak felküldetnek, bizonyosan megérti azokat.)

Azután elimádkozá az özvegy az «Ave Máriát», majd a «Credót», mind magyar nyelven.

A hátuk mögött ott állt a görög kalugyer, s görögül mondta utánuk a litániát.

Akkor megint elől kezdte az özvegy a Miatyánkon, folytatta az Üdvözleten, végezte a Hiszekegyen s ez így ment tovább.

György azt hitte, hogy ez mind az ő oktatására történik.

Mikor már tizedszer is elrecitálta a szép ajkak által eléje diktált szent mondatokat, azt mondá a szép Zsuzsikának:

— De már most elég lesz, édes lelkem! Isten ugyse, könyv nélkül tudom már mind a hármat!

Erre szelid, áhitatteljes arczczal néze a szemébe az özvegy s halkan szólt hozzá:

— Ne gondolja azt a herczeg, hogy az imákat a kegyelmességed oktatására mondám fel: én az én megdicsőült uramnak a lelki üdvösségéért imádkozom.

S még kétszer mondta el mind a hármat. Tizenkettő volt a fogadalom. Akkor állt fel a térdéről az asszony.

S már akkor másfél éve volt annak, hogy Bercsényi örök álmát aludta a márványkő alatt.

Mikor kijöttek a kápolnából, a szentelt vizet kölcsönösen egymásnak nyújtva, azt kérdezé György az özvegytől:

— Így megy ez mindennap?

— Bizony így megyen minden nap.

— Hát ilyen hosszan tart a magyar nők hűsége?

— Édes herczeg. Mi magyarok, a kik itt a Propontis partján számüzetésben élünk, már tiz év óta lakunk itten. Engem nyolcz éves koromban hozott el a hazámból az én nevelőanyám, Krisztina grófnő; annak már tizenhat esztendeje mult. Hátha mi mindannyian e tengeridő alatt hűségesek voltunk ahhoz, a kinek az arczát nem láthatjuk, a kinek a szavát nem hallhatjuk, a magyar hazához, hogy ne volnék én hűséges ahhoz, a kinek mindig csak a szeretetét láttam s jó szavát hallottam?

György most kezdett elbámulni.

Ez az asszony nem a Lodoiszkák s nem az Iók képmása. Ez valami másforma lény! Érthetetlen valami!

Majd megismeri még jobban is s akkor meg fogja érteni.

— Ne kisérjen kegyelmed haza! Térjen vissza a fejedelmi kastélyba.

György elmerengve tért vissza a kastélyhoz.

Ebéd után, mikor felálltak az asztaltól, ő maga kezdte el az imádkozást s szép tiszta kiejtéssel mondá el magyarul az Úr imáját.

A fejedelem keblére ölelte a fiát, s az urak oda tódultak hozzá, s kiki ott csókolta, a hol érte. Olyan jól esett nekik, hogy a fejedelemfi az ő apáik nyelvén imádkozik!

Csak Mikes Kelemen vakarta a füle tövét, odadörmögve Pelargushoz:

— Ez nem történik Isten hirével!

György másnap már nem a görög kápolnában kereste a találkozót a szép özvegygyel, hanem rábeszélte a két Mentorát, hogy a franczia etiquette szabályok szerint, ha az ember valamely uri háznál vendégségben volt, ott — intra octavam — vizitet tenni tartozik. Ezt így tanította dicső mestere, Wammána. Annálfogva ismét látogatást tevének Bercsényinénél, de ezúttal csak rövidet; úgy, hogy lovaikat be sem kötötték az akolba.

Magyar szavak tanulásáról természetesen szó sem volt ez alkalommal. György diplomatai furfanggal mind csak azt akarta kitudni, hogy minő életrendet tart naponta a szép özvegy?

Aztán szép illedelmesen visszatértek a város tulsó végére.

Mindenkinek feltünt, hogy György egyszerre átváltozott: jókedvű, kötekedő lett, mindenkit bátyámuramnak czímzett; de még jobban feltünt az, hogy egyszerre olyan nagy barátja lett a vadászatnak. Nemcsak hetenkint kétszer, a mikor a fejedelemmel együtt az egész udvar cserkészni indult, követte ő is a dicséretes példát s lőtt a nyulak után, a hol meglátta őket, a mitől azok még jobban futottak: — hanem naponkint felkapott a paripára s két agarat véve maga mellé, elindult egyedül agarászni.

Mikesnek nagyon gyanus volt ez az agarászás.

Annál inkább, mert György soha sem hozott haza nyulat, pedig félnapig is odakóborolt.

Egyszer, hogy hogy nem, eszébe jutott Mikesnek, egy szóra ellátogatni Bercsényiné lakására. Hát a mint belép az ajtón, egyszerre csak a nyakába ugrik mind a két agár (régi ismerősök lévén).

Nem is ment aztán be a házba, hanem visszafordult.

Most már bizonyos volt, hogy György szerelmes, az

egyetlen szép asszonyba, a kivel a bújdosó szóba állhat ez idegen földön.

De bele szeretett volna az Zsuzsikába a nélkül is.

Igazi ős typusa volt az a magyar asszonynak, a milyenek voltak a magyar férjhez ment nők (még aztán sokáig; még e század első felében is), szabadszájú, tréfát megértő: a ki előtt minden bohóságot, a mi megtörtént, el lehet mondani, semmin meg nem botránkozik, nagyot nevet rajta; hanem aztán a min elbeszélve nevet, azt titokban meg nem teszi. Nem biráskodik az a mások erkölcse fölött, csak a saját magáét tartja rendben. Nem kell azt félteni: saját magát félti. Tudja jól, mi a rossz, s megtartja a jót.*

Egyszer az egyedül folytatott társalkodás közben azt kérdezé György Zsuzsikától:

— Meddig fogja még kegyelmed ezt a gyászruhát viselni?

— Holtig.

— Ki kényszeríti rá?

— Az a név, a mit én viselek, nem olyan, mint a gyászfátyol, a mi a viselésben megfakul, hanem olyan, mint az ősz haj, a mi évről-évre fehérebb lesz. A Bercsényi nevet nem lehet fölcserélni.

— De hát egy még fényesebb névvel!

— Ne mondjon ilyen szót, édes herczeg: ez nem tréfálni való.

— Nem tréfálok. Komolyan mondom.

— Akkor nem ismeri kegyelmed azt, a kiről beszél.

— Magamról beszélek.

— Azért mondom, hogy nem ismeri.

— Hogy én nem ismerem magamat?

* Az a nyelv, a melyen Csokonay írt, azok a motivumok, a mikről írt és az a humor, a melylyel írt, tökéletesen visszaadják a jelen század 30-as éveiben otthonos társalgás képét a magyar középnemességnél. J. M.

— Nem! Majd ha egyszer ki fog kegyelmed lépni a nagy világba: akkor egyszerre meg fogja tudni, hogy kicsoda? Kegyelmed nem az a mindennapi halandó, a kit a többiek mértékével taksálnak. Kegyelmednek külön sorsa van. Más embert ha a szive megindít, mehet arra, a merre a szive indítja. De kegyelmednek szabott útja van, a melyről se jobbra, se balra le nem léphet.

— Nem értem ezt.

— Világosabban megmondom. Kegyelmed, ha egy nőt megszeret: legyen az grófnő, herczegnő, marquisnő: feleségül nem veheti, csak balkézre. No hát ez szokás külföldön, de a magyaroknál ez nincs bevéve.

— Ki mondta ezt kegyelmednek?

— Volt itt Rodostóban, a bujdosók táborában egy hölgy, a kitől ezeket a szokásokat tudom. Eszterházy tábornok második házasságbeli felesége: egy lengyel nő. Ez is balkézre volt a gróffal megesküdve. Igen derék asszony volt. A gróf minden társaságba elhordta magával, Bercsényinénél is sokszor megfordult. De soha ahhoz a többi asszonyságok egy szót nem intéztek. Ha Bercsényi grófnénak volt valami szava hozzá: nekem mondta meg, általam izenteté meg neki, ha mindjárt ugyanabban a szobában voltak is. Még mikor a nagy pestis kiütött is Rodostóban, hogy az egész fejedelmi udvar kényszerült távol a várostól sátorokat ütni fel, azokban tanyázni: a többiek mentek keletre a fejedelemmel, Eszterházy a lengyel feleségével annál távolabb nyugatra, ott meg is halt pestisben. S mikor az özvegye odajött hozzánk a férje halálát bejelenteni, éjnek idején gyalog, meg sem hagyták ott pihenni: visszaküldték a halottjához azonnal. Ettől tudtam meg, hogy milyen veszedelem a magasan született uraknak a szerelme. Kegyelmed csak balkézre házasodhatik: így is kaphat franczia marquisnőt, de magyar grófnét nem.

— De hát mi kötelez erre engem, ha én nem úgy akarom?

— Édes herczeg! A kegyelmed sorsában annyi az iri-

gyelni méltó, mint a szánakozásra való. Kegyelmedet kötelezi a születése. Nem az atyai vérnél fogva. Rákóczy Ferencz dicső alak: egy nemzet vezére, Erdély fejedelme; de azért mégis csak hűbéres fejedelem; hanem az édes anyja egy kicsiny német uralkodóháznak a leánya, a ki rokonságban áll a Bourbonokkal: ennek a «vére» nemesíti meg az ön szivét annyira, hogy azt másnak nem ajándékozhatja, mint uralkodó fejedelmi sarjnak. Az lehet kancsal, csámpás, görbe, mégis az öné. Más között nem válogathat.

— Hát a franczia király nem vette-e el Leszczinszka Máriát? a lengyel bújdosó szegény leányát?

— De az a bújdosó egy elűzött király! Korona nélkül is felséges úr. Fogadja kegyelmed a sorsát: örüljön az életnek, s ne rontsa el a másét.

Az ellenállás még csak jobban fokozta György szenvedélyét.

Reggel korán már a lovára vetette magát s este került haza, kergette a fenevadak legkegyetlenebb fajtáját: a kielégítetlen szerelmet. Mikor este hazakerült, habzott a ló a tajtéktól.

Később már a lovon nyargalászás sem elégítette ki; kibérelt egy vitorlás bárkát, s bekalandozta vele a kis-ázsiai partokat; a legnagyobb szélben, viharban koczkára téve az életét.

A fejedelem úgy tett, mintha mindezekről tudomást sem venne. Kevés beszédű volt, gondolatait nem mondta el, hanem leírta. A mi ideje maradt az ájtatoskodásból, azt délelőtt irással, délután kézi munkával tölté. S mikor ott ült az asztalfőn étkezés alatt elmerengő tekintettel, senki sem merte őt megszólítani. Ha valakire megharagudott, azt azzal bünteté, hogy nem szólt hozzá.

A mióta Bercsényiné határozottan arra kérte Györgyöt, hogy ne látogasson el többet hozzá, a szerelmes ifju megtartá ugyan a tilalmat: azonban minden reggel elment a Panajia-kápolnába, elébb, mint az özvegy odajövetelének

az ideje volt, s oda annak a síremléknek a márványtalapjára, a melyen ő térdepelni szokott, egy kis nefelejts koszorút tett le; azután tovább ment.

Ezt tudták a kamarás urak is.

Egy napon bátorságot vőn Mikes Kelemen, hogy a hallgató fejedelmet megszólítsa abból az alkalomból, hogy a franczia hajó indulni készül vissza Marseillebe: tehát ideje volna azt a franczia királyhoz küldendő gratulatiót útnak indítani.

A fejedelem szó nélkül felnyitá az iróasztala tetejét s kivette a kéziratot, családi pecsétjével lezártan s egy erszény pénzt mellékelt hozzá.

— Adja kegyelmed Pelargusnak.

— Pelargusnak parancsolja átadni a megbizást?

— Kegyelmed tanácsára cselekszem.

— Megfontoltam azóta a dolgot. «Sapientis est consilium mutare in melius». Mégis tanácsosabb lenne György herczeget bízni meg ezen missióval. Pro primo: ő felsége XV. Lajos sokkal jobban megtisztelve érezné magát az által, ha e gratulatiót vérbeli rokona adná a kezébe, mintha egy simpla nemes teszi azt le a trónja zsámolyára. Pro secundo: György herczeg egyúttal szót emelhetne a fejedelem ügyében is a királynál, a ki most épen kedvező indulatban fog lenni. Pro tertio: Pelargus nem is tud jól francziául, ellenben György herczeg úgy beszéli azt, mintha anyanyelve volna. Pro quarto: György herczegnek az itteni lézengése valóságos siralom és kínlódás. Se ifju korához méltóan mulatozni, se elmetehetségéhez megkivántatólag pallérozódni bizonyára itt a mi számkivetésünk helyén semmi alkalmatossága nincsen. Pro quinto: a franczia udvarnál a herczegünket rangjához illő nevelésben fognák részesiteni, hogy egykor aztán mind a tudományokban, mind a katonai ismeretekben tökéletesülve, mint hazájának megszabadítója állhatna elő, ha annak az ideje eljön.

A fejedelem arczán szelid mosoly derengett. Azt mondta rá:

— És «pro coronide» : a szép Zsuzsika is felszabadulna a tüzes ostrom alól.

A kamarás úr a szeme fehéréig pirult, hogy a fejedelem így kitalálta a legvégső gondolatját.

— Bizony ez is megjárja egy argumentumnak.

— No hát erre a gondolatra vadászunk még előbb egyet, mondá a fejedelem, visszatéve az iratot és az erszényt az irószekrényébe. Most hozták nekem hirül, hogy a hegyek közül egy párducz vetődött a tanyák közé s az a nádasba vette magát, a honnan kiszáguldoz a legelőkre s sok birkát leöldösött már, holnap érte megyünk, felverjük és elfogjuk.

— De a franczia hajó holnap már indul.

— Tudom, de nem egyenesen Francziaországba, hanem elébb egy utat tesz Odesszába: valami szállítmánya került. Onnan még egyszer visszatér s akkor azután felveszi a mi követünket, a ki a királyhoz írt levelemet elvigye. S ha György fiamnak kedve lesz hozzá, hogy ő vigye el, akkor rábizhatjuk, bárha nehezére fog esni a szivemnek, hogy tőle ismét megváljak. Én azonban semmi erőltetést nem használok.

— Bizony pedig nem ártana! Mert az ilyen fiatal sziv, a maga gerjedelmében mindenféle veszedelmekbe képes hanyatthomlok ragadni az emberét.

— E felől legyen megnyugodva kegyelmed. Semmi baj sem fog történni.

— Én csak a magyar példabeszédre hivatkozom: «a mit a jobbkéz ád, azt ne tudja meg a balkéz». De hátha a «balkéz» talál valamit adni, azt jó lesz megtudni a jobbkéznek.

A fejedelem elérté a metaforát.

— Csak maradjon kegyelmet békében. «Fata viam invenient,» ez volt Apafi Mihály jelszava. Nekünk se lehet más. György fiamnak az erényére ugyan ne adjon kegyel-

med egy réz oszporát se zálogba; hanem a szép Zsuzsikának a tiszta kharakteréért a tüzbe teheti kegyelmed a kezét.

Ennek a mondásnak még egy fejcsóválással sem volt szabad ellentmondani.

Mikes Kelemen tudatta az urakkal az örvendetes vadászhirt, hogy holnap egy kóbor párduczot fognak felverni a nádasból. Ez még Györgynek is örömet okozott. Az az állat, mely kosokat tép szélylyel, csak nem lehet vadmacska.

A vadászat neme is egészen új volt: lóháton, dsiriddel, hajító kelevézzel.

Másnap kivonult az egész úritársaság, valamennyi csatlóssal, lovászszal, a nádas felé. A párducz épen akkor hurczolt el egy toklyót a hosszuszarvú nyájból, lehetett látni a csapáját a sűrű nádbozót között, a honnan a kopók nagy hamar fölverték. Györgynek kedvezett a szerencse: az ő kelevéze találta el a dúvadat a lapoczkáján. Annak még akkor is volt annyi ereje, hogy vissza tudott fordulni a vadászára s felugrott a lovának a nyakára, szügyébe vágva a körmét. Itt azonban György a vadász késével leszúrta s aztán nagy diadallal hozták haza a troféumot.

Györgyöt a fejedelem is megdicsérte. Az gyönyörű kelevézhajítás volt. Tizenöt lépésnyiről.

— Mernék fogadni egy erszény pénzbe egy dinár ellen, monda Mikes Kelemen Pelargusnak, hogy ennek a párducznak az irháját a Zsuzsika fogja viselni palástgallérnak.

No ugyan elveszítette volna szépen a fogadását!

Mikor a vadásztársaság visszatért Rodostóba, épen akkor hangzottak a búcsúlövések a franczia hajóról, mely a magas tengeren tova vitorlázott. Az urak hazaérkezve a fejedelmi tanyára, még sokáig néztek utána perspectivával.

A jól megszolgált vacsora után, György azt mondá, hogy ő most azonnal elviszi a lovát, melyet a párducz megsebesített, a zsidóhoz, a kitől vette, s ott hagyja nála ápolás alatt, s addig is cserébe mást hoz el helyette.

Azonban dehogy ment ő a lovával a zsidóhoz: begyógyul az a seb magától is; átkoczogott a város végére, Bercsényiné lakásához. A mai nagy felhevülés után egész jussát tartotta hozzá, hogy hőstettével eldicsekedjék a szép özvegynek.

Szép holdvilágos volt az éjszaka. No hiszen a ház ajtaján be nem eresztik ilyenkor; de azért beszélhetnek egymással: ő maga a nyeregben ülve, a szép asszony meg a ház párkányán.

De már messziről megdöbbenté, hogy a ház ablaktáblái mind tárva vannak. Mikor odaért, benézett egy ablakon: üres volt végül-végig valamennyi szoba, a holdvilág keresztül sütött rajta.

Az a szállítmány, a mit a franczia hajó ezuttal Odesszába vitt, a szép Zsuzsikának a háztartása volt. Bercsényi özvegye elköltözött Lengyelországba.

Már előtte való nap tudatta ezt bucsuvevő levelében a fejedelemmel. Elfutott a nagy kisértés elől. Ezért mondta Rákóczy Mikesnek, hogy bizony tűzbe teheti a kezét a szép Zsuzsika erényeért.

A másnapi ebéd nagy hallgatás között ment végbe. Senkinek sem volt kedve a szót megkezdeni. Mikes Kelemen úgy nézte végig az ételfogásokat, mintha fogadott bőjtje volna. György pedig azt jelenté, hogy nem jól érzi magát a tegnapi vadászat után. A fejedelem küldött is neki egy ejtel alikői keserű sós vizet, s később a borbélyát is megbizta, hogy nézzen utána, használt-e a fiának a panacea. A borbély visszatérett örvendezve referálá, hogy nagyon is meghasznált a keserű víz a herczegnek; mert egyszerre kiugrott az ágyából; de még jobban bevált a vizet vivő inasnak; mert annak hideg fájás volt a tomporában, sántított, de a mint a herczeg a hátához vágta a keserű vizes flaskát, egyszerre kiállt a lábából a fájás, úgy elszaladt, mint egy nyúl. Szerencse, hogy a flaska nem cserépből volt, hanem kobakból.

Az ebéd utáni rövid ájtatoskodást végezve, a fejedelem

rendes szokása szerint az esztergályozó műhelyébe ment. Egy olyan széket fundált ki, a mi darabokra szétszedhető s tábori ágynak is elnyujtható. Mikor az eszterga kerekét hajtotta, a forgácspattogástól alig hallotta, hogy valaki belép a műhelyébe. Különben is mehetett hozzá bejelentés nélkül olyankor boldog boldogtalan.

Csak akkor vette észre, hogy György áll a háta mögött, mikor egy perczre az eszterga megállt.

Az ifjunak az arcza olyan halavány volt, mintha valami nagy lázból kelt volna fel.

— Jobban vagy-e, fiam ?

— Egészen jól vagyok.

— Mit kivánsz tőlem ?

— Azt, hogy taníts meg engem is esztergályozni.

Ebben az egy szóban annyi kétségbeesés volt kifejezve, annyi keserűség összegyüjtve, annyi jajszó elmondva, hogy a fejedelemnek a szive elszorult. Az a nagy sziv, mely egy ország keservét be tudta fogadni : nem volt elég ennek az egy szónak! Keblére ölelte a fiát, s erős mellének görcsvonaglásai éreztették, hogy a kitörni akaró zokogást fojtja vissza.

«Taníts meg engem is esztergályozni!»

— Nem! fiam. Te nem fogod az apádnak a mostani mesterségét megtanulni. Hanem bele fogsz okulni abba, a miben apád mester volt hajdan. Jer velem az irószobámba.

Azzal a fejedelem lesimitá dús szürke szakálláról a belehullott faréjt, felölté a kabátját s a fia vállát átölelve, bevezeté őt maga mellé, s iróasztala fiókját felnyitva, elővett abból egy ezüst tokot, abból kikeresett egy pergament s átnyujtá neki :

— Olvasd el ezt.

Az volt II. Rákóczy Ferencznek a végrendelete.

György felnyitá az irást, s meglátva annak a czimét, megcsókolá az aláirt nevet s ismét összehajtva a pergament, visszanyujtá az atyjának.

S aztán a keblébe nyulva, elővevé annak az iratnak a másolatát.

— Szivem fölött hordom a mását; de még a szivemen belül is.

— Tehát még is átadták neked a bécsi pártfogók? Ezt még Pelargus sem mondta el nekem.

— Nem tudta.

— Miért nem mondtad meg neki?

— Féltem, hogy el fog szomorodni rajta.

— Nem, fiam. Az én végrendeletem ne szomorítsa el az én hazám szülötteit. Csak az én életemnek a zárószava ez, nem annak az ügynek, a melyért éltem. Én érzem, hogy el vagyok mulva; de Magyarország, de a népszabadság nem mulik el soha. Isten küldött, Istenhez térek vissza. Majd fog küldeni mást, a mikor az idők teljessége eljön. Sujtja most azokat, a kiket szeret, mint a jó apa megvesszőzi a szeretett gyermekét; de ha a próbát kiállta, fel fogja emelni és jobbjára ülteti. Megláttad, a mit látni óhajtál: apádat és a bujdosók telepét. Szomorú egy tanya. Még a romjai sincsenek itt már a hajdani hatalomnak, dicsőségnek. Elmondta előtted Pelargus szabadságharczunk történetét. Megérthetted belőle, hogy az a had, mely Magyarország és a szabadság zászlóit diadalról-diadalra vezette, s melyet csak Isten keze törhetett meg véletlen csoda által, nem egy gyülevész volt, hanem rendezett hadsereg: vezetve, kormányozva tapasztalt hadvezérek által, kik a hadi tudományokban a császári hadseregnél és csatamezőkön lettek kimívelve. Nincsenek már velem. Elhaltak, elhagytak. A ki fiatal volt, fegyverfogható férfi, az mind elment az ifjú Eszterházy és Bercsényi vezetése alatt Francziaországba, most franczia zászló alatt szolgál. A kik velem maradtak, ez a maroknyi hű csoport, mind a világból kimaradt ember, jó keresztyén, becsületes hazafi: de ezekkel én, még ha hivatnám is, hadjáratot nem kezdhetnék. Hát a kik otthon maradtak, gondolnak-e még rám? Igen is gondolnak! Egy törvényczikket hoztak, mely

számkivetésemet kimondja. A hatalmasságok, a kik hajdan szövetségeseim voltak, most még a nevemtől is elfordulnak. Nagy tetteim, erős dolgaim, a miket az ő javukra tettem, ma már bűnszámba mennek. Bizom az Istenben, ha megengedte, hogy eltemessenek, meg is enged halni. De te örökében maradsz az én nevemnek és az én lelkemnek. Áldom az Urat, hogy megengedett látnom, hogy megismerhettelek. Saját ifjú alakomra ismerek benned. Dicsérendő és elvetendő indulatok mind oly számban vannak a te ifjúi szivedben, mint az enyimben voltak. Ugy kell azokat fogadnunk, a hogy adva vannak. Tökéletes emberek nincsenek a világon; de tökéletesíthetők mindannyian. Neked most el kell hagynod ezt a mi szomorú tanyánkat, a hol számodra se öröm, se munka nem kinálkozik. Fájni fog a szivemnek, hogy ismét elszakadsz tőlem; de kötelességem a fájdalmat megtagadni.

György sirva borult atyja lábaihoz, annak a térdeit átölelve.

A fejedelem nyugodtan folytatá.

— Én tégedet elküldelek a francziák királyához, ki téged fejedelmi jó indulattal fog elfogadni. Azt a lehetetlenséget, a mi apádnak utját állja minden határon, te nem fogod magad előtt találni. Mint fejedelmi rokonnal, úgy fog veled bánni a király, a ki magas lelkű, erényes és vidám ifjú férfi. Tudom, hogy meg fog szeretni és méltóan kitüntet. Egy új világot fogsz magad előtt találni, mely az első tekintetre szédületbe fog hozni. Az udvar pompája, az úri rend fényüzése, a mit Versaillesben és Párisban látni fogsz, el fogja kápráztatni a szemedet; de a lelkedet ne csábítsa el. Mindent megtudtam Pelargustól, a mi veled otthon történt. Minő titkos Babylonba vezettek átkozott nevelőid. De a veled született ős erkölcs ott is fenntartá a jogát és kitört belőled. Tiszta maradtál, mikor a sár közepébe dobtak. De a Babylont ott is megtalálod, s a Circék ott nem keresik a sötétséget; fényt csinálnak maguk körül. Vigyázz, hogy a gyöngyöktől ne

ragadjon rád a lepra, a mi a szemétből rád nem ragadt. Örülj az életnek, a mi a flatal napoké; de a sziveddel ne légy adakozó. A kinek a fején koszoru vagy korona van: annak kell vigyázni a lépteire, nehogy megbotlásában fejének disze lehulljon. Te meg fogod azt őrizni. Neked nem kell mentor, gondviselő, udvarmester: az vagy te magad magadnak, parancsolód, birád, oltalmazód saját személyedben. Nagyobb úr a milliók uránál, a ki ura önmagának.

Már ekkor Rákóczy György nem térdelt, de büszkén felemelt fővel állt az atyja előtt; olyan magas volt épen, mint az atyja.

XXXV. FEJEZET.

CLIO VÉTÓJA.

A következő napokról annyit jegyez föl a fejedelem kamarása, hogy «egy kevés sirás volt a bújdosók telepén, a fejedelemfi hajóra kelt, s elvitorlázott Francziaország felé. Atyja nehezen vált meg tőle; hanem hát jobb volt neki innen elmenni!»

És soha semmi hírt nem jegyez fel többé Mikes Kelemen az eltávozott Rákóczy Györgyről.

Történetíróink azt a marginális jegyzetet közlik felőle, hegy Rodostóból eltávozása után tizenöt év mulva került sorára, hogy a párizsi török követ biztatására elinduljon Belgrádba, a török hadsereghez, mely újból betörni készül Magyarországba s e czélból előre ment ágyasának testvére, a helyzetet elkészíteni számára a töröknél.

Ez a két nagy ecsetvonás: a tizenötévi vesztegelés, midőn közben két nagy háborúja volt a franczia királynak Ausztriával és az «ágyas» nyilt beismerése, az egész eddigi arczképet lerontja.

Talán jobb lett volna neki ott maradni Rodostóban?

Vagy elmulni szép idylli megsemmisülésben az Aetna vidékén? Vagy ott maradni Bécsben, a míg férfiuvá erősödik? Páris, Versailles, Rambouilles: a Trianonok és az Oeil de Boeufok nem voltak jó iskolák egy magyar ifjú szivének.

Megvallom őszintén, ki ezt a regényt írom, hogy e minden lelkesedést lehangoló száraz adatok helyett én inkább választottam volna Rákóczy György élettörténetének befejezéseül azt a traditiót, hogy a nagyravágyó ifjú olyan merész társaktól ösztönözve, mint Pelargus és Jávorka, a saját szakállára vállalkozott megkezdeni a szabadságharczot ugyanazon az uton, a melyen atyja megindítá azt Lengyelország felől. A hagyomány «Bujdosó György»-nek nevezi a népvezért. E betörés azonban balsikerű vala. A nemzet hidegen fogadta a fegyverre hivást (épen mint később Rákóczy Józsefét), a maroknyi harczos népet szétverték, a vezért elfogták s bezárták Munkács várába. Onnan egy zivataros éjszakán megszökött s futásközben az őrök agyonlőtték.

Egy történetíró barátom, ki a Rákóczy-korszak minden adatait legjobban ismeri, legújabb kutatásai nyomán, mind a história, mind a hagyomány adatainak felhasználásától letiltott Clio kérlelhetetlen vétójával.

Ez újabb adatok szerint Rákóczy György Francziaországban maradt mindvégig «Terislawi gróf» czíme alatt. (Az atyjától ráhagyott lengyelországi hűbériség neve után.) A kit a históriairó «ágyas»-ának nevez, az hites felesége volt: Bethune marquis, egykori nagykövet leánya. A krónikást az hozhatta tévedésbe, hogy Rákóczy Györgynek mint a király vérszerinti rokonának, rangján aluli nővel csak «balkézre» volt szabad házasságot kötni; de az a házasság valóban egyházi szertartás mellett volt kötve s el volt fogadva az udvarnál törvényesnek. György mint prince de Sang holtig apanaget kapott a franczia királytól.

Így csak azt ismételhetem róla, a mit történeti könyvemben irtam: «élte világát — és nem voltak magyar fájdalmai többé.»

Szebb volna bizonynyal a hagyomány szerinti megoldás. Bujdosó György betörése, megöletése sötét, csillagtalan éjszakán.

Csakhogy e sötétséget még növelné az a másik sötétség, a mibe a nemzet burkolózott lészen. Hogy a csillagok nem ragyogtak a betörő Rákóczy György elé, az még nem olyan szomorú kép, mint az, hogy senki egy gyertyát sem tett ki az ablakába a hazatérő fejedelemfi üdvözlésére.

Ha igaz volna, azt is megírhatnám egész rideg szomorúságában, de költeni ilyen hangulatot, — nec poetis licet!

Inkább leszek rossz regényiró, mint rossz magyar.

Rákóczy György, mint Terislaw gróf, hosszan és boldogan élt és elmult csendesen.

TARTALOM.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

